

RAPPORT

EVALUERING AV «STRATEGI FOR FORVALTNING AV HJORTEVILT»

Utførende institusjon

Menon Economics, Norskog og Høgskolen i Innlandet (INN)

Oppdragstakers prosjektansvarlig

Simen Pedersen (Menon Economics)

Kontaktperson i Miljødirektoratet

Vemund Jaren, Erik Lund og Kari Bjørneraas

M-nummer

2027|2021

År

2021

Sidetall

188

Miljødirektoratets kontraktsnummer

20087601

Utgiver

Menon Economics AS (Menon-publikasjon nr. 41/2021)

Prosjektet er finansiert av

Miljødirektoratet

Forfatter(e)

Simen Pedersen (Menon Economics), Torstein Storaas (INN), Erling Bergsaker (Norskog), Kaja Johnsen (INN), Iselin Kjelsaas (Menon Economics) og Maximilian Zimmermann (Norskog).

Tittel - norsk og engelsk

Evaluering av «Strategi for forvaltning av hjortevilt».
Evaluation of «Strategi for forvaltning av hjortevilt».

Sammendrag

I 2009 utarbeidet Direktoratet for Naturforvaltning «Strategi for forvaltning av hjortevilt». Strategien definerer tre innsatsområder for å nå mål om blant annet livskraftige og sunne hjorteviltbestander, en forvaltning med bred legitimitet og en forvaltning basert på samarbeid og høy kompetanse. Strategien har ni fyrtårn for å mobilisere til handling om satsingene. Det er få av de skisserte tiltakene som er fulgt opp i tråd med strategien. Likevel finner vi at en del av resultatmålene i strategien er oppnådd. Totalt sett virker mange av de store utfordringene i forvaltning av hjortevilt likevel å være de samme i dag som i 2009. Det er blant annet fortsatt lav produktivitet i mange stammer, det er ikke åpenbart at det er mer samarbeid over kommune-, fylkes- eller landegrenser, det virker å være behov for økt samarbeid mellom grunneiere, viltpåkjørsler er omtrent på samme nivå, det er fortsatt ikke klart hva bestandsnivåene bør ligge på og vi har fortsatt utfordringer med beite- og skogskader. Vi mener det er behov for en ny strategiprosess og å iverksette tiltak for å håndtere utfordringer blant annet med viltpåkjørsler og behov for bedre koordinering.

4 emneord

Hjortevilt (elg, hjort, rådyr, villrein),
forvaltning, strategi, evaluering

4 subject words

Cervids (moose, red deer, roe deer, wild
reindeer), management, strategy, evaluation

Forsidefoto

Forsidefoto av rådyr, villrein og elg er tatt av Dag Kjelsaas. Forsidefoto av hjort er tatt av Johan Trygve Solheim ved Norsk Hjortesenter.

Forord

På oppdrag for Miljødirektoratet har Menon Economics, Norskog og Høgskolen i Innlandet (INN) evaluert «Strategi for forvaltning av hjortevilt».

Evalueringen har vært ledet av Simen Pedersen i Menon Economics. Torstein Storaas (INN), Kaja Johnsen (INN) Erling Bergsaker (Norskog), Iselin Kjelsaas (Menon Economics) og Maximilian Zimmermann (Norskog) har vært sentrale bidragsyttere. Ståle Navrud (NMBU / Menon Economics) har kvalitetssikret rapporten og Sebastian Gregorius Winter-Larsen (Menon) har bidratt med dataarbeid. Evalueringen er gjennomført i perioden fra oktober 2020 til april 2021.

Våre kontaktpersoner hos Miljødirektoratet har vært Vemund Jaren, Erik Lund og Kari Bjørneraas. Vi takker Miljødirektoratet for et spennende oppdrag.

Vi takker også gruppen med eksperter som har bidratt meg nyttig innsikt, erfaringer og vurderinger inn i evalueringsarbeidet. Ekspertgruppen har bestått av Johan Trygve Solheim (Norsk Hjortesenter), Vidar Holthe (Skogeierforbundet), Scott Michael Brainerd (INN), Jo Inge Breisjøberget (Statskog), Olav Hjeljord (NMBU) og Maria Hörnell Willebrand (INN).

Forsidefoto av rådyr, villrein og elg er tatt av Dag Kjelsaas. Forsidefoto av hjort er tatt av Johan Trygve Solheim ved Norsk Hjortesenter.

April 2021

Simen Pedersen
Prosjektleder
Menon Economics

Innhold

FORORD	2
SAMMENDRAG	5
1 BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLINGER	9
1.1 Bakgrunn	9
1.2 Overordnede problemstillinger	10
2 STRATEGI FOR FORVALTNING AV HJORTEVILT	12
3 ORGANISERING AV HJORTEVILTFORVALTNINGEN I NORGE	13
4 METODISK TILNÆRMING	16
5 FYRTÅRN 1 – ETABLERING AV NASJONAL HJORTEVILTPOLITIKK MED MILJØMÅL	19
5.1 Formål og hovedtiltak	19
5.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse	19
5.3 Måloppnåelse	19
5.4 Samlet vurdering	29
6 FYRTÅRN 2 – STYRKE SAMFUNNSAKSEPTEN OG ØKE REKRUTTERINGEN	31
6.1 Formål og hovedtiltak	31
6.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse	31
6.3 Måloppnåelse	31
6.4 Samlet vurdering	42
7 FYRTÅRN 3 – FÆRRE VILTPÅKJØRSLER	45
7.1 Formål og hovedtiltak	45
7.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse	45
7.3 Måloppnåelse	45
7.4 Samlet vurdering	55
8 FYRTÅRN 4 – NASJONALT KOMPETANSESENTER	57
8.1 Formål og hovedtiltak	57
8.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse	57
8.3 Måloppnåelse	57
8.4 Samlet vurdering	74
9 FYRTÅRN 5 – PRODUKSJON AV KUNNSKAP	77
9.1 Formål og hovedtiltak	77
9.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse	77
9.3 Måloppnåelse	77
9.4 Samlet vurdering	84
10 FYRTÅRN 6 – HJORTEVILTPORTALEN	86
10.1 Formål og hovedtiltak	86
10.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse	86
10.3 Måloppnåelse	86
10.4 Samlet vurdering	92
11 FYRTÅRN 7 – GODE ØKONOMIMODELLER	94
11.1 Formål og hovedtiltak	94
11.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse	94

11.3	Måloppnåelse	94
11.4	Samlet vurdering	98
12	FYRTÅRN 8 – NYSKAPING OG PRODUKTMANGFOLD	101
12.1	Formål og hovedtiltak	101
12.2	Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse	101
12.3	Måloppnåelse	102
12.4	Samlet vurdering	116
13	FYRTÅRN 9 – SKOGEN OG HJORTEVILTET	118
13.1	Formål og hovedtiltak	118
13.2	Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse	118
13.3	Måloppnåelse	118
13.4	Samlet vurdering	130
14	SAMLET VURDERING	132
14.1	Hvilke deler av strategien kan sies å være vellykket?	132
14.2	Hva har vært suksessfaktorene i de tilfeller strategien kan sies å være vellykket?	133
14.3	Hvilke deler av strategien kan sies å være mislykket eller fraværende?	133
14.4	Hva er årsakene til at delene av strategien ikke er fulgt opp?	134
15	ANBEFALINGER	136
	REFERANSELISTE	138
	VEDLEGG 1 – AKTØRER VI HAR INTERVJUET	142
	VEDLEGG 2 – INTERVJUGUIDE	143
	VEDLEGG 3 – SPØRREUNDERSØKELSE	150
	VEDLEGG 4 – RESULTATER FRA SPØRREUNDERSØKELSEN SOM IKKE BRUKES DIREKTE I RAPPORTEN	186

Sammendrag

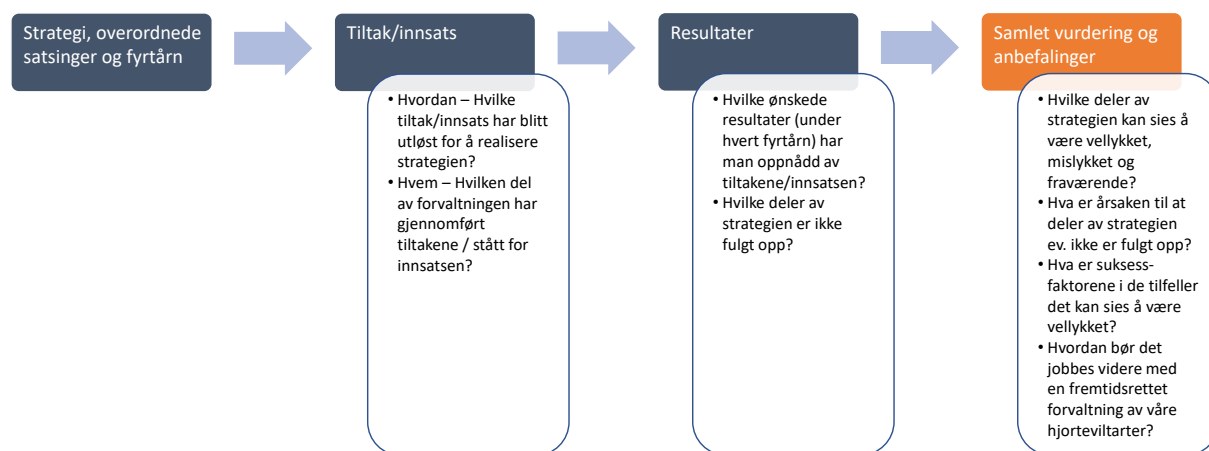
I 2009 utarbeidet Direktoratet for Naturforvaltning «Strategi for forvaltning av hjortevilt». Strategien definerer tre innsatsområder for å nå mål om blant annet livskraftige og sunne hjorteviltbestander, en forvaltning med bred legitimitet og en forvaltning basert på samarbeid og høy kompetanse. Strategien har ni fyrtårn for å mobilisere til handling om satsingene. Det er få av de skisserte tiltakene som er fulgt opp i tråd med strategien. Likevel finner vi at en del av resultatmålene i strategien er oppnådd.

Totalt sett virker mange av de store utfordringene i forvaltning av hjortevilt likevel å være de samme i dag som i 2009. Det er blant annet fortsatt lav produktivitet i mange stammer, det er ikke åpenbart at det er mer samarbeid over kommune-, fylkes- eller landegrenser, det virker å være behov for økt samarbeid mellom grunneiere, vilt påkjørsler er omtrent på samme nivå, det er fortsatt ikke klart hva bestandsnivåene bør ligge på og vi har fortsatt utfordringer med beite- og skogskader. Vi mener det er behov for en ny strategiprosess og å iverksette tiltak for å håndtere utfordringer blant annet med vilt påkjørsler og behov for bedre koordinering.

Hovedformålet har vært å etablere et grunnlag for en fremtidsrettet forvaltning

Formålet med evalueringen er å etablere et kunnskapsgrunnlag for videreutvikling av en framtidssrettet hjorteviltforvaltning. Evalueringen skal vurdere hvordan strategien er fulgt opp, og hvilke resultater som er oppnådd. Hovedspørsmålene som skal besvares i evalueringen er vist i figur A.

Figur A Hovedspørsmålene i evalueringen

Evalueringen er basert på kunnskap, innspill og synspunkter fra alle deler av forvaltningen. Det er imidlertid ikke innhentet informasjon direkte fra jegerne. Problemstillinger er belyst ved hjelp av spørreundersøkelser, litteraturgjennomgang, intervjuer, ekspertgruppesamlinger og analyse av tilgjengelig statistikk.

Strategien er ikke fulgt opp i tilstrekkelig grad, men flere mål anses nådd

Strategien definerer tre innsatsområder og ni fyrtårn for å mobilisere til handling om satsingene. For hvert fyrtårn er det spesifisert en rekke tiltak og ønskede resultater. Det første innsatsområdet er «Den gode samfunnsdialogen» og omfatter tre fyrtårn: «Etablering av en nasjonal hjorteviltpolitikk med miljømål», «Styrke samfunnsaksepten og øke rekrutteringen» og «Færre vilt påkjørsler». Vi finner at tiltakene som spesifiseres under fyrtårnene ikke er gjennomført. Likevel er resultatmålene delvis ivaretatt, uten at det er et direkte resultat av strategien. Blant annet finnes det overordnede nasjonale miljømål, og samfunnsaksepten for, og rekrutteringen til, hjorteviltjakt har holdt seg stabilt høy gjennom de siste årene. For fyrtårnet om færre vilt påkjørsler anser vi

imidlertid at måloppnåelsen er lav. Selv om det gjennomføres flere lokale og regionale tiltak mot viltulykker, er det ikke oppnådd tverrsektoriell enighet og et forpliktende samarbeid om tiltak og økonomi. Målet om færre hjorteviltulykker ble ikke nådd, og antall viltpåkjørslar på vei har spesielt økt for rådyr. Det er ikke oppnådd betydelige samfunnsøkonomiske besparelser, verken i form av færre personskader eller en sikrere og mer effektiv samferdsel. Vi mener målene i fyrtårnet vanskelig kan nås uten at ansvaret for å unngå påkjørslar blir entydig plassert på eier av samferdselsåre.

Det andre innsatsområdet er «De dyktige aktørene» og omfatter tre fyrtårn: «Nasjonalt kompetansesenter», «Produksjon av kunnskap» og «Hjorteviltportalen». Det ble ikke opprettet et nasjonalt kompetansesenter, slik som strategien la vekt på, men mange av funksjonene som senteret var tiltenkt er ivaretatt av andre aktører. Vi finner at norsk hjorteviltforvaltning består av dyktige aktører som har god tilgang på relevante data og gode forvaltningsverktøy, og har høy kunnskap og kompetanse. Likevel synes det å være stor variasjon i kompetansenivået blant ansatte i kommuner og fylkeskommuner, og hjorteviltforvaltning er gjennomgående lite prioritert. Vi finner også at det produseres mye ny kunnskap av høy internasjonal kvalitet, men at det er usikkert hvor mye av denne kunnskapen som faktisk benyttes i forvaltningen. Hjorteviltforvaltningen har i stor grad kunnskapen til å være i forkant av fremtidige utfordringer, men det er usikkert i hvor stor grad forvaltningen faktisk er det. Det ble vist god handlingsberedskap i forbindelse med skrantesjuka-utbruddet i Nordfjella, selv om forvaltningen i liten grad var forberedt på utbruddet. Det er forbedringspotensial spesielt for villrein, relatert til blant annet arealforvaltning og tap av leveområder. Tiltaket om å utvikle en hjorteviltportal er derimot fulgt opp og realisert i tråd med det strategien spesifiserer, og oppleves som vellykket. Selv om hjorteviltportalen virker å være en suksess, er det et potensial for å utvikle portalen til et mer relevant, aktuelt og levende nettsted.

Det tredje og siste innsatsområdet er «Styrket økonomi og forutsigbarhet» og omfatter fyrtårnene «Gode økonomimodeller», «Nyskaping og produktmangfold» og «Skogen og hjorteviltet». Vi opplever at det i liten grad er tydelighet og forutsigbarhet rundt finansiering av tiltakene i strategien. Finansieringsgrunnlaget i hjorteviltforvaltningen er forholdsvis forutsigbart, men det er blant annet en utfordring at en stor andel av kommunale viltfondsmidler går til å håndtere fallvilt. Ved å la eier av samferdselsårer betale for påkjørslar løser vi deler av utfordringen. Sett i sammenheng med varierende og lav prioritering av forvaltning av hjortevilt er det behov for å tydeliggjøre oppgaveansvaret og å styrke de nasjonale forventningene til den offentlige delen av forvaltningen. Det gjøres en del på næringsutvikling basert på hjortevilt, og ikke minst er handlingsplanen fra LMD et vesentlig bidrag. Selv om det har vært aktiviteter i samsvar med strategien, kan imidlertid ikke målene angitt for nyskaping og produktmangfold totalt sett sies å være nådd. Fyrtårnet om skogen og hjorteviltet handler om et helhetlig syn på virkesproduksjon og hjortevilt for å få best mulig økologisk og økonomisk utnyttelse av produkter fra skogen. Vi finner at det generelt er gjort lite for å ivareta dette. Det har over lang tid vært utfordringer med skogskader og hjorteviltforvaltning og problemet oppfattes å være omtrent like stort som for ti år siden.

En handlingsplan og/eller annen oppfølging av strategien kunne økt måloppnåelse

Av de ni fyrtårnene i strategien er det spesielt Fyrtårn 6 om Hjorteviltportalen som er fulgt opp og realisert i tråd med det strategien spesifiserer. Når strategien spesifiserer klare tiltak er det samtidig viktig at man er sikker på at tiltaket er det beste for å oppnå formålet. For det nasjonale kompetansesenteret kan det eksempelvis diskuteres om det var riktig å spesifisere tiltaket såpass tydelig før man var sikker på om tiltaket var mest egnet, og når målene også kunne nås på andre måter. Selv om ikke alle tiltak er gjennomført og det ikke er åpenbart at strategien har bidratt til måloppnåelse, må det likevel sies å være høy måloppnåelse innen flere områder. Når det ikke er klare årsaks-virkningssammenhenger mellom tiltak og måloppnåelse er det samtidig vanskelig å si hvor mye strategien har bidratt. For de fleste tiltak er det ikke konkretisert hvem som er ansvarlig for å sikre at tiltak følges opp og resultater oppnås, når dette skal skje eller hvordan det skal finansieres. Uten klarhet rundt

dette risikerer man at ingen tar eller føler ansvar for å sikre at strategien oppnås. Det gjør det naturligvis også vanskeligere å følge opp strategien, og kan være en viktig forklaring på hvorfor deler av strategien ikke synes å være fulgt opp i tilstrekkelig grad. Strategien kunne eksempelvis vært fulgt opp gjennom en tilhørende handlingsplan for å sikre at tiltakene utredes/realiseres og at resultatene oppnås. Videre kunne det vært konkretisert indikatorer på måloppnåelse for hvert av målene/fyrtårnene for å lettere kunne følge opp strategien. For å nå fram med strategien er det dessuten en forutsetning at strategien er kjent og bidrar til retning og handling. Vi opplever imidlertid at det ikke er tydelig hvem målgruppen for strategien er og hvem som er ansvarlig for at tiltak og mål i strategien realiseres. Funn fra spørreundersøkelsene har blant annet vist at mange kjenner til strategien, men at det kun er et fåtall som har satt seg godt inn i innholdet

Utfordringer i hjorteviltforvaltningen er fortsatt ikke løst

Vi oppfatter at det på overordnet nivå er tilslutning til de hovedområder, tiltak og resultater som strategien dekker, og har ikke fått innspill som tyder på at retningen som strategien satte var feil. Totalt sett virker mange av de store utfordringene i forvaltning av hjortevilt likevel å være de samme i dag som i 2009. Det er blant annet fortsatt lav produktivitet i mange stammer, det er ikke åpenbart at det er mer samarbeid over kommune-, fylkes- eller landegrenser, det virker å være behov for økt samarbeid mellom grunneiere, viltpåkjørsler er omtrent på samme nivå, det er fortsatt ikke klart hva bestandsnivåene bør ligge på og vi har fortsatt store utfordringer med hjortevilt, skog og landbruk.

Vi har også identifisert noen temaer som ikke er tilstrekkelig fremtredende i strategien og/eller som det ikke er gjort nok på, og som det bør vurderes å rette mer fokus mot i videre arbeid. Blant annet oppleves det i mindre grad å være rettet oppmerksomhet rundt forvaltningen av rådyr, sammenliknet med forvaltning av elg, hjort og villrein. Rådyrjakt kan for eksempel utnyttes som et tiltak for å rekruttere hjorteviltjegere. Samspillet mellom de ulike hjorteviltartene og mellom hjortevilt og øvrig økosystem er heller ikke tydelig nok, selv om artene påvirker hverandre, økosystem og biologisk mangfold. Det er også utfordringer og motsetninger mellom forvaltning av hjortevilt og rovdyrbestander. Vi observerer også at temaer som dyrevelferd, klima og miljø og arealpolitikk i mindre grad synes å være dekket gjennom tiltak og resultater, sett opp mot at dette er samfunnsaktuelle temaer og potensielt viktig for videre forvaltning av hjortevilt. Dessuten virker det å være et stort behov for bedre samarbeid og koordinering, som det bør ses nærmere på i videre strategiarbeid.

Bilde 0.1 Rådyrflokk

Foto: Dag Kjelsaas

Det er behov for en ny strategiprosess og tiltak for å løse utfordringer

Vi mener det er behov for en ny strategiprosess, som kan hente inspirasjon fra strategien fra 2009, men som tydelig definerer retning for fremtidens hjorteviltforvaltning og de utfordringene forvaltningen forventes å stå overfor i fremtiden. Basert på funn og vurderinger har vi kommet med forslag til mulige tiltak og anbefalinger under hvert fyrtårn. Noen av de viktigste forslagene er oppsummert i Tabell A.

Flere av forslagene handler direkte eller indirekte om behov for bedre samarbeid og koordinering. Det er blant annet behov for kompetansestøttende elementer til kommunene som følge av sårbarheten og person-avhengigheten i kommunal forvaltning. Eksempelvis kan det være behov for en aktør som jobber mer proaktivt og risikobasert på tvers av kommuner ut fra hvor det er størst behov, eksempelvis som en del av fylkeskommunalt ansvar, som kan spre kompetanse og betjene behov på tvers av kommuner og mellom fylker. Spesielt kan det være behov for kompetanse som kan bidra mot trekkende bestander og bestander på tvers av grenser, og å veie biologiske hensyn, ulike meninger og målsetninger opp mot hverandre.

Tabell A Våre viktigste forslag til tiltak

Samfunnsaksept og rekruttering	Viltpåkjørsler	Kompetanse og kunnskap	Riktige prioriteringer	Næringsutvikling	Optimal bestandsstørrelse
Utarbeide offentlig kommunikasjonsstrategi og rekrutteringsstrategi, jobbe for videreføring av sunne verdier og holdninger blant jegerne.	Eier av samferdselsårer betaler for viltpåkjørsler, utgifter til skadd vilt og fallvilt som følge av trafikkpåkjørslar trekkes ut av kommunale viltfond.	Tydeliggjøre ansvaret for oppgaver fylkeskommunene og kommunene har i dag, veiledning av kommuner, videreutvikling av Hjortevilt-portalen, bl.a. bedre søkemotor for alle relevante publiserte rapporter og artikler. Utvikle oversikt over risikofaktorer og tiltak mot disse på overordnet og lokalt nivå.	Tydeliggjøre nasjonale forventninger gjennom bedre veiledning m.m., tydeliggjøre viktigheten av å ta oppgaven på alvor.	Aktiv oppfølging av Handlingsplan for næringsutvikling basert på høstbare viltressurser (LMD, 2019).	Tilrettelegge for samarbeid på tvers av eiendomsgrenser, eks. å etablere møteplasser, jakt utenom ordinære jakttider. Samt økt kunnskap om sammenhenger og samfunnsverdier.

1 Bakgrunn og problemstillinger

Menon Economics, Norskog og Høgskolen i Innlandet har evaluert «Strategi for forvaltning av hjortevilt» på vegne av Miljødirektoratet. Evalueringen ser på hvilken innsats som er gjort for å realisere strategien, om resultater er oppnådd og på årsaker til at innsats og resultater er realisert eller ikke fulgt opp.

1.1 Bakgrunn

Hjorteviltforvaltning i Norge har flere utfordringer knyttet til bærekraftig høsting, ivaretagelse av biologisk mangfold, skader på skog og avlinger, påkjørsler, økende predasjon fra store rovdyr og fremtidig rekruttering av jegere. Problemstillingene ble tatt opp i handlingsplanen «[Forvaltning av hjortevilt mot år 2000](#)», laget av et utvalg i regi av Direktoratet for naturforvaltning (1995). Handlingsplanen la opp til et styrket beslutningsgrunnlag og iverksettelse av forvaltningstiltak for en mer økologisk og samfunnsmessig bærekraftig forvaltning av hjorteviltressursene. Hensikten var å øke kvaliteten og effektiviteten av hjorteviltjakt og å øke jakttilbudet gjennom økt engasjement fra kommuner og organisasjoner. Forskrift om forvaltning av hjortevilt og bever (FOR-2002-03-22-314) fra 2002 var et resultat av blant annet denne handlingsplanen og prosjektet «Lokal forvaltning av de utnyttbare vilt- og fiskeressursene», også kalt driftsplanprosjektet. Prosjektet foreslår bestandsrettet forvaltning etter bestandsplaner med flerårige avskytingsplaner i tråd med offentlige målsettinger. Retningslinjene til forskriften spesifiserte at kommunen måtte gjøre vedtak om målsettingene for forvaltningen av hjorteviltet i kommunen.

Mens handlingsplanen ble skrevet, var reformen [Miljøvern i kommunene](#) (MIK) en realitet. Det ble da gitt økt tilskudd til kommunene, slik at de var bedre rustet til å styrke kompetansen og det faglige arbeidet innen miljøforvaltning, herunder viltforvaltning. I 1997 ble imidlertid det øremerkede tilskuddet fjernet av regjeringen, og midlene lagt inn i det generelle rammetilskuddet til kommunene. I 2001 kom forskrift om kommunale og fylkeskommunale viltfond og fellingsavgift for elg og hjort (FOR-2001-05-23-520). Fellingsavgift for villrein føres tilbake til de enkelte villreinområdene, og fellingsavgiftene for elg og hjort betales inn i kommunale viltfond. Disse øremerkede midlene benyttes til hjorteviltforvaltning, herunder jaktorganisering, innhenting av fallvilt og samarbeid og for å styrke kunnskapsgrunnlaget.

I 2009 kom den nye naturmangfoldloven, som sammen med viltloven setter rammen for hjorteviltforvaltningen. Samme år kom «[Strategi for forvaltning av hjortevilt](#)». Dette dokumentet ble bygget på en solid kunnskapsbase. Temaheftene fra NINA, «[Hjorteviltforvaltning – Hvordan forvalte store beitedyr. Tre scenarier](#)» og «[Villrein og samfunn](#)» har vært sentrale dokumenter ved utformingen av strategien. «Strategi for forvaltning av hjortevilt» (Hjorteviltstrategien) ble fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning i 2009 (DN-rapport 8-2009). Strategien skisserer fem hovedmål, tre strategiske hovedgrep og ni ulike «fyrtårn» med ønskede resultater. Strategien er nærmere omtalt i kapittel 2. Hjorteviltforskriften ble revidert to ganger etter disse begivenhetene.

I 2012 ble kommunene pålagt å utarbeide målbare og etterprøvbare kommunale mål for hjorteviltbestandene. Rollen og ansvaret til kommuner og jaktrettshavere ble videreført og ytterligere presisert i den siste revisjonen av hjorteviltforskriften i 2016.

I 2018 ble også ansvar for forvaltning av elg, hjort og rådyr overført til Landbruks- og matdepartementet (se [Handlingsplan for næringsutvikling basert på høstbare viltressurser](#)). Klima- og miljødepartementet har fortsatt hovedansvaret for villreinen siden Norge har et spesielt internasjonalt ansvar for denne arten.

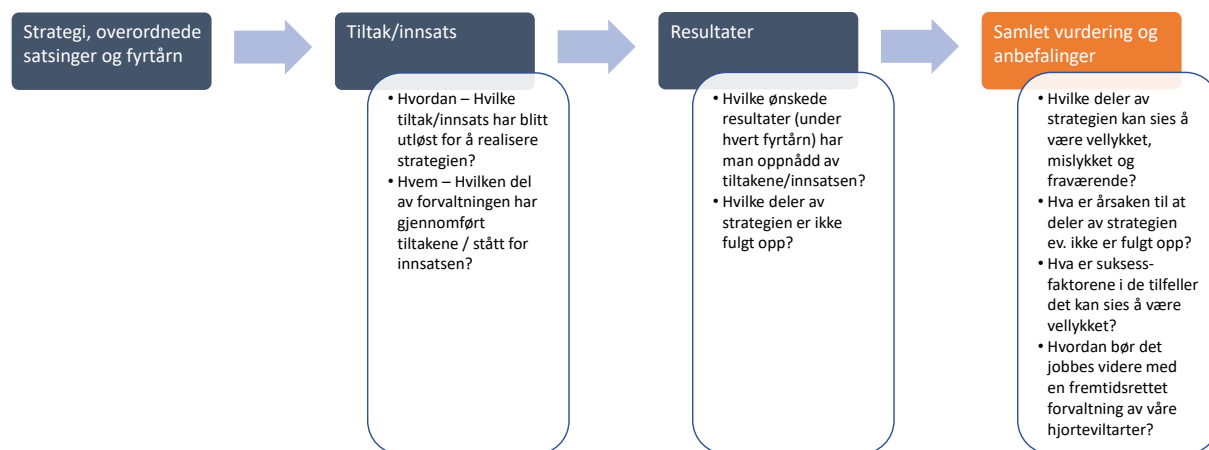
I 2017 ble det utarbeidet et forslag til kvalitetsnorm for villrein ([NINA Fagrapport 1400](#)). Denne ble fastsatt ved Kongelig Resolusjon 23. juni 2020. Formålet er å sikre at forvaltningen av villrein ivaretar internasjonale forpliktelser og nasjonale målsettinger om ivaretagelse av levedyktige bestander innenfor sine naturlige utbredelsesområder. Kvalitetsnormen gir retningslinjer for riktig forvaltning av villreinbestandene og tilhørende leveområder.

1.2 Overordnede problemstillinger

Landbruks- og matdepartementet (LMD) har gitt Miljødirektoratet i oppdrag å gjennomføre en ekstern evaluering av Hjorteviltstrategien. Menon Economics, Norskog og Høgskolen i Innlandet har gjennomført evalueringen.

Formålet med evalueringen er å etablere et kunnskapsgrunnlag for videreutvikling av en framtidsrettet hjorteviltforvaltning. Evalueringen skal vurdere hvordan strategien er fulgt opp og hvilke resultater som er oppnådd. Hovedspørsmålene som skal besvares i evalueringen er vist i Figur 1.1.

Figur 1.1 Hovedspørsmålene i evalueringen

Miljødirektoratet har også bedt om at evalueringen skal belyse:

1. Vurderinger på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå og beskrivelse av hvilke aktører som har vært sentrale i arbeidet med de ulike satsingene.
2. Hvordan samspillet mellom ulike aktører har utviklet seg i løpet av de siste ti årene og hvordan strategien eventuelt har vært førende for de valg og samarbeidsløsninger som har blitt gjennomført.
3. Utviklingstrender og eventuelle hindringer for god rekruttering av motiverte og ansvarsbevisste jegere.
4. I hvilken grad det har skjedd endringer i arbeid med, og hensyntagen til, hjorteviltet hos andre sektormyndigheter og på lokalt nivå i løpet av de siste ti årene, om strategien er tilstrekkelig kjent blant disse aktørene og hvilke resultater som er oppnådd.

Satsinger for å ta tak i utfordringen med fragmentering og tap av leveområder innenfor villreinforvaltningen er i utgangspunktet ikke en del av evalueringen (blant annet regionale planer etter plan- og bygningsloven, etablering av Norsk villreinsenter, europeiske villreinregioner med verdiskapingsprogram og kvalitetsnorm for villrein).

Våre vurderinger og forslag til tiltak er gjennomført under forutsetning om at dagens organisering, ansvar og oppgavedeling innenfor hjorteviltforvaltningen videreføres. Linnell (2005) skriver imidlertid følgende:

Fra et samfunnsvitenskapelig ståsted er tilråningen ofte å legge forvaltningen til lokalt nivå for å tilfredsstille kravet om rettferdighet og lokal bestemmelse over egne omgivelser. På den annen side vil det fra en økologisk synsvinkel – og særlig innenfor nyere økosystemtenkning – være mer hensiktsmessig å legge forvaltningen til nivåer som dekker områder over en langt større skala enn bare de lokale, slik at helheten i økosystemet ivaretas.

Slik sett presenterer Linnell (ibid.) et argument for at man bør legge ansvaret på et høyere nivå enn det lokale nivået, slik at helheten ivaretas. Vurderinger knyttet til flytting av oppgaveansvar mellom forvaltningsnivåer er imidlertid utenfor vårt evalueringsmandat.

Bilde 1.1 Elgfamilie i sprang

Foto: Dag Kjelsaas

2 Strategi for forvaltning av hjortevilt

«Strategi for forvaltning av hjortevilt» definerer tre innsatsområder for å nå mål om blant annet livskraftige og sunne hjorteviltbestander, en forvaltning med bred legitimitet og en forvaltning basert på samarbeid og høy kompetanse. Strategien har ni fyrtårn for å mobilisere til handling om satsingene. Kapitlene i rapporten er strukturert i henhold til fyrtårnene i strategien.

«Strategi for forvaltning av hjortevilt» tar utgangspunkt i forventede utfordringer, muligheter og scenarier for forvaltning av hjortevilt mot 2030, og overordnede grep ansett som nødvendige for å møte disse. Strategien er basert på en solid kunnskapsbase og en bred forankring i fagmiljøer og interesseorganisasjoner. Visjonen for strategien er «Verdsatt lokalt, anerkjent globalt». Strategien skal understøtte den nordiske høstingskulturen, som kjennetegnes av sterk lokal medvirkning og forankring, gode jaktmuligheter og viktigheten av kjøttressursen. Strategien trekker opp fire verdier som høstingskulturen skal bygge videre på – fellesskap, mangfold, trygghet og engasjement.

Strategien definerer fem konkrete mål:

1. Forvaltningen skal sikre livskraftige og sunne hjorteviltbestander, et rikt biologisk mangfold og naturens framtidige produksjon av varer og tjenester
2. Forvaltningen skal ha bred samfunnsaksept og legitimitet
3. Forvaltningen skal sikre samarbeid og samhandling mellom lokale, regionale og nasjonale aktører og med berørte sektorer
4. Forvaltningen skal være basert på høy kompetanse på alle nivåer
5. Forvaltningen skal stimulere til økt kvalitet og mangfold av opplevelser, tjenester og produkter

Strategien skisserer tre strategiske hovedgrep / innsatsområder for å nå målene. Under hvert av hovedgrepene er det etablert tre såkalte fyrtårn. Fyrtårnene har til hensikt å mobilisere aktører til felles handling om større satsinger. De skal både gi hjorteviltforvaltningen et løft og fungere som verktøy for å realisere de tre hovedgrepene. Fyrtårnene skal synliggjøre et potensial i hjorteviltforvaltningen, bidra til å skape positiv endring raskt og synliggjøre forvaltningens ambisjon lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Hovedgrepene, med tilhørende fyrtårn, er:

1. Den gode samfunnsdialogen
 - a. Etablering av en nasjonal hjorteviltpolitikk med miljømål
 - b. Styrke samfunnsaksepten og øke rekrutteringen
 - c. Færre viltpåkjørslers
2. De dyktige aktørene
 - a. Nasjonalt kompetansesenter
 - b. Produksjon av kunnskap
 - c. Hjorteviltportalen
3. Styrket økonomi og forutsigbarhet
 - a. Gode økonomimodeller
 - b. Nyskaping og produktmangfold
 - c. Skogen og hjorteviltet

I kapittel 5 til 13 gjennomgår vi hvert fyrtårn og tilhørende formål, tiltak og resultater.

3 Organisering av hjorteviltforvaltningen i Norge

Hjorteviltforvaltningen består av en lang rekke aktører med ulike roller og ansvar.

Hjorteviltforvaltningen i Norge består av mange aktører med ulike roller og ansvar, vist i Figur 3.1. Oversikten gir ikke en fullstendig oversikt over alle aktørene i forvaltningen, men omfatter de viktigste. «Strategi for forvaltning av hjortevilt» berører direkte eller indirekte alle aktører som er omtalt i figuren.

Figur 3.1 Hjorteviltforvaltningen i Norge*

*Figuren er ikke en fullstendig oversikt over alle aktørene i forvaltningen. Øvrige aktører er beskrevet nedenfor.

Det er også verdt å nevne at flere enn de som er nevnt i Figur 3.1 har en rolle i forvaltningen. Statens vegvesen, Bane NOR og fylkeskommunene som veieier sitter på virkemidler for å redusere vilt på kjørslar, Mattilsynet har ansvar for kontroll av viltkjøtt og dyrevelferd og Innovasjon Norge har ansvar for næringsutvikling av høstbare viltressurser og naturbasert reiseliv.

Norge har et særskilt internasjonalt ansvar for villrein. Villrein i alle villrein-områder med areal i to eller flere kommuner skal forvaltes av en villreinnemnd. Villreinnemdene ivaretar dermed den offentlige delen av

forvaltningen, og skal arbeide for en langsiktig bærekraftig forvaltning av villreinen og dens leveområder. Som for kommuner er det viktig at villreinnemndene engasjerer seg i arealforvaltningen i saker relatert til villreinens leveområder. Villreinnemndene skal også fastsette årlig fellingskvote for villrein, og godkjenne vald og bestandsplaner. Bestandsplanene er det villreinutvalgene som utarbeider. Villreinutvalget er jaktrettshavernes og grunneiernes organ, og har ansvaret for driften av hvert enkelt villreinområde.

Det gis også offentlig støtte til Stiftelsen Norsk villreinsenter. Stiftelsen Norsk villreinsenter ble opprettet i september 2006 og har som hovedformål å fremme bevaring og bærekraftig forvaltning av villreinbestandene og villrein fjellene i Norge. Stiftelsen har to driftsenheter: Norsk villreinsenter Sør på Skinnarbu i Tinn kommune, og Norsk villreinsenter Nord på Hjerkin i Dovre kommune. Hvert av sentrene har sin definerte villreinregion som geografisk ansvarsområde (hhv. sør for og nord for Sognefjorden). Norsk villreinsenter eier og drifter nettstedet www.villrein.no i samarbeid med Villreintrådet i Norge.

Bilde 3.1 Hjortebukker i brunst

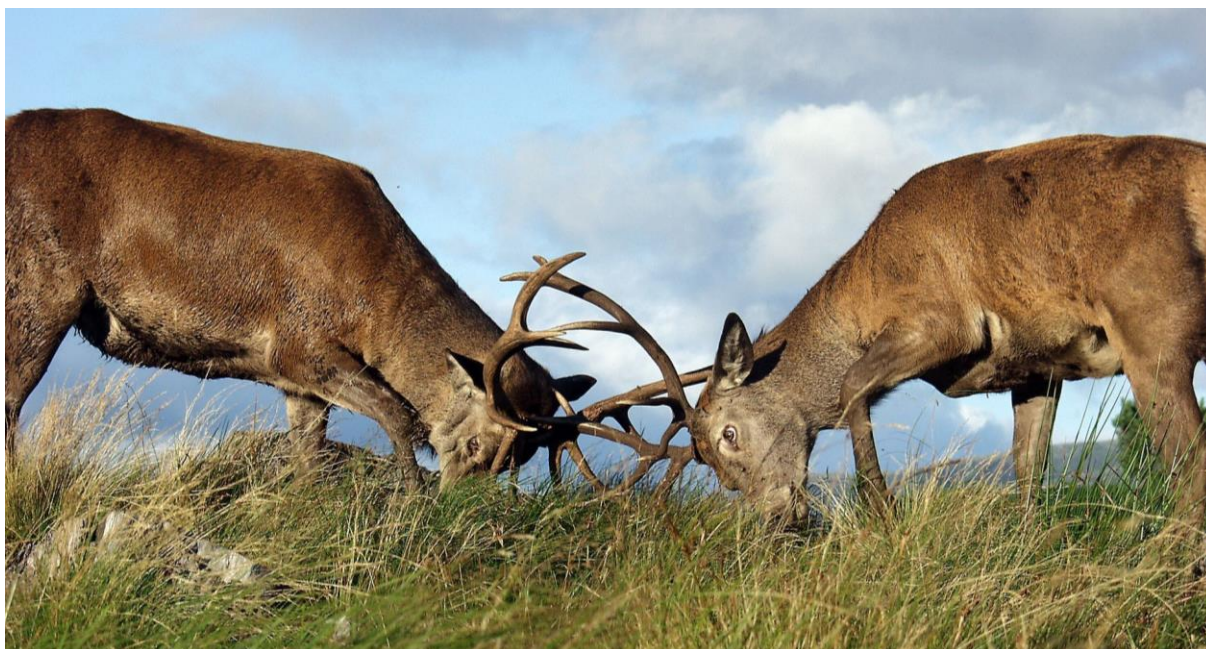

Foto: Johan Trygve Solheim, Norsk Hjortesenter

Stiftelsen Norsk Hjortesenter får støtte til en rekke oppgaver fra LMD og Miljødirektoratet. Senteret arrangerer viltkonferanser/-webinarer, i tett samarbeid med blant annet NJFF og Bondelaget, er en agendasetter i forvaltningsspørsmål og tilbyr kurs innen hele verdikjeden av hjortevilt fra grunneier/bonde til bord i tett samarbeid med andre aktører. Senteret har blant annet etablert en egen YouTube-kanal for å nå yngre målgrupper og samarbeider også internasjonalt. Hjortesenteret er det nasjonale kompetansesenteret for hjort, både viltlevende og tamt.

Skogbrukets Kursinstitutt (Skogkurs) ble stiftet 20. august 1958 etter initiativ av Det norske Skogselskap. Skogkurs har til formål å være skogbrukets fellesorgan for kompetanseformidling innen næringsutvikling og forvaltning av skog og andre arealressurser. Gjennom sin virksomhet skal Skogkurs bidra til kompetanseheving for aktørene i skogbruksnæringen, og til formidling av kunnskap om skog og natur til skoleverk og allmennhet. Skogkurs gjennomfører årlige hjorteviltkonferanser, kurs om feltkontroll av hjorteviltkjøtt, foredling av hjorteviltkjøtt, jaktledelse, ettersøk av hjortevilt og beitetaksering, og de har arrangert hjortevilt-webseminar.

Stiftelsen Elgen har som formål å drive informasjon om forvaltning og jakt av storvilt. Stiftelsen står for utgivelsen av fagmagasinet Hjorteviltet én gang i året og nettstedet hjorteviltet.no.

Villreintrådet i Norge er en paraplyorganisasjon for villreinnemnder og villreinutvalg. Virksomheten legger hovedvekt på informasjon gjennom arrangement av årlige fagdager og årlig utgivelse av årboka "Villreinen".

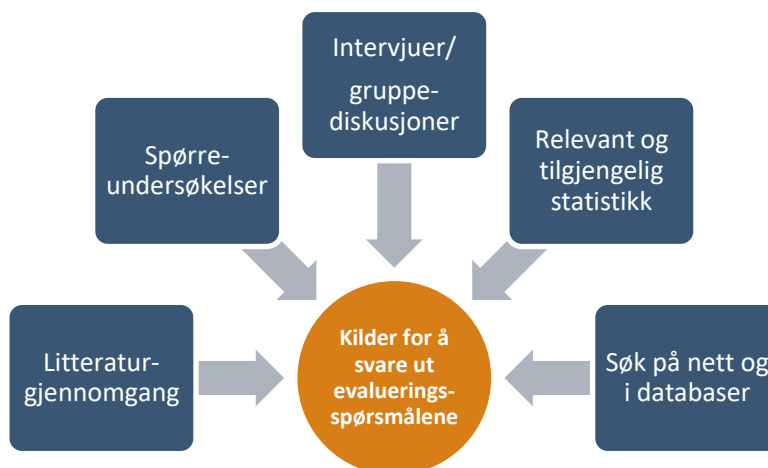
Naturdata har drift, utvikling og brukerstøtte på oppdrag fra Miljødirektoratet på tjenestene Hjorteviltregisteret (hjorteviltregisteret.no) og appene Sett og skutt og Fallviltapp.

4 Metodisk tilnærming

Evalueringen er basert på kunnskap, innspill og synspunkter fra alle deler av forvaltningen. Det er imidlertid ikke innhentet informasjon direkte fra jegerne. Problemstillinger er belyst ved hjelp av spørreundersøkelser, litteraturgjennomgang, intervjuer, ekspertgruppesamlinger og statistikk.

Figur 4.1 viser hvilke metoder for datainnsamling som er benyttet i evalueringen.

Figur 4.1 Oversikt over ulike metoder for datainnsamling benyttet i evalueringen

Det har vært viktig å innhente kunnskap, innspill og synspunkter fra alle deler av forvaltningen. Det er imidlertid ikke innhentet informasjon direkte fra jegerne, som er en viktig aktør i forvaltningen av hjortevilt. Begrunnelsen for dette er kostnadene ved å inkludere gruppen i kartleggingen, samtidig som vi forventer at deres perspektiver og innspill blir ivaretatt i intervjuer og spørreundersøkelser, blant annet gjennom NJFF og til en viss grad grunneierrepresentanter. Tabell 4.1 gir en oversikt over informanter og hvilke metoder som er benyttet for å innhente deres innspill.

Tabell 4.1 Metode benyttet for å kartlegge de ulike aktørgruppenes kunnskap, innspill og synspunkter knyttet til evalueringens problemstillinger

Aktørgruppe	Metode for datainnsamling
Relevante departementer	Intervju med sentrale representanter
Miljødirektoratet	Intervju med sentrale representanter
Statsforvaltere	Spørreundersøkelse til de som jobber med hjorteviltforvaltning hos alle statsforvaltere
Fylkeskommuner	Spørreundersøkelse til de som jobber med hjorteviltforvaltning i alle fylkeskommuner
Kommuner	Spørreundersøkelse til de som jobber med hjorteviltforvaltning i alle kommuner
Villreinnemnder og -utvalg	Spørreundersøkelse til nemndsekretærer og utvalgsmedlemmer (via sekretærene)
Grunneiere og -organisasjoner	Spørreundersøkelse til et representativt utvalg grunneiere og intervjuer med tre grunneierorganisasjoner/fagmiljø

NJFF	Intervju med NJFF sentralt, spørreundersøkelse mot regionallag og lokallag
Andre relevante aktører	Se intervjuoversikt i vedlegg 1.

Arbeidet har blitt støttet av en gruppe bestående av eksperter på hjorteviltets biologi og atferd og hjorteviltforvaltning (fra både et grunneierperspektiv og et faglig perspektiv), i tillegg til metodefaglig kvalitetssikring. Ekspertteamet har bistått kjerneteamet med kunnskap, kompetanse og kapasitet ved behov, og med innspill og kommentarer ved oppstart, underveis i prosjektet og ved kvalitetssikring av sluttrapport. Det er gjennomført tre ekspertgruppesamlinger i løpet av evalueringsperioden. Ressurser i ekspertteamet er oppgitt i Tabell 4.2.

Tabell 4.2 Deltakere i ekspertgruppe

Navn	Stilling
Scott Michael Brainerd	Førsteamanuensis ved Høgskolen i Innlandet
Maria Hörnell Willebrand	Dekan ved Høgskolen i Innlandet
Olav Hjeljord	Professor emeritus ved NMBU
Johan Trygve Solheim	Daglig leder ved Norsk Hjortesenter
Jo Inge Breisjøberget	Fagsjef for jakt og fiske i Statskog
Vidar Holthe	Utmarksrådgiver ved Norges Skogeierforbund
Ståle Navrud	Professor ved NMBU og assosiert partner i Menon

Spørreundersøkelsen, som er dokumentert i vedlegg 3, er sendt til ti ulike aktørgrupper – oppsummert i Tabell 4.3. Tabellen viser at svarprosenten varierer mye på tvers av aktørgruppene. Den er høyest for fylkeskommuner, med en svarandel på 72,7 prosent, og lavest for grunneiere tilknyttet Glommen Mjøsen skog med 3,9 prosent. Det er som forventet, siden vi vet at flere har en liten rolle i forvaltningen og kan ha liten interesse av å svare. Vi har imidlertid vært opptatt av at alle relevante aktørgrupper skal gis muligheten til å svare.

Svarprosenten for det regionale leddet, som omfatter Statsforvalter, fylkeskommuner og NJFF fylkeslag, er på mellom 47,4 og 72,7 prosent. Selv om det ikke snakk om mange respondenter, er det positivt at det regionale leddet er så godt representert. Det er også veldig betryggende at over 40 prosent av kommunene har svart på alle spørsmålene i undersøkelsen.

Det er utfordrende å vurdere spørreundersøkelsens representativitet, spesielt fordi vi har lite data om totalpopulasjonenes kjennetegn som kan sammenlignes med tilsvarende data for utvalget. Når det gjelder kommunene, er situasjonen en annen. Vi har valgt å undersøke antallet hjorteviltjegere som er bosatt i kommuner som har fullført spørreundersøkelsen. Kommuner som har fullført spørreundersøkelsen representerer 43 279 hjorteviltjegere, som tilsvarer 47,7 prosent av totalt antall hjorteviltjegere i Norge. Slik sett kan vi si at kommunene som har fullført undersøkelsen har relativt flere hjorteviltjegere enn de som ikke har svart. Vi anser ikke denne skjevheten som et problem for bruken av resultatene fra undersøkelsen.

Det er verdt å nevne at vi har sendt undersøkelsen til et utvalg av grunneiere i Norge, som Norskog har vurdert til å være representative for totalpopulasjonen. Vi fikk imidlertid ikke tilgang til e-postadresser for grunneiere tilknyttet Mjøsen Glommen skog. Som et alternativ ble undersøkelsen lansert til alle deres medlemmer gjennom en åpen lenke i et nyhetsbrev. Slik sett har vi ikke behandlet grunneierne på en konsistent måte. For å sikre at vi ikke lar svarene fra Mjøsen Glommen skog dominere svarene fra grunneierne har vi i alle sammenstillinger

vurdert om svarene skiller seg mye fra hverandre, noe som det i liten grad gjør. For spørsmålene som retter seg kun mot grunneierne har vi også valgt å splitte de to gruppene, slik at leseren selv kan se forskjellen.

Tabell 4.3 Aktørgrupper vi har sendt spørreundersøkelse til i prosjektet, med totalpopulasjoner og svarandeler

Aktørgruppe	Sendt til	Totalpopulasjon som har mottatt undersøkelsen	Utvalg som fullførte undersøkelsen	Svarandel, i prosent*
Statsforvalter	Alle	10	6	60,0
Fylkeskommuner	Alle	11	8	72,7
Kommuner	Alle	356	147	41,3
Grunneiere	673 utvalgte	673	116	17,2
Grunneiere tilknyttet Glommen Mjøsen skog	Alle – åpen lenke**	7 200	282	3,9
Sekretærer i villreinnemnder	Alle	10***	5	50,0
Medlemmer av villreinnemnder	Alle – åpen lenke**	-	53	NA
Fjellstyrer	Alle	87	23	26,4
NJFF lokallag	Alle	519	74	14,3
NJFF fylkeslag	Alle	19	9	47,4

*Det er flere som har svart på spørsmål på undersøkelsen uten å fullføre undersøkelsen og flere spørsmål som ikke alle har besvart. Svarandelen på ulike spørsmål kan derfor variere. **Undersøkelsen er tilgjengeliggjort gjennom en åpen lenke for grunneiere tilknyttet Mjøsen Glommen skog og medlemmer av villreinnemdene. Siden vi ikke har oversikt over totalpopulasjonen for disse to aktørgruppene har vi heller ikke kunnet beregne svarandel. ***Det er ni villreinnemnder, men i tillegg fungerer Tolga kommune som villreinnemd for Tolga Østfjell villreinområde.

I kapittel 5 til og med 13 har vi vurdert hvert av de ni fyrtårnene i strategien. For hvert tiltak og resultat under fyrtårnene har vi oppsummert relevante funn fra dybdeintervjuer, spørreundersøkelser, statistikk, litteraturstudie og ekspertgruppemøter, og våre vurderinger av om tiltak og resultater kan sies å være oppnådd. Det er ikke alltid det går klart fram av strategien hva som er tiltak og resultater. Vi har da tatt forutsetninger om hva det består av, basert på strategien.

5 Fyrtårn 1 – Etablering av nasjonal hjorteviltpolitikk med miljømål

5.1 Formål og hovedtiltak

Formålet med Fyrtårn 1 er å etablere en omforent nasjonal hjorteviltpolitikk med miljømål, der det tas hensyn til både økologisk og økonomisk bærekraft i et langsiktig perspektiv.

For å nå målet bør det ifølge strategien utarbeides en stortingsmelding, enten en egen melding eller at hjorteviltforvaltning inngår som et viktig tema i den periodiske meldingen om Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand. Strategien peker også på at det gjenstår å utvikle et mer omfattende samfunnsregnskap for hjorteviltressursene og klare og forpliktende mål som er omforent på tvers av sektormyndigheter. Dette kan ifølge strategien gjøres ved at det nedsettes en tverrsektoriell arbeidsgruppe som kobles opp til prosessen med å utarbeide (bidrag til) en stortingsmelding.

Fyrtårnet har fire resultater:

- Det er utviklet gode nasjonale miljømål som er omforent og forankret på tvers av sektorgrensene, og som legger til rette for en effektiv mål- og rammestyring av forvaltningen.
- Det er etablert forvaltningsmodeller som er robuste i forhold til de utfordringer forvaltningen står overfor i framtida, og som er godt politisk forankret.
- Det er etablert en bedre samfunnsmessig forståelse av hjorteviltet som økologisk faktor og for de samfunnsmessige verdier og kostnader hjorteviltet representerer.
- Det er lagt grunnlag for en offensiv satsing på utvikling av hjorteviltet som ressurs for framtidig verdiskaping.

5.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse

Vi vurderer først om tiltakene er gjennomført, det vil si om det er etablert en nasjonal hjorteviltpolitikk som er nedfelt i overordnede dokumenter som en stortingsmelding eller som viktig tema i Regjeringens periodiske meldinger. Det er også etterlyst et samfunnsregnskap for hjorteviltressursene. Deretter vurderer vi om resultatene er oppnådd. Det er viktig å undersøke om resultatene er oppnådd også dersom tiltakene ikke er gjennomført.

I delkapittel 5.3 Måloppnåelse er ønskede tiltak og resultater fra strategien oppgitt i **oransje**. For hvert tiltak og resultat oppsummerer vi relevante funn fra dybdeintervjuer, spørreundersøkelse, litteraturstudie og ekspertgruppemøter, og våre vurderinger av om tiltak og resultater kan sies å være oppnådd.

5.3 Måloppnåelse

Tiltak: Nasjonal hjorteviltpolitikk som er nedfelt i overordnede dokumenter som en egen stortingsmelding eller som et viktig tema i den periodiske meldingen om Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand. Det er utarbeidet et samfunnsregnskap for hjortevilt.

Det er ikke utarbeidet en stortingsmelding eller et liknende dokument som definerer nasjonal hjorteviltpolitikk. Med utgangspunkt i St.meld. nr. 21 (2004-2005) *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand* og St.meld. nr. 26 (2006-2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand* ble det imidlertid startet et arbeid med

nasjonal politikk for å sikre langsiktig og bærekraftig forvaltning av leveområdene til villreinen, og med regionale planer etter plan- og bygningsloven for å sikre helhetlig forvaltning av fjellområder viktige for villreinen. Dette arbeidet startet før strategien ble ferdigstilt i 2009, og ordningen med periodiske meldinger om Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand er avviklet. Tematikken er samtidig ikke mindre viktig i dag.

Bilde 5.1 Villreinbukk

Foto: Dag Kjelsaas

Tiltaket ble ikke gjennomført, ettersom det ikke foreligger en nasjonal hjorteviltpolitikk nedfelt i en stortingsmelding eller et annet overordnet dokument. Det er ikke utarbeidet et samfunnsregnskap for hjortevilt.

Mål: Det er utviklet gode nasjonale miljømål som er omforent og forankret på tvers av sektorgrensene, og som legger til rette for en effektiv mål- og rammestyring av forvaltningen

Resultatet består av flere elementer. Vi vurderer først om det er utviklet gode nasjonale miljømål, deretter om målene er omforent og forankret på tvers av sektorgrensene.

Klima- og miljødepartementet har fastsatt 23 mål for miljøet innenfor ulike områder. Det er ikke utarbeidet egne mål eller indikatorer for forvaltning av hjortevilt.¹ Hvert miljømål følges opp ved hjelp av miljøindikatorer.

¹ I de nasjonale miljømålene fra 2011 ble det imidlertid satt et mål om at «Villreinen skal sikres i levedyktige bestander i sine naturlige utbredningsområder i Sør-Norge.» Jf. Miljøverndepartementet (2011)

Innenfor området naturmangfold er det tre miljømål som indirekte kan være relevant for forvaltning av hjortevilt²:

- Miljømål 1.1: Økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester.
- Miljømål 1.2: Ingen arter og naturtyper skal utryddes, og utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal bedres.
- Miljømål 1.3: Et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for kommende generasjoner.

Naturmangfoldloven (2009) har overordnede miljømål, men ingen spesifikt om hjortevilt. Viltloven av 1981 er tilpasset naturmangfoldloven, og hjorteviltforskriften (2016) er hjemlet i viltloven. Formålsparagrafen (§ 1) lyder «*Formålet med denne forskriften er at forvaltningen av hjortevilt ivaretar bestandenes og leveområdenes produktivitet og mangfold. Det skal legges til rette for en lokal og bærekraftig forvaltning med sikte på nærings- og rekreasjonsmessig bruk av hjorteviltressursene. Forvaltningen skal videre sikre bestandsstørrelser som fører til at hjortevilt ikke forårsaker uakseptable skader og ulemper på andre samfunnsinteresser.*». Veilederen (Miljødirektoratet, 2016) viser til skogloven § 9 om skogskader, til problemet med hjortevilt påkjørsler og til kapittel II i naturmangfoldloven når det gjelder naturmangfold.

Gjennom dybdeintervjuer har vi fått innspill om at de nasjonale miljømålene og rettslig rammeverk er overordnet, men likevel legger viktige premisser og rammer for hjorteviltforvaltningen. Flere opplever at det er lagt til rette for en god og effektiv hjorteviltforvaltning. Enkelte påpeker samtidig at regionale og lokale mål tilpasset populasjoner er vel så viktig som nasjonale mål for forvaltning av hjortevilt.

Ekspertgruppen diskuterte om det er behov for mer presise nasjonale mål for hjorteviltforvaltningen og hvordan man kan sikre at målene blir implementert i forvaltningen. De nasjonale miljømålene oppleves å være overordnede, men likevel presise nok gitt at de skal være på et nasjonalt nivå og danne en overbygning for regionale og lokale mål. Utfordringene oppleves heller å være hvordan man kommuniserer og skaper forståelse for de nasjonale målene gjennom regionalt og lokalt nivå og ut til jegerne. Her kan det ifølge ekspertgruppen være behov for økt kompetanse og veiledning på regionalt og lokalt nivå. Norge har en høy befolkningsandel som jakter, store ressurser og fantastisk natur, men det er overlatt et stort handlingsrom til jegere og rettighets-havere. Dersom ikke jegerne handler på en måte som er i tråd med målene, er det en utfordring. Enkelte viser til en ukultur hvor man ikke hyller bærekraftsperspektivet som ligger i de nasjonale målene. Istedenfor et helhetlig perspektiv på bestanden og dyrene som er igjen etter jakten, hylles gjerne de som skyter de største dyrene med store gevir. I et bærekrafts- og helhetsperspektiv kan det imidlertid være bedre for bestanden å høste de svake dyrene og overskuddet som naturen produserer.

Ekspertgruppen opplever samtidig at det fortsatt er mye å gå på når det gjelder å avveie hensyn mellom forvaltning av hjortevilt og andre samfunnsinteresser. Dessuten oppleves det i for stor grad å drives forvaltning av enkeltarter. Gruppen mener det i større grad bør være mål som bidrar til helhetlig forvaltning av de forskjellige hjorteviltartene og øvrige interesser.

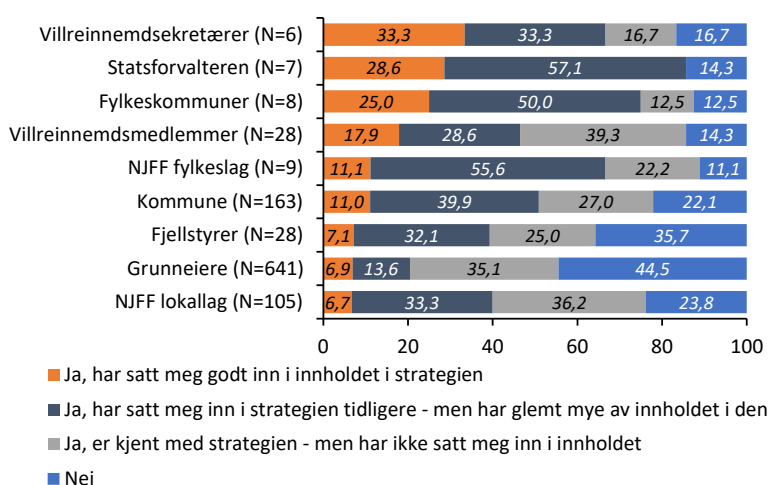
Rammer for forvaltningen varierer også mellom ulike hjorteviltarter. Når det gjelder forvaltningen av villrein, trekker enkelte informanter fram at områdevern blir for svakt forvaltet, til tross for etableringen av nasjonale og europeiske villreinregioner og innføringen av Kvalitetsnorm for villrein. Det etterlyses hjemmel for å dynamisk kunne stenge ferdsel, for ikke å skremme villrein i kalvingsområder, og trekkorridorer. Videre ble det vist til at regionale planer for villreinområdene ikke er rettslig bindende og at båndlegging av villreinområder, som fører

² <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/naturmangfold/>

til tap av næringsmuligheter for fjellbygder, kanskje kunne gått lettere dersom kostnaden tas nasjonalt. Det er heller ikke utarbeidet politikk for å kjøpe hytter og annen eiendom som hindrer villreintrekk når slike eiendommer kommer på salg. Det ble også uttrykt et ønske om at villreintrekk ble vektlagt ved vurdering av tunneller på fjelloverganger.

En del av resultatmålet handler om at de nasjonale miljømålene skal være omforent og forankret på tvers av sektorgrenser. Miljømålene er overordnet, finnes i lovverket og er i liten grad egne hjorteviltmiljømål. Strategien kunne her være en rettesnor for hjorteviltforvaltere. Det fordrer imidlertid at strategien er kjent blant viktige aktører i forvaltningen. Som Figur 5.1 viser, er de fleste aktørene kjent med at det finnes en strategi. For alle grupper er det likevel mindre enn en tredjedel som oppgir å ha satt seg godt inn i strategien.

Figur 5.1 Svar på spørsmålet om man er kjent med «Strategi for forvaltning av hjortevilt» (Hjorteviltstrategien) som er utgitt av Direktoratet for naturforvaltning i 2009, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen.

Strategien virker å være et ganske fjernt minne for de fleste spurte aktører. Blant annet oppgir kun 11 prosent av representantene fra kommuner å ha satt seg godt inn i innholdet i strategien. 45 prosent av grunneiere som har svart er ikke kjent med strategien. Funnene indikerer at det er vanskelig å nå frem til viktige hjorteviltaktører med overordnede budskap, og dermed kan det også være vanskelig å bli omforente om nasjonale miljømål. Når det er sagt, har vi gjennom evalueringsperioden ikke fått indikasjoner på at noen er uenige i de nasjonale miljømålene eller at nasjonal lovgivning ikke tilrettelegger for en god hjorteviltforvaltning.

Det er utviklet overordnede nasjonale miljømål. Hjorteviltforskriften henviser hjorteviltforvaltere til overordnede mål i naturmangfoldloven. Målene er generelle, og det kan være vanskelig å vite når og om man har nådd målene. Hjorteviltstrategien er lite kjent for aktørene, som indikerer at det kan være vanskelig å nå frem til aktører med overordnede budskap. Ekspertgruppen mener det i større grad bør være mål som bidrar til helhetlig forvaltning av de ulike hjorteviltartene og øvrige interesser. Miljøutfordringen for villreinforvaltningen er tap av areal og ferdsel. Flere opplever at områdevern for villrein blir for svakt forvaltet og at det bør vurderes bedre regulering og styring av menneskelig ferdsel og restaurering av spesielle villreinområder.

Mål: Det er etablert forvaltningsmodeller som er robuste i forhold til de utfordringer forvaltningen står overfor i framtida, og som er godt politisk forankret

Strategien spesifiserer ikke hva som menes med forvaltningsmodeller. Vi har lagt til grunn at forvaltningsmodeller handler om ansvarsfordeling og organisering samt modeller for bestandsutvikling/avskyting.

I Norge tilhører jaktretten grunneier eller den grunneier har overlatt bruken av eiendommen til, heretter omtalt som rettighetshaver. Rettighetshaver får fellingstillatelser i henhold til arealet han eller hun kontrollerer. Hjorteviltforskriften³ legger opp til at rettighetshaver i et bestandsplanområde, som helst omfatter bestandens leveområde, utarbeider bestandsplaner. Bestandsplanene inneholder avskytingsplaner for å oppnå omforente mål. Samtidig er ikke rettighetshavere pliktet til å samarbeide om målsettinger for en bestand, og det kan i noen tilfeller være vanskelig å definere hva som er en bestand. Kommunen der størst del av bestandsplanområdet ligger godkjenner bestandsplaner for elg, hjort og rådyr dersom planene er i tråd med kommunale mål. Større rådyrvald kan få innvilget kvotefri jakt, men kommunen kan kreve forvaltningsplan. Villreinnemnder oppnevnt av Miljødirektoratet godkjenner villreinbestandsplaner.

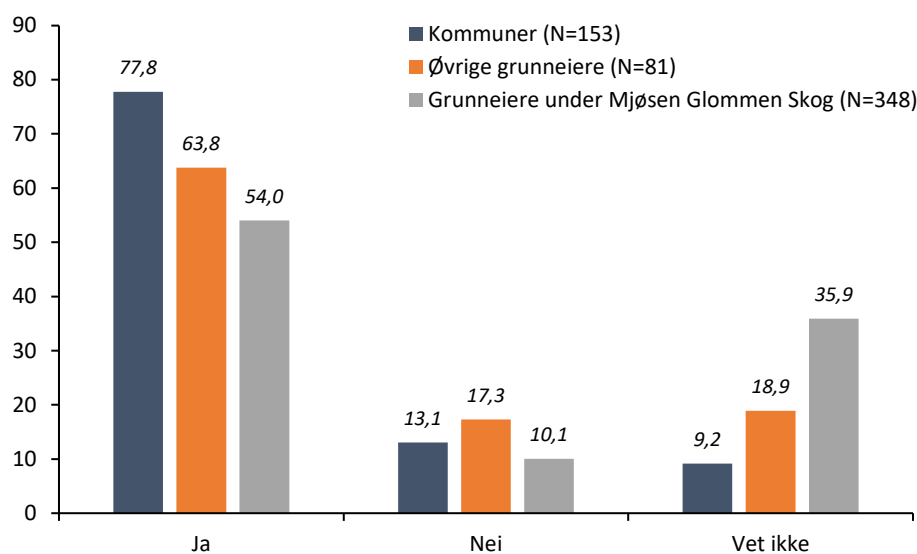
Når det gjelder forvaltningsplaner, viser ekspertgruppen til bokserien fra Landbruksforlaget, senere Tun, om Mållrettet forvaltning av elg, hjort og villrein ([Gjerstad et al. \(2003\)](#), Samdal m. fl. 2003, Punsvik og Jaren 2006), hvor det står om modeller for hvordan man kan nå ulike mål. Statskog har nylig utarbeidet en plan for hvordan de ønsker sin bestand etter jakt. Hjortesenteret på Svanøy har fått utarbeidet Handbok for hjorteforvaltning med et kapittel om bestandsplanlegging (Hegland og Frøyen 2016). Svenska Jägareförbundet (2020) har laget ny handlingsplan for elg som viser til avskytingsmodell. Imidlertid er dette mål og avskytingsmodeller som er basert på erfaring og sunn fornuft. Modellene er ikke utprøvd i radiomerkede og godt overvåkede bestander og beiter over tid. Det er vanskelig å forvalte bestander med ukjent bestandsstørrelse, varierende produksjon, innvandring og utvandring. Godt overvåkede mønsterbestander kan være et godt pedagogisk verktøy. Hjorteviltregisteret gir gode indekser om forhold i hjorteviltbestandene, og det er utarbeidet takseringsmetoder for å registrere beitepress i skogbruksområder. Det mangler imidlertid metoder blant annet for å måle beitetilgang i bjørkeskog-områder i nord.

Hvor robuste forvaltningsmodeller er, avhenger også av rollefordelingen og hvor tydelig denne er. Som beskrevet i kapittel 3, er det en rekke aktører involvert i hjorteviltforvaltningen. Ulike aktører med ulike interesser, kapasitet og rammer kan gjøre bildet mer komplekst. Flere informanter oppfatter at rollefordelingen er tydelig på overordnet nivå, men enkelte opplever ikke at jegerens rolle som aktør i forvaltningen er tydelig nok i dagens rammeverk. Ekspertgruppen peker på at selv om hjorteviltforskriften legger opp til at rettighetshaver, og ikke kommune (med mindre kommune også er rettighetshaver), skal bestemme avskytingsprofilen, bestemmer kommunene mye i praksis. Ekspertgruppen mener det likevel er stor variasjon blant kommunene (og fylkeskommunene). Eksempelvis vil rettighetshavere i mange områder lage planer, mens noen kommuner lager planer som rettighetshavere godkjenner, og noen kommuner mangler målsettinger. Dette er nærmere omtalt under Fyrtårn 4. Vi finner det interessant at selv om rettighetshaverne fritt skal utarbeide bestandsplaner etter kommunale mål, gir ekspertgruppen uttrykk for et ønske om stort uttak av unge dyr og ganske lik kjønnsbalanse og stor andel dyr i sin beste alder i bestanden etter jakt. Dette peker mot at det er behov for bedre veiledning for kommuner og grunneiere. Enhver bestand må imidlertid forvaltes på en bærekraftig måte etter økologisk, økonomisk og sosial bæreevne.

³ Som ble revidert i 2012 med sikte på å følge opp og tilrettelegge for bedre oppfølging av strategien.

Ekspertgruppen oppfatter at kommuner sjelden setter klare og tydelige mål om at de eksempelvis skal ha en målindeks for størrelse på en elgbestand eller kan akseptere et visst antall påkjørsler. Det oppleves også å være stor variasjon i både engasjement og interesse blant grunneiere. Spørreundersøkelsen viser at storparten (77,8 prosent) av kommunene, som har ansvar for målene, oppfatter at de har satt mål i tråd med hjorteviltforskriften. Mer uventet er det at hele 13,1 prosent synes at deres egne mål ikke er det. Flertallet av grunneierne, som skal lage planer i tråd med målene, er enige i at målene er konkrete og etterprøvbare. Likevel oppgir mellom 36 og 46 prosent av grunneiere at de ikke vet eller mener målene ikke er i tråd med forskriften.

Figur 5.2 Svar på spørsmålet: Ifølge hjorteviltforskriften §3 skal kommunen vedta konkrete og etterprøvbare bestandsmål. Innenfor det geografiske området du er engasjert i forvaltningen av hjortevilt, vil du si at kommunen(e)s vedtatte mål er i tråd med forskriften?, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen.

Vi spurte også kommunene som i spørreundersøkelsen oppga at de hadde vedtatt mål i tråd med forskriften om de kunne oppgi målene for elg, hjort og rådyr. Eksempler på målformuleringer er gjengitt i Tabell 5.1.

Tabell 5.1

Eksempler på oppgitte kommunale målformuleringer

	Eksempel på enkel målformulering	Eksempel på kompleks målformulering
Elg	Ta hensyn til beite, trafikk, skog og jordbruk	Elgbestanden i kommunen skal stabiliseres innenfor rammen av de andre mål som er satt i denne planen. Gjennomsnittsvekta på kalv skal ikke synke i forhold til perioden 2004-2006. Gjennomsnittlig antall elgpåkjørsler skal ikke overstige 10 prosent av jaktutbyttet i planperioden. Dette gjelder også for hvert vald. Mål for sammensetting av bestanden: Det bør i perioden felles mellom 48 og 53 prosent hanndyr totalt i kommunen. Ku/okse-forholdet basert på registreringer fra "Sett elg" bør i perioden være ca. 1,5. "Kalv per kalveku" og "kalv per ku" basert på registreringer fra Sett elg bør ikke synke i forhold til perioden 2004-2006. Mål for leveområde og beite: Størrelsen på elgbestanden skal ikke utgjøre en trussel mot andre arter eller økosystemer i kommunen. Elgbestandens beitetrykk skal tilpasses slik at verditapene ved framtidig skogsdrift holdes på et nivå som skognæringen aksepterer. Elgstammen skal forvaltes på en måte som ikke innebærer unødig skade på åker, eng og vinterlagret fôr. Det forutsettes da at landbruksnæringen også gjennomfører tiltak som for eksempel gjerdning, skremming og tidlig innsamling av rundballer.
Hjort	Bærekraftig forvaltning	Kommunen skal ha sunne og friske bestand av hjort, som utgjør en berikelse i naturen. Bestandene skal holdes innenfor et nivå som til enhver tid vurderes som bærekraftig av kommunen, både med tanke på bestandenes kvalitet og virksomheten i andre samfunnssektorer, for eksempel trafikk, landbruksnæring og friluftsliv. Bestandene skal ha en biologisk forsvarlig kjønns- og aldersstruktur og opprettholde sin naturlige genetiske variasjon. Hjorteviltbestandene skal ikke representere en trussel mot annet biologisk mangfold. Hjorteviltbestandene skal gi mest mulig stabil avkastning som grunnlag for en sunn økonomisk og rekreasjonsmessig utnytting.
Rådyr	Reduksjon av revebestand for å minske predasjon på rådyr	Kommunen skal ha biologisk sunne bestander av rådyr som utgjør en berikelse i naturen. Bestandene skal være bærekraftige i forhold til beitetilgang og skal ikke medføre uakseptable konflikter med trafikk, landbruksnæring og friluftsliv. Innenfor disse rammene skal rådyr forvaltes til beste for verdiskaping, lokale jegerinteresser og allmenne naturinteresser. Rådyrbestandens produktivitet skal opprettholdes i en tetthet som bidrar til at rådyret fortsatt er et viktig jaktobjekt i hele kommunen.

Kilde: Spørreundersøkelsen.

I Figur 5.3 viser vi ordskyer for de oppgitte målformuleringer for elg, hjort og rådyr i spørreundersøkelsen.

eller regionalt. Enkelte informanter har samtidig oppgitt at noen følte seg tilsidesatt ifm. håndteringen av det første utbruddet. At skrantesjuka har spredd seg til Hardangervidda kan likevel være en indikasjon på at reaksjonen ikke var rask nok. Det bør utvikles risikoanalyser, oversikter over risikofaktorer og tiltak mot risikofaktorer på overordnet og lokalt nivå. Dette er nærmere omtalt i kapittel 9.3.

Over tid har hjorteviltet spredd seg til nye områder, samtidig som også villsvin, ulv og bjørn sprer seg. Det synes å være et forbedringspotensial ved flerartsforvaltningen, og enkelte trekker i intervju frem at det ikke er tilstrekkelig kompetanse og kunnskap på området. For eksempel har Spitzer mfl. (2020) vist næringskonkurranse mellom rådyr og elg. Videre har noen pekt på at når det etter hvert etableres en hjortebestand i områder med godt forvaltet elg, blir gjerne samme forvaltningsmåte tatt i bruk for hjort som for elg, selv om artene bruker området ulikt. Videre fremheves rådyr av flere som en art det i liten grad er rettet fokus mot i hjorteviltforvaltningen.⁴ Rådyr er en raskere, mer r-selektert, art enn hjort, elg og villrein. Ekspertgruppen ser stort potensial for bedre forvaltning av denne arten.

Det er etablert et forvaltningssystem med klar rollefordeling. Kommunenes mål varierer i detaljeringsgrad, tiltak kan være formulert som mål, og det kan være vanskelig å måle om mål blir nådd. Det virker å være behov for veiledning i å formulere mål. Vi ser også behov for noen tett oppfulgte modellbestander for å få målt virkningen av bestemte avskytingsstrategier. Det bør videre vurderes hvordan bestandsplanarbeid i hele hjorteviltbestanders leveområder kan fremmes. Det er behov for samarbeid, rettleiding, formidling og samordning for bedre hjorteviltforvaltning i fylkene. Det bør dessuten utvikles risikoanalyser, oversikter over risikofaktorer og tiltak mot risikofaktorer på overordnet og lokalt nivå.

Mål: Det er etablert en bedre samfunnsmessig forståelse av hjorteviltet som økologisk faktor og for de samfunnsmessige verdier og kostnader hjorteviltet representerer

Det er utfordrende å måle hvorvidt den samfunnsmessige forståelsen av hjorteviltet og verdiene det representerer har blitt bedre etter at strategien ble lagt fram i 2009. Natur- og miljøbarometeret for 2017 (TNS Gallup, 2017) viser at interessen for naturforvaltning har økt siden 2014 og at holdningen til jakt fremdeles er positiv. Dette kan gi en viss indikasjon på at den samfunnsmessige forståelsen er økende, men gir ikke grunnlag for å konkludere på om det er en bedre samfunnsmessig forståelse for hjorteviltet, og om strategien i så fall har bidratt til dette. Kvalitetsnorm for villrein kan også anses som en sterk indikasjon på samfunnsmessig forståelse for villreins betydning.

Relatert til samfunnsmessig forståelse av de samfunnsmessige verdier og kostnader som hjorteviltet representerer, er det også verdt å nevne at [Pedersen mfl. \(2020\)](#) nylig har gjennomført en utredning av den samfunnsøkonomiske verdien av elgjakt i Norge på oppdrag fra Statskog. Utredningen bygger blant annet på en spørreundersøkelse med svar fra om lag 5 000 elgjegere. I undersøkelsen verdsettes den samlede rekreasjonsverdien, helseverdien og kjøttverdien av elgjakt i Norge til 1,1 milliarder kroner per år. Det er også utarbeidet beregninger som viser kostnader ved elgbeite på furuforyngelser, se Fyrtårn 9.

Flere informanter opplever at det er en bedre forståelse for hjorteviltet som økologisk faktor og for de samfunnsmessige verdiene og kostnadene som hjorteviltet representerer, men at det er vanskelig å knytte det direkte til strategien. Informasjonen er lettere tilgjengelig enn hva den var i 2009, og det har blitt økt oppmerksomhet rundt

⁴ Én informant har i intervju stilt spørsmål om rådyr bør forvaltes som et storvilt eller et småvilt.

klima- og miljøspørsmål. Enkelte opplever at blant annet påkjørsler, skogskader og beiteskader også har kommet mer i fokus. Ekspertgruppen opplever at det har blitt økt fokus på den samfunnsmessige forståelsen av hjorteviltet, men at bildet er polarisert. Hjorteviltet anses som en stor ressurs av noen (eksempelvis jegere) og som et stort problem av andre (eksempelvis blant personer innen jord- og skogbruk). Ekspertene opplever at det både for hjort og elg er utfordringer med synkende kondisjon og reproduksjon, og utfordringer med blant annet større slitasje på beiter. I en del bestander fortsetter kondisjon og reproduksjon å synke på tross av kraftig bestandsreduksjon.

Det er vanskelig å vurdere om målet er nådd. Det kunne være nyttig med en samfunnsøkonomisk oversikt over verdier og kostnader for alle hjortviltarter i hele landet.

Mål: Det er lagt grunnlag for en offensiv satsing på utvikling av hjorteviltet som ressurs for framtidig verdiskaping

Dette målet blir behandlet under Fyrtårn 8 Nyskaping og produktmangfold. Det er imidlertid verdt å stoppe litt opp ved begrepet *offensiv satsing*. Begrepet kan forstås på tre måter: at rettighetshaverne skal satse, at det offentlige skal satse eller at begge skal satse. I en perfekt verden vil rettighetshavere selv finne ut om det er verdt å satse på å utvikle hjorteviltet som en ressurs, det vil si at markedet selv leder frem til optimal tilpasning og ressursallokering. Eventuell offentlig inngripen i markedet må derfor bygge på begrunnelsen om at det er en markedssvikt. Et eksempel er produksjon av kunnskap. Den som produserer kunnskapen vil ikke få den fulle og hele gleden av kunnskapen, og det er vanskelig å ta betalt for å ta kjent kunnskap i bruk. I tillegg har kunnskap mange positive sider, som ikke den som produserer kunnskapen nødvendigvis tar innover seg. Det blir derfor produsert for lite kunnskap i samfunnet uten offentlig inngripen. Det er den viktigste årsaken til at eksempelvis Forskningsrådet finansierer forskningsprosjekter.

Slik sett kan det prinsipielt være to forklaringer dersom det ikke er satt i gang en offensiv satsing på utvikling av hjorteviltet: 1) det lønner seg ikke for rettighetshaverne eller 2) det er markedssvikt. Rettighetshaverne vil naturligvis i sin planlegging vurdere alle aktuelle aktiviteter og velge den miksen med aktiviteter slik at de får mest mulig inntekter igjen av skogen, arbeidskraften og kapitalen. Rettighetshaverne står overfor mange alternative måter å benytte ressursene og tjene penger, eksempelvis skogdrift, jordbruk, dyrehold, salg av jakt, oppføring og salg av hytter, turisme / tilrettelagt jakt, gårdsturisme, formidling og salg av viltkjøtt eller en annen jobb. Alternativene er mange. Hva den enkelte rettighetshaver velger er opp til en selv, og satsing på hjorteviltet som ressurs konkurrerer mot alle andre aktiviteter grunneierne kan drive med og tjene penger på. En rasjonell aktør med full informasjon om sine inntjeningsmuligheter velger den miksen av aktiviteter som gir størst inntjening. Inntjeningsmulighetene vil naturligvis også avveies mot verdien av fritid og egen jakt.

Satsing på noe nytt (eksempelvis offensiv utnyttelse av hjorteviltet som ressurs) er forbundet med risiko. Før man er oppe og går med å levere tjenester, må man kanskje bruke tid på å utvikle et foretningskonsept, man må investere, få samarbeidspartnere og markedsføre. Disse beslutningene og investeringene må tas før man kan tjene penger. Det er også usikkert hvor mye penger man kan tjene, og rettighetshaveren kan ha aversjon mot denne risikoen, aversjon i form av at man foretrekker en sikker inntjening fremfor en potensiell høy usikker inntjening. Graden av risikoaversjon er ikke en markedssvikt, men et kjennetegn ved det som foretrekkes (og er derfor ikke noe man nødvendigvis skal korrigere for).

Informasjonsmangel? Handlingsplan for næringsutvikling basert på høstbare viltressurser (Landbruks- og matdepartementet, 2019) og NINA-rapporten som omhandler jakt som næringsvei (Andersen & Aas, 2020) fokuserer mye på tiltak som informasjonsspredning, erfaringsdeling og kompetanseheving. Det taler for at det

er en bred enighet om at rettighetshaverne har for lite informasjon om potensial og muligheter – og at informasjonsmangel er en markedssvikt man burde korrigere for. Siden rettighetshavere kan ha aversjon mot risiko, er det ikke sikkert økt informasjon, potensial og muligheter er nok. Det tydeliggjøres i NINA sin rapport om jaktbare viltressurser (Andersen & Aas, 2020):

«En viktig grunn til at progresjonen med å styrke næringsaspektet innenfor salg av jakt går sakte, ligger forankret i strukturelle forhold med små eiendommer, mange lokale tradisjoner om å ikke kommersialisere og/eller grunneiers ønske om selv å utnytte viltressursene.»

Sett i sammenheng med hva som bør være det offentliges oppgave, er det ikke åpenbart at man skal jobbe hardt for å endre på lokale tradisjoner og viljen til selv å utnytte viltressursene. Det bør holde at det jobbes for å informeres om potensialet og mulighetene, slik at rettighetshavere øker sin bevissthet. Enkelte eksperter har også problematisert om næringspotensialet er så stort som man gir uttrykk for.

Koordineringsproblem? NINA (Andersen & Aas, 2020) påpeker at Norge kjennetegnes av mange små eiendommer. Næringsutvikling kan derfor holdes tilbake av strukturen og at det er vanskelig å få til gode samarbeid. Det er ikke sannsynlig at det offentlige verken kan eller bør jobbe for å endre på eiendomsstrukturen eller tvinge rettighetshavere til å samarbeide. Man kan imidlertid jobbe for at rettighetshaverne snakker sammen og informere om gode eksempler/samarbeidsmodeller. Det er nærliggende å diskutere muligheten for at det inngås offentlig-private samarbeid, der det offentlige gjennom deltakelse eller lån hjelper til med å bryte ned barrierer for å etablere samarbeid.

I ekspertgruppemøtet ble det diskutert, og var generelt enighet om, at det offentlige har et ansvar for å tilrettelegge for utvikling av hjorteviltet som ressurs. Enkelt fortalt er det mye viltkjøtt som ikke finner veien til de som har betalingsvillighet for det. Noen utfordringer som nevnes er mangel på infrastruktur (kontrollsteder m.m.), uforutsigbare varestrømmer og regelverk som begrenser bruk av fallvilt. Ekspertene opplever at myndighetene har en rolle i å tilrettelegge for verdiskaping, uten at det betyr subsidiering. I denne sammenheng ble det også nevnt at jegerne ikke må slutte å jakte når fryseboksen er full, eller at de har felt alle dyrene de ønsker.

Som vi kommer tilbake til under Fyrtårn 8, er ikke målet nådd. Under Fyrtårn 8 diskuterer vi også barrierene som ligger i å utnytte viltkjøttet. Man kan stille spørsmålsteget ved om offentlig initiativ for å realisere verdiskaping med utgangspunkt i hjorteviltet bør være offensiv. Det er imidlertid gode argumenter for at det offentlige bør engasjere seg ved å være en tilrettelegger for informasjonsdeling, møteplasser og samarbeid.

5.4 Samlet vurdering

Tiltaket som beskrives under Fyrtårn 1 er ikke gjennomført ettersom det ikke foreligger stortingsmelding om hjorteviltpolitikk med miljømål, hjorteviltpolitikk ikke er et viktig tema i Regjeringens periodiske meldinger og det ikke er utarbeidet et samfunnsregnskap for hjortevilt.

Selv om det ikke er utviklet spesifikke nasjonale miljømål for hjortevilt, oppleves det å være utviklet gode overordnede nasjonale miljømål som danner en overbygning for regionale og lokale mål. Ettersom målene er generelle, kan det imidlertid være vanskelig å vite når og om man har nådd målene. Dessuten er det utfordrende å nå ut med målene til regionalt og lokalt nivå og til jegere som utøver forvaltningen. Forvaltningssystemet oppleves overordnet sett å være godt og med forholdsvis klar rollefordeling. Målene til kommunene varierer imidlertid, og det synes å være behov for veiledning i å formulere mål og bedre kunnskap om virkningen av ulike

avskytingsstrategier. Det er vanskelig å si om den samfunnsmessige forståelsen av hjorteviltet har økt, men vi har enkelte indikasjoner på at det er tilfelle.

Det er ikke etablert en omforent nasjonal hjorteviltpolitikk med miljømål der det tas hensyn til både økologisk, sosialt og økonomisk bærekraft i et langsiktig perspektiv. Hjorteviltforskriften henviser hjorteviltforvaltere til overordnede mål i naturmangfoldloven. Målene er generelle, og det kan være vanskelig å vite når og om man har nådd målene. Miljøutfordringen for villreinforvaltningen er tap av areal og vandringsleder. Det bør vurderes bedre regulering og styring av menneskelig ferdsel og restaurering av spesielle villreinområder. Det er etablert et forvaltningssystem med klar rollefordeling. Kommunenes mål varierer mye, og det er behov for veiledning i å formulere mål. Veiledningstjenesten bør forsterkes, gjerne ved å styrke viltforvaltningstjenesten i fylkeskommunene. Det kunne være nyttig med en samfunnsøkonomisk oversikt over verdier og kostnader for alle hjorteviltarter i hele landet.

6 Fyrtårn 2 – Styrke samfunnsaksepten og øke rekrutteringen

6.1 Formål og hovedtiltak

Målet med Fyrtårn 2 er “å styrke samfunnsaksepten og øke rekrutteringen”.

Tiltakene er:

- Å utarbeide og etablere en kommunikasjonsstrategi, som inkluderer informasjon og veiledning til barn og unge.
- Å utarbeide og etablere en rekrutteringsstrategi tilpasset de arenaer hvor nye jegere kan treffes. Dette inkluderer også informasjonstiltak rettet mot skoleverket, barn og unge.

Fyrtårnet konkretiserer ikke resultatmål direkte, i motsetning til de øvrige fyrtårnene. Fyrtårnet handler om å vise at jakten er en del av vår kulturelle identitet, og å bruke den nordiske høstingskulturens egenart til å skape økt interesse og aksept i brede lag av befolkningen. Samtidig handler det om å lette tilgangen til storviltjakt slik at en større andel av jegerprøvekandidatene starter med hjorteviltjakt. Vi legger derfor til grunn resultater som knytter seg til:

- Styrket samfunnsaksept for (hjortevilt)jakt
- Økt rekruttering av (hjortevilt)jegere

6.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse

I vurderingen av resultatene tar vi spesielt utgangspunkt i tilgjengelig nasjonal statistikk. Naturbarometeret gir indikasjoner på om det har vært en positiv utvikling i samfunnsaksepten for jakt. Statistikk over antall aktive jegere fra Statistisk sentralbyrå viser om det har blitt rekruttert flere hjorteviltjegere. For å vurdere om det er utarbeidet en kommunikasjonsstrategi og/eller en rekrutteringsstrategi, har vi studert offentlige dokumenter og intervjuet relevante personer.

6.3 Måloppnåelse

Tiltak: Utarbeide en kommunikasjonsstrategi

Det er ikke etablert en kommunikasjonsstrategi i offentlig regi. Vi er heller ikke blitt kjent med at det fra offentlig hold er utarbeidet informasjon og veiledning til barn og unge. Gjennom tilskuddsordninger og tildelinger til organisasjoner og andre aktører som jobber med hjortevilt, gis det imidlertid offentlig støtte til aktiviteter som kan bidra til økt informasjon og rekruttering. LMD gir blant annet midler til tiltak for barn og unge, både direkte til frivillige organisasjoner som NJFF, og indirekte gjennom søkbare midler forvaltet av Miljødirektoratet. Formidlingsarbeidet til blant annet Statskog og fjellstyrene oppfattes også som viktig for synliggjøring, og som en del av samfunnsdialogen. Dessuten kan tiltak for næringsutvikling, formidling av jakt og høsting, blant annet tilgjengeliggjøring av viltkjøtt, påvirke aksept for jakt. Vi er også informert om at Hjorteviltportalen er tiltenkt å være en kanal til skoleverket, og at blant annet Villreinsenter Sør har gjennomført et opplegg med skoler i områdene rundt Nordfjella for å lære barna om villrein selv om villreinen ikke lenger er der. Kunnskapsformidling er en av villreinsenternes hovedoppgaver, og sentrene har naturveiledere som jobber med kunnskapsformidling til barn og unge.

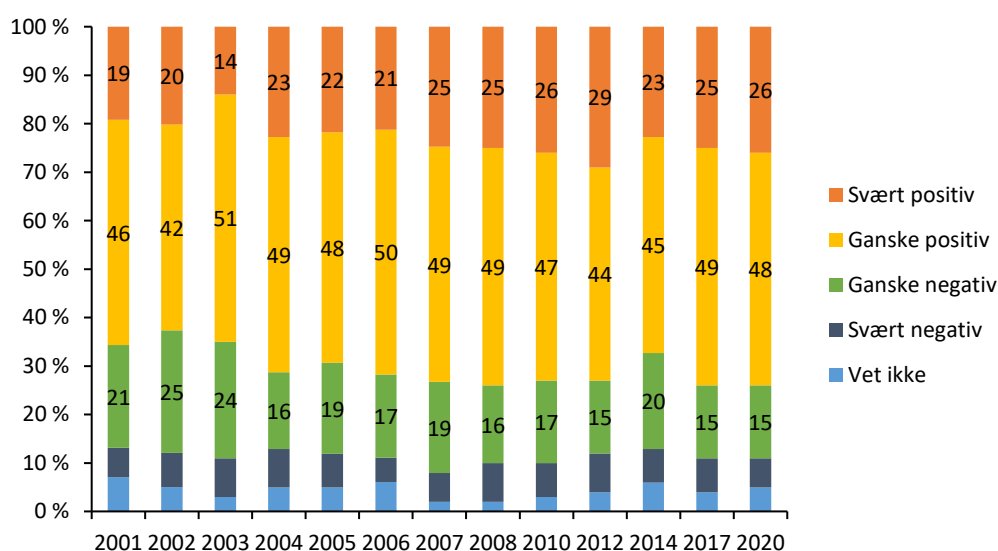
NJFF er et eksempel på en organisasjon med en stor portefølje med aktiviteter rettet mot yngre. De arbeider blant annet lokalt gjennom sitt nettverk av foreninger i fylker og kommuner, med satsing i fylkeslag mot skole, barn og unge. NJFF tar eksempelvis unge og andre nybegynnere med på skytebane og ut på jakt. NJFF sentralt uttrykker at de har utarbeidet en kommunikasjonsstrategi for hvordan man skal spre informasjon og veiledning om jakt som en del av viltforvaltning til barn og unge, men ikke en kommunikasjonsstrategi for hjorteviltforvaltning spesielt. NJFF trekker også fram at tiltak som gir lettere tilgang til jakt, gjennom blant annet introjakt, enklere muligheter for hjelp til ettersøk, målrettet tilbud for skolering av jegere og økt fokus på vilt som kortreist og sunn mat, kan være bidrag til å øke samfunnsaksepten for jakt i samfunnet. Dessuten påpeker de at jo mer man øker kjennskapen, jo mer normalisert blir jakt.

Det er ikke utarbeidet en kommunikasjonsstrategi i offentlig regi.

Mål: Styrket samfunnsaksept for (hjortevilt)jakt

Naturbarometeret har siden 2001 målt Norges befolknings holdninger til jakt (se Figur 6.1). I 2002 var 62 prosent av befolkningen ganske eller svært positive til jakt, mens positiviteten både i 2017 og 2020 ble målt til hele 74 prosent. I hvilken grad utviklingen representerer det reelle bildet eller er et uttrykk for målefeil, er vanskelig å gi et klart svar på. Vår vurdering er imidlertid at man må regne med målefeil i en utvalgsundersøkelse med cirka 600 respondenter, spesielt når respondentene som svarer endres underveis. Naturbarometeret indikerer dessuten holdninger til jakt generelt, og ikke hjorteviltjakt spesifikt. Imidlertid vil det trolig være en sammenheng mellom holdninger til jakt generelt og til hjorteviltjakt. Basert på funn fra barometeret kan vi konkludere med at holdninger til jakt har holdt seg relativt høyt og stabilt siden 2001, men vi kan ikke konstatere at målet om styrket samfunnsaksept for hjorteviltjakt er nådd.

Figur 6.1 Svar på spørsmålet om hvor positiv eller negativ du stiller deg til jakt, i prosent

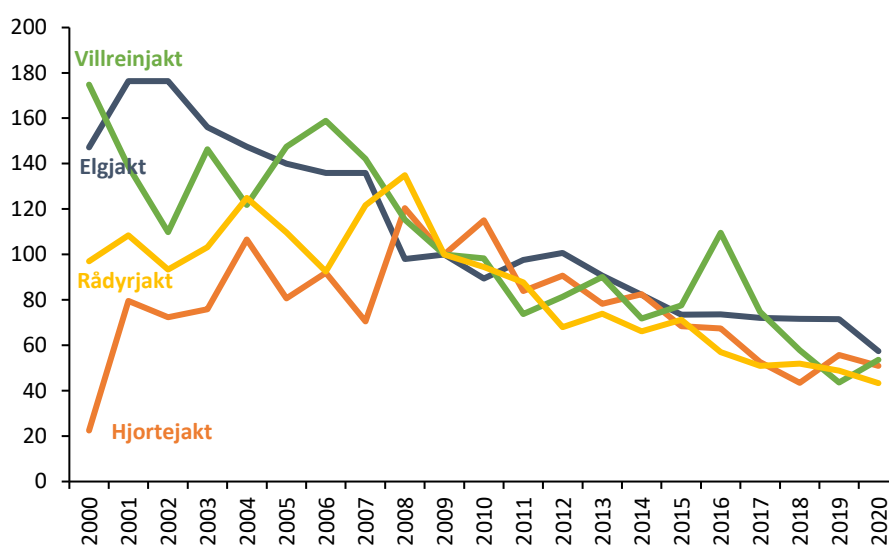

Kilde: Naturbarometeret (TNS Gallup, 2017)

Ekspertgruppen poengterte også at Naturbarometeret viser holdninger til all jakt, også rovviltjakt. Trolig kan det være store forskjeller i befolkningens holdning til rovviltjakt, hjorteviltjakt og øvrig jakt. Det hadde derfor vært interessant å vurdere om spørsmålene i Naturbarometeret bør nyanseres i fremtiden.

En annen indikator på samfunnsaksept for hjorteviltjakt er hvor mye det skrives om tematikken i aviser, se Figur 6.2. Figuren viser en halvering i antall papiraviser som skriver om jakt på hjortevilt siden strategien ble lagt frem, selv om vi korrigerer for årlig omfang av aviser som vi har hatt mulighet til å søke i. I løpet av perioden har det vært en omlegging fra papiraviser til nettaviser, men ettersom de fleste nettaviser også har en papirversjon, anser vi ikke dette som et stort problem for tolkningen av tallene. Isolert sett taler funnene for at det er fall i generell interesse for å lese om hjorteviltjakt i samfunnet. I hvilken grad det er et underliggende problem for å bevare samfunnsaksepten, er vanskelig på å svare på. Ettersom papiravisoppslag om hjortevilt både kan være positivt og negativt vinklet, kan utviklingen også tale for at det har blitt færre negative avisoppslag. Vår vurdering basert på gjennomgang av et titalls tilfeldige saker er at avisoppslagene i all hovedsak har en positiv vinkling på jakta.

Figur 6.2 Utvikling i antall papiraviser det er skrevet om hjorteviltjakt, normalisert lik 100 i år 2009*

*For å komme frem til tallene har vi søkt etter ordene elgjakt, hjortejakt, villreinjakt og rådyrjakt i aviser, talt opp antall aviser som inneholder ordene og korrigert for at antall aviser det søkes i hvert år varierer. Kilde: Nasjonalbiblioteket

Alle aktører vi har snakket med gjennom evalueringsperioden er enige i at samfunnsaksepten er høy og har holdt seg stabil i lang tid. Positive holdninger til jakt i samfunnet anses som et premiss for hjorteviltforvaltningen. Medlemmer av ekspertgruppen mente også at en så betydelig aksept i befolkningen har et demokratisk aspekt ved seg. Det anses som et argument for at jakt generelt, og hjorteviltjakt spesielt, må være tilgjengelig og til et prisnivå som ikke utelukker store grupper i samfunnet.

Ekspertgruppen mente samtidig at meninger om jakt generelt, og hjorteviltjakt spesielt, kan være skjøre og endre seg. Det er enighet i gruppen om at det ikke er mange negative medieoppslag og hendelser som må til før man kan forvente å se effekt på lavere aksept for jakt i samfunnet. Slik sett er det viktig å fortsatt jobbe for en kunnskapsbasert forvaltning (nærmere omtalt under Fyrtårn 4, 5 og 6) og at jegere skal være forbilder (med sunne holdninger og riktig fokus) selv om samfunnsaksepten for jakt er høy. Det er enighet i ekspertgruppen om at vi må jobbe for at jegerne generelt, og hjorteviltjegerne spesielt, øker kunnskap og fokus rundt:

1. viktigheten av å ha et helhetlig perspektiv på bestandene (eksempelvis å ta ut de svake dyrene og spare de beste)
2. etisk jakt

3. sikker jakt
4. tilgang til sunt viltkjøtt for folk flest
5. å slippe til nye jegere

Det er viktig å påpeke at mange jegere har høy kunnskap og riktig fokus. Det er dessuten flere indikasjoner på at det har vært en positiv utvikling i dette siden strategien ble lagt frem. Samtidig kan blant annet poenget om et helhetlig perspektiv på bestandene kreve en holdningsendring i ulike deler av forvaltningen.

Bilde 6.1 Anvisning under skyteprøve

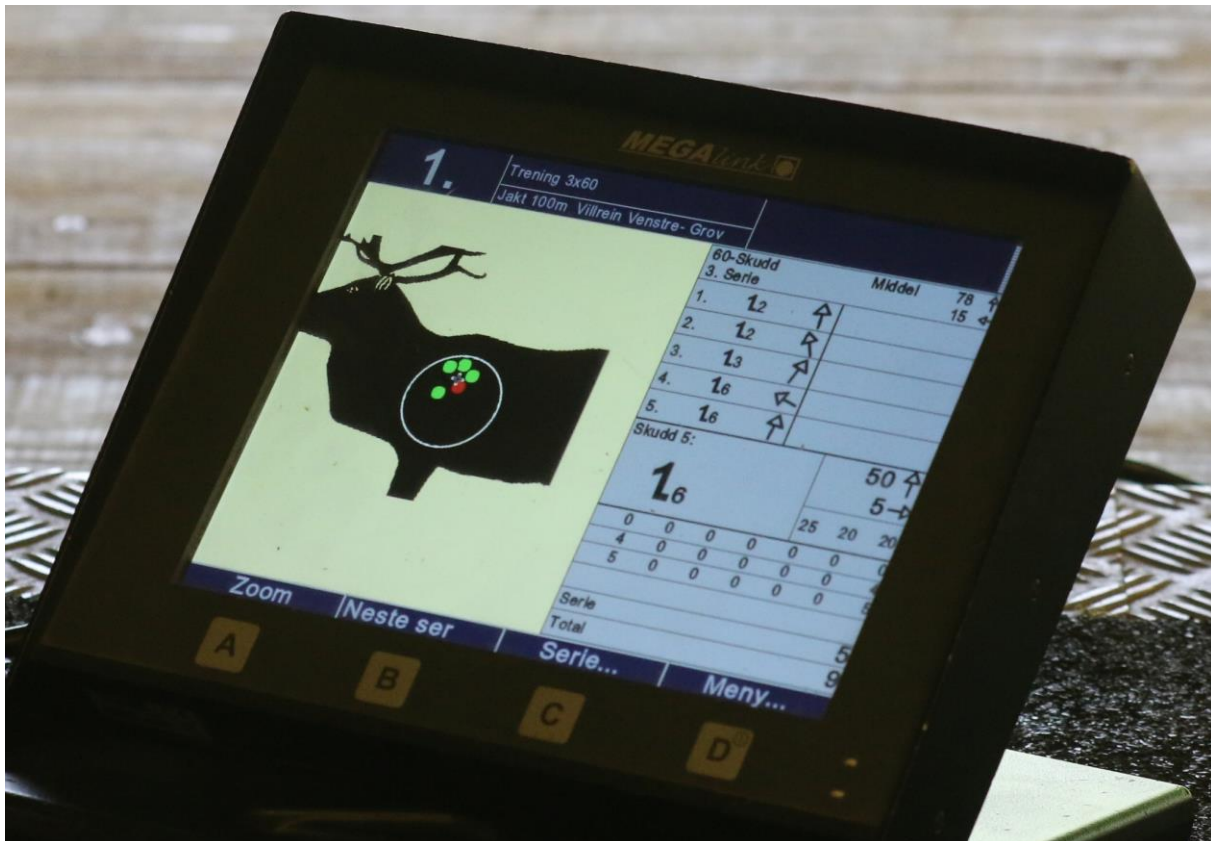

Foto: Dag Kjelsaas

Det er sterk aksept for jakt i samfunnet, men vi kan ikke si om den er styrket siden strategien ble lagt fram. Aksepten kan være labil, og jakta må også i framtida være folkelig og preget av samfunnsaksepterte holdninger og oppførsel.

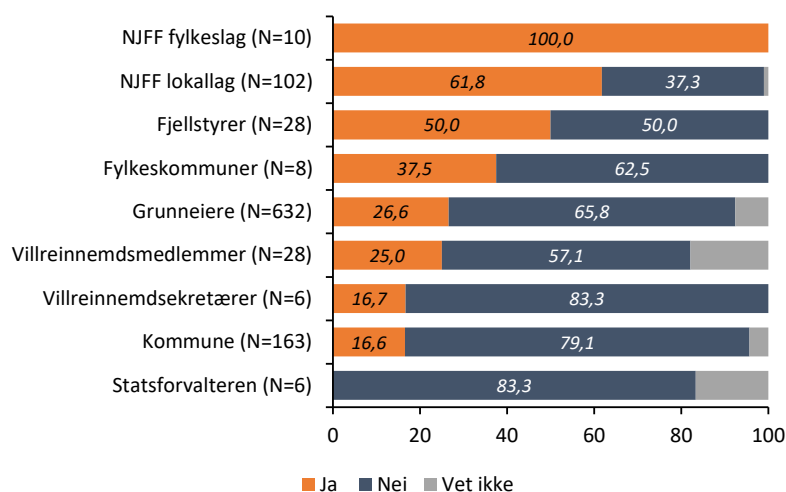
Tiltak: Utarbeide en rekrutteringsstrategi

Tiltaket er ikke gjennomført i offentlig regi. NJFF sier imidlertid at de har utarbeidet rekrutteringsstrategi med konkrete tiltak og tilpasset arenaer hvor nye jegere kan treffes. Strategien er utarbeidet med finansiering blant annet fra Miljødirektoratet.

Selv om det ikke finnes en nasjonal rekrutteringsstrategi fra offentlig hold, er det flere aktører som har iverksatt tiltak for å øke rekrutteringen av jegere siden strategien ble lagt frem. Det omfatter blant annet introjakt og

andre tilbud om jakt til unge (bl.a. opplæringsjakt fra året man fyller 14), muligheter for å ta deler av jegeropplæring som elektronisk selvstudium og økt tilbud på skytebaner. Småviltjakttilbudet kan også være viktig for videre rekruttering til storviltjakt. Statskog og fjellstyrene tilbyr jakt til nye jegere, og det virker å være bred aksept for at unge i alderen 14-16 år kan være med på opplæringsjakt på småvilt uten kostnad der hvor noen har jaktrett og -kort. Også andre grunneiere har gitt tilgang til forskjellige former for opplæringsjakt, flere selger billigere ungdomskort og noen gir bort noen ungdomskort – også på reinjakt. Hele 26,6 prosent av grunneierne i spørreundersøkelsen har iverksatt tiltak for å økte rekrutteringen av jegere til hjorteviltjakt (Figur 6.3).

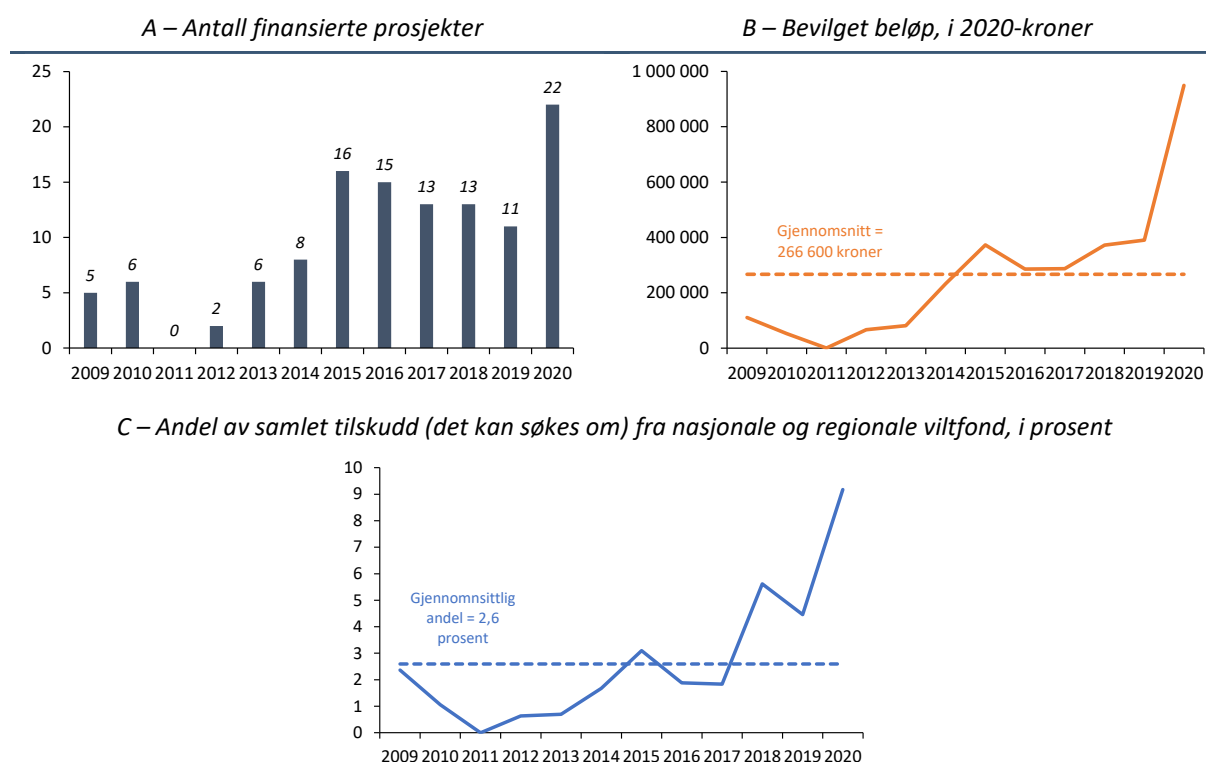
Figur 6.3 Svar på spørsmålet om virksomheten man representerer har iverksatt tiltak for å øke rekrutteringen av jegere til hjorteviltjakt, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelse.

Da strategien ble fremlagt, og i de nærmeste årene etterpå, gikk en ørliten del av fylkeskommunale og statlige viltfond til rekrutteringsarbeid. Det har vært en stor økning i 2020, da nær 1 million kroner gikk til rekrutterings tiltak, se Figur 6.4 B. Dette er en liten del av totalt innbetalte viltfondsmidler, men like under 10 prosent av det som blir delt ut til viltformål etter søknad (Figur 6.4 C).

Figur 6.4 **Bruk av fylkeskommunale og nasjonale viltfond til opplæring***

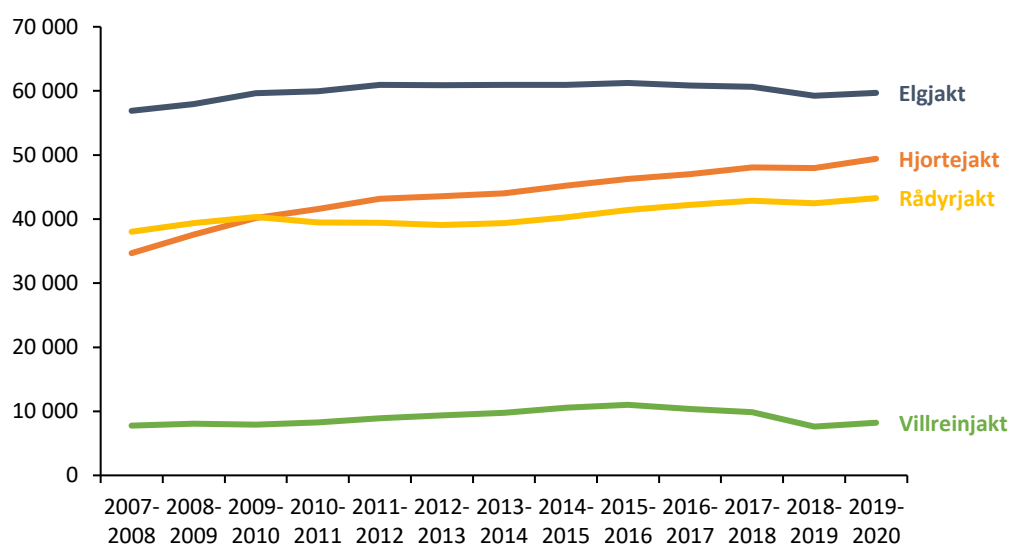
*For å komme frem til oversikten har vi søkt etter bokstavkombinasjonene 'kurs', 'opplær', 'utdan', 'intro' i navnet på søknadene det er gitt tilskudd til. Kilde: Tilskuddsdata fra Miljødirektoratet, bearbeidet av Menon Economics

Det er ikke utarbeidet en offentlig rekrutteringsstrategi. Flere organisasjoner og aktører arbeider likevel med rekruttering. Offentlige og regionale viltfond bidrar til opplæringsvirksomhet.

Mål: Økt rekruttering av (hjortevilt)jegere

Siden strategien ble lagt frem, har antall hjorteviltjegere økt fra 90 300 jegere i 2008/2009 til 91 800 jegere i 2019/2020, tilsvarende en nettoøkning på 1 500 hjorteviltjegere. Målet om økt rekruttering kan derfor sies å være nådd. Figur 6.5 viser utviklingen i antall jegere fordelt på de fire hjorteviltartene. Som vi ser fra figuren, har antall elgjegere og villreinjegere holdt seg stabilt siden 2007, mens antall rådyrjegere har en positiv utvikling. Den største veksten ser vi blant jegerne som jakter på hjort. Veksten følger økningen og spredningen av hjort til nye områder.

Figur 6.5 Antall hjorteviltjegere

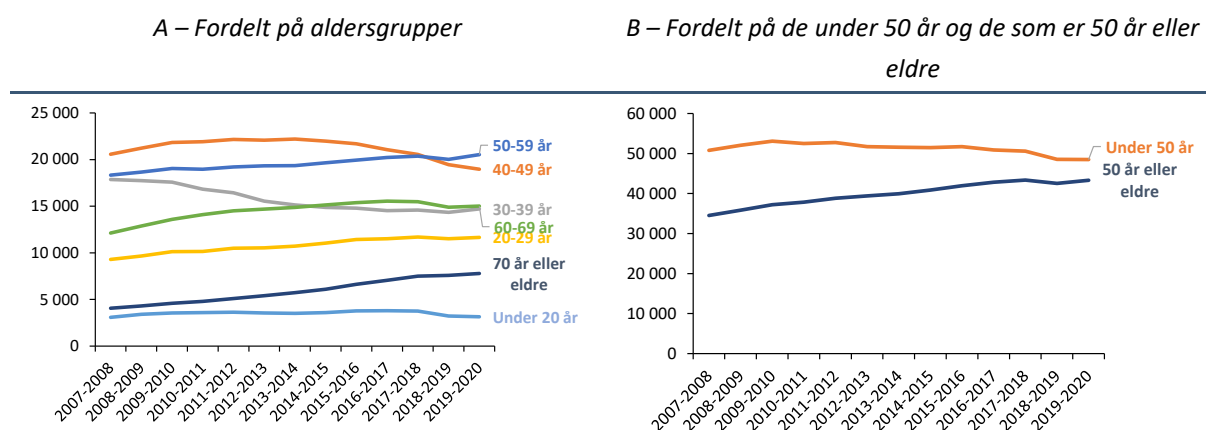

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Aldersfordelingen til hjorteviltjegere er vist i Figur 6.6 A og B. Som vi ser fra figurene, har antall jegere som er 50 år eller eldre økt i hele perioden, mens antall jegere under 50 år har gått ned. Veksten blant dem over 50 år er høyere enn nedgangen blant de under 50 år. Dette forteller oss at gjennomsnittsalderen på hjorteviltjegeren er stigende. Det kan være flere forklaringer på dette, blant annet: 1) Hjorteviltjakt er en begrenset ressurs som det er vanskelig for yngre å få tilgang til, 2) Færre unge ønsker å jakte hjortevilt, og hvis denne utviklingen fortsetter, vil vi på sikt ha en stor utfordring med å ha nok jegere til å forvalte hjorteviltet og 3) Hjorteviltjegerne slutter å jakte når de får barn, men tar igjen opp jakta når barna vokser til.

Statistikken fra Statistisk sentralbyrå viser at antall jegere mellom 20 og 29 år har økt. Derimot har antall jegere mellom 30 og 49 år gått ned. Utviklingen er spesielt negativ for jegere mellom 30 og 39 år i perioden rundt 2007 til 2013, og for jegere mellom 40 og 49 år fra rundt 2016. En person født i 1980 vil være 30 år i 2010 og 40 år i 2020. Utviklingen i antall jegere per aldersgruppe indikerer at de fleste som har begynt å jakte fortsetter å jakte. Svikten i antall jegere kan derfor være et resultat av dårlig rekruttering fra kohorter født på 1980-tallet. En annen forklaring kan være forklaringene 3) og 4) i avsnittet over, at familiefolk i 30- og 40-årene ikke har anledning til å sette av så mye tid til egen forlystelse. At det er en viss økning av jegere under 30 og over 50 år, kan være en indikasjon på at småbarnsforeldre ikke kan prioritere forpliktende lagsjakt.

Figur 6.6 Antall hjorteviltjegere fordelt på alder

Kilde: Statistisk sentralbyrå

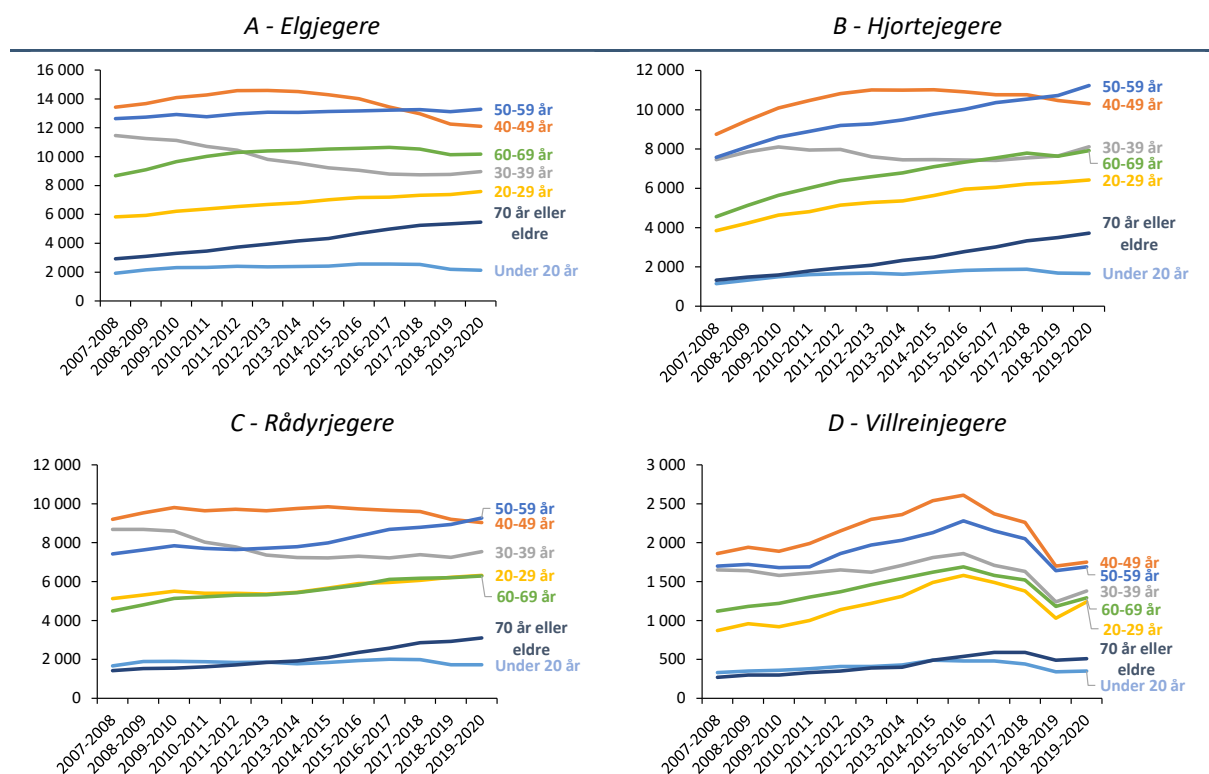
Hjorteviltjakt er ofte organisert i jaktlag der medlemmene tar på seg forpliktelsen å stille opp på jakt først en uke og deretter hver helg til tildelte dyr er felt. Pedersen mfl. (2020) fant at gjennomsnittlig antall jaktdager for om lag 4 000 elgjegere var 17 dager. Forpliktende lagsjakt er mest vanlig ved elgjakt, men også vanlig ved hjortejakt. Villreinjakkort er personlige, og jakt på rådyr krever i mindre grad enn jakt på øvrige hjortevilt forpliktet jakt over flere uker. Vi vil dermed forvente størst nedgang for aldersgruppen 30-49 år på elgjakt og til dels hjortejakt.

Figur 6.7 viser utviklingen i antall jegere fordelt på alder og ulike hjorteviltarter. Nedgangen for barnefamilie-årsklassene virker størst for elgjegerne. Men det ser også ut til å være en viss nedgang for aldersklassene for hjorte- og rådyrjegere. Nedgangen i villreinjegere følger til en viss grad nedgangen i kvotene. Antall villreinjegere er videre lavest og mest utsatt for tilfeldige svingninger, sammenliknet med jakt på øvrige hjorteviltarter.

Ut fra statistikken er det vanskelig å skille eventuell dårligere rekruttering på 1980-tallet og utfordringer med å kunne prioritere forpliktende lagsjakt i småbarnsperioden. Et tilbud om korttidsutleie av kort på elg- og hjortejakt, slik Statskog og noen andre grunneiere har prøvd, kan gjøre det lettere for småbarnsforeldre.

Selv om antall jegere i aldersgruppen 20-29 år har økt, virker det som om at aldersgruppen under 20 år har holdt seg noenlunde stabilt og blitt mindre de siste årene. Det kan være et signal om at rekrutteringsarbeidet mot unge må styrkes, men det kan også være en effekt av pandemien.

Figur 6.7 Antall hjorteviltjegere fordelt på alder

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Det har vært en positiv utvikling i andelen kvinner som jakter hjortevilt, for både elg, hjort, rådyr og villrein (se Figur 6.8). Kvinneandelen er størst blant elgjegere og villreinjegere, med 8,2 prosent av jegerne i jaks sesongen 2019/2020, og minst blant hjortejegere og rådyrjegere (6,6 prosent).

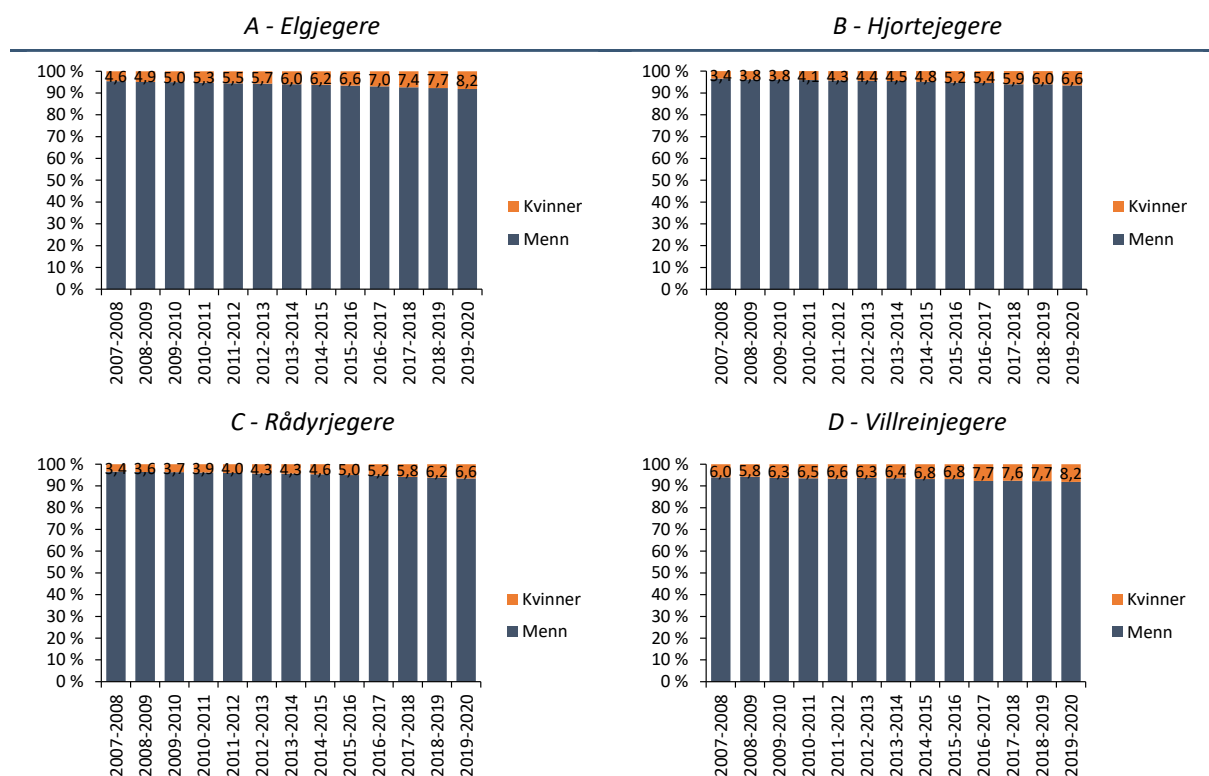
Bilde 6.2 Elgokser rett før elgjakta

Foto: Dag Kjelsaas

Figur 6.8

Antall hjorteviltjegere fordelt på kjønn

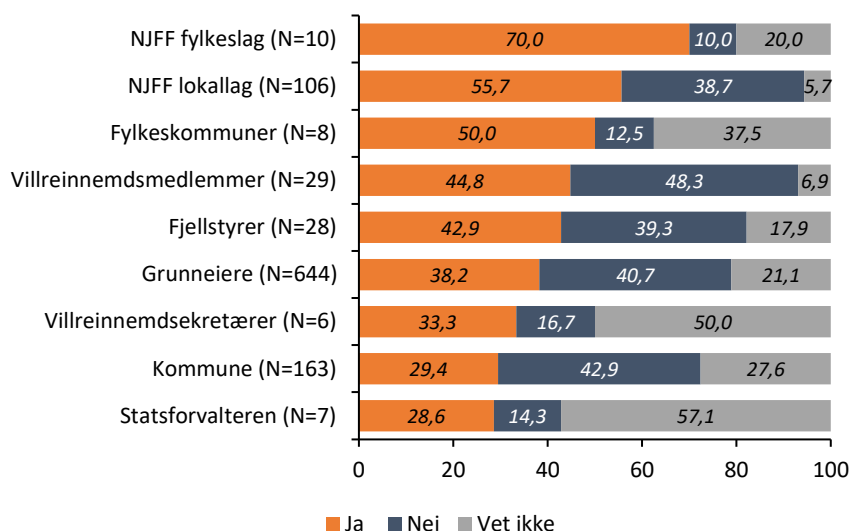

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I spørreundersøkelsen inkluderte vi et spørsmål om rekrutteringen av jegere til hjorteviltjakt er for dårlig, se Figur 6.9. Figuren forteller oss at det er ulike meninger om dette spørsmålet. Blant NJFF fylkeslag og lokallag mener henholdsvis 70,0 og 55,7 prosent av de som har svart at rekrutteringen er for dårlig. Halvparten av fylkeskommunene oppgir det samme. I den andre enden har vi Statsforvalteren, der kun 28,6 prosent mener at rekrutteringen er for dårlig. Blant de om lag 160 kommunene som har svart på undersøkelsen oppgir 29,4 prosent at rekrutteringen er for dårlig. Man kan fundere på hvorfor oppfattelsen rundt rekruttering av hjorteviltjegere varierer så stort. Én forklaring kan være lokale variasjoner i rekrutteringsbehovet, en annen at aktørene har ulike formål med rekrutteringen. Det kan for eksempel tenkes at flere vektlegger at det skal være nok jegere til å felle de dyrene som skal felles, mens NJFF også vektlegger rekruttering av jegere for å sikre medlemsmasse.

Figur 6.9

Svar på spørsmålet om rekrutteringen av jegere til jakt på hjortevilt er for dårlig, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen.

Blant dem som svarte at rekrutteringen av jegere til jakt på hjortevilt er for dårlig, stilte vi oppfølgingsspørsmål om hva de mener er de største barrierene for å sikre rekrutteringen, se Figur 6.10. Det er fire dominerende barrierer som trekkes frem: pris og kostnader (24,8 prosent), interesse/informasjon om tilbudet og hva som kreves (20,0 prosent), vanskeligheter med å få innpass i eksisterende jaktlag (20,0 prosent) og tilgang til jaktområder og innretning av tilbudet (17,0 prosent). De oppgitte barrierene er dels overlappende. Det er interessant at storparten av hindrene på en eller annen måte har med jaktrettigheter å gjøre. Jaktrettighetshaverne har en viktig oppgave med å legge til rette for rekruttering.

Figur 6.10

Oppgitte barrierer for å sikre rekruttering av hjorteviltjegere, i prosent

N=332. Kilde: Spørreundersøkelse.

Rekrutteringen til hjorteviltjakt har økt. Gjennomsnittsalderen på hjorteviltjegeren er stigende, og spesielt aldersgruppen med mest småbarnsfamilier har gått litt ned. Kvinneandelen har økt. Likevel mener vi det er behov for tiltak for å sikre langsiktig rekruttering av ansvarsbevisste og dyktige jegere.

6.4 Samlet vurdering

Samfunnsaksepten for jakt har vært og er høy i Norge. Vi kan likevel ikke slå fast at samfunnsaksepten for hjorteviltjakt har økt. Virkemiddelet med å etablere en kommunikasjonsstrategi ble ikke etablert. Man kan stille spørsmål om en kommunikasjonsstrategi alene er et godt nok virkemiddel til å styrke samfunnsaksepten for jakt i fremtiden. Å være positiv til jakt er en holdning. Holdninger bygger på underliggende verdier og faktorer, se Heberlein (2012). Holdninger som bygger på mange underliggende faktorer er vanskelige å endre. Holdninger som bygger på lite er lette å endre og kan like gjerne karakteriseres som flyktige meninger. Meninger endrer seg lett med nye inntrykk. Med økt urbanisering kan vi vente at mange kan ha letpåvirkelige meninger om jakt. NJFF er svært oppmerksomme på dette. Bevilgninger fra viltfondet til rekruttering kan være nyttig for å opprettholde samfunnsaksepten. Samfunnsaksepten er så høy at det kanskje er et mer realistisk mål å opprettholde aksepten enn å øke den.

Forslag til tiltak for å bevare samfunnsaksepten:

1. Spørsmålene om jakt i Naturbarometeret bør nyanseres, slik at man så tidlig som mulig fanger opp og forstår uheldige utviklingstrekk.
2. Det bør utarbeides en offentlig kommunikasjonsstrategi med en tydelig strategisk retning for hvordan man skal jobbe for å bevare samfunnsaksepten, gjerne i samarbeid med organisasjonene.
3. Det bør legges til rette for en kunnskapsbasert forvaltning (omtalt nærmere under fyrtårn 4, 5 og 6).
4. Det bør jobbes for videreføring av sunne verdier og holdninger blant jegerne. Én tilnærming er å styrke jegerprøven med økt fokus på viktigheten av å ha et helhetlig perspektiv på bestandene (eksempelvis å ta ut de svake dyrene og spare de beste), skytetrening (herav simulatorskyting) og økt fokus på etisk jakt og våpensikkerhet. Det bør vurderes om det skal settes inn tiltak (eksempelvis obligatorisk nettkurs og mer obligatorisk skytetrening) for å øke kunnskapen om ovennevnte forhold for eksisterende jegere.
5. Jobbe for å unngå at man underbygger feil holdninger og redusert samfunnsaksept, for eksempel ved å redusere fokus på trofé-rangeringer.
6. Tilgjengeliggjøre viltkjøtt til en større del av befolkningen (omtalt nærmere under fyrtårn 8).

Selv om samfunnsaksepten er høy, bør det vurderes tiltak for å bevare samfunnsaksepten. Det bør blant annet utarbeides en offentlig kommunikasjonsstrategi i samarbeid med organisasjonene og i tråd med Hjorteviltstrategiens intensjon.

Betydningen av rekruttering kan vurderes på minst to ulike tidsskalaer: 1) at det er nok jegere til å felle det hjorteviltet som skal felles nå, og 2) at det vil bli rekruttert nok jegere til å være en stor nok gruppe til å fremme jegerens interesser i framtiden. Gitt funnene over oppfatter vi at det er nok jegere til å felle hjorteviltet som skal felles, men at det er usikkert hvordan det vil bli i framtiden. Vi finner at mange har satt inn tiltak for økt rekruttering. Basert på usikkerheten om framtiden er det likevel behov for en bred mobilisering, både å tydeliggjøre hvorfor det er viktig å rekruttere og å få en bred diskusjon rundt hvilke tiltak som må iverksettes for å sikre rekrutteringen.

Vi tror at en rekrutteringsstrategi, som foreslått i strategien, er nyttig. Rekrutteringsstrategien må ta utgangspunkt i de oppgitte barrierene for jakttilgang. For å bidra til økt rekruttering kan blant annet tiltak for å få nyutdannede jegere med på jakt under rettleiing av mer erfarne jegere være viktig. Det er også verdt å nevne at

det er et uforløst potensial i å innrette tilbudet slik at flere byborgere kan ta del i jakta. Dessuten kan det tenkes at rådyrjakt i større grad utnyttes som et tiltak for å rekruttere hjorteviltjegere.

Bilde 6.3

Instruksjon på skytebanen

Foto: Dag Kjelsaas

Ekspertgruppen påpeker at det ikke nødvendigvis er et mål å øke rekrutteringen i seg selv, men å øke rekrutteringen av de riktige jegerne som er bevisste sitt ansvar og opptrer ansvarlig. Det er et argument for at rekrutteringsstrategien bør utarbeides av en arbeidsgruppe som styres av Miljødirektoratet. Flere av virkemidlene for å øke rekrutteringen ligger samtidig hos rettighetshavere (innretning av tilbudet, pris for å jakte mv.). Sammen med NJFF er det naturlig at grunneierne har en sentral rolle i strategiutviklingen. På dette grunnlaget anbefaler vi at det utarbeides en nasjonal rekrutteringsstrategi med handlingsdel for å rekruttere hjorteviltjegere, som:

1. Styres av det offentlige og er bredt forankret (spesielt viktig at NJFF og grunneiersiden er representert siden de sitter på det meste av virkemidlene)
2. Tar utgangspunkt i en god analyse av hva som er barrierer for folk til å jakte (også for de som bor i tettbygde strøk uten umiddelbar nærhet til jaktområder)
3. Fastsetter et tydelig mål for hva man ønsker å oppnå og tidspunkt for måloppnåelse
4. Utforsker tiltak som kan benyttes for å nå målet (herav bruk av virkemidler som grunneierne har)
5. Drar inn erfaringer fra gjennomførte tiltak (hva fungerer?) og igangsetter piloter for relevante tiltak hvor det mangler tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag (som evalueres og rulles ut i større skala hvis de fungerer)
6. Tydeliggjør hvilke tiltak som prioriteres, hvem som er ansvarlige for å gjennomføre ulike tiltak og når tiltaket skal være gjennomført i handlingsdelen (som løpende justeres)

Strategiarbeidet og gjennomføringen bør følges opp med midler i de tilfeller hvor det er nødvendig. Arbeidet bør med jevne mellomrom evalueres.

Det bør utarbeides en offentlig rekrutteringsstrategi i samarbeid med organisasjonene, i tråd med Hjorteviltstrategiens intensjon.

7 Fyrtårn 3 – Færre viltpåkjørsler

7.1 Formål og hovedtiltak

Målet med Fyrtårn 3 er “å redusere antall viltulykker for å oppnå både en bedre naturressursforvaltning og en sikrere og mer effektiv samferdsel”.

Tiltaket er:

- Å etablere et viltulykkeorgan i Norge etter tilsvarende modell som i Sverige.⁵

Fyrtårnet har fire resultater:

- Tverrsektoriell enighet og et forpliktende samarbeid om tiltak og økonomi er oppnådd. Viltulykker er tema i berørte sektorer og inngår som naturlig del av den kommunale og regionale planlegging.
- Det er oppnådd betydelige samfunnsøkonomiske besparelser både i form av færre personskader og en sikrere og mer effektiv samferdsel.
- Redusert usikkerhet i bestandsplanleggingen i de mest utsatte områder.
- Forvaltningen av hjortevilt har større legitimitet i samfunnet.

7.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse

I vurderingen av fyrtårnet er det viktigst å se om offentlig statistikk viser at det har blitt færre viltpåkjørsler siden strategien ble lagt frem. Neste spørsmål er om det er arbeidet for, og opprettet, et nasjonalt viltulykkeorgan, som er det eneste foreslåtte tiltaket under fyrtårnet. For å vurdere om tiltak og resultatmål er oppnådd, har vi studert offentlige dokumenter, intervjuet personer involvert i arbeidet og analysert funn fra spørreundersøkelsene. Om forvaltningen av hjortevilt har større legitimitet i samfunnet, ble behandlet i kapittel 6.

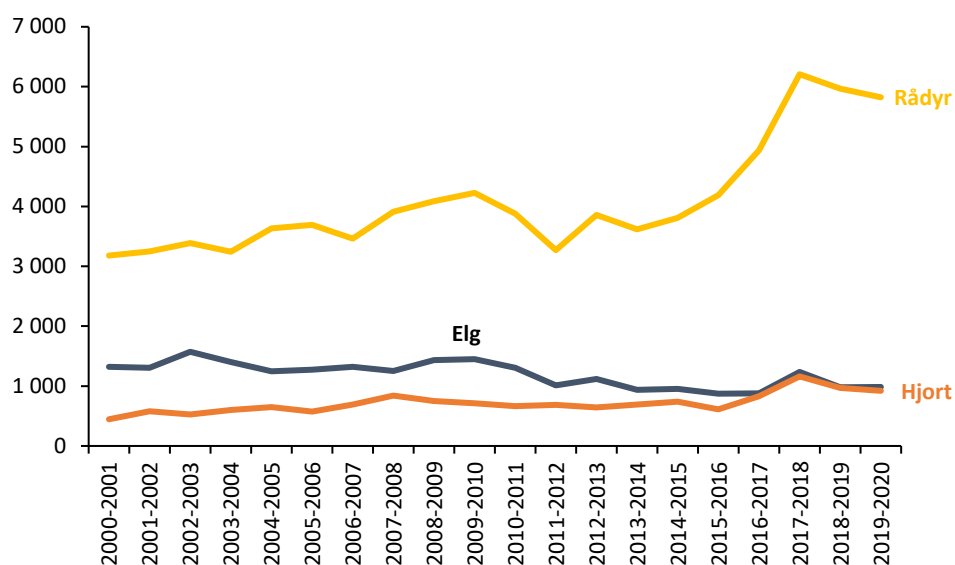
7.3 Måloppnåelse

Mål: Å redusere antall viltulykker for å oppnå både en bedre naturressursforvaltning og en sikrere og mer effektiv samferdsel

Elleve år etter at strategien ble vedtatt, skriver Rivrud mfl. (2020) om påkjørsler på offentlig vei: “Antall vilt-påkjørsler har økt kraftig de siste tiårene (...) hjortevilt-påkjørsler gjør dette til en av vår tids største utfordringer innen viltforvaltningen”. Hjorteviltbestanden har økt, og det samme har antall veier og hastighetsgrenser. Antall viltpåkjørsler på vei har spesielt økt for rådyr, mens antall hjorte- og elgpåkjørsler har vært ganske stabilt siden starten av 2000-tallet og til nå. Påkjørsler av hjort har gått litt opp, påkjørsler av elg har gått litt ned, i takt med artenes bestandsutvikling (se Figur 7.1).

⁵ I Sverige ble det “Nationella Viltolycksrådet” etablert under ledelse av Rikspolisstyrelsen, med hovedformål om å samordne forebyggende arbeid og organisere arbeidet med ettersøk og ivaretagelse av trafikkskadd vilt. Det er også oppnevnt ansvarlige representanter for ettersøkspersonell og politi i hvert fylke.

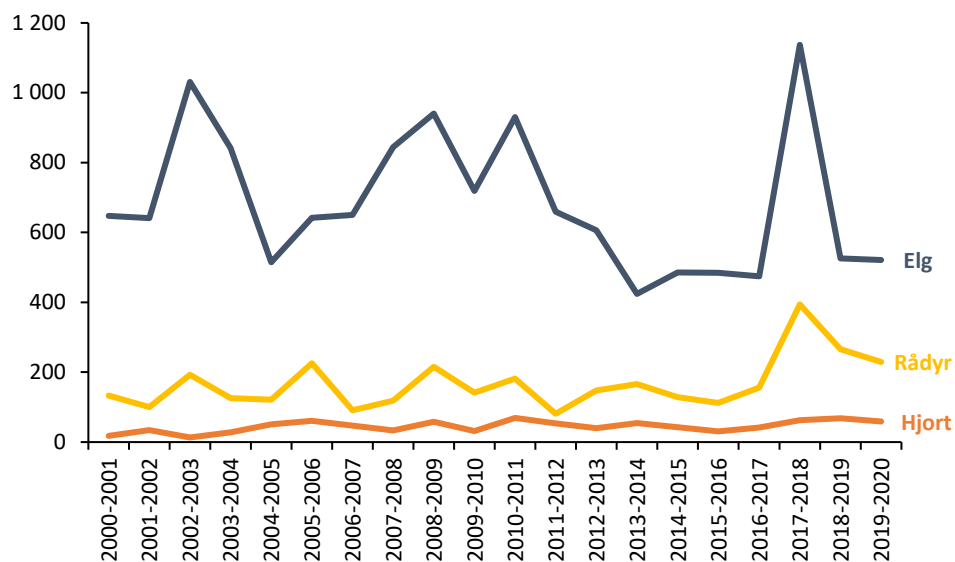
Figur 7.1 Utvikling i antall viltpåkjørslers påkjørt av motorvogn på vei

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Antall elgpåkjørslers på jernbane er svært avhengig av lengden på snøvinteren (Storaas mfl. 2005), men også av elgtetthet (Rolandsen mfl. 2014). Variasjonene i elgpåkjørrelstall, som vist i Figur 7.2, kommer sannsynligvis på grunn av varierende lengder på snøvintrene og elgtettheter, ikke på grunn av varierende tiltak.

Figur 7.2 Utvikling i antall viltpåkjørslers påkjørt av tog

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Målet om å redusere viltulykker ble ikke nådd. Antall viltpåkjørslers på vei har spesielt økt for rådyr. Likevel er det vanskelig å slå fast at strategien ikke har hatt en effekt. Trafikkmengden har økt, det er satt inn mange tiltak, og vi vet ikke hvordan bildet ville vært uten tiltakene. Problemkomplekset roper etter eksperimentell utprøving av tiltak.

Tiltak: Opprettelse av organ mot viltulykker

I Nasjonal transportplan 2010-2019 (St.meld. nr. 16 (2008-2009)), som ble skrevet parallelt med strategien, nevnes ikke tiltak mot vilt påkjørsler. Derimot trekker Nasjonal transportplan 2014-2023 (Meld. St. 26 (2012-2013)) fram at Jernbaneverket og Statens vegvesen vil bli bedt om, i tråd med strategien, å opprette et tverrsektorielt råd mot dyrepåkjørsler som ledes av Vegdirektoratet. Det ble gjort forsøk på å etablere et organ mot dyrepåkjørsler, men det ble ikke noe av. Av brev fra Statens vegvesen til Miljødirektoratet datert 27.11.2013 går det fram at politisk ledelse i Samferdselsdepartementet mener det er best å følge opp arbeidet med å redusere påkjørsler gjennom styrket koordinering av dagens tverretatlige arbeid, heller enn å opprette et eget råd. Arbeidet med å opprette et tverrsektorielt råd mot dyrepåkjørsler ble dermed stanset, og planlagt møte for rådet avlyst. Følgelig er det ikke etablert et organ tilsvarende «Nationella Viltolycksrådet» som følge av strategien.

Tiltaket med å opprette et organ som skulle jobbe for å redusere viltulykker er ikke gjennomført.

Mål: Tverrsektoriell enighet og et forpliktende samarbeid om tiltak og økonomi er oppnådd. Viltulykker er tema i berørte sektorer og inngår som en naturlig del av den kommunale og regionale planlegging.

Nasjonal tiltaksplan for trafikk sikkerhet på veg 2014-2017 slår fast at «Forebygging av dyrepåkjørsler på veg er omhandlet i Nasjonal transportplan 2014–2023, og vil følges opp gjennom et styrket tverrsektorielt samarbeid. Statens vegvesen vil fortsette arbeidet for å øke kunnskapen om effektive tiltak mot vilt påkjørsler på veg.» Jernbaneverket, og senere Bane NOR, har også utarbeidet handlingsplaner for å redusere antall dyr påkjørt med tog (Jernbaneverket 2011, Bane NOR 2018). I Nasjonal tiltaksplan for trafikk sikkerhet på veg 2018-2021 står «Det er gjennomført mange ulike tiltak for å redusere antall påkjørsler. Det er likevel behov for mer kunnskap om når og hvor påkjørsler skjer, og hva som kan redusere sannsynligheten for slike ulykker. Statens vegvesen vil derfor utarbeide en erfaringsrapport, med en nærmere beskrivelse av ulike tiltak som er gjennomført i regi av etaten, og de erfaringene som er gjort. Problemet med dyrepåkjørsler løses best gjennom samarbeid mellom ulike aktører. Samferdselsdepartementet har derfor i Nasjonal transportplan 2018-2029 (NTP 2018-2029) bedt om at arbeidet med å redusere dyrepåkjørsler styrkes gjennom et tverrsektorielt samarbeid.»

NTP 2018-2029 understreker i kapittel 10.4 at dyrepåkjørsler er et omfattende problem på både veg og jernbane. Sikkerhetsmessig er dette en stor utfordring. I tillegg påvirker dyrepåkjørsler dyrevelferd, økonomi bl.a. for trafikkavvikling og menneskelige belastninger. Det er i planperioden anslått økt trafikk på både veg og bane og fortsatt store bestander av hjortevilt. Planen legger stor vekt på tverrsektorielt samarbeid. Samferdselsdepartementet ga Jernbaneverket og Statens vegvesen i oppdrag å styrke samarbeidet mot vilt påkjørsler i gruppe ledet av Miljødirektoratet. Det ble startet en arbeidsgruppe, men ifølge våre informanter var det ikke etablert et tydelig mandat for arbeidsgruppen, i motsetning til for viltrådet, og det var ikke avklart hvem som skulle lede gruppen. Uten et mandat og avklaring på hvem som skulle holde i det, kokte det litt bort ifølge en informant.

Ut fra vår kunnskap er det i dag ingen faste møtepunkter på tverrsektorielt nivå knyttet til vilt påkjørsler på nasjonalt/overordnet nivå.

Selv om det ikke ble etablert et koordinerende organ mot viltulykker, og det ikke er faste møtepunkter på tverrsektorielt nivå, har ulike etater likevel arbeidet mot viltulykker. Vegvesenet har eksempelvis fått gjennomført en samfunnsøkonomisk analyse av redusert hastighet som tiltak for å redusere elgpåkjørsler (Selboe og Kuskemoen

2019). Jernbaneverket (2011) har utarbeidet en handlingsplan mot dyrepåkjørslar, oppdatert av Bane NOR (2018). Statens vegvesen og Bane NOR trekker i intervju samtidig fram at mye arbeid for å redusere påkjørslar foregår på regionalt og lokalt nivå. Dette blir også påpekt i NTP 2018-2029, som slår fast at det blir gjennomført mange tiltak mot viltpåkjørslar innan veg- og banesektoren. Planen nevner “f. eks vegetasjonsrydding, viltgjerder, skilting, belysning, viltvarsler mv”. Vi oppfatter «f.eks.» og «mv» som at en rekke tiltak er foreslått, og at noen utprøvd i liten målestokk utan å ha blitt vitenskapelig utprøvd og evaluert. Det er krevende å finne ut om vilttiltak mot viltpåkjørslar virker, da datagrunnlaget ofte er noe spinkelt. Milner et al. (2014) viser for eksempel at det trengs flere eksperimentelle forsøk for å fastslå om fôring fører til færre viltpåkjørslar. Det er laget nytte-kostnadsanalyser for ulike tiltak langs veg, og det viser seg at bilister er villige til å betale mer for å redusere risikoen for hjorteviltpåkjørslar enn tiltakskostnaden (Tytlandsvik og Navrud 2009).

Rivrud mfl. (2020) peker som sagt på hjorteviltpåkjørslar som en av vår tids største utfordringer innan viltforvaltning. Forfatterne konkluderte med at faktorene som påvirker viltpåkjørslar er komplekse, og at de varierer mellom art og mellom sesonger. Bestandstetthet var imidlertid den sterkeste påvirkningsfaktoren bak variasjon i påkjørselsrisiko for alle arter. I en oppdragsrapport fra [Høgskolen i Hedmark fra 2010 \(nr. 1, 2010\)](#) ble det evaluert fire ulike vilttiltak for å redusere risikoen for elgpåkjørslar. De testet effekten av siktrydding, fôring, luktstoff og viltreflektorer. Det viste seg at siktrydding var det eneste tiltaket som med rimelig sikkerhet hadde en reduserende effekt på påkjørselsrisikoen.

Bilde 7.1

Rådyr

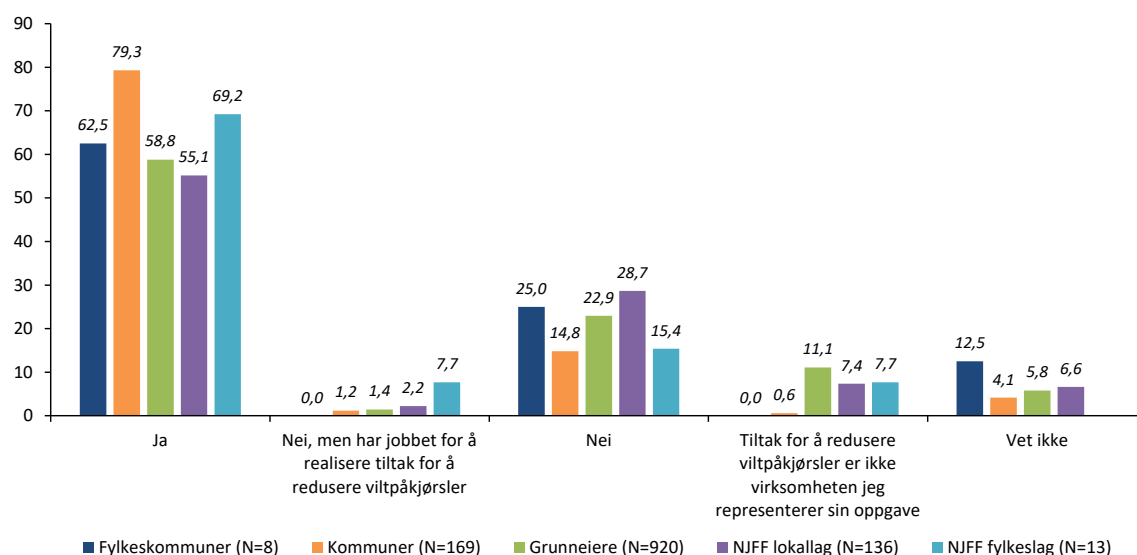
Foto: Dag Kjelsaas

NTP 2018-2029 viser til at viltgjerder er et effektivt tiltak, men problematiserer barriereeffekten og understreker det absolutte kravet om sikre faunapassasjer. Planen etterlyser mer kunnskap om når og hvor påkjørslar skjer og hva som kan redusere sannsynligheten for slike. Rivrud mfl. (2020) undersøkte dette på veg og viser at det er

ganske vanskelig å predikere nøyaktig hvor påkjørsler vil skje. De skriver likevel at påkjørslene gjerne skjer nær der det tidligere har skjedd påkjørsler. På jernbanestrekninger er det laget modeller som viser sannsynligheten for elgpåkjørsler ut fra målbare faktorer (Gundersen og Andreassen 1998). Hvis årstdøgntrafikken⁶ blir for høy, kan det i seg selv være en barriere for vilt. Statens vegvesen sier at informasjonskampanjer ofte er effektive, samt flere tiltak satt i system der viltgjerdet ikke er mulig å benytte⁷. Informanter har også trukket fram viltgjerdet og reduksjon av bestandene som eksempler på mulige tiltak, uten at de nødvendigvis anbefaler det. Én informant påpekte at det ofte er økonomi som er avgjørende for om og i hvilken grad tiltak iverksettes, og at det gjerne er storkapital på én side og «goretex-klærne» på den andre siden i diskusjonen om vilt påkjørsler, hvor sistnevnte taper.

Vår spørreundersøkelse dokumenterer at 62,5 prosent av fylkeskommunene, 80,5 prosent av kommunene, 60,2 prosent av grunneierne, 57,3 prosent av NJFFs lokallag og 76,9 prosent av NJFFs fylkeslag på ulike måter har vært engasjert i å redusere antall vilt påkjørsler (Figur 7.3 og Tabell 7.1).

Figur 7.3 Svar på spørsmålet om virksomheten man representerer har gjennomført tiltak for å redusere vilt påkjørsler

Kilde: Spørreundersøkelse.

⁶ Årstdøgntrafikk, forkortet ÅDT, er i prinsippet summen av antall kjøretøy som passerer et punkt på en vegstrekning (for begge retninger sammenlagt) gjennom året, dividert på årets dager, altså et gjennomsnittstall for daglig trafikk-mengde. ÅDT beregnes normalt ut fra trafikktegninger på ulike dager gjennom året.

⁷ <https://www.tshandbok.no/del-2/1-vegutforming-og-vegutstyr/doc632/>

Tabell 7.1

Svar på spørsmålet om hvilke tiltak som er iverksatt for å redusere viltpåkjørsler, i prosent for hver virksomhetstype*

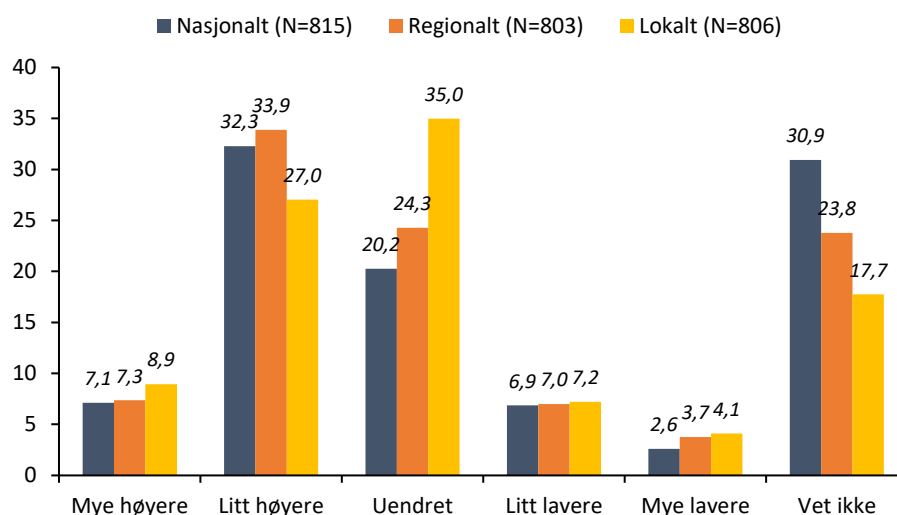
	Fylkes- kommun- er	Kommun- er	Grunn- eiere	NJFF lokallag	NJFF fylkeslag
Samarbeid med Statens vegvesen for å finne gode løsninger	50,0	41,4	3,8	2,2	15,4
Samarbeid med Bane NOR for å finne gode løsninger	37,5	11,8	2,0	0,7	7,7
Deltar i samarbeidsforum mot viltulykker	37,5	13,0	1,3	4,4	23,1
Informasjonstiltak for å påvirke adferd til bilister og andre trafikanter	25,0	40,8	2,1	11,8	38,5
Viltgjerder langs utsatte vegstreknings	25,0	14,2	1,8	3,7	0,0
Rydding av skog langs utsatte vegstreknings	25,0	45,0	12,1	5,9	0,0
Andre tiltak	25,0	17,2	3,6	5,1	0,0
Foring for å holde hjorteviltet borte fra vei og/eller bane	12,5	12,4	11,2	9,6	7,7
Skilting eller redusert fartsgrense langs utsatte vegstreknings	12,5	46,7	2,7	6,6	0,0
N	8	169	920	136	13

*Flere svar mulig. Vi har også stilt dette spørsmålet til statsforvaltere, fjellstyrer og villreinnemder. Med bakgrunn i at en betydelig andel av disse virksomhetene ikke anser tiltak for å redusere viltpåkjørsler som sin oppgave har vi valgt å ikke vise resultatene for disse i figuren. Kilde: Spørreundersøkelse.

En større del av respondentene tar naturlig nok standpunkt til hvordan innsatsen mot viltpåkjørsler har utviklet seg de siste ti år på lokalt nivå (82,3 prosent) enn regionalt (76,2 prosent) og nasjonalt (69,1 prosent) nivå, jf. Figur 7.4. På lokalt nivå oppfatter 35,0 prosent av respondentene at det ikke har endret seg, mens hele 35,9 prosent oppfatter at innsatsen har økt. Bare 11,3 prosent oppfatter at innsatsen har blitt lavere. Også på regionalt og nasjonalt nivå oppfatter et flertall (hhv. 41,2 og 39,4 prosent) at innsatsen mot viltpåkjørsler har økt, mot et mindretall (hhv. 10,7 og 9,5 prosent) som oppfatter at innsatsen har blitt lavere.

Figur 7.4

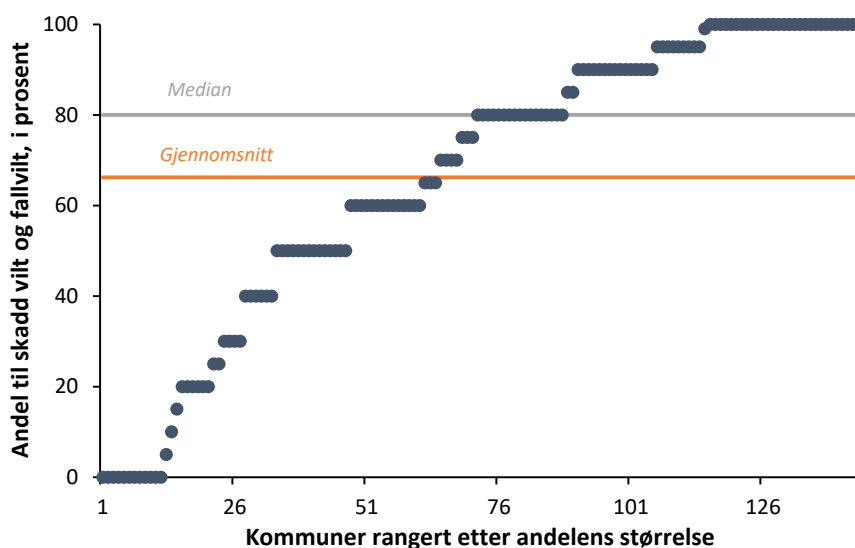
Svar på spørsmålet om hvordan innsatsen for å redusere viltpåkjørsler har utviklet seg de siste ti år på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå, i prosent innenfor hvert nivå

Kilde: Spørreundersøkelsen

Gjennom evalueringen har vi identifisert flere utfordringer knyttet til viltpåkjørsler. Én utfordring er at kommunene, som har ansvar for innhenting av fallvilt, har store kostnader knyttet til påkjørsler av vilt. Ekspertene mener at kommunale viltfond i for stor grad går til å dekke kostnader ved innhenting av dyr som er skadd eller drept i trafikken. Halvparten av kommunene bruker 80 prosent eller mer av viltfondet til fallviltarbeid (Figur 7.5). For 29 kommuner (20 prosent av de som har svart) går hele viltfondet med til fallviltarbeid. Ekspertgruppen ga dessuten eksempler på kommuner der utgiftene er flere ganger større enn inntektene til viltfondet. Figur 7.6 viser at 35,6 prosent av kommunene som har svart mener at det kommunale viltfondet ikke i det hele tatt gir tilstrekkelige inntekter til å dekke kommunens utgifter til hjorteviltforvaltning etter at utgiftene til ettersøk og håndtering av skadd vilt og fallvilt er trukket fra. Ekspertene problematiserer at kommunene tidligere hadde inntekter fra salg av kjøttet til påkjørte dyr, mens det på grunn av regelverket i dag blir kassert godt kjøtt fra fallvilt. Utfordringene forsterkes ved at godkjente kontrollsteder legges ned, slik at man henvises til godkjent viltbehandlingssted for å kunne utnytte viltkjøtt fra fallvilt.

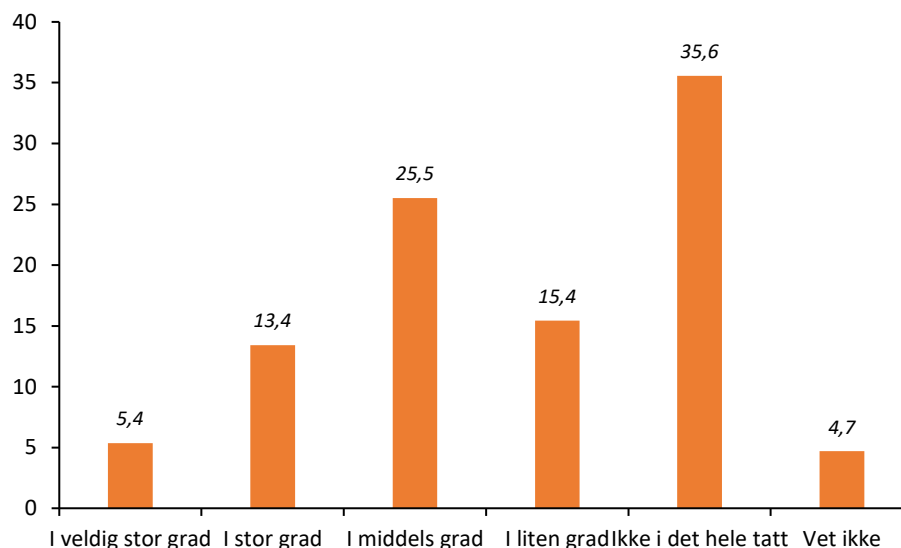
Figur 7.5 Andel av kommunale viltfond som går til å dekke kommunens utgifter til ettersøk og håndtering av skadd vilt og fallvilt i kommunen, i prosent

N=144. Kilde: Spørreundersøkelsen

Figur 7.6

Svar på spørsmålet om i hvilken grad det kommunale viltfondet gir tilstrekkelige inntekter til å dekke kommunens utgifter til hjorteviltforvaltning etter at utgiftene til ettersøk og håndtering av skadd vilt og fallvilt er trukket fra, i prosent

N=149. Kilde: Spørreundersøkelsen

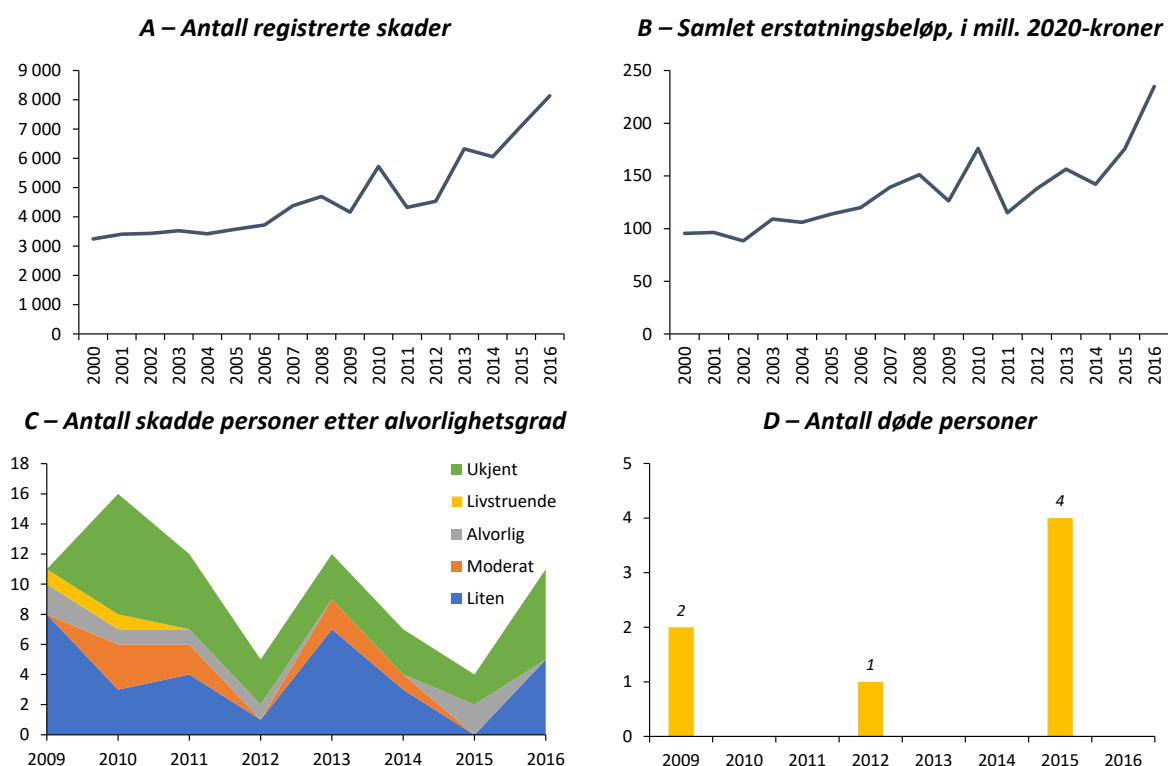
Ekspertgruppen trekker fram at det er tatt flere initiativ til å involvere samferdselssektoren mer i viltulykker på vei og bane. Ekspertene mener likevel at samferdselssektoren i større grad bør stå ansvarlig for å dekke kostnadene ved skadet vilt. Eierne av veger og jernbane har ingen eller små kostnader ved vilt påkjørsler, og har dermed også i liten grad økonomiske fordeler av å hindre vilt påkjørsler. Kommunene har derimot store kostnader ved vilt påkjørsler. Kommunene benytter primært viltfondet til å dekke kostnader ved vilt påkjørsler. Midlene i viltfondet innbetales av grunneiere, som samtidig opplever at deres næringsgrunnlag, viltbestandene, blir redusert ved påkjørsler. Kommuner med gjennomgangstrafikk blir dermed tappet for ressurser, mens eierne av samferdselsårene, med overblikk, ressurser og ansvar for trafikkfremførsel, ikke behøver å ta ansvar. Det er vanskelig å tenke seg at Hjorteviltstrategiens mål om færre vilt påkjørsler blir nådd uten at ansvaret for vilt påkjørsler blir lagt på eierne av samferdselsårene. Tilstrekkelig nedskyting av hjorteviltstammene for å redusere vilt påkjørsler vil være sterkt i strid med strategien. Blant annet vil det hindre uttak av beiteressurser og lokal innovasjon og næringsutvikling. Man kan samtidig stille spørsmål om ikke hjorteviltbestandene vil bli for høye dersom kommunene slipper utgifter med vilt påkjørsler. Spørreundersøkelsen viser at hjorteviltbestandene i noen forvaltningsområder blir holdt lavere enn ellers ønskelig for å redusere viltulykker. I de kommunene ville, om de riktige tiltakene ble satt inn, rettighetshavere og kommune fullt ut kunne la hjorteviltet utnytte beitegrunnlaget.

Viltulykker er et tema i berørte sektorer. Det blir gjennomført mange lokale og regionale mindre tiltak mot viltulykker. Det er ikke oppnådd tverrsektoriell enighet og et forpliktende samarbeid om tiltak og økonomi. Det er vanskelig å tenke seg at målene i fyrtårnet blir nådd uten at ansvaret for å unngå påkjørsler blir entydig plassert på eier av samferdselsåre.

Mål: Det er oppnådd betydelige samfunnsøkonomiske besparelser både i form av færre personskader og en sikrere og mer effektiv samferdsel.

Med stigende antall rådyrpåkjørslar og stabile elg- og hjortepåkjørslar, har antall registrerte skader og utbetalte erstatningsbeløp økt. Det er et høyt antall registrerte skader, men bare en liten del av påkjørslene førte til alvorlige skader på mennesker (Figur 7.7). Få påkjørslar fører til dødsfall. Kollisjoner mellom elg og motorsykler og mellom elg og bil i stor fart fører dessverre ofte til alvorlige skader. Samlet erstatningsbeløp har økt jevnt fra 100 opp mot 240 millioner i året. Finans Norge oppgir at statistikken etter 2016 er for usikker til å brukast. Antall innmeldte skader og utbetalte erstatningsbeløp har økt etter at strategien ble lagt fram.

Figur 7.7 Skader og konsekvenser av viltpåkjørslar*

*Det finnes også statistikk fra 2019-2020. Statistikken for disse årene er ifølge Finans Norge av dårlig kvalitet, vi har derfor valgt å ikke vise denne. Kilde: TRAST og PETRAST

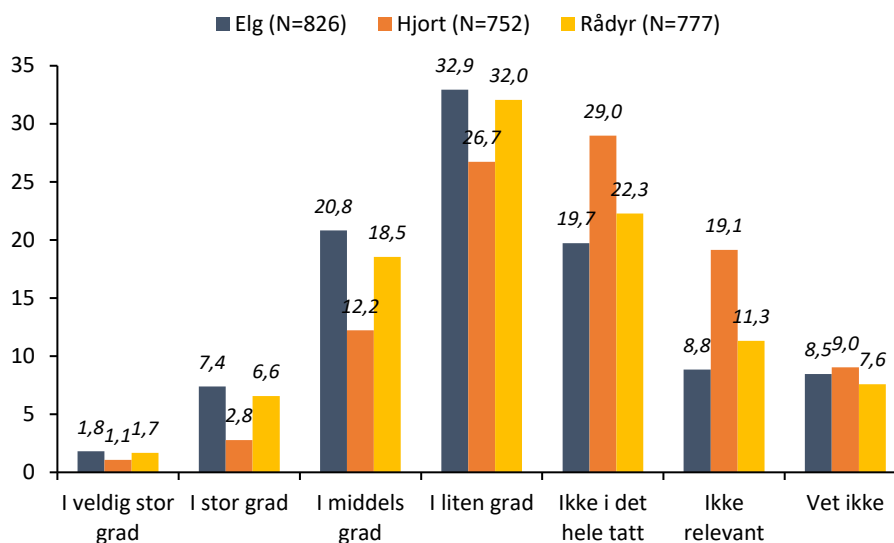
Det er ikke oppnådd betydelige samfunnsøkonomiske besparelser verken i form av færre personskader eller en sikrere og mer effektiv samferdsel.

Mål: Redusert usikkerhet i bestandsplanleggingen i de mest utsatte områder

Høye og varierende antall påkjørslar fører til usikkerhet i bestandsplanleggingen. Forvaltningsorgan kan svare på usikkerheten ved å 1) redusere bestander for å hindre ulykker og 2) senke avskytingen for å kompensere for tapte dyr. Over 50 prosent av respondentene oppgir at hjorteviltbestanden ikke eller i liten grad reduseres for å redusere viltpåkjørslar. Bare 9,2, 3,9 og 8,3 prosent av respondentene oppgir at henholdsvis elg-, hjorte- og rådyrbestandene blir redusert i svært stor eller stor grad for å redusere viltpåkjørslar (Figur 7.8).

Figur 7.8

Svar på spørsmålet om i hvilken grad hjorteviltbestanden blir redusert for å redusere viltpåkjørsler
viltart

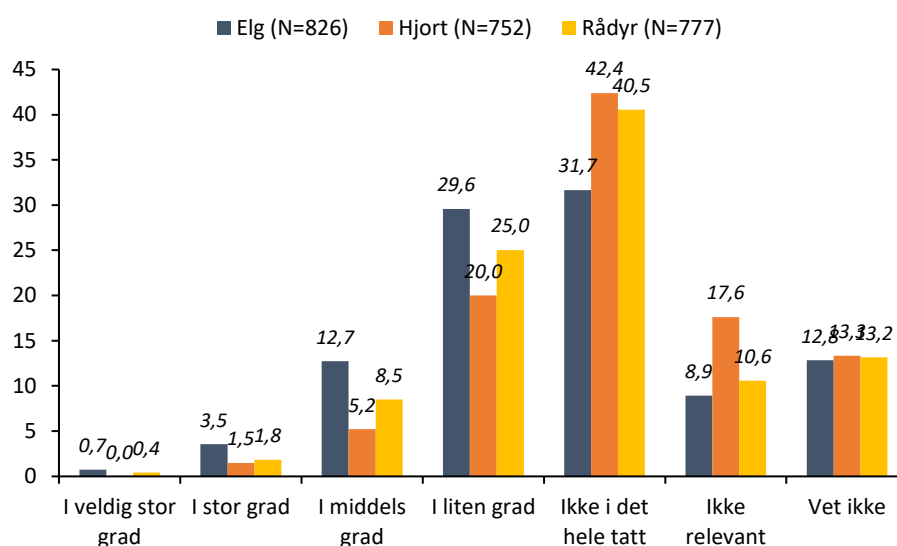

Kilde: Spørreundersøkelsen.

Få respondenter rapporterer at jaktkvotene i veldig stor eller stor grad blir redusert for å kompensere for viltpåkjørsler (Figur 7.9). 17 kommuner oppgir at de i veldig stor eller stor grad kompenserer for viltpåkjørsler. Disse kommunene er spredt over store deler av elgens utbredelsesområde. To kommuner har svart at de både i stor eller veldig stor grad reduserer elgbestanden for å redusere sannsynligheten for påkjørsler og i stor grad tar hensyn til viltpåkjørsler i bestandsplanleggingen.

Figur 7.9

Svar på spørsmålet om i hvilken grad jaktkvotene blir redusert for å kompensere for viltpåkjørsler innenfor det geografiske området de har forvaltningsansvar for, i prosent for hver hjorteviltart

Kilde: Spørreundersøkelsen.

En liten andel av de med forvaltningsansvar for hjortevilt oppgir å redusere hjorteviltbestander for å minske sannsynligheten for påkjørsler eller redusere kvotene for å kompensere for tap i trafikken i veldig stor eller stor grad. De fleste tar i liten grad eller ikke i det hele tatt hensyn til viltulykker i hjorteviltforvaltningen.

Viltpåkjørsler varier mellom år, på like høyt eller høyere nivå enn før. Usikkerheten i bestandsplanleggingen er ikke redusert som følge av trafiksikkerhetstiltak, men forvaltere i slike områder forsøker å redusere usikkerheten ved å senke bestanden og/eller legge inn forventet tap til trafikk i bestandsplanleggingen. Det er likevel bare en mindre andel som oppgir å gjøre dette.

Mål: Forvaltningen av hjorteviltet har større legitimitet i samfunnet

Dette målet dekkes av fyrtårn 2.

7.4 Samlet vurdering

Målet om færre hjorteviltpåkjørsler er ikke nådd. Virkemiddelet med et overordnet organ mot viltpåkjørsler ble heller ikke etablert. Viltpåkjørsler er i faglitteraturen og i overordnet planverk omtalt som en kompleks samfunnsutfordring, men de ulike berørte etatene har ikke klart å organisere samarbeidet godt nok. Det er likevel satt inn mange lokale og regionale tiltak. Inntrykket er at de fleste tiltak mot viltpåkjørsler virker dårlig finansiert og litt tilfeldige, og det overordnede ansvaret for viltpåkjørsler er ikke tilstrekkelig adressert.

Bilde 7.2

Elg på vei

Foto: Dag Kjelsaas

Kommunene har ansvar for innhenting av fallvilt. Om lag 20 prosent av kommunene bruker hele viltfondet til å hente inn fallvilt, noen kommuner bruker mye mer. Rettighetshavere og lokal turisme mister vilt og jaktmuligheter ved viltpåkjørsler, samtidig som vegmyndighetene og Bane NOR har små økonomiske kostnader. Alle peker på at viltulykker er et stort problem, uten at antall viltpåkjørsler går ned. Vi oppfatter at det er et stort behov for tydeligere plassering av ansvaret for å unngå viltpåkjørsler og midler til gjennomføring og evaluering av ulike tiltak.

Våre forslag er:

1. Ansvaret for viltulykker kan plasseres tydeligere, eksempelvis gjennom etablering av et overordnet organ mot viltulykker.
2. Kommunene bør organisere fallviltgrupper (som i dag), men utgifter til håndtering av skadd vilt og fallvilt som følge av trafikkpåkjørsler skal ikke belastes kommunale viltfond.
3. Eier av samferdselsårer betaler gebyr per påkjørt vilt til et påkjørselsfond som disponeres av det overordnede organet til arbeid mot viltulykker.

Riktig gebyrsetting er viktig for å gi eier av samferdselsårer riktige incitamenter til å iverksette tiltak og gjøre investeringer for å redusere viltpåkjørsler. Settes gebyret for lavt, vil det gi insentiver til å iverksette for få tiltak. Settes gebyret for høyt, det motsatte. I forskrift bør det derfor innstilles om at gebyr per påkjørt vilt settes til den samfunnsøkonomiske riktige kostnaden, dvs. summen av tapt kjøttverdi, tapt reproduksjonsverdi og inndekking av kommunens kostnader ved fallviltarbeid. Med fordel kan det utarbeides veiledende nasjonale gebyrsatser som kan tilpasses til lokale forhold. Siden innbetalingene til fondet omfatter mer enn inndekning av kommunens kostnader til fallviltarbeid vil fondet gå med overskudd. Hva overskuddet skal gå til bør reguleres i forskrift, slik at det kommer hjorteviltforvaltningen til gode.

Utover ovennevnte forslag kan man også se for seg tiltak mot bestandsvekst, spesielt i områder med økende bestander. Det er imidlertid utfordrende å foreslå konkrete tiltak som ikke går i konflikt med det lokale selvstyre.

Viltpåkjørsler har økt i perioden vi har statistikk for. Skal viltpåkjørslene gå ned, mener vi eier av samferdselsårer må få økt ansvar for, og bære kostnadene av, viltpåkjørsler.

8 Fyrtårn 4 – Nasjonalt kompetansesenter

8.1 Formål og hovedtiltak

Målet med Fyrtårn 4 er *“å øke kompetansen i alle ledd av hjorteviltforvaltningen”*.

Tiltaket er:

- Å etablere en modell med et nasjonalt kompetansesenter for hjortevilt

Fyrtårnet har sju resultatmål:

- Den regionale og lokale forvaltning består av dyktige aktører som har god tilgang på alle relevante data og gode forvaltningsverktøy, og har høy kunnskap og kompetanse i alle ledd
- Det er utviklet gode møteplasser og strukturer for samhandlingen mellom aktørene, og det tverrsektorielle samarbeidet fungerer godt gjennom aktiv dialog og felles prosjekter
- Det er utviklet omforente regionale mål for forvaltningen, som bidrar til å oppfylle de overordna nasjonale miljømålene
- Det er en god koordinering av aktiviteter knyttet til forskning og overvåking, og resultatene formidles på en god og effektiv måte til brukerne
- Det har blitt vesentlig bedre og mer enhetlig kvalitet på tjenesteytingen knyttet til hjortevilt i kommunene
- All hjorteviltforvaltning er basert på gode bestands- eller driftsplaner for hensiktsmessige enheter innen 2015, og rettighetshaverne har et aktivt engasjement knyttet til å vedta, gjennomføre og følge opp planene i samarbeid med lokale myndigheter og aktører.
- Befolkningen generelt og barn og unge spesielt har fått et høyere kunnskapsnivå om hjorteviltet og dets plass i økosystemet gjennom aktiv populær formidling og naturveiledning

8.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse

Det viktigste spørsmålet er om det er arbeidet for, og opprettet, et nasjonalt kompetansesenter, som er det eneste foreslåtte tiltaket under fyrtårnet. For å vurdere om tiltak og resultatmål er oppnådd, har vi studert offentlige dokumenter, intervjuet personer involvert i arbeidet og analysert funn fra spørreundersøkelsene.

8.3 Måloppnåelse

Tiltak: Opprettelse av nasjonalt kompetansesenter

I strategien som evalueres står det at *«oppfølgingen av strategien vil pågå over tid, men etablering av kompetansesenter har høy prioritet»*. Det nasjonale kompetansesenteret for hjortevilt skulle ha tverrsektorielt eierskap med representanter og nødvendige koblinger mot miljø-, landbruks- og samferdselsforvaltningen. Ifølge strategien skulle senteret bli organisert slik at det la til rette for uavhengig forvaltning og forskning. Senteret skulle skape gode kommunikasjonslinjer mellom aktører og forvaltningsnivåer, gjennomføre veiledning og rådgivning og formidling av gode data.

Det ble initiert en prosess for å vurdere etablering av et nasjonalt kompetansesenter mellom KLD og Miljødirektoratet, men senteret ble ikke etablert. Årsaken til dette synes å være at departementet ikke var

overbevist om at det var et stort behov og en tilstrekkelig stor gevinst ved å opprette senteret. KLD mente oppgavene som senteret skulle løse, kunne bli løst av Miljødirektoratet.

Strategien viser til etablerte Norsk villreinsenter, Norsk Elgsenter og Norsk Hjortesenter på Svanøy. Norsk villreinsenter Sør og Nord på Skinnarbu og Hjerkinnsenter fyller i dag rollen det nasjonale kompetansesenteret var tiltenkt for villrein. Villreinsenterne får midler over statsbudsjettet og søker midler til ulike prosjekter.

Bilde 8.1 **Reinsdyrbukken feller bast**

Foto: Dag Kjelsaas

Stiftelsen Norsk Hjortesenter får støtte til en rekke oppgaver fra LMD og Miljødirektoratet. Senteret arrangerer viltkonferanser/-webinarer, i tett samarbeid med blant annet NJFF og Bondelaget, er en agendasetter i forvaltningsspørsmål og tilbyr kurs innen hele verdikjeden av hjortevilt fra grunneier/bonde til bord i tett samarbeid med andre aktører. Senteret har blant annet etablert en egen YouTube-kanal for å nå yngre målgrupper og samarbeider også internasjonalt. Hjortesenteret er det nasjonale kompetansesenteret for hjort, både villlevende og tamt. Norsk elgsenter fikk oppstartstøtte fra LMD, men gikk konkurs. Et nytt Norsk Elgsenter ble opprettet med andre eiere, men det har ikke fått nasjonal støtte og har lavt aktivitetsnivå. Skogkurs gjennomfører årlige hjorteviltkonferanser, kurs om feltkontroll av hjorteviltkjøtt, foredling av hjorteviltkjøtt, jaktledelse, ettersøk av hjortevilt og beitetaksering, og de har arrangert hjortevilt-webseminar. De har opprettet en uformell Facebook-gruppe om viltforvaltning der 160 kommuner er med. Det er ikke etablert noe rådyrsenter. Det virker i dag som det ikke er et stort behov for å opprette et nasjonalt kompetansesenter for hjortevilt.

Tiltaket som omfatter å opprette et nasjonalt kompetansesenter er ikke gjennomført, men mange av funksjonene til senteret er ivaretatt av andre aktører.

Mål: Den regionale og lokale forvaltning består av dyktige aktører som har god tilgang på alle relevante data og gode forvaltningsverktøy, og har høy kunnskap og kompetanse i alle ledd

Målet som ble ønsket oppnådd kan operasjonaliseres ved å si at den regionale og lokale forvaltningen (bl.a. fylkeskommunene og kommunene) skal ha:

- høy kunnskap og kompetanse i alle ledd,
- tilgang til relevante data og
- gode forvaltningsverktøy.

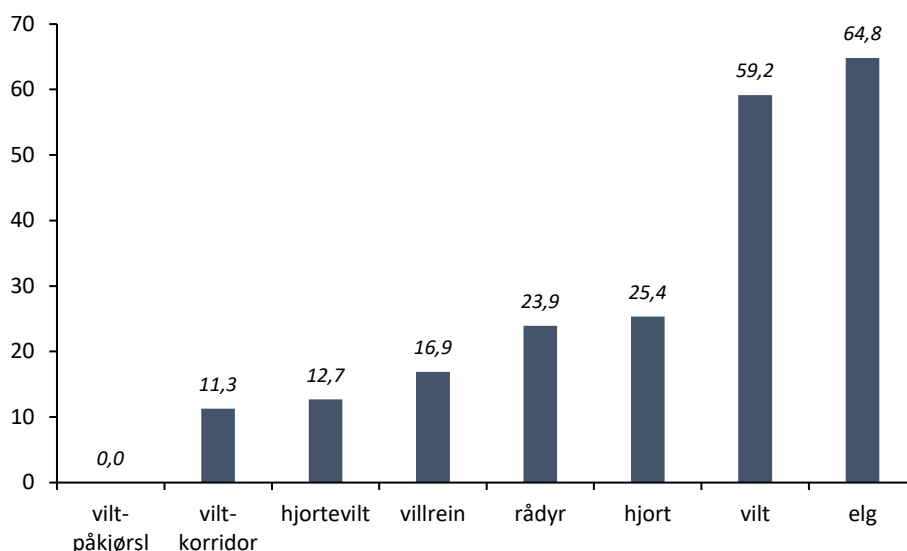
Kulepunktet om forvaltningsverktøy behandles under fyrtårn 6 (kapittel 10). I det følgende vurderes derfor mål-oppnåelse for de to gjenstående dimensjonene. Til slutt oppsummerer vi om målet er nådd. I diskusjonen av mål-oppnåelse er det nyttig å se hen til oppgavene som fylkeskommuner og kommuner har i dag, oppsummert i kapittel 3. I den grad vi har grunnlag for det, sier vi også noe om kompetansen i øvrige deler av hjorteviltforvaltningen. Vi avgrenser oss altså ikke bare til kommuner og fylkeskommuner, som en streng tolkning av målet ville lagt opp til. Aktører i regional forvaltning omfatter, i tillegg til fylkeskommuner, også statsforvaltere, villrein-nemndsekretærer for villreinforvaltningen og NJFF fylkeslag. Mange grunneiere og kommuner samarbeider også om regionale elgregioner eller bestandsplanområder. Aktører i lokal forvaltning er både kommunetilsatte, rettighetshavere og NJFF lokallag.

Et generelt inntrykk fra intervjuene er at det er store variasjoner i kompetansenivået til ansatte som jobber med hjorteviltforvaltning, både i kommuner og fylkeskommuner. Noen steder fungerer forvaltningen godt, med høyt kompetente personer, mens man andre steder strever med å finne tid og å prioritere nødvendige oppgaver. I et trangt kommunebudsjett risikerer man at viltforvaltning blir en salderingspost. Noen nevner at det å fjerne øremerkede midler til naturforvaltere gjorde at flere kommuner droppet stillingen og la oppgavene under planseksjonen/-avdelingen. Noen har bevart stillingene og noen har interkommunale samarbeid. Det oppleves likevel å være et potensial for forbedring. Det skal også nevnes i denne sammenheng at aktører vi har snakket med opplever at forvaltningen på nasjonalt nivå er god og ikke for detaljorientert, men at det på regionalt nivå er utfordringer med å få en god forvaltning tilpasset hjorteviltets arealbruk.

I 2018 samlet Pedersen mfl. (2019) inn et representativt utvalg av konsekvensutredninger av kommuneplanens arealdel. Basert på det innsamlede datagrunnlaget har vi gjennomført søk etter sentrale ord i hjorteviltforvaltningen, se Figur 8.1. Figuren indikerer at hjorteviltet ivaretas i arealplanleggingen, men at det sannsynligvis er et potensial for ytterligere oppmerksomhet på hjortevilt i arealplanleggingen. Eksempelvis nevnes ikke ordet «viltpåkjørsel» i noen av konsekvensutredningene. Sett opp mot utbredelsen av ulike arter ser det ut som potensialet for forbedring er størst for hjort og rådyr. I sammenheng med at Norge har et internasjonalt ansvar for forvaltning av villrein, er det viktig at man hele tiden jobber for å bli bedre på å ivareta villreinen i arealplanleggingen.

Figur 8.1

Andel av et representativt utvalg konsekvensutredninger av kommuneplanens arealdel som nevner sentrale ord i hjorteviltforvaltningen, i prosent

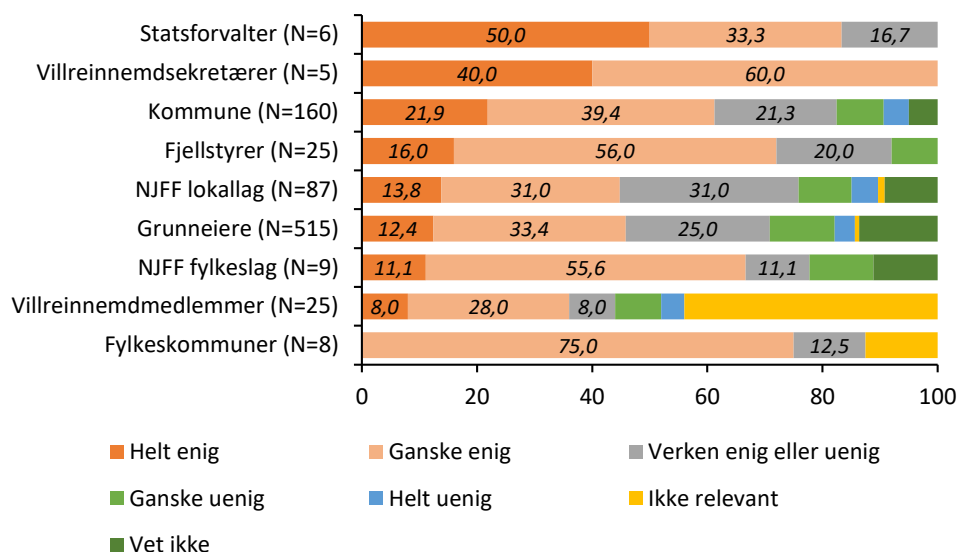

N=71. Kilde: Pedersen mfl. (2019)

I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål om i hvilken grad man er enig eller uenig i påstanden om at det er dyktige aktører i hhv. regional og lokal forvaltning, se Figur 8.2 og Figur 8.3. Det er tydelig at storparten av aktørene med mest ansvar for den regionale hjorteviltforvaltningen er enige i at regionale aktører er dyktige. Også andre aktører uten overordnet ansvar er stort sett fornøyde eller nøytrale til de regionale aktørene. Likevel opplever noen kommuner, medlemmer av fjellstyrer, villreinnemnder og NJFFs lokallag, samt noen av NJFFs fylkeslag og noen grunneiere, at de regionale aktørene ikke er dyktige nok. Kommunene, lokallagene i NJFF og grunneierne er mest uenige i påstanden om at de regionale aktørene er dyktige. For disse aktørene oppgir mellom 12,5 og 14,8 prosent at de er uenige.

Figur 8.2

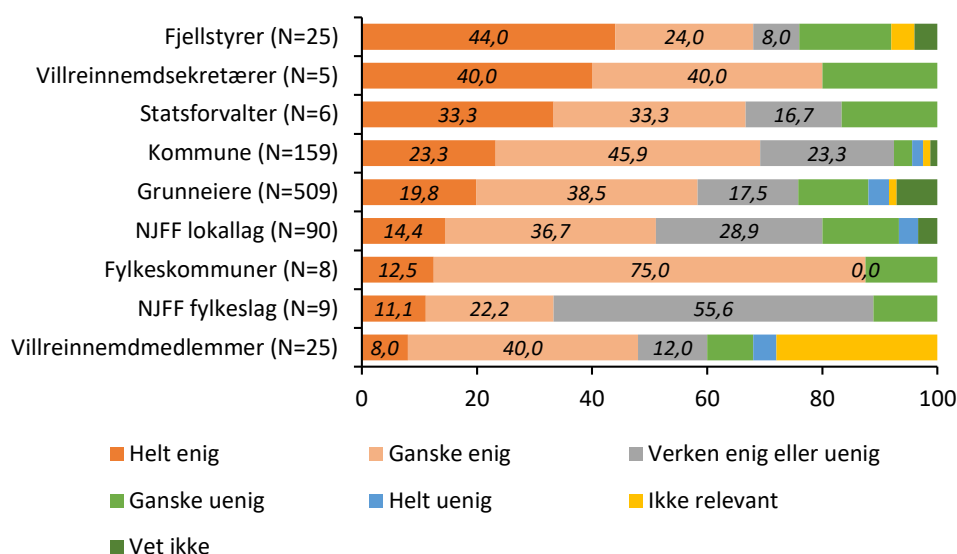
Svar på spørsmålet om i hvilken grad man er enig eller uenig i påstanden: Jeg opplever at det er dyktige aktører i regional forvaltning av hjortevilt, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Opplevelsen av dyktige aktører i lokal forvaltning varierer også, se Figur 8.3. Kommunene opplever at det er dyktige aktører i lokal forvaltning. De fleste grunneierne og NJFFs lokallag er enige i det. Imidlertid er nær 20 prosent av grunneierne og NJFFs lokallag uenige i at de opplever dyktige aktører i lokal forvaltning. Det kan tenkes at kommunene oppfatter seg bedre enn det brukerne gjør, og det er mulig at de misfornøyde kommer fra noen kommuner som ikke prioriterer hjorteviltforvaltningen så høyt som de lokale hjorteviltinteressentene ønsker. Representanter fra kommunene oppgir i større grad å være fornøyd med lokal forvaltning enn regional forvaltning, mens statsforvaltere er mer fornøyd med regional enn lokal forvaltning.

Figur 8.3 Svar på spørsmålet om i hvilken grad man er enig eller uenig i påstanden: Jeg opplever at det er dyktige aktører i lokal forvaltning av hjortevilt, i prosent

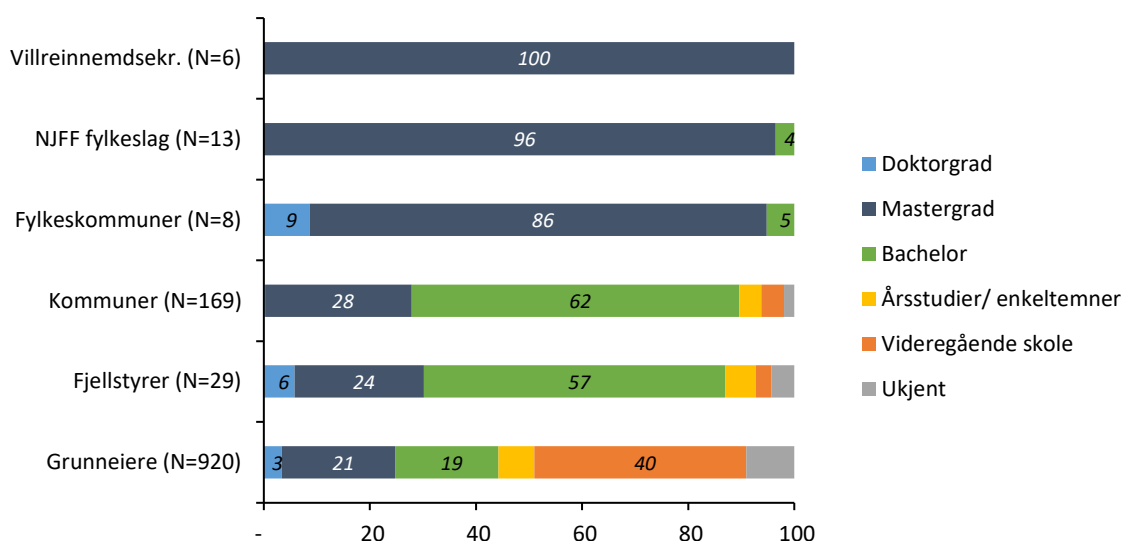

Kilde: Spørreundersøkelsen

Hvor dyktige aktørene er avhenger både av årsverk og de ansatte sitt utdanningsnivå, erfaringsnivå og personlige egenskaper. Fordelingen av årsverk etter høyeste oppnådde utdanningsnivå er vist i Figur 8.4. Hovedinntrykket er at hjorteviltforvaltningen består av kompetente personer, og med unntak av grunneierne har de fleste høyere utdanning. Kompetansenivået er absolutt størst blant villreinnemdssekretærene, NJFF fylkeslag og fylkeskommuner – der henholdsvis 100, 96 og 86 prosent har mastergrad. 9 prosent av ansatte som jobber i fylkeskommunen med hjorteviltforvaltning har doktorgradkompetanse eller tilsvarende.

Basert på hva representanter fra kommuner har svart, har 28 prosent av de som jobber med hjorteviltforvaltning i kommunene mastergrad eller tilsvarende, og 62 prosent har bachelorgrad eller tilsvarende. Dette er ganske sammenfallende med utdanningsnivået til engasjerte i fjellstyrer. Grunneierne skiller seg ut ved at 40 prosent har videregående som høyeste utdanningsnivå.

Figur 8.4 Høyeste oppnådde utdanningsnivå blant ansatte som jobber med hjorteviltforvaltning i prosent av totalt antall årsverk *

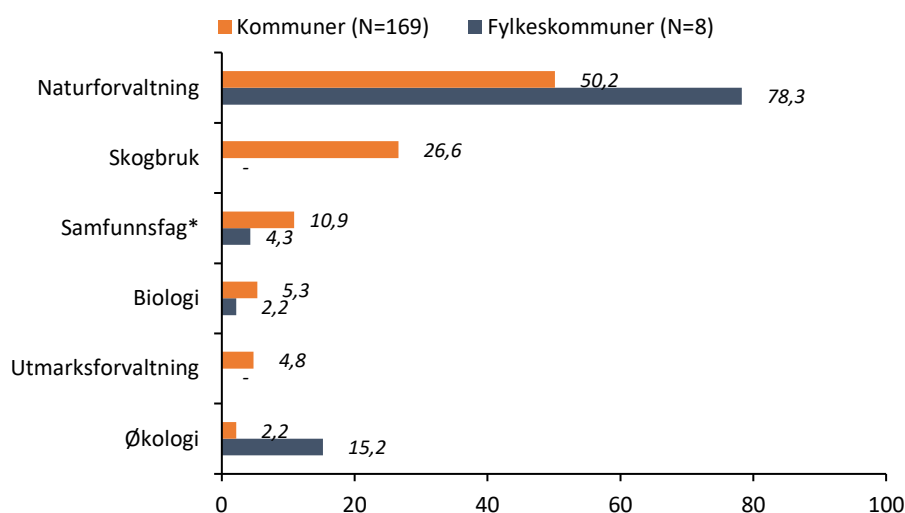

*I alle svaralternativene inkluderte vi formuleringen «og tilsvarende» for å dekke at man kan ha tatt graden før gradsnivået bachelor og master ble innført. Kilde: Spørreundersøkelsen.

Resultatene fra spørreundersøkelsen forteller oss at det gjennomsnittlige utdanningsnivået for ansatte som jobber med hjorteviltforvaltning hos fylkeskommunen er 5,2 år utover videregående (altså mer enn en mastergrad eller tilsvarende). Blant kommunene som har svart, har de ansatte et gjennomsnittlig utdanningsnivå på 3,3 år (tilsvarende mer enn en bachelorgrad eller tilsvarende).

Hjorteviltforvaltning omfatter tverrfaglige oppgaver. Det er derfor også interessant å undersøke fagspesialiseringen til de som har høyere utdanning og jobber i kommunal forvaltning. Som vi ser fra Figur 8.5, er naturforvaltning den vanligste studiespesialiseringen blant de som jobber med hjorteviltforvaltning. Det gjelder både for kommuner og fylkeskommuner. Høyere utdanning i skogbruk er den nest vanligste utdanningsspesialiseringen blant ansatte i kommunene som har svart på undersøkelsen. Ellers har kommunene ansatte med studiespesialisering i samfunnsfag, biologi, utmarksforvaltning og økologi. Høyere utdanning i økologi er den nest vanligste studiespesialiseringen blant fylkeskommuner. I tillegg finner vi ansatte med spesialisering i samfunnsfag og biologi i fylkeskommunene.

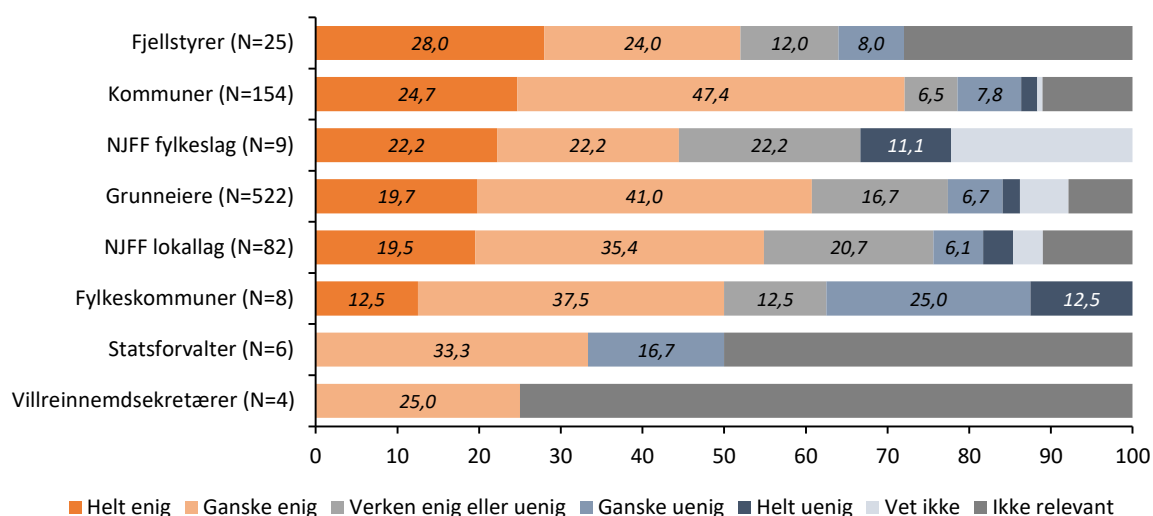
Figur 8.5 Fagspesialiseringen til de som jobber med hjorteviltforvaltning og har oppnådd høyere utdanningsgrad, i prosent av totalt antall årsverk

*Med samfunnsfag menes arealfag, geografi, samfunnsøkonomi, samfunnsvitenskap eller psykologi. Kilde: Spørreundersøkelsen.

Målet handler også om tilgang til relevante data. Det generelle inntrykket fra intervjuene er at tilgangen på data oppleves som svært god, spesielt sammenliknet med andre land. Noen av ekspertene trekker fram at det kan også være begrensninger i data om bestandstetthet, arealbruk mv. og opplever at det er store forskjeller i kunnskapsgrunnlaget knyttet til bestander. I spørreundersøkelsen spurte vi ulike aktører om tilgangen til relevante data om hhv. elg, hjort, villrein og rådyr (Figur 8.6 til Figur 8.9). Aktører med ansvar for lokal forvaltning opplever i stor grad å ha god nok tilgang på relevante data om elg. 72,4 prosent av kommunene og 60,7 prosent av grunneierne oppgir å være helt eller ganske enig i påstanden. En større andel fylkeskommuner, hele 37,5 prosent, opplever imidlertid ikke å ha god nok tilgang på relevante data om elg. Vi kan kanskje slutte at noen fylkeskommuner ønsker mer kunnskap om hvilke områder som deler samme elgbestand.

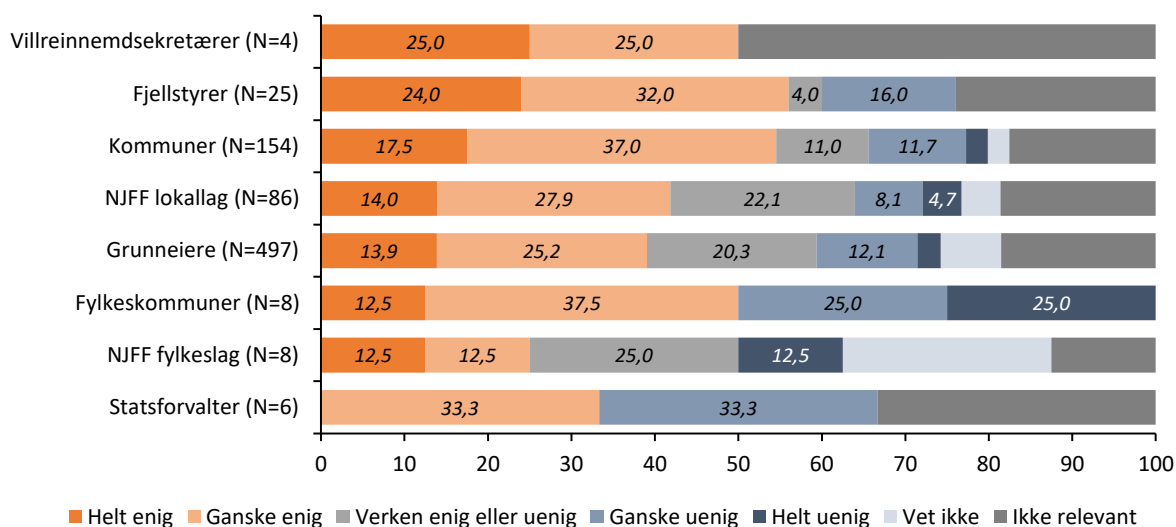
Figur 8.6 Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Jeg har god nok tilgang på relevante data om elg, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Grunneiere og kommuner opplever i større grad å ha nok tilgang til relevante data om elg enn hjort. Halvparten av fylkeskommunene er ganske eller helt uenige i at de har god nok tilgang til relevante data om hjort.

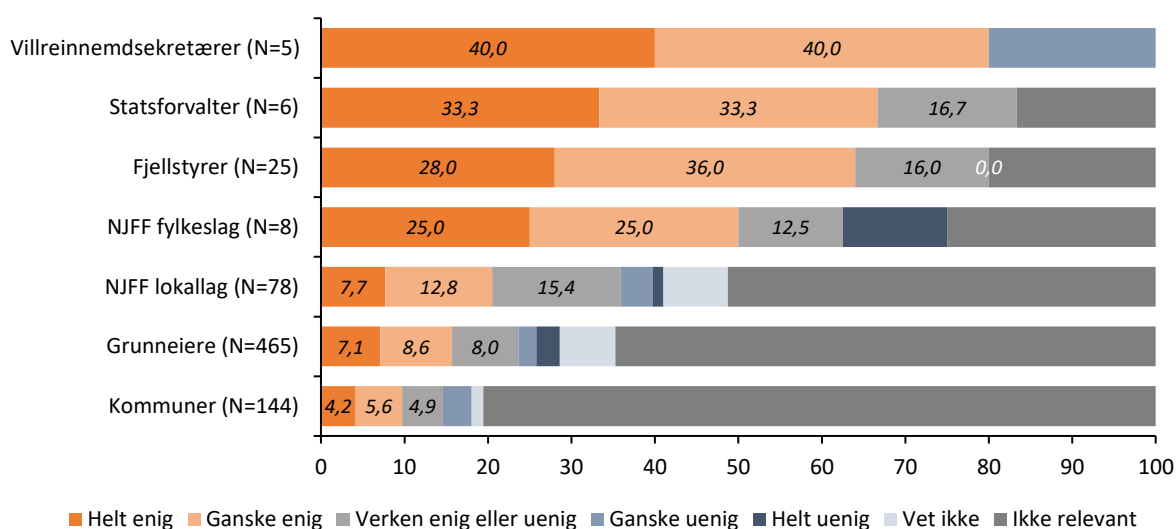
Figur 8.7 Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Jeg har god nok tilgang på relevante data om *hjord*, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

De viktigste villreinaktørene er villreinnemndsekretærene, statsforvalteren og fjellstyrene. Én av sekretærene er uenig i å ha god nok tilgang på relevante data, ellers er sekretærene, statsforvalterne og fjellstyrene ganske fornøyde med datatilgangen. Villreinforvaltning er relevant for bare en liten del av grunneierne og kommunene.

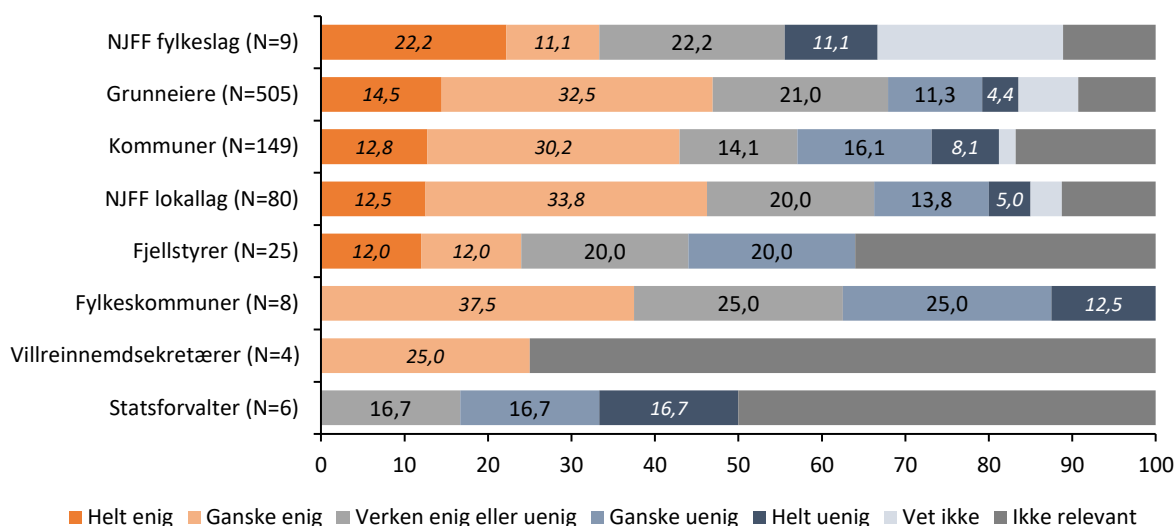
Figur 8.8 Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Jeg har god nok tilgang på relevante data om *villrein*, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Representanter fra kommuner oppgir i mindre grad å ha god nok tilgang på relevante data om rådyr enn om elg og hjort. Om lag en fjerdedel oppgir å være ganske eller helt uenig i påstanden om å ha god nok tilgang på relevante data om rådyr. Ingen av representantene fra fylkeskommunene oppgir å være helt enig i påstanden, men 37,5 prosent er ganske enig.

Figur 8.9 Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Jeg har god nok tilgang på relevante data om rådyr, i prosent

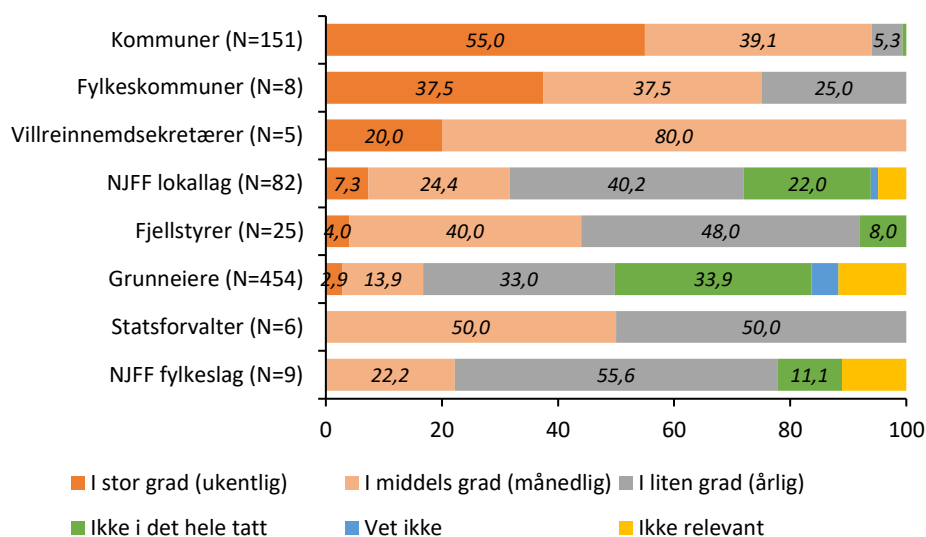
Kilde: Spørreundersøkelsen

Nasjonale myndigheter virker samstemte om at forvaltningen har gode verktøy og at de stadig blir bedre og mer tilgjengelige. Som eksempler på forvaltningsverktøy viser de til Hjorteviltportalen, Hjorteviltregisteret, «Sett og skutt»-appen, «Fallvilt»-appen, bestandsplaner, fravik av minsteareal og målrettet avskyting. Hjorteviltportalen er temaet for fyrtårn 6 og omtales derfor ikke nærmere her.

Hjorteviltregisteret er en nasjonal database med data fra jakt på hjortevilt og opplysninger om fallvilt av utvalgte arter. I spørreundersøkelsen spurte vi om i hvilken grad de ulike aktørene benytter seg av Hjorteviltregisteret i arbeidet ved virksomheten de er engasjert i. Svarene viser at kommuner, fylkeskommuner og villreinnemdsekretærer er de aktørgruppene som benytter Hjorteviltregisteret mest, jf. Figur 8.10.

Figur 8.10

Svar på spørsmålet om i hvilken grad man benytter "Hjorteviltregisteret" i sitt arbeid i virksomheten man er engasjert i, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Hele 55 prosent av respondentene fra kommuner oppgir å bruke Hjorteviltregisteret ukentlig. Det er størst variasjon i hvor ofte registeret brukes blant grunneiere og NJFF lokallag. Noen få oppgir å bruke registeret ukentlig, og større andeler oppgir å bruke det månedlig, årlig eller ikke i det hele tatt. Vi har også stilt spørsmål om hvorvidt Hjorteviltregisteret bidrar til god informasjonsflyt og enklere administrasjon, se Figur V4.1 i vedlegg 4 og Figur 10.6. Svarene gjenspeiler i stor grad bruken av registeret, der de som bruker det mye i større grad er enig. Om lag tre fjerdedeler av respondenter fra kommuner og fylkeskommuner oppgir at de i veldig stor eller stor grad er enige i at Hjorteviltregisteret bidrar til god informasjonsflyt i den delen av hjorteviltforvaltningen de er engasjert i. 83,3 prosent av representanter fra kommuner vil i veldig stor eller stor grad si at Hjorteviltregisteret bidrar til enklere administrasjon (spesielt rapportering).

Applikasjonen «Sett og skutt» benyttes av jegere som skal rapportere fra jakten og krever innlogging med jegernummer og fødselsdato. Funn fra spørreundersøkelsen viser at relativt få benytter applikasjonen i sitt arbeid (Figur V4.3, vedlegg 4). Det er samtidig forholdsvis stor variasjon innad i gruppene i hvor stor grad de benytter seg av applikasjonen. Mellom 18 og 33,3 prosent av respondentene fra fjellstyrer, NJFF lokallag, kommuner, grunneiere og NJFF fylkeslag oppgir å benytte applikasjonen i stor eller veldig stor grad. En hoveddel av de som har svart oppgir å være fornøyd eller verken fornøyd eller misfornøyd med appen (Figur V4.4, vedlegg 4).

Applikasjonen «Fallvilt» er laget for å registrere fallvilt av hjortevilt. Dette gjøres av kommunens ettersøkspersonell og krever brukertilgang. Om lag en tredjedel av representanter fra kommuner som har svart på spørsmålet oppgir å benytte Fallvilt-appen i stor eller veldig stor grad i sitt arbeid (Figur V4.5, vedlegg 4). 18,2 prosent oppgir å benytte appen i middels grad. På spørsmål om hvor fornøyd respondentene er med appen, oppgir mange at de ikke vet (Figur V4.6, vedlegg 4), men flere oppgir også å være fornøyd eller verken fornøyd eller misfornøyd.

På villrein.no er det dessuten samlet omfattende fag- og nyhetsinformasjon relatert til villrein. Nettsiden brukes som et samlested for all info om regionale planer og verdiskapingsprogram, og inkluderer blant annet digital formidling/kartfortellinger. Nettstedet omfatter også egne temasider for alle de 24 villreinområdene. Hjorteviltportalen (hjortevilt.no) viser til villrein.no for mer informasjon om villrein i norske fjell.

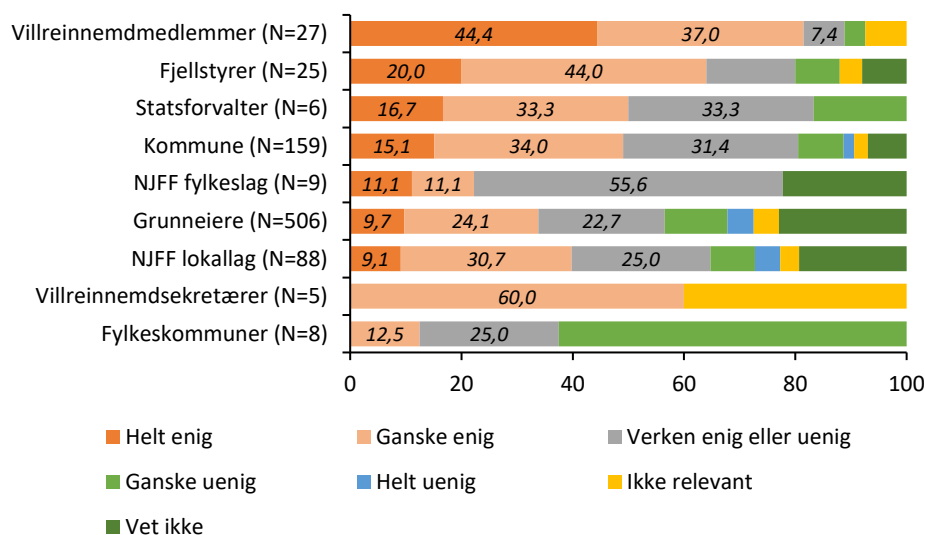
Norsk hjorteviltforvaltning består av dyktige aktører som har god tilgang på relevante data og gode forvaltningsverktøy, og har høy kunnskap og kompetanse. Likevel oppfattes det å være stor variasjon i kompetansenivået blant ansatte i kommuner og fylkeskommuner. Det kan også være begrensninger i data om bestandstetthet, arealbruk mv. Slik sett kan målet se ut til å delvis være nådd. Kompetansen må sees i sammenheng med kapasiteten, spesielt for kommunal sektor. Som nærmere omtalt under, kan kapasiteten forbedres.

Mål: Det er utviklet gode møteplasser og strukturer for samhandlingen mellom aktørene, og det tverrsektorielle samarbeidet fungerer godt gjennom aktiv dialog og felles prosjekter

I intervjuer med ulike aktører virker det å være bred enighet om at møteplasser er viktig for å øke kompetansenivå, diskutere og bli omforente. Vi er kjent med at det arrangeres noen store hjorteviltseminarer der viltforvaltningen på ulike geografiske nivåer møtes. Det arrangeres i dag tre store samlinger: hjorteviltssamling sentralt på Østlandet i regi av Skogkurs, hjorteviltssamling på Vestlandet i regi av Norsk Hjortesenter, NJFF og Bondelaget og en Midt-norsk viltsamling i regi av Naturdata. Under pandemien har flere av disse blitt gjennomført digitalt. I tillegg har Villreinrådet årlige fagdager.

I spørreundersøkelsen ba vi aktørene oppgi i hvilken grad de er enig eller uenig i at det tverrsektorielle samarbeidet på deres nivå i hjorteviltforvaltningen fungerer godt, se Figur 8.11. Representanter fra kommuner er i størst grad enig, hvor 81,4 prosent oppgir å være helt eller ganske enig. Hele 15 og 13 prosent av grunneierne og NJFF lokallag er samtidig uenig i påstanden. Dette kan tyde på manglende samarbeid i noen av kommunene.

Figur 8.11 Svar på spørsmålet om i hvilken grad man er enig eller uenig i påstanden: Det tverrsektorielle samarbeidet på mitt nivå i hjorteviltforvaltningen fungerer godt, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Det er stor variasjon i hvor enig respondentene på regionalt nivå (statsforvalter, NJFF fylkeslag og fylkeskommuner) er i påstanden. Statsforvaltere virker å være mest enig av de tre aktørgruppene, hvor om lag halvparten er enige i påstanden. Ytterpunktet er fylkeskommunene, der ingen oppgir å være helt enig, og bare 12,5 prosent oppgir å være ganske enig. Blant fylkeslagene til NJFF som har svart på spørreundersøkelsen, oppgir

22,2 prosent at de er enige i påstanden, og 55,6 prosent er verken enig eller uenig. Det virker også å være betydelige variasjoner blant aktørene som forvalter villrein.

På nasjonalt nivå taler funn fra intervjuer for at det tverrsektorielle samarbeidet i all hovedsak fungerer godt. Departements- og direktoratsnivå oppleves å ha god tradisjon for å avveie ulike samfunnshensyn. Det blir imidlertid påpekt at noen oppgaver kan falle mellom to stoler eller være forbundet med utfordringer, spesielt når det krever finansiering. Vilt påkjørsler er nevnt som eksempel. Informanter oppgir at det trolig er rom for forbedringer blant annet ifm. vilt påkjørsler og å se jakt, viltkjøtt og øvrige ressurser bedre i sammenheng.

Flere aktører vi har snakket med savner dialog og møteplasser hvor alle involverte aktører kan møtes og diskutere utfordringer fra hver sin vinkel. De mener jegere i større grad må være med på diskusjoner på regionalt nivå og i det tverrsektorielle samarbeidet, blant annet for å sikre forståelse for målene som blir satt. Som eksempel har det blitt nevnt at noen jegere kan føle at skader på skogbruk er ensbetydende med at stammen skal senkes, og noen kan mene det bør være mer hjortevilt å jakte på.

At jegere er tro mot forvaltningen og følger kvoter med kjønn og alderssammensetning er noe av det viktigste i forvaltningen. Hvis ikke alle ledd i forvaltningen er enige, inklusive jegeren som skal høste og effektivisere beslutningene, vil man ikke lykkes fullt ut.

Det er utviklet gode møteplasser. Det er samtidig ulike meninger om samarbeid mellom aktører fungerer godt. De fleste steder virker samarbeidet å være godt, noen steder virker det å være for dårlig. Målet er delvis nådd.

Mål: Det er utviklet omforente regionale mål for forvaltningen, som bidrar til å oppfylle de overordna nasjonale miljømålene

Under Fyrtårn 1 konkluderte vi med at det er utviklet gode overordnede nasjonale miljømål. Kun to av de åtte fylkeskommunene som har svart på spørreundersøkelsen har utarbeidet regionale mål for elg og hjort. Ingen oppgir å ha utarbeidet regionale mål for rådyr. Resultatene må sees i sammenheng med regionreformen i 2020, som innebar sammenslåing av 15 fylkeskommuner til syv. Sannsynligvis har omstilling knyttet til regionreformen hatt innvirkning på tid og mulighet til å prioritere utarbeidelse av nye regionale mål for forvaltning av hjorteviltartene. Det kan tenkes at større fylker gjør det lettere å sikre god og helhetlig forvaltning av bestander, men muligens også færre ressurser ift. arealet som forvaltes.

Ekspertgruppen påpeker at kommune-, region- og landegrenser ikke nødvendigvis passer når man snakker om bestandsforvaltning. Det kan være behov for å tydeligere definere hva som er en bestand for spesielt elg og hjort. Det finnes grenseoverskridende samarbeid for langtrekkende bestander av elg og hjort på flere, men ikke alle, steder. Ekspertene viser til forvaltningen av villrein og påpeker at selv om det er forskjeller mellom villrein og annet hjortevilt, er det den samme dynamikken man må jobbe med hvis man skal oppnå og være enige om resultatet. For villrein finnes det nasjonale mål etter kvalitetsnormen, og det utarbeides bestandsplaner med mål innenfor hvert villreinområde. Dette gjøres av villreinutvalg (rettighetshaver) og godkjennes av villreinnemnda. Villreinområdene følger bestandenes leveområde og krysser kommune- og fylkesgrenser. Vi vurderer derfor at det er utviklet omforente regionale mål for villrein.

Målet er ikke nådd for elg, hjort og rådyr. Regionreformen har sannsynligvis hatt en innvirkning på graden av måloppnåelse. Når det gjelder villrein, er målet nådd.

Mål: Det er en god koordinering av aktiviteter knyttet til forskning og overvåking, og resultatene formidles på en god og effektiv måte til brukerne

Det oppleves ikke å være noen særlig koordinering av aktiviteter knyttet til forskning. Isteden oppleves dette i stor grad å være styrt av finansieringen. I tråd med norsk FoU-politikk konkurrerer forskningsinstitusjoner som regel med hverandre om finansiering til forskningsprosjekter. Noen forskningsinstitusjoner er flinkere til å samarbeide enn andre, men koordineringen foregår da mest på det institusjonelle nivå, og ikke som en ovenfra-ned-koordinering.

Aktiviteter knyttet til overvåking oppleves i større grad som godt koordinert, gjennom for eksempel nasjonale retningslinjer for sett og skutt elg/hjort, overvåkingsprogrammet for hjortevilt, og helseovervåkingsprogrammet for vilt. Enkelte peker på et ønske om å koordinere overvåking av elgmøkkteLLinger, slik som man har i Sverige, og skog-/beiteskader. Enkelte eksperter viser til Solbraa-metoden for beiterregistreringer, men peker samtidig på at man mangler beitetakst for mer fjellnær skog. En av ekspertene viser også til at man bør se nærmere på den nye svenske elg-/hjorteviltforvaltningsmodellen, jf. Dressel (2020).

Bilde 8.2 **Hjort**

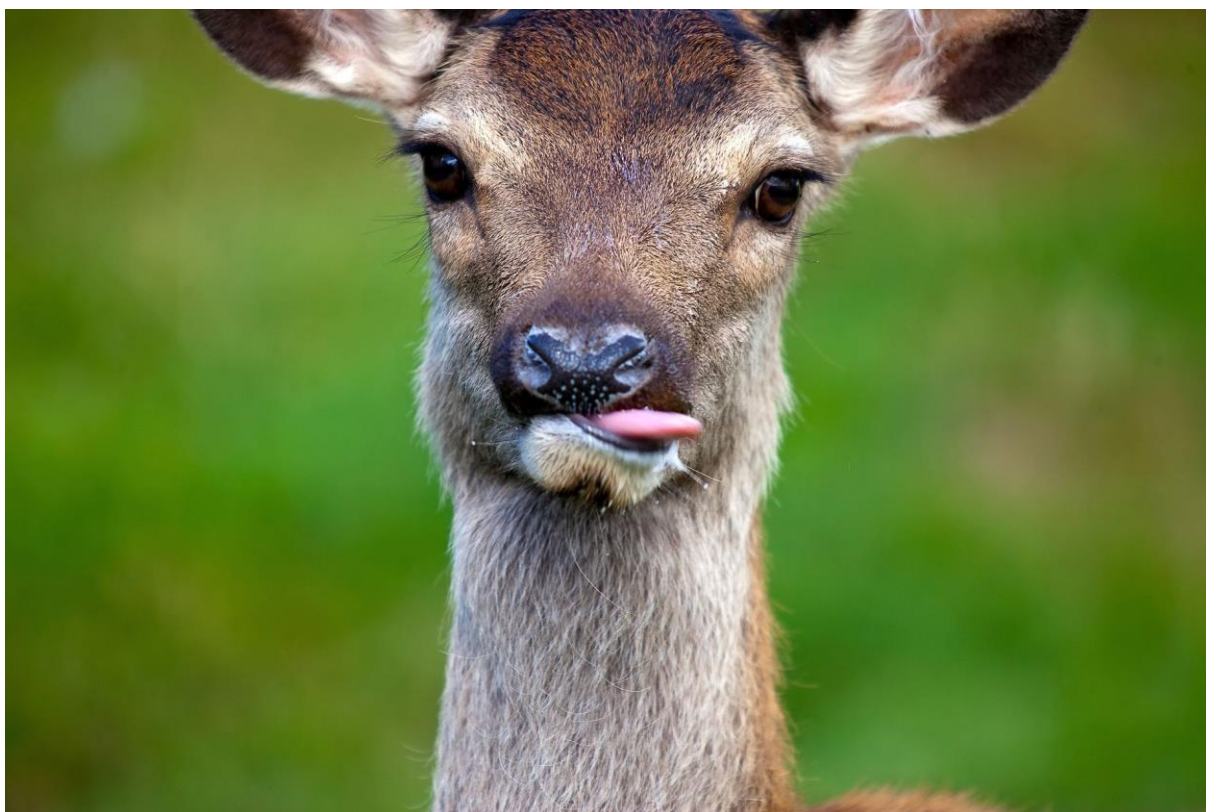

Foto: Johan Trygve Solheim, Norsk Hjortesenter

Generelt sett oppfattes det å være en stor aksept for forskning på hjortevilt, og forskerne blir i stor grad hørt på av jegerne og andre deler av forvaltningen. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med at man når frem med all ny kunnskap til alle ledd av forvaltningen. Vi opplever at det er delte meninger om hvorvidt resultater knyttet til forskning og overvåking er formidlet på en god og effektiv måte til brukerne. Hvis resultater fra forskning og overvåking skal nå frem til de som utøver forvaltningen, er det viktig at resultatene blir formidlet i en populærvitenskapelig form som er forståelig for alle ledd i forvaltningen, og som blir publisert på plattformer som når

frem til målgruppene. I tillegg til Hjorteviltportalen, som vi omtaler nærmere under Fyrtårn 6, må de to fagmagasinene Hjorteviltet og Villreinen nevnes som viktige kilder for formidling av kunnskap om hjortevilt. I redaksjonen til Hjorteviltet sitter det representanter fra de fleste private og offentlige målgruppene med interesse for hjortevilt og fanger opp både ny kunnskap og aktuelle problemstillinger det er aktuelt å formidle. Villreinen er ei årbok som gis ut i regi av Villreinrådet, og har i tillegg representanter fra NINA, Villreinsenter Sør og offentlig forvaltning med i redaksjonen. Disse to fagmagasinenes redaksjoner har gode forutsetninger til å fange opp det meste av ny relevant kunnskap om hjortevilt i Norge. Begge de nevnte fagmagasinene gis ut én gang i året. Hjorteviltet har også en webløsning hvor det publiseres artikler. Som tidligere nevnt, gjennomføres det også nasjonale seminarer.⁸ Dette er arenaer som bidrar til å formidle ny kunnskap om hjortevilt.

Selv om det finnes flere gode kanaler for formidling av resultater fra forskning og overvåking i dag, er det nok likevel et forbedringspotensial. Det skjer stadig en utvikling i digitale plattformer og sosiale medier, og man må tilpasse både format og presisjon etter nye informasjonskanaler. I tillegg til å følge med i utviklingen rundt digitale plattformer, kan det også være en idé å utnytte allerede eksisterende kanaler i større grad. For eksempel kunne de ulike jaktmagasinene som når ut til svært mange jegere over hele landet tatt en større rolle i formidling av nye resultater fra forskning og overvåking. Det ville vært dessuten svært nyttig for forvaltere i alle ledd, men også for undervisningsinstitusjonene, om alle tilgjengelige artikler, vitenskapelige og populære, kunne vært søkbare i ett felles søkesystem under for eksempel Hjorteviltportalen. En av ekspertene understreker at det er viktig å forstå bestanden man selv skal forvalte, og mener det bør vurderes om det er behov for mer intensiv overvåking og FOU, bl.a. å kartlegge bestander gjennom telemetrimarkering av dyr, som kan tette kunnskapshull f.eks. om trekk mønstre, områdebruk, beiteområder med videre.

Det er i liten grad koordinering knyttet til forskning, men koordineringen av overvåking oppleves som god. Resultatene blir formidlet på gode og effektive måter, men det er allikevel rom for forbedring. Det ville være svært nyttig om alle relevante artikler var søkbare på ett, lett tilgjengelig sted.

Mål: Det har blitt vesentlig bedre og mer enhetlig kvalitet på tjenesteytingen knyttet til hjortevilt i kommunene

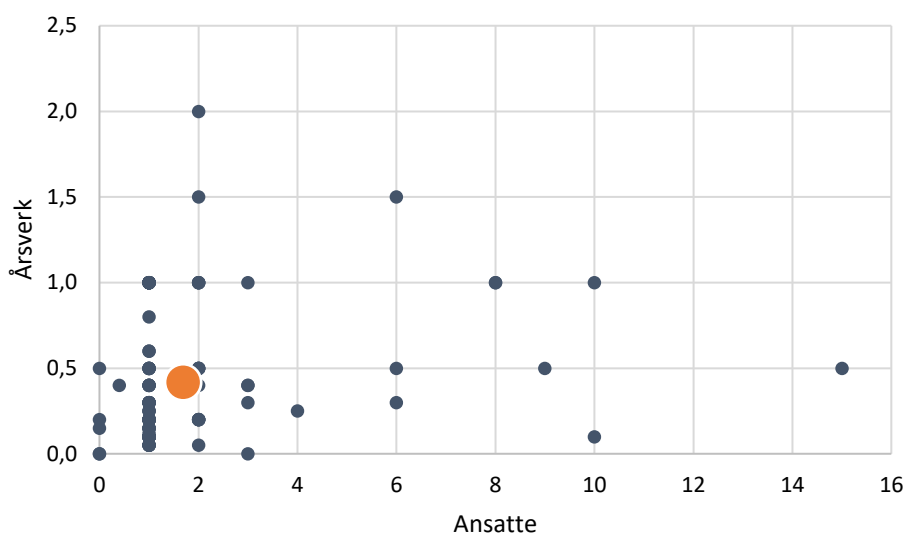
Kvalitet og harmonisering av kommunal oppgaveløsning avhenger både av kompetansen til de som gjennomfører forvaltningsoppgavene (omtalt ovenfor) og kapasiteten de har til å gjøre jobben godt. Kapasiteten blir bestemt av lokale og regionale prioriteringer. Flere vi har snakket med har inntrykk av at det er store variasjoner i hvor mye tid som settes av til hjorteviltforvaltning og at fagmiljøene generelt er små. Basert på svar fra åtte av landets ti fylkeskommuner, jobber mellom én og tre personer med hjorteviltforvaltning i hver fylkeskommune. Arbeidet utgjør samlet mellom 0,1 og 2,4 årsverk per fylkeskommune. I gjennomsnitt jobber det to ansatte i til sammen et halvt årsverk med hjorteviltforvaltningsoppgaver i hver kommune, ifølge svar fra spørreundersøkelsen (Figur 8.12). Det er grunn til å stille spørsmål om det settes av nok tid til den kommunale hjorteviltforvaltningen.

Figuren tydeliggjør også variasjonen mellom kommuner. En del av forklaringen kan være ulike behov, altså at omfanget av forvaltningsoppgavene som må løses varierer. En annen forklaring er at prioriteringene varierer. Uansett er det grunnlag for å jobbe for større grad av harmonisering av oppgaveløsningen i forvaltningen.

⁸ Aktuelle seminarer er det årlige seminaret Hjortevilt, som arrangeres av Skogkurs, Viltseminaret som arrangeres av Norsk Hjortesenter, NJFF og Bondelaget på Vestlandet, Naturdatas årlige viltkonferanse og Villreinrådet sin årlige fagdag.

Figur 8.12

Oppgitt antall ansatte og årsverk i kommunene som jobber med hjorteviltforvaltning*

*Oransje prikk angir gjennomsnittet. N=127. Kilde: Spørreundersøkelsen

Basert på intervjuene vi har gjennomført, virker det å være en bred enighet om at kvaliteten på tjenesteytingen i kommuner og fylkeskommuner har blitt bedre totalt sett, men at det er betydelig variasjon mellom kommuner. En vei å gå for å harmonisere forvaltningen og skape robuste fagmiljøer, er at viltforvaltningen i større grad løses ved hjelp av interkommunale samarbeid. Det er imidlertid beslutninger som må tas av kommunene selv.

Oppgaveløsingen i kommunal sektor kan prioriteres og harmoniseres mer.

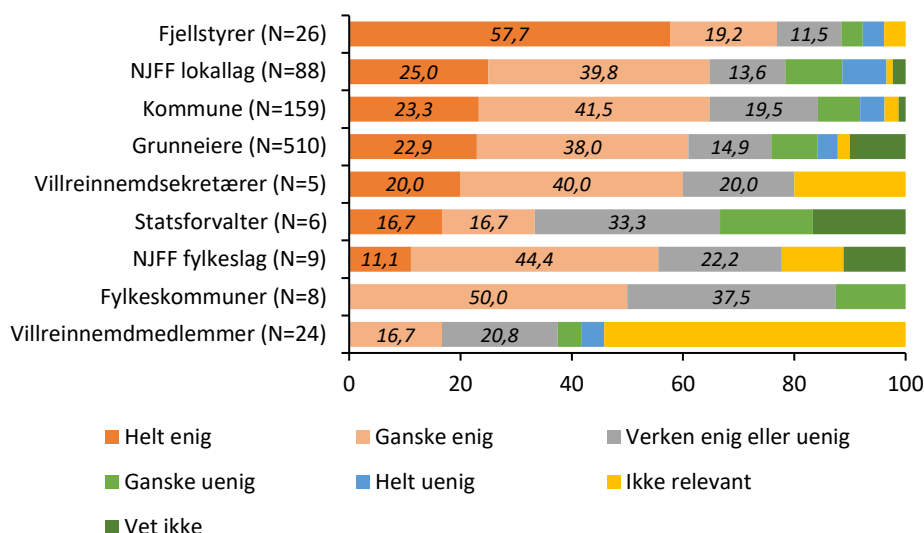
Mål: All hjorteviltforvaltning er basert på gode bestands- eller driftsplaner for hensiktsmessige enheter innen 2015, og rettighetshaverne har et aktivt engasjement knyttet til å vedta, gjennomføre og følge opp planene i samarbeid med lokale myndigheter og aktører.

Hjorteviltforskriften definerer bestandsplanområder og bestandsplaner og oppfordrer til samarbeid i bestanders leveområder. Rettighetshavere har i høyeste grad mulighet til å ha et aktivt engasjement knyttet til å vedta, gjennomføre og følge opp planene. Imidlertid har rettighetshaver jaktrett uansett om vedkommende lager bestandsplaner og deltar i bestandsplanområder eller ikke. Ifølge Miljødirektoratet nådde man ikke målet innen 2015. De opplever stor variasjon mellom områder.

Ifølge spørreundersøkelsen synes de fleste aktørene at samarbeidet mellom rettighetshavere og offentlig forvaltning fungerer godt (Figur 8.14). Samtidig er det også en fraksjon av både grunneiere og kommuner som ikke er enige i det. Dette støtter ekspertgruppens uttalelse om at det er veldig stor variasjon mellom områder, og at de fleste steder fungerer bra, men noen dårlig.

Figur 8.13

Svar på spørsmålet om i hvilken grad man er enig eller uenig i påstanden: Samarbeidet mellom rettighetshavere og offentlig hjorteviltforvaltning fungerer godt innenfor det geografiske området som jeg er engasjert i forvaltningen av, i prosent

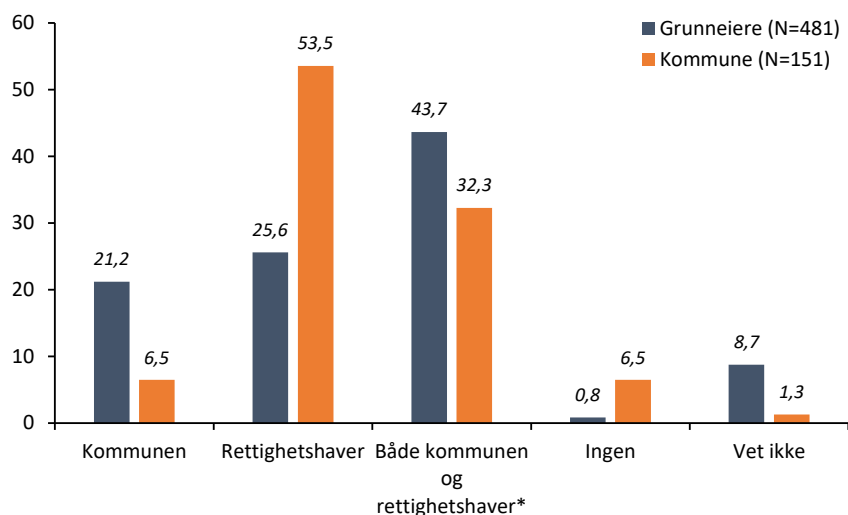

Kilde: Spørreundersøkelsen

Som vi ser fra Figur 8.14 er det betydelig variasjon i om kommunene, grunneierne eller begge utarbeider driftsplanene.

Figur 8.14

Svar på spørsmålet: Hvem utarbeider driftsplanen for forvaltning av hjortevilt innenfor det geografiske området du har forvaltningsansvar for, i prosent

*Vi burde splittet opp dette svaralternativet til kommunene i to: Både kommunen og rettighetshaver lager og Kommunen lager driftsplan, men det varierer i hvilken grad rettighetshaverne gjør det i tillegg. Kilde: Spørreundersøkelsen

Kommunene skal sette mål, rettighetshaverne skal utarbeide driftsplaner i tråd med målene. Spørreundersøkelsen viser at de fleste rettighetshavere tar det ansvaret, at mange rettighetshavere samarbeider med kommunen om driftsplaner, men at kommunene i mange tilfeller må gjøre arbeidet for rettighetshaverne for å få nødvendige driftsplaner.

Som vi tidligere har vært inne på, virker det å være potensial for bedre koordinering og samarbeid for bestander på tvers av grenser og over flere arealer. Bestandsplanområde-begrepet fra 2012 stimulerer ifølge enkelte til å tenke litt større enn tidligere små teiger og jaktområder, men det er likevel potensial for forbedring. Gjennom økt kunnskap om kondisjon, beite, arealbruket til artene med mer, kan man for eksempel se at de trenger større områder enn opprinnelig tenkt (over kommune-, region- og landegrenser). Samtidig bør ikke bestandsplan-områdene bli så store at rettighetshavere, selv etter framlegging av ulike data, ikke opplever at de forvalter samme bestand.

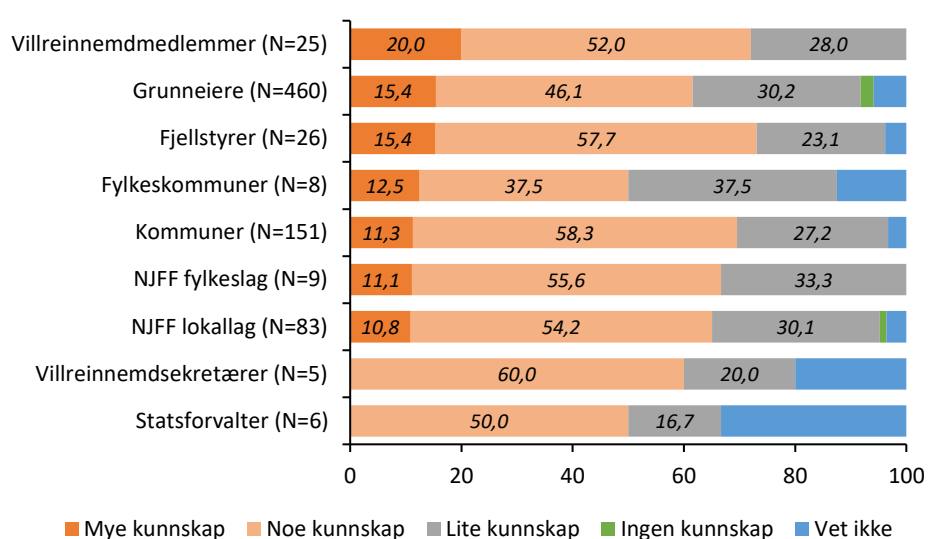
Mulighetene til å nå målet er til stede dersom rettighetshaverne ønsker det. Likevel varierer innsats og rolleforståelse. En styrking av veiledningstjenesten i fylkeskommunen vil kunne bedre situasjonen. Det kan også bli bedre kobling mellom forskning og forvaltning.

Mål: Befolkningen generelt og barn og unge spesielt har fått et høyere kunnskapsnivå om hjorteviltet og dets plass i økosystemet gjennom aktiv populær formidling og naturveiledning

Det er utfordrende å vurdere måloppnåelsen av et slikt mål uten å vite utgangspunktet. Basert på at spørsmål om utvikling i slike størrelser fort blir basert på synsing, har vi i spørreundersøkelsen valgt å spørre om befolkningens kunnskapsnivå i dag. Vi har derfor ikke grunnlag for å vurdere måloppnåelsen fullt ut.

På spørsmål om hvor mye kunnskap voksne personer (over 18 år) har om hjorteviltet og dets plass i økosystemet, er villreinnemdsmedlemmene mest positive av aktørgruppene, mens Statsforvaltere er en av de mest negative, se Figur 8.15. Det kan naturligvis være et resultat av tilfeldigheter siden respondentgruppene er spesielt små. Det gir derfor mer mening å legge vekt på svarene fra grunneiere og kommunene, som inkluderer relativt mange respondenter og har en god spredning over hele landet. Resultatene taler for at i underkant av 70 prosent av den voksne delen av befolkningen har mye eller noe kunnskap om hjorteviltet og dets plass i økosystemet.

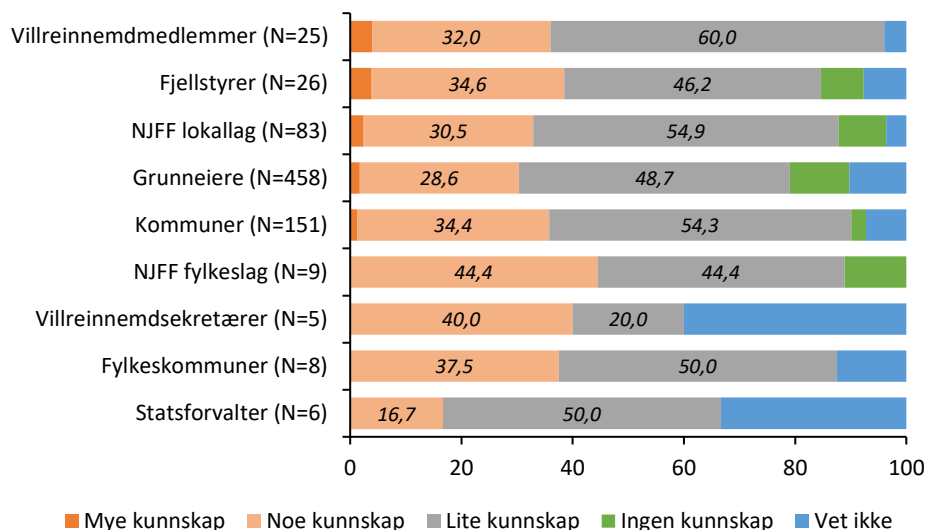
Figur 8.15 Svar på spørsmålet om hvor mye kunnskap voksne personer (18 år eller eldre) har om hjorteviltet og dets plass i økosystemet innenfor det geografiske området du er engasjert i forvaltningen av, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen.

Figur 8.16, sett i sammenheng med Figur 8.15, viser at de som har svart mener at barn og unge (personer under 18 år) har mindre kunnskap om hjorteviltet og dets plass i økosystemet enn den voksne delen av befolkningen.

Figur 8.16 Svar på spørsmålet om hvor mye kunnskap barn og unge (under 18 år) har om hjorteviltet og dets plass i økosystemet innenfor det geografiske området du er engasjert i forvaltningen av, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen.

Vi har ikke faglig grunnlag for å vurdere om målet er nådd.

8.4 Samlet vurdering

Tiltaket under Fyrtårn 4 omfattet å opprette et nasjonalt kompetansesenter. Tiltaket er ikke gjennomført, men mange av funksjonene til senteret er overtatt av andre aktører. Tabell 8.1 oppsummerer resultatmål og vår vurdering av måloppnåelse.

Tabell 8.1 Oppsummering av vurderinger av måloppnåelse under fyrtårn 4

Mål	Vurdering av måloppnåelse
Den regionale og lokale forvaltning består av dyktige aktører som har god tilgang på alle relevante data og gode forvaltningsverktøy, og har høy kunnskap og kompetanse i alle ledd	Norsk hjorteviltforvaltning består av i all hovedsak av dyktige aktører som har god tilgang på relevante data og gode forvaltningsverktøy, og det er høy kunnskap og kompetanse. Likevel varierer kompetansenivået. Det kan også være begrensninger i data om bestandstetthet, arealbruk mv. Målet ser ut til å være delvis nådd.
Det er utviklet gode møteplasser og strukturer for samhandlingen mellom aktørene, og det tverrsektorielle samarbeidet fungerer godt gjennom aktiv dialog og felles prosjekter	Det er utviklet gode møteplasser. Det er samtidig ulike meninger om samarbeid mellom ulike aktører fungerer godt. Målet er delvis nådd.

Det er utviklet omforente regionale mål for forvaltningen, som bidrar til å oppfylle de overordna nasjonale miljømålene	Målet er ikke nådd for elg, hjort og rådyr. Regionreformen i 2020 kan ha gjort det vanskeligere å nå målet. Når det gjelder villrein, er målet nådd.
Det er en god koordinering av aktiviteter knyttet til forskning og overvåking, og resultatene formidles på en god og effektiv måte til brukerne	Det er i liten grad koordinering knyttet til forskning, men koordineringen av overvåking oppleves som god. Resultatene blir formidlet på gode og effektive måter, men det er allikevel rom for forbedring. Det ville vært nyttig om alle relevante vitenskapelige og populære artikler ble lagt i søkbart arkiv under for eksempel Hjorteviltportalen.
Det har blitt vesentlig bedre og mer enhetlig kvalitet på tjenesteytingen knyttet til hjortevilt i kommunene	Oppgaveløsingen i kommunal sektor kan prioriteres og harmoniseres mer.
All hjorteviltforvaltning er basert på gode bestands- eller driftsplaner for hensiktsmessige enheter innen 2015, og rettighetshaverne har et aktivt engasjement knyttet til å vedta, gjennomføre og følge opp planene i samarbeid med lokale myndigheter og aktører.	Mulighetene til å nå målet er til stede dersom rettighetshaverne ønsker det. Likevel varierer innsats og rolleforståelse. En styrking av veiledningstjenesten i fylkeskommunen vil kunne bedre situasjonen. Det kan også bli bedre kobling mellom forskning og forvaltning.
Befolkningen generelt og barn og unge spesielt har fått et høyere kunnskapsnivå om hjorteviltet og dets plass i økosystemet gjennom aktiv populær formidling og naturveiledning	Vi har ikke faglig grunnlag for å vurdere om målet er nådd.

Ekspertgruppen opplever at det er store forskjeller i kompetanse, spesielt når det gjelder forvaltningen på lokalt nivå. Noen påpeker også store forskjeller i kunnskapsgrunnlaget knyttet til bestander. Hvor god kompetansen på kommunalt nivå er, avhenger gjerne av enkeltpersoner og deres kompetanse og engasjement. Dessuten vil tilgjengelig tid til hjorteviltforvaltning, sammenliknet med andre gjøremål og prioriteringer, spille inn. Det oppleves å være behov for økt kompetanse til kommunalt og regionalt ledd, og videre ut til jegerne, blant annet bedre formidling av god kunnskap og behov for å bedre dekke trekkende arter sine sommer- og vinteropphold. Samtidig oppleves det på mange steder å være høy kompetanse, men utfordringer med at kompetansen ikke når frem fordi kommunene nedprioriterer arbeid med hjortevilt. Vår kartlegging underbygger ekspertgruppens virkelighetsforståelse. Vi finner imidlertid at kompetansenivået i fylkeskommunene og kommunene er høyt, men at det prioriteres lite tid til forvaltningsoppgavene. Slik sett vil personlig engasjement for oppgaven hos de som jobber med hjorteviltforvaltning være avgjørende.

Ut fra vår viten var det enighet blant de som utarbeidet strategien om at det var behov for et eller flere kompetansesentre. Det har imidlertid gått tolv år siden strategien ble lagt frem, og situasjonen og forutsetningene har endret seg noe. Blant annet var det en regionreform i 2010 og en regionreform i 2020. Regionene har blitt større, som på én side gjør at grenseproblematikken blir mindre. Blant ekspertene er det ikke åpenbart at det lenger er behov for et nasjonalt kompetansesenter. Det er imidlertid enighet om at det er behov for kompetanseelementer til kommunene. Som følge av sårbarheten og personavhengigheten i kommunal forvaltning, kan det eksempelvis være behov for en aktør som jobber mer proaktivt og risikobasert på tvers av kommuner ut fra hvor det er størst behov. Dette kan eksempelvis være som en del av fylkeskommunalt ansvar, som kan spre kompetanse og betjene behov på tvers av kommuner og mellom fylker. Spesielt kan det være behov for kompetanse som kan bidra mot trekkende bestander og bestander på tvers av grenser, og å veie biologiske hensyn, ulike meninger og målsetninger opp mot hverandre. Det vises også til at man kan tenke i retning av nemnder, som kan legge til rette for helhetlig god forvaltning samtidig med ivaretagelse av

målsetninger tilpasset lokale bestander også for andre arter enn villrein. Villreinnemnder oppleves å fungere godt, samtidig som det er viktige forskjeller mellom forvaltning av villrein og andre hjorteviltarter, blant annet fordi villrein er en ansvars-art. Villreinområdene er grenseoverskridende utover kommunegrenser, mens elg og andre hjorteviltarter tradisjonelt har vært forvaltet innenfor kommunene.

Basert på disse vurderingene foreslår vi at:

- Nasjonale forventninger til fylkeskommunene om å være veileder og koordinator for kommunene styrkes og tydeliggjøres. For å sikre at oppgaven tas på alvor, bør man vurdere å etablere/videreutvikle fylkeskommunale møteplasser for erfaringsdeling på tvers og rapportering av årlig status i kommunene til Miljødirektoratet.
- Nasjonale forventninger til kommunenes ansvar i hjorteviltforvaltningen kan tydeliggjøres ved at det utvikles tydelig veiledning om hva som forventes og hvordan man kan gjøre det. Ekspertgruppen mener at det ligger mye god informasjon/veiledning på miljodirektoratet.no, men at det er et potensial for å gjøre nettsiden mer pedagogisk – slik at det er lettere å finne frem. Det bør også vurderes om økt rapportering til fylkeskommunen om statusen i kommunen vil tydeliggjøre oppgaveansvaret, jf. første kulepunkt.

I evalueringen har vi diskutert behovet for økt finansiering til kommunal sektor for å ta forvaltningen av hjorteviltet på alvor. Våre innspill (i kulepunktlisten over) handler om å tydeliggjøre ansvaret for oppgaver fylkeskommunene og kommunene allerede har i dag. Det kan imidlertid diskuteres om økte nasjonale forventninger bør følges opp med økt finansiering, spesielt for fylkeskommunene. I praksis står man overfor to valg, økt øremerket tilskudd eller økt rammetilskudd. Det viktigste argumentet for øremerking er at det kan gi staten en sterk grad av kontroll med kommunesektorens ressursbruk, som isolert sett kan bidra til raskere måloppnåelse. Samtidig reduserer øremerkede tilskudd det lokale/regionale selvstyret, og undersøkelser viser at det kan være lekkasjeeffekter til andre tjenesteområder.⁹ Alternativ finansieringsform er rammetilskudd, som sannsynligvis gir større lekkasjeeffekter, men samtidig underbygger det lokale/regionale selvstyret.

⁹ Områdegjennomgang av øremerkede tilskudd til kommunesektoren. URL: https://www.regjeringen.no/contentassets/4c7c2f30e95141d0b15e276c78a6d365/omradegjennomgang_av_oremerkede_tilskudd_til_kommunesektoren.pdf

9 Fyrtårn 5 – Produksjon av kunnskap

9.1 Formål og hovedtiltak

Formålet med Fyrtårn 5 er å sikre en hjorteviltforvaltning av høy internasjonal kvalitet ved at norske forskningsmiljøer kan produsere ny kunnskap og nye forvaltningsverktøy og tilgjengeliggjøre dette for lokalt og regionalt nivå.

Tiltakene er:

- Initiere forskningsaktivitet som bygger opp kompetanse på områder som forventes å bli viktige i fremtiden.
- Direktoratet for naturforvaltning (nå Miljødirektoratet) skal bidra til å få etablert relevante forskningsprogrammer i regi av Norges forskningsråd.
- Tilrettelegging for nært og gjensidig forpliktende samarbeid mellom forskningsmiljøene og det nasjonale kompetansesenteret.
- Initiere opprettelse av egnede og velfungerende møteplasser som et ledd i å styrke det nordiske samarbeidet innenfor hjorteviltforskning.

Resultatmålene er:

En hjorteviltforvaltning ...

- ... basert på kunnskap av høy internasjonal kvalitet
- ... som er i forkant av fremtidige utfordringer, og med god handlingsberedskap
- ... med bred kunnskap og kompetanse på hjorteviltets effekter på økosystemnivå
- ... med kunnskap om effekten av ulike høstingsregimer

9.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse

Det vi best kan dokumentere gjennom statistikk for dette fyrtårnet er hvorvidt det har vært en endring i størrelsen på bevilgning av midler til forskningsprosjekter knyttet til hjortevilt og om det har vært en endring i antall prosjekter. Dette kan knyttes opp mot de to første tiltakene som nevnes. Vi har også undersøkt om den vitenskapelige produksjonen av artikler har endret seg, som kan knyttes opp mot første resultatmål. For å vurdere resterende resultatmål oppsummerer vi relevante funn fra dybdeintervjuer, spørreundersøkelse og ekspertgruppemøter.

9.3 Måloppnåelse

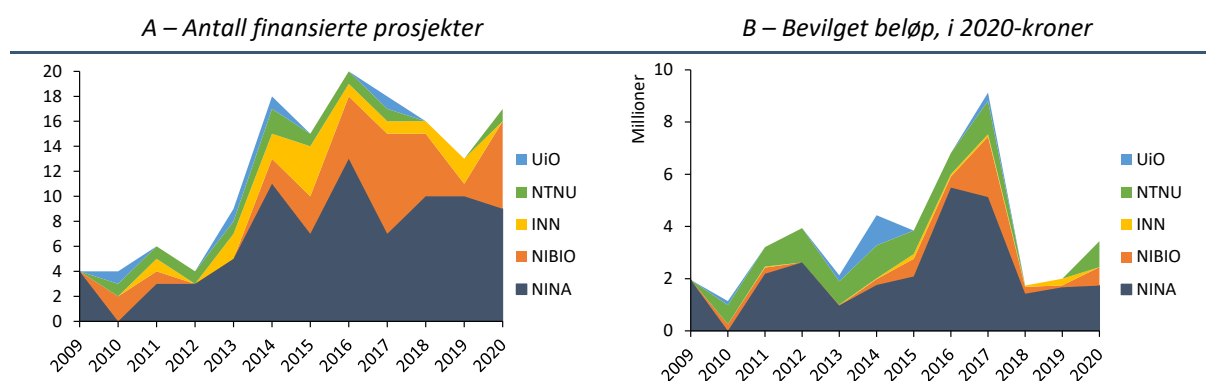
Tiltak: Initiere til forskningsaktivitet som bygger opp kompetanse på områder som forventes å bli viktige i fremtiden.

For å vurdere tiltaket prøver vi først og fremst å dokumentere hvorvidt Miljødirektoratet har initiert til å bygge opp kompetanse på hjortevilt gjennom tilskudd fra viltfond til forskning. Ifølge data fra Miljødirektoratets elektroniske søknadssenter er det innvilget tilskudd på til sammen 123,3 millioner 2020-kroner i perioden 2009-2020 via de nasjonale og fylkeskommunale viltfondene. 43,7 millioner kroner av disse tilskuddene er gitt til forskningsinstitusjoner. Vi kan ikke uten videre sette likhetstegn mellom dette og hvor mye av midlene som har gått til forskning, men det gir en viss indikasjon. I Figur 9.1 kan vi se at antall prosjekter til forskningsinstitusjoner

finansiert av regionale og nasjonalt viltfond har hatt en stor økning fra strategien kom i 2009 og frem til 2014, og deretter har holdt seg mer stabilt. Hvis vi derimot ser på bevilget beløp istedenfor antall prosjekter, ser vi at det har vært en stor økning i årene 2016-2017.

Tiltaket handler om at det skal bygges opp kompetanse på områder som forventes å bli viktige i fremtiden. Vi kan ikke ut fra statistikken si om bruk av viltfond har bidratt til dette, men prosjekter som mottar midler skal komme viltet og viltforvaltningen til gode. Ekspertgruppen opplever samtidig at det gis tilskudd og finansiering til tiltak uten noen tydelig strategi for hvordan midlene skal brukes for å oppnå mål for hjorteviltforvaltningen.

Figur 9.1 Bruk av regionale og nasjonalt viltfond til forskningsinstitusjoner*

*For å komme frem til oversikten har vi søkt etter institusjonsnavn og forkortelser i navnet på søknadsfirma det er gitt tilskudd til. Kilde: Tilskuddsdata fra Miljødirektoratet, bearbeidet av Menon Economics

Miljødirektoratet har initiert til forskningsaktivitet gjennom tilskudd, men i hvor stor grad initieringen har vært strategisk for å bygge kompetanse på områder som forventes å bli viktige i fremtiden har vi ikke kunnskap om.

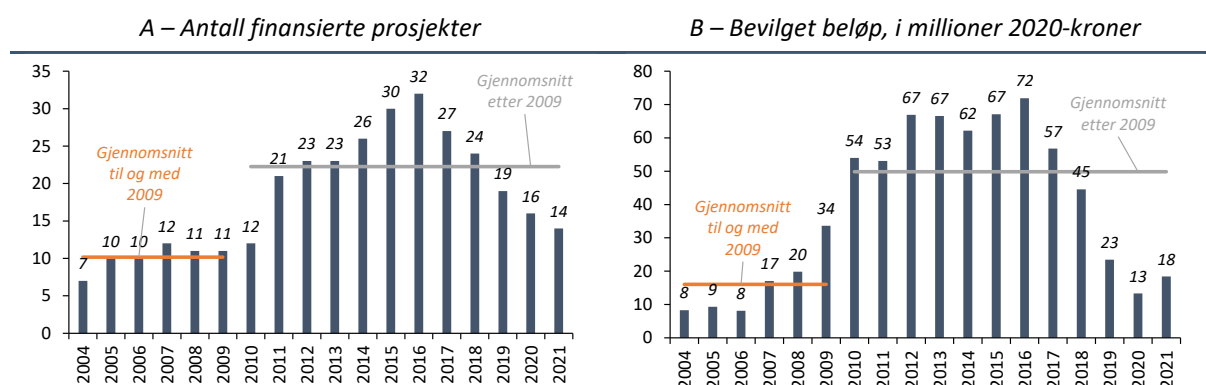
Tiltak: Direktoratet for naturforvaltning (nå Miljødirektoratet) skal bidra til å få etablert relevante forskningsprogrammer i regi av Norges forskningsråd.

Norges forskningsråd har en rekke ulike forskningsprogrammer og utlysninger, men forskningsprogrammene er generelt sett vidtfavnende. Vi kan ikke se at Norges forskningsråd har utviklet programmer spesifikt for hjortevilt, noe som sannsynligvis heller ikke ville vært i tråd med Forskningsrådet sin strategi. Det betyr imidlertid ikke at det ikke finnes relevante forskningsprogram for finansiering av forskning på hjortevilt. For å belyse problemstillingen har vi valgt å undersøke omfanget av forskningsprosjekter og bevilget beløp til hjorteviltforskning i regi av Norges forskningsråd har endret seg etter at strategien kom.

Omfanget av forskningsprosjekter om hjortevilt som er finansiert av Norges forskningsråd har hatt en økning siden strategien kom i 2009. På grunnlag av data tilgjengelig i prosjektbanken til Norges forskningsråd tilbake til 2004, kan vi se at både gjennomsnittlig antall finansierte prosjekter og gjennomsnittlig bevilget beløp har økt etter 2009 (Figur 9.2). Vi utførte et samlet søk for de fire hjorteviltartene med både norske og engelske artsnavn, men vi har ikke gått gjennom prosjektene for å undersøke relevansen til hvert enkelt prosjekt. Det kan derfor tenkes at antall prosjekter og bevilget beløp ikke er helt korrekt, men vi har samtidig ingen grunn til å tro at andelen prosjekter som ikke er relevante for hjortevilt endrer seg over tidsperioden. Tallene vil derfor uansett gir oss et inntrykk av utviklingen.

Figur 9.2

Omfanget av forskningsprosjekter om hjortevilt som er finansiert av Norges forskningsråd*

* For å komme frem til tallene har vi søkt etter ordene: elg, moose, rådyr, roe deer, hjort, red deer, villrein, wild reindeer, hjortevilt og deer i Prosjektdatabanken til Forskningsrådet. Kilde: Prosjektdatabanken, bearbeidet av INN og Menon Economics

Selv om gjennomsnittet både for antall finansierte prosjekter og bevilget beløp er høyere etter 2009 enn før 2009, ser vi også at det har vært en nedgang siden 2016. Én ekspert påpeker at det virker å være vanskeligere for etablerte forskere å få gjennomslag for viltprosjekter via Norges forskningsråd. Dette kan potensielt føre til kompetansetap på sikt.

Norges forskningsråd har ikke utviklet forskningsprogrammer spesifikt for hjortevilt, men både antall finansierte prosjekter og mengden bevilget beløp av Forskningsrådet har økt siden strategien kom. Samtidig har det vært en nedgang de siste årene.

Tiltak: Tilrettelegging for nært og gjensidig forpliktende samarbeid mellom forskningsmiljøene og det nasjonale kompetansesenteret.

Tiltaket er ikke gjennomført fordi opprettelse av Nasjonalt kompetansesenter ikke er gjennomført (se Fyrtårn 4).

Tiltak: Initiere opprettelse av egnede og velfungerende møteplasser som et ledd i å styrke det nordiske samarbeidet innenfor hjorteviltforskning

Strategien viser til at det gjennomføres ulike typer forskningsprosjekter innen Norge, Sverige, Finland og Danmark, men at samhandlingen mellom miljøene er for tilfeldig og personbasert og at det ikke finnes noen naturlige møteplasser for de nordiske fagmiljøer utover internasjonale konferanser og liknende.

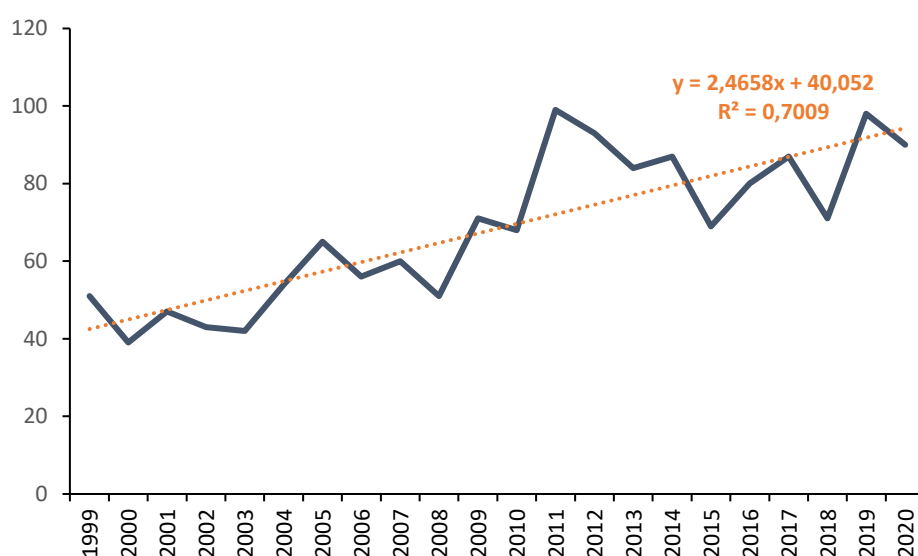
Det gjennomføres møter mellom nordiske forskningsinstitusjoner, men inntrykket er at disse møtene er initiert av de enkelte institusjonene som ser et behov. Ut fra det vi vet, virker det i liten grad å ha blitt tatt initiativ til møteplasser for å styrke det nordiske samarbeidet innenfor hjorteviltforskningen.

Tiltaket er ikke gjennomført.

Mål: En hjorteviltforvaltning basert på kunnskap av høy internasjonal kvalitet

En hjorteviltforvaltning basert på kunnskap av høy internasjonal kvalitet fordrer både at kunnskap av høy internasjonal kvalitet finnes og at den tas i bruk av forvaltningen. Antall vitenskapelige artikler om hjortevilt produsert av forskningsinstitusjoner kan gi én indikasjon på om kunnskapen er av høy kvalitet. Gjennom søk i Web of Science og Scopus med bruk av engelske og latinske artsnavn på de fire hjorteviltartene, der én eller flere av forfatterne må være tilknyttet en norsk forskningsinstitusjon, og duplikater for de to databasene blir fjernet, ser vi en økning i antall publikasjoner for perioden 1999-2020 (Figur 9.3). I tiårsperioden før strategien ble lansert, årene 1999-2009, ble det produsert gjennomsnittlig 52,6 ($\pm 2SE=6,28$) vitenskapelige artikler per år, mens i tiårsperioden etter at strategien var lansert, årene 2010-2020, ble det produsert gjennomsnittlig 84,2 ($\pm 2SE=6,99$) vitenskapelig artikler per år. Om denne økningen kom på grunn av strategien, er vanskelig å si, men det viser at det produseres mye ny kunnskap av høy internasjonal kvalitet tilknyttet norske forskningsmiljøer. Det skal nevnes at vi ikke har gått gjennom artiklene og vurdert relevansen. Som eksempler på rapporter gitt i oppdrag fra forvaltningen kan spesielt nevnes oppsummeringsrapporten fra Overvåkingsprogrammet for hjortevilt 1991-2016 ([NINA rapport 1388, 2017](#)), kartlegging av skrantesjuka ([NINA rapport 1522, utgitt i 2018](#)), og en kunnskapsoversikt om ulvens påvirkning på elg og elgjakt (fire rapporter publisert i Høgskolen i Innlandets Skriftserie i 2019).

Figur 9.3 Utvikling i antall vitenskapelige artikler om hjortevilt produsert av norske forskningsinstitusjoner*

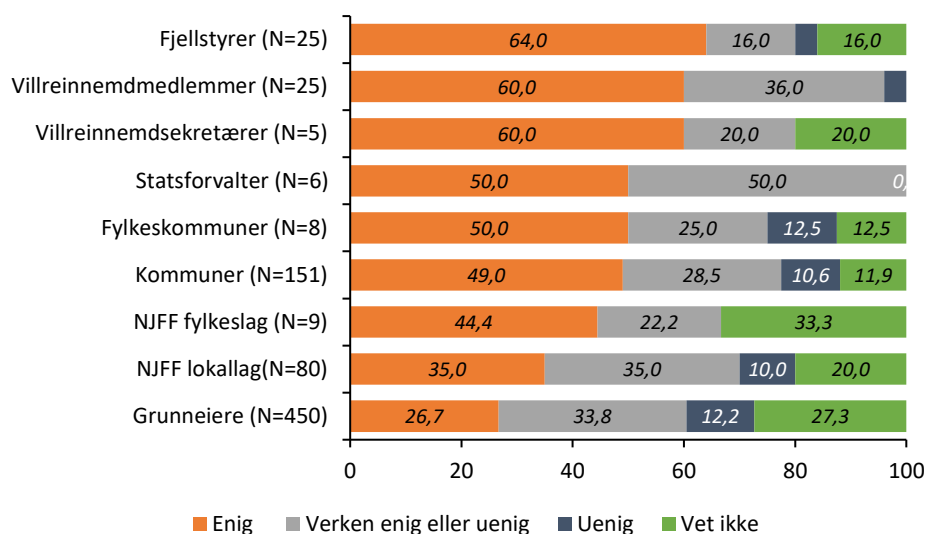

*For å komme frem til oversikten har vi søkt etter ordene *moose*, *alcece*, *alces*, *red deer*, *cervus elaphus*, *roe deer*, *capreolus capreolus*, *wild reindeer*, *rangifer tarandus*. Vi har søkt blant artikler der minst én av forfatterne er affiliert til en institusjon i Norge. Kilde: Web of Science og Scopus

Mange vil nok være enig i at kunnskapen finnes, men spørsmålet er i hvor stor grad denne kunnskapen når frem til regionalt og lokalt nivå og blir anvendt i forvaltningen. Dette har vi allerede skrevet en del om i Fyrtårn 4. Spørreundersøkelsen viser at det kun er mellom 0 og 12,5 prosent av respondentene som er uenig i at hjorteviltforvaltningen er basert på kunnskap av høy internasjonal kvalitet, men samtidig har forholdsvis mange svart at de ikke vet eller at de verken er enig eller uenig i påstanden (Figur 9.4).

Figur 9.4

Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Hjorteviltforvaltningen er basert på kunnskap av høy internasjonal kvalitet, i prosent

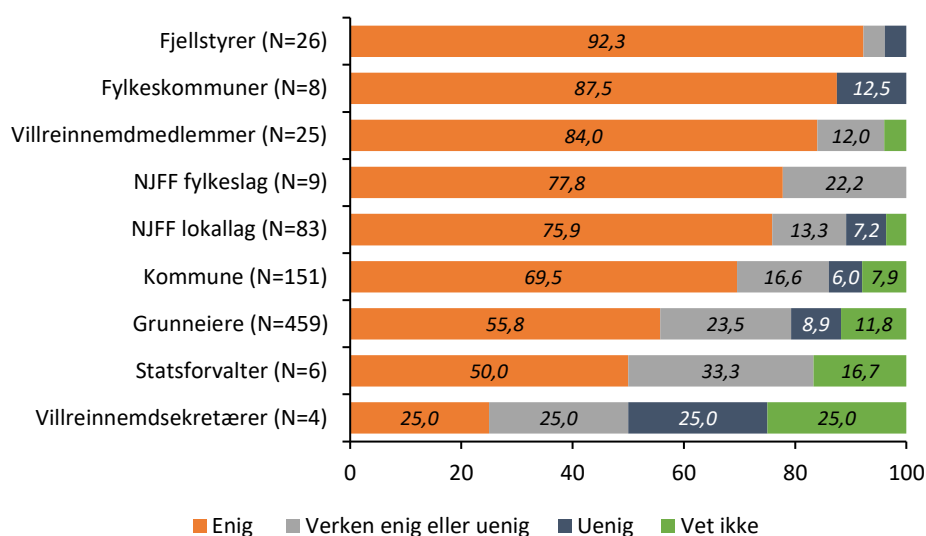

Kilde: Spørreundersøkelsen

Fra spørreundersøkelsen ser vi også at de fleste er enig i at hjorteviltforvaltningen er mer kunnskapsbasert nå enn for ti år siden (Figur 9.5). Villreinnemdssekretærene skiller seg ut ved at like mange som er enig som uenig i påstanden, men utvalgsstørrelsen er samtidig på bare fire respondenter. I underkant av en tredjedel av grunneiere er uenig eller verken enig eller uenig i at hjorteviltforvaltningen er mer kunnskapsbasert enn for ti år siden.

Figur 9.5

Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Hjorteviltforvaltningen er mer kunnskapsbasert enn den var for 10 års siden, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Av konkret kunnskap trekkes det fram av ekspertgruppen at Solbraa-metoden for beitetaksering, Hjorteviltregisteret og utviklingen av vekter og reproduksjonsforhold brukes i noen grad i forvaltningen. Det kommenteres

at vi vet mye om bestandene våre, har god statistikk på sett skutt elg og kondisjonsutvikling i bestandene og at beitetaksering blir gjort. Samtidig er det ikke åpenbart hvordan man skal respondere, eksempelvis på reduserte slaktevekter, og hva man kan forvente med ulike tiltak. Én utfordring er at det tar tid før en ser resultater av de grepene som tas. Selv om vi har mye kunnskap, er vi ikke i mål hva forskning og kunnskapsinnhenting angår. Her vil framtidig samarbeid mellom forskning og forvaltning være viktig. Det trekkes også fram at det er forskjell i kunnskapen for de ulike artene, hvor grunnlaget er godt på elg, men i mindre grad basert på fag og statistikk når det gjelder rådyr. Det er uklart hvorvidt det er et udekket behov for forskning som belyser lokale bestandsforhold. Overføringsverdi eksempelvis fra en bestand til en annen kan i noen tilfeller være begrenset. Selv om det produseres mye kunnskap av høy kvalitet på overordnet nivå, kan det fortsatt være et kunnskapsbehov knyttet til lokale forhold.

Det produseres mye ny kunnskap av høy internasjonal kvalitet. Hvor mye av denne kunnskapen som faktisk benyttes i forvaltningen, er usikkert.

Mål: En hjorteviltforvaltning som er i forkant av fremtidige utfordringer, og med god handlingsberedskap

Inntrykket fra informantene er at det i stor grad finnes kunnskap for at forvaltningen skal kunne være i forkant av fremtidige utfordringer. Samtidig er det ikke alle fremtidige utfordringer det er like lett å forutse og som det derfor er vanskelig å være i forkant av. CWD-utbruddet på villrein i Nordfjella var myndighetene og forvaltningen i liten grad forberedt på, men det ble allikevel vist stor handlingskraft og evne til å jobbe på tvers av fagmyndigheter. Ekspertgruppen trekker frem at dette satte hele forvaltningen nasjonalt på prøve. Selv om CWD ble dratt frem av ekspertgruppen og informanter som et godt eksempel på handlingskraft, er det usikkerhet rundt handlingskraften generelt når det gjelder fremtidige utfordringer for villrein. Av fremtidige utfordringer kan spesielt tap av leveområder og fragmentering trekkes fram. Her oppleves det å finnes mye kunnskap, men det fører ikke nødvendigvis til stor handlekraft.

Bilde 9.1 **Reinsbukker på Skjåk**

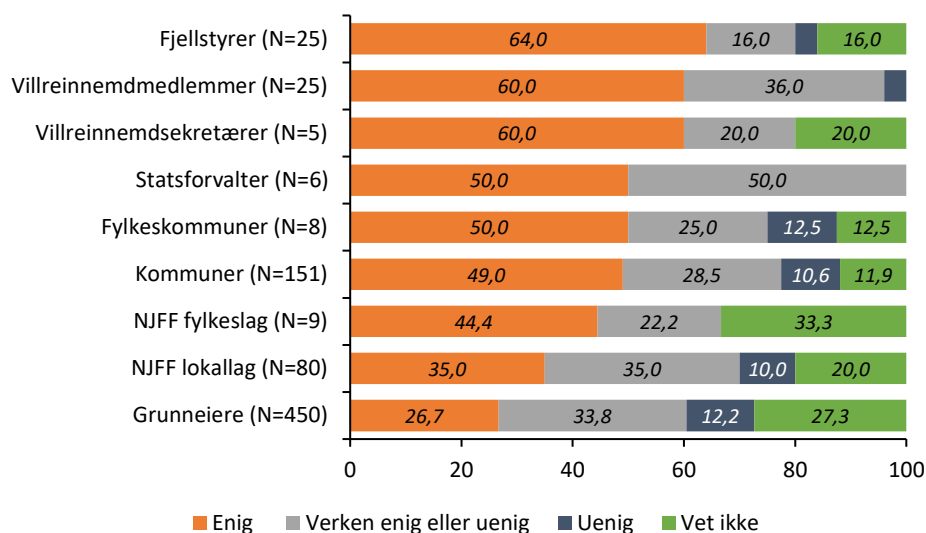

Foto: Dag Kjelsaas

Det nasjonale bestandsovervåkingsprogrammet for hjortevilt og helseovervåkingsprogrammet for vilt er relevant i vurderingen av resultatmålet. Det nasjonale bestandsovervåkingsprogrammet for hjortevilt følger utviklingen i bestandene til elg, hjort og villrein over hele landet, og har som hensikt å fungere som et økologisk varslings-system som avdekker viktige endringer i bestandene. Helseovervåkingsprogrammet for vilt har som hensikt å dokumentere helsestatus i viltpopulasjoner ved å kartlegge og overvåke ulike sykdommer hos vilt. Programmet har siden oppstart i 1998 vært rettet inn mot hjortevilt, og ble i 2004 utvidet til å omfatte også moskus. Fra 2020 er programmet ytterligere utvidet til å gjelde flere arter. Disse overvåkingsprogrammene kan bidra til å oppdage eventuelle endringer og utfordringer på et tidlig tidspunkt, som kan bidra til at forvaltningen også kan sette inn tiltak på et tidlig tidspunkt. Begge overvåkingsprogrammene finansieres av Miljødirektoratet, men driftes av henholdsvis NINA og Veterinærinstituttet.

Spørreundersøkelsen viser at fra 26,7-64 prosent er enig i at hjorteviltforvaltningen er i forkant av fremtidige utfordringer og har god handlingsberedskap (Figur 9.6). Det er også en ganske stor andel av respondentene som verken er enig eller uenig, men kun opp til 12,5 prosent oppgir å være helt uenig i påstanden. Det er en høyere andel som er enig i påstanden hos fjellstyrer, villreinnemnder, og statsforvaltere, og alle disse gruppene av respondenter jobber helt eller delvis opp mot villreinforvaltning. Påstanden består imidlertid av to elementer: å være i forkant av fremtidige utfordringer og å ha god handlingsberedskap. Dette kan påvirke hvordan respondentene har svart på spørsmålet.

Figur 9.6 Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Hjorteviltforvaltningen er i forkant av fremtidige utfordringer og har god handlingsberedskap, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Hjorteviltforvaltningen har i stor grad kunnskapen til å være i forkant av fremtidige utfordringer, men det er usikkert i hvor stor grad forvaltningen faktisk er i forkant av fremtidige utfordringer. Det ble vist god handlingsberedskap i forbindelse med CWD-utbruddet, selv om forvaltningen i liten grad var forberedt på utbruddet.

Mål: En hjorteviltforvaltning med bred kunnskap og kompetanse på hjorteviltets effekter på økosystemnivå

Som sagt oppfatter flere av de vi har snakket med at kunnskapen er der, men at det er usikkert om kunnskapen kommer fram og benyttes på alle nivåer. Det finnes mange eksempler på nyere kunnskap om hjorteviltets effekter på økosystemnivå. I 2019 ble det skrevet en kunnskapsoversikt om ulvens påvirkning på elg og elgjakt fordelt på fire rapporter (Wikenros, C. mfl. 2019, Zimmermann, B. mfl. 2019, Sand, H. mfl. 2019, Sand, H. mfl. 2019). Det er gjort flere studier på hvordan slakteavfall fra elgjakt påvirker åtselelersamfunnet og resten av økosystemet (Gomo, G. 2020, Rød-Eriksen, L. mfl. 2020). Det må også nevnes nyere forskning som er gjort på blyholdig ammunisjon og dens effekt på økosystemet, der slakterester fra storviltjakt skutt med blyholdig ammunisjon blant annet påvirker åtseletere (se for eksempel Stokke, S. mfl. 2017). Det er også flere nyere forskningsartikler som omhandler hjorteviltet sin effekt på vegetasjon og biodiversitet (se for eksempel Kolstad, A.L. mfl. 2019, Lilleeng, M.S. mfl. 2018, Lilleeng, M.S. mfl. 2016).

Det eksisterer nyere kunnskap om hjorteviltets effekter på økosystemnivå, men det er usikkert i hvilken grad denne kunnskapen blir benyttet i forvaltningen.

Mål: En hjorteviltforvaltning med kunnskap om effekten av ulike høstingsregimer

Det er en mangel på langtidsstudier som evaluerer effekten av ulike høstingsregimer over tid. Studier av elgbestanden på øya Vega i Nordland trekkes frem som et godt eksempel i denne sammenheng, men det savnes flere eksperimentelle studier lignende dette hvor man kan teste effekten av ulike forvaltningsmetoder over tid. Dette gjelder spesielt for hjort i Norge, men også i stor grad elg utenom Vega. Det stilles også spørsmål ved om den kunnskapen man har om ulike høstingsregimer benyttes i tilstrekkelig grad. Dette handler blant annet om ulike oppfatninger og holdninger, for eksempel knyttet til om man mener det er riktig å skyte kalv eller å vente til de er ettåringer.

Se også nærmere omtale og referanser til aktuell litteratur i kapittel 5.3.

Kunnskap om høstingsregimer er tilgjengelig, men det er mangel på langtidsstudier av effekter av høstingsregimer over tid. Godt forvaltede eksempelpopulasjoner kunne redusert barrierer for å ta kunnskapen i bruk.

9.4 Samlet vurdering

Resultatene er vanskelige å måle, noe som også gjør det vanskelig å konkludere på om målene er nådd. Produksjon av kunnskap og tilskudd gitt til forskning på hjortevilt har økt siden strategien kom. Vi vet imidlertid ikke om strategien har bidratt direkte til dette. Vi kan nok konkludere med at det finnes mye god kunnskap av høy internasjonal kvalitet og at mye av kunnskapen tilgjengeliggjøres på et populærvitenskapelig nivå. Likevel når man ikke godt nok fram til lokalt og regionalt nivå i forvaltningen. Vi knytter dette opp mot både Fyrtårn 4 og Fyrtårn 6, og kommer med følgende forslag til tiltak:

- Stimulere til kompetanseheving i kommunene. Under Fyrtårn 4 fant vi at det er høy kompetanse hos de som jobber med hjorteviltforvaltning i kommunene, men det er mangel på tid. Det hjelper ikke å produsere ny kunnskap hvis det ikke gis rom til å oppdatere seg på kunnskapen for de som skal benytte den. En mulighet er å bruke viltfondsmidler til å stimulere til møteplasser for kunnskapsoppdatering.

- Jobbe for økt bruk av Hjorteviltportalen for å nå fram med kunnskapen i høyere grad (relatert til Fyrtårn 6).

I et ekspertgruppemøte ble det diskutert om forvaltningen bør ha større fokus på å kartlegge risikofaktorer, og derigjennom ha et mer bevisst forhold på å forebygge. Vi får oppgitt at det også var rettet mye fokus mot hvilke risikofaktorer som kan påvirke fremtiden da strategien ble laget. Enkelte fremhever at det handler om forvaltningen er robust gjennom å kunne håndtere det ukjente, og mener deler av strategien kom til nytte når det uventede oppstod. Fremover kan det bli (større) utfordringer med nedgang i kondisjon hos elg og hjort (bl.a. synkende slaktevekter) som følge av store bestander ift. beitegrunnlag, eventuelt direkte og indirekte effekter av klimaendringer, villsvinnproblematikk samt sykdommer og parasitter. Sistnevnte henger sammen med å ha et godt overvåkningsopplegg, og Veterinærmyndighetene har en viktig rolle for å fange opp forholdene. Som nevnt i kapittel 5 mener vi det bør utvikles risikoanalyser, oversikter over risikofaktorer og tiltak mot risikofaktorer på overordnet og lokalt nivå.

Utviklingen i forskning på hjortevilt ser ut til å ha vært positiv siden strategien ble lagt frem. Det er behov at kunnskapen i større grad blir kjent og tatt i bruk.

10 Fyrtårn 6 – Hjorteviltportalen

10.1 Formål og hovedtiltak

Formålet med Fyrtårn 6 er å utvikle en hjorteviltportal som et samlet nettsted for og om hjortevilt for alle brukere med nettilgang. Hovedmålet er å sørge for at oppdatert og kvalitetssikret informasjon om hjorteviltet er tilgjengelig for alle.

Tiltaket er:

- Utvikle en hjorteviltportal

Det er satt opp konkrete resultatomål:

- En hjorteviltportal i drift vil gi en god informasjonsflyt i alle ledd i forvaltningen, og bidra til enklere administrasjon særlig med tanke på rapportering.
- Hjorteviltportalen vil bidra til å øke kompetansenivået hos de ulike aktørgruppene, og ikke minst være et nyttig verktøy i undervisningssammenheng.
- Portalen vil underbygge hjorteviltets samfunnsmessige betydning og sette dagsorden for aktuelle problemstillinger.

10.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse

Det viktigste spørsmålet er om det er utviklet en hjorteviltportal, som er det eneste foreslåtte tiltaket under fyrtårnet. Det er en enkel jobb å evaluere om tiltaket er gjennomført. Vi har brukt statistikk fra NINA for å gi mer utdypende informasjon om tiltaket. Vi har i tillegg brukt relevante funn fra dybdeintervjuer, spørreundersøkelser og ekspertgruppemøter for å vurdere om resultatomål er nådd.

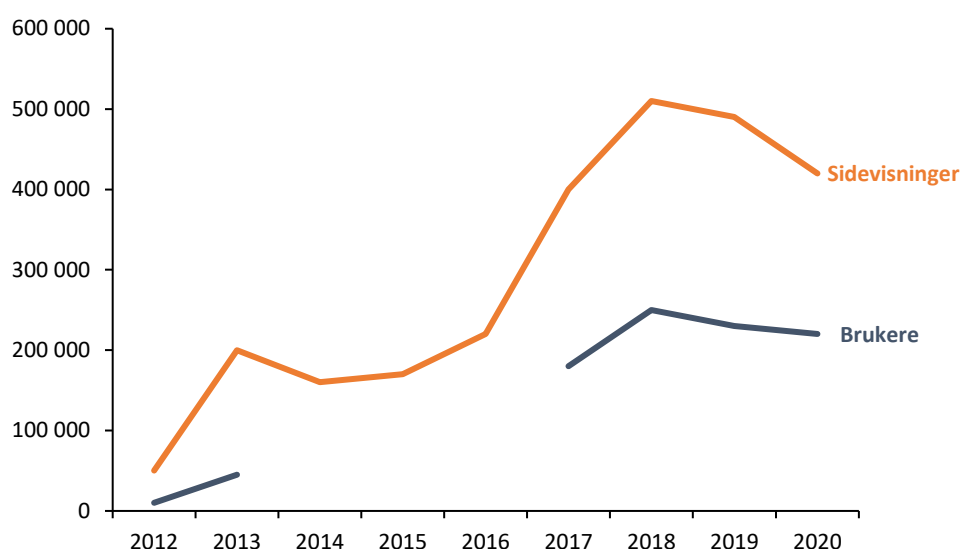
10.3 Måloppnåelse

Tiltak: Utvikling av en hjorteviltportal

Hjorteviltportalen ble offisielt lansert 1. november 2012 på oppdrag fra Direktoratet for Naturforvaltning (nå Miljødirektoratet). Portalen ble utviklet, og i de første årene driftet, av Stiftelsen Norsk Hjortesenter før NINA tok over ansvaret i 2014. Hjorteviltportalen har også en tilhørende Facebookside som driftes og oppdateres av samme aktør. I konkurransegrunnlaget fra Miljødirektoratet er det gitt både økonomiske rammer og kravspesifikasjoner for oppdraget med å drifte portalen. Hvert år rapporterer NINA på kravspesifikasjonene til Miljødirektoratet.

Vi kan se fra den totale besøksstatistikken (antall sidevisninger) at bruken av portalen har hatt en kraftig økning siden den ble lansert i 2012 (Figur 10.1). Den største økningen i antall sidevisninger har vært i perioden 2016-2018, og kan trolig ses i sammenheng med CWD-utbruddet på villrein i Nordfjella. Flere av aktørene vi intervjuet trekker frem at behovet for Hjorteviltportalen ble synliggjort gjennom CWD-utbruddet, da det ble et økt behov for å samle og tilgjengeliggjøre informasjon og kunnskap fra flere ulike instanser. Det ble også opprettet en Twitter-konto på vegne av Hjorteviltportalen i juni 2017 for å spre informasjon om skrantesjuka. Denne kontoen hadde 71 følgere ved utgangen av 2020.

Figur 10.1 Besøkstall på Hjorteviltportalen (hjortevilt.no)*

*Data for antall brukere i perioden 2014 til 2016 var ikke mulig å oppdrive. Kilde: NINA

Hjorteviltportalen sin tilhørende Facebookside er en av de største trafikkdirverne inn til selve Hjorteviltportalen. På Facebooksiden deles det saker både fra Hjorteviltet og andre nettsider og medier som skriver om hjortevilt. Facebooksiden hadde 8 052 følgere ved utgangen av 2020. Et søk i aviser på Nasjonalbiblioteket (nb.no) viser en positiv utvikling i antall aviser som har referert til Hjorteviltportalen, se Figur 10.2. Selv om det ser ut som en positiv underliggende trend i siteringene, varierer tallene mye fra år til år, og det er nok et potensial for å gjøre portalen mer dagsaktuell.

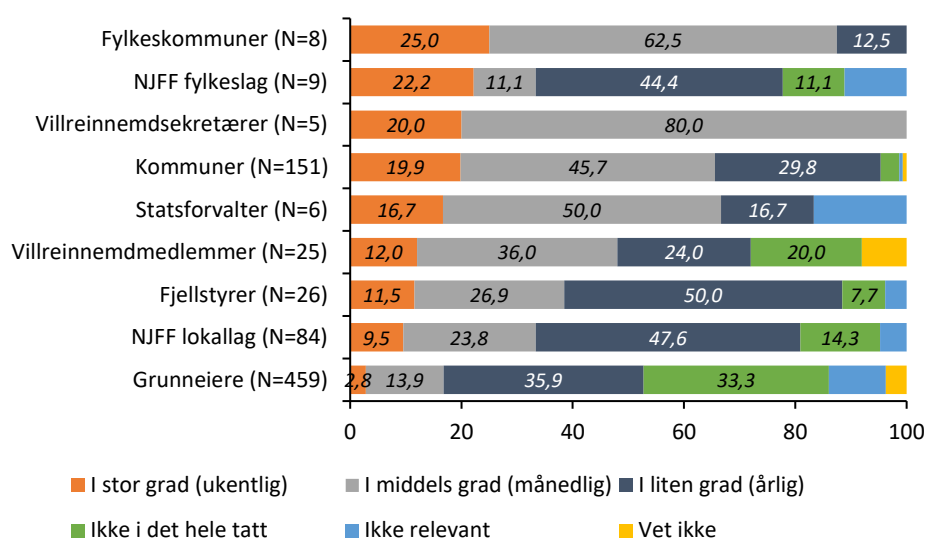
Figur 10.2 Utvikling i antall papiraviser som har referert til Hjorteviltportalen

*For å komme frem til tallene har vi søkt etter ordet Hjorteviltportalen og talt opp antall aviser som inneholder ordet. Kilde: Nasjonalbiblioteket

Resultater fra spørreundersøkelsen viser at det er relativt få respondenter som benytter Hjorteviltportalen ukentlig i sitt arbeid, mens en stor andel bruker den månedlig (Figur 10.3). Grunneierne er den gruppen respondenter som i minst grad oppgir å benytte Hjorteviltportalen, mens fylkeskommunene er en av aktørene som i størst grad benytter portalen. Det er også relativt stor variasjon innad i de ulike gruppene når det gjelder graden av bruk. At så mange respondenter i det hele tatt kjenner til og benytter seg av Hjorteviltportalen i løpet av et år må sies å være et tegn på suksess, særlig med tanke på at mange av disse respondentene ikke nødvendigvis fokuserer på hjortevilt daglig i sitt arbeid. Samtidig viser funnene også at det er et betydelig potensial for å øke bruken av portalen.

Figur 10.3 Svar på spørsmålet om i hvilken grad man benytter hjorteviltportalen i sitt arbeid, i prosent innenfor hvert nivå

Kilde: Spørreundersøkelsen

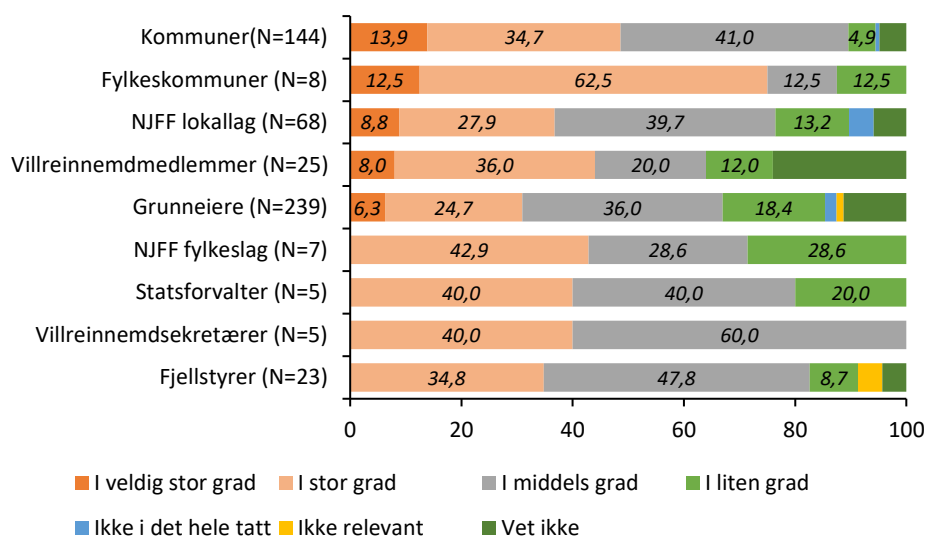
Tiltaket som omfatter å utvikle en hjorteviltportal er gjennomført, og portalen er i bruk og refereres til.

Mål: En hjorteviltportal i drift vil gi god informasjonsflyt i alle ledd i forvaltningen, og bidra til enklere administrasjon særlig med tanke på rapportering.

Spørreundersøkelsen viser at mange respondenter fra alle grupper i stor eller i middels grad er enig i at Hjorteviltportalen bidrar til god informasjonsflyt i den delen av forvaltningen de er engasjert i (Figur 10.4). Det er svært få respondenter som mener at Hjorteviltportalen ikke bidrar til god informasjonsflyt i det hele tatt.

Figur 10.4

Svar på spørsmålet om i hvilken grad man vil si at hjorteviltportalen bidrar til god informasjonsflyt i den delen av forvaltningen man er engasjert i, i prosent innenfor hvert nivå

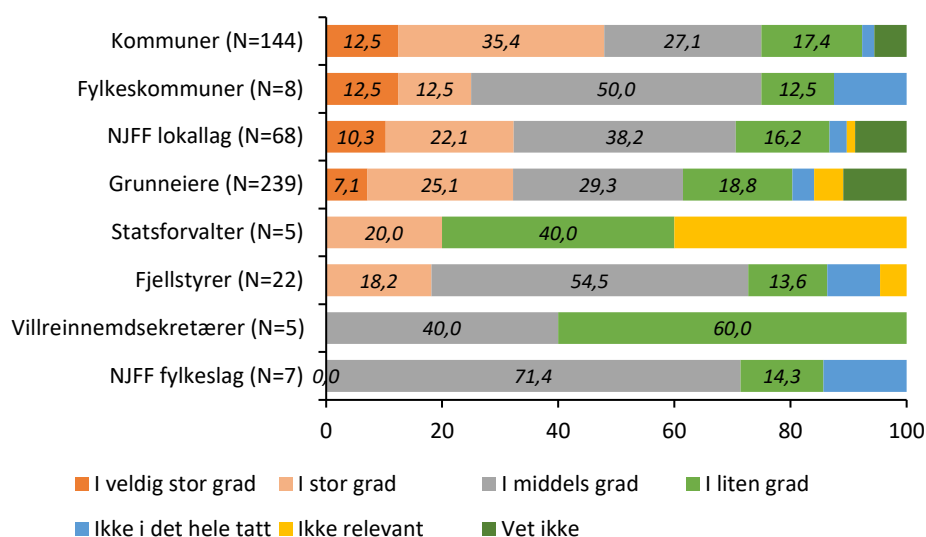

Kilde: Spørreundersøkelsen

På spørsmål om portalen bidrar til enklere administrasjon, er svarene mer varierende. Det ser ut som om kommuner, fylkeskommuner, NJFF lokallag og grunneiere er mest enig i at portalen bidrar til enklere administrasjon, men selv innenfor disse gruppene er det en del som enten i liten grad eller ikke i det hele tatt er enig (Figur 10.5).

Figur 10.5

Svar på spørsmålet om i hvilken grad man vil si at hjorteviltportalen bidrar til enklere administrasjon (spesielt rapportering) i den delen av forvaltningen man er engasjert i, i prosent innenfor hvert nivå

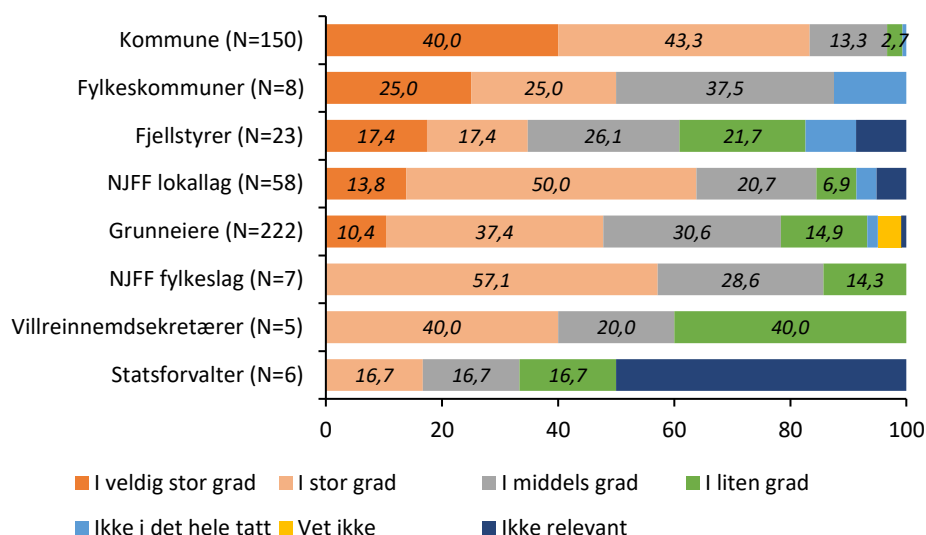

Kilde: Spørreundersøkelsen

Hjorteviltregisteret er ikke en direkte del av Hjorteviltportalen, men portalen viser til registeret. Som Figur 10.6 viser, er det en større andel av respondentene som mener Hjorteviltregisteret bidrar til enklere administrasjon,

spesielt rapportering. Blant kommunene oppgir 83,3 prosent av respondentene at de i veldig stor eller stor grad er enig i påstanden, mot 47,9 prosent for Hjorteviltportalen.

Figur 10.6 Svar på spørsmålet om i hvilken grad man vil si at Hjorteviltregisteret bidrar til enklere administrasjon (spesielt rapportering) i den delen av hjorteviltforvaltningen man er engasjert i, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Mange av aktørene vi har snakket med opplever at Hjorteviltportalen er et godt verktøy som bidrar til god informasjonsflyt, og at strategien oppfylles i stor grad på dette punktet. Allikevel nevner informanter at man er usikre på om portalen følger med i tiden når det kommer til teknologien. Mye har skjedd siden 2009 blant annet innen sosiale medier, og det pekes på at det kanskje må legges ned en større innsats på ulike sosiale medier for å treffe alle målgrupper med relevant informasjon.

Hjorteviltportalen bidrar til god informasjonsflyt, og bidrar til en viss grad til enklere administrasjon. Begge punkter kan allikevel forbedres. Hjorteviltregisteret bidrar særlig til enklere administrasjon.

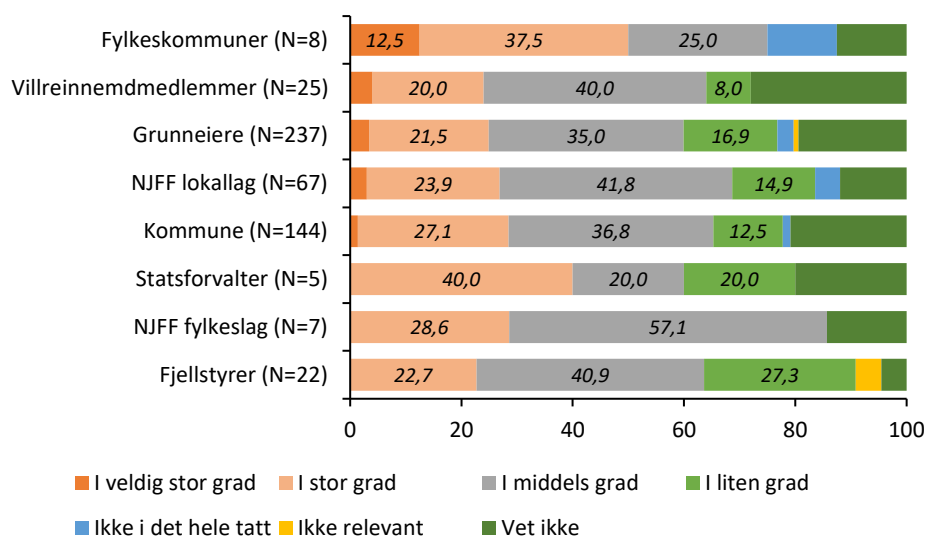
Mål: Hjorteviltportalen vil bidra til å øke kompetansenivået hos de ulike aktørgrupper, og ikke minst være et nyttig verktøy i undervisningssammenheng.

Det er vanskelig å måle om Hjorteviltportalen har bidratt til økt kompetansenivå hos de ulike aktørgruppene, men hovedinntrykket er at portalen har bidratt positivt på dette punktet. Blant annet Hjorteviltregisteret må også ses i sammenheng med portalen som en viktig plattform for kompetanseheving. Informanter nevner at portalen formidler forskningsresultater på en enkel måte, men at en del av informasjonen som publiseres på portalen har vært formidlet gjennom andre kanaler tidligere, noe som gjør at den av noen blir ansett som et faktaarkiv fremfor en kunnskapsbrønn.

Funn fra spørreundersøkelsen understøtter vårt inntrykk av at Hjorteviltportalen bidrar til å øke kompetansenivået hos de ulike aktørgruppene, selv om svarene varierer noe (Figur 10.7).

Figur 10.7

Svar på spørsmålet om i hvilken grad man vil si at hjorteviltportalen bidrar til å øke kompetansenivået blant de aktørgrupper man samarbeider med i forvaltningen av hjortevilt, i prosent innenfor hvert nivå

Kilde: Spørreundersøkelsen

Hjorteviltportalen blir brukt i undervisningssammenheng i høyere utdanning, men den blir i liten grad brukt til undervisning og formidling av de andre aktørene vi har snakket med. Om portalen brukes i undervisningssammenheng i grunnskolen og på videregående skole, har vi dessverre ikke godt nok grunnlag til å si noe om. Vi kan anta at det er personavhengig hvor mye portalen eventuelt blir brukt til undervisning.

Hjorteviltportalen bidrar til å øke kompetansenivået hos de ulike aktørgruppene, men den blir i liten grad benyttet som et verktøy i undervisningssammenheng.

Mål: Portalen vil underbygge hjorteviltets samfunnsmessige betydning og sette dagsorden for aktuelle problemstillinger.

CWD-utbruddet på villrein i Nordfjella er nok en gang et godt eksempel på at Hjorteviltportalen setter dagsorden for aktuelle problemstillinger. Hjorteviltportalen viste seg fort å bli en svært viktig informasjonskanal om den dagsaktuelle problematikken rundt CWD, og mye tyder på at den ble benyttet som informasjonskanal for både personer fra forskning, offentlig forvaltning og jegere. I tillegg til å samle aktuell informasjon i portalen, ble det også laget egne nyhetsbrev om CWD som ble sendt ut til abonnenter, i tillegg til en egen Twitter-konto om tematikken.

Det er utfordrende å vurdere i hvilken grad Hjorteviltportalen underbygger hjorteviltets samfunnsmessige betydning. Siden 2012 har det på Hjorteviltportalen blitt lagt ut:

- 11 artikler som inkluderer ordet samfunn, herunder
- 6 artikler som inkluderer ordet samfunnsøkonomi, og
- 2 artikler som inkluderer ordet samfunnsmessig.

Det ligger også inne fire generiske standardtekster som beskriver elgjakta, hjortejakta og villreinjakta sin samfunnsmessige betydning, se eksempel i Bilde 10.1. Sett i sammenheng med at mulighetene for å publisere

nyhetsartikler om hjorteviltets samfunnsmessige betydning avhenger av hvor mye det skrives om tematikken generelt, er det vanskelig å vurdere om antallet burde vært høyere. Skal man øke fokuset på hjorteviltets samfunnsmessige betydning gjennom Hjorteviltportalen enda mer, bør det altså legges til rette for at det skrives mer om hjorteviltets samfunnsmessige betydning.

Bilde 10.1 Eksempel på standardtekst på Hjorteviltportalen som beskriver hjorteviltet sin samfunnsmessige betydning

Samfunnsmessig betydning

Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at mellom 8-9 000 jakter villrein hvert år, og feller 4-5500 dyr. Antallet varierer i takt med bestandstallene i villreinområdene. Hvorfor jakter så mange? De fleste driver villreinjakt av mange årsaker; høsting av naturens ressurser, rekreasjon, mosjon, spenning og sosialt samvær med venner. Dette settet av årsaker, i tillegg til regulering av bestandene, gjør jakten viktig for utøverne og samfunnene som preges av jegere og jaktutøvelse.

For mange grunneiere/rettighetshavere gir salg av jaktrett, husvære, transport m. m. en kjærkommen ekstrainntekt. I tillegg kommer de positive økonomiske effektene av annen overnatting, proviantering m. m. i lokalsamfunnene tilknyttet villreinområdene.

Kilde: Hjorteviltportalen

Det virker som om Hjorteviltportalen er vellykket med tanke på å sette dagsorden for aktuelle problemstillinger. Det ser ut som det er et potensial for å underbygge hjorteviltets samfunnsmessige betydning enda mer enn i dag, selv om det ligger en naturlig begrensning i hvor mye det generelt skrives om tematikken.

10.4 Samlet vurdering

Hjorteviltportalen dras fram av flere aktører som en suksess, og vi kan si at dette fyrtårnet generelt sett har vært vellykket. Noe av suksessfaktoren for at portalen ble utviklet tror vi ligger i viljen og muligheten til å bruke ressurser på det, at det var et behov for en slik type portal, og at den har blitt godt markedsført til de ulike leddene i forvaltningen og forskningen. Samtidig ser man at den kanskje ikke i tilstrekkelig grad når frem til det utøvende leddet i forvaltningen, nemlig grunneieren. Portalen bærer litt preg av å være et oppslagsverk fremfor en nyhetskanal, og den er i liten grad tilrettelagt for barn og unge.

Selv om Hjorteviltportalen virker å være en suksess, er det fortsatt et stort potensial for å videreutvikle portalen og gjøre den mer tilgjengelig for alle målgrupper, og samtidig øke antall brukere. Vi har oppsummert noen mulige forslag:

- Gjøre Hjorteviltportalen mer levende, ved for eksempel at statistikk fra Hjorteviltregisteret tilgjengelig-gjøres/visualiseres ved hjelp av BI-verktøy¹⁰ og nyttige/spennende videoer.
- Arrangere webinarer om aktuelle temaer. For eksempel et webinar om kjøp og salg av viltkjøtt, villrein i områder med villrein, i samarbeid med villrein.no, og den samfunnsmessige betydningen av jakt på hjorteviltet (for jegeren, for grunneieren og samfunnet).

¹⁰ Verktøy for forretningsintelligens som muliggjør tilgjengeliggjøring og visualisering av data på en bedre måte enn slik det ligger i Hjorteviltregisteret i dag.

- Sette opp tidspunkter hvor brukere kan stille spørsmål og få svar før hjorteviltjakta. For eksempel en dag for spørsmål og svar om hhv. bukkejakt, villreinjakt, hjortejakt og elgjakt.
- Utvikle innhold mer rettet mot barn og unge, ved å tilpasse innholdet på utvalgte sider til den målgruppen, eventuelt i samarbeid med relevante organisasjoner.
- Gå i dialog med Utdanningsdirektoratet for kanskje å kunne få hjorteviltet inn i læringsplanene på grunnskolen, der portalen er en del av læringsressursene. Dette forslaget kan også linkes opp mot resultatmålet i Fyrtårn 4 der det nevnes at barn og unge skal ha et høyere kunnskapsnivå om hjorteviltet og dets plass i økosystemet. I denne sammenheng bør det naturligvis vurderes om det utarbeides en egen portal for barn og unge, eller at informasjonen formidles via andre etablerte medier.
- Opprette en database med alle relevante publiserte rapporter og artikler, der man kan søke på tema, og hvor de nyeste publikasjonene dukker opp først. Dette kan gjøre det enklere for folk å oppdatere seg på ny kunnskap og finne informasjon om det man leter etter.

Det er etablert en hjorteviltportal, og tiltaket oppleves å være vellykket. Det er imidlertid et potensial for å utvikle portalen til et mer relevant, aktuelt og levende nettsted som flere besøker.

Bilde 10.2

Rådyr – far og sønn

Foto: Dag Kjelsaas

11 Fyrtårn 7 – Gode økonomimodeller

11.1 Formål og hovedtiltak

Fyrtårn 7 handler om å etablere et godt og forutsigbart finansieringsgrunnlag for alle tiltak og aktiviteter som er nødvendige for å gjennomføre strategien.

Tiltaket er:

- Et solid og forutsigbart finansieringsgrunnlag for framtidens hjorteviltforvaltning

Det er satt opp tre resultatmål:

- En mer målrettet bruk av fellingsavgiftsmidlene i kommunale viltfond
- Bedre måloppnåelse og økt kvalitet i forvaltningen på alle nivåer
- Et bedre tverrsektorielt eierskap til utfordringer, muligheter og tiltak knyttet til hjortevilt

11.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse

For å ha grunnlag for å vurdere om tiltakene er iverksatt og mål er nådd har vi gjennomført intervjuer og sendt ut spørreskjema. Svaret på det andre resultatmålet er i prinsippet vår evaluering av hele strategien. Vi har derfor valgt å se bort fra vurderingen av dette målet under fyrtårn 7.

11.3 Måloppnåelse

Tiltak: Et solid og forutsigbart finansieringsgrunnlag for framtidens hjorteviltforvaltning

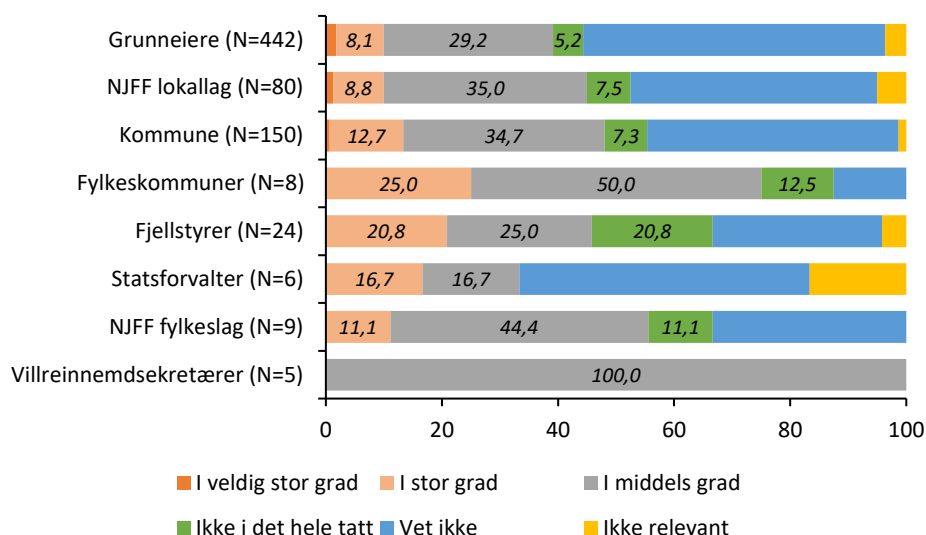
«Et solid og forutsigbart finansieringsgrunnlag for framtidens hjorteviltforvaltning» kan forstås på litt ulike måter, enten som et overordnet mål for hjorteviltforvaltningen og/eller som at tiltakene i strategien skal gis finansiering slik at de kan gjennomføres. Når det gjelder sistnevnte, finnes det ikke en enhetlig oversikt over hva som er gitt av midler for å realisere strategien. Vi kan derfor konkludere med at det i for liten grad er tydelighet og forutsigbarhet rundt finansiering av tiltakene i strategien. Enkelte tiltak i strategien er i større grad konkretisert og det er jobbet med finansiering for å realisere tiltaket. Det gjelder blant annet nasjonalt kompetansesenter, jf. omtale under Fyrtårn 4. Ettersom det ikke ble etablert et nasjonalt kompetansesenter, er det imidlertid heller ikke gitt finansiering til tiltaket.

Enkelte informanter oppgir gjennom intervjuer at brukerfinansiering gjennom kommunale viltfond bidrar til at finansieringsgrunnlaget for hjorteviltforvaltningen er forutsigbart. Jegeravgiftsmidler og påslag for de som jakter hjortevilt var blant annet tiltenkt å skulle dekke større kostnader med å forvalte hjortevilt. Andre trekker fram at kostnadene stiger med flere oppgaver fra det offentlige, og at høyere kompetansekrav og stort fokus på ettersøk og dyrevelferd i tette bestander er kostnadskrevende. Det kan ifølge en informant gjøre det vanskelig for en del forvaltere å få midler til å strekke til og prioritere bruken rett.

I spørreundersøkelsen spurte vi i hvilken grad aktører opplever finansieringen av hjorteviltforvaltningen som tilstrekkelig for å ivareta en framtidensrettet hjorteviltforvaltning, nasjonalt og innenfor det geografiske området man har forvaltningsansvar for. Resultatene knyttet til nasjonal finansiering er vist i Figur 11.1. Som vi ser fra

figuren, er det kun et fåtall av grunneierne, lokallagene i NJFF og kommunene som mener at den nasjonale finansieringen i veldig stor grad er tilstrekkelig. Det er store variasjoner innad i aktørgruppene, og det virker å være en stor andel innenfor hver aktørgruppe som ikke er fornøyd med finansieringen.

Figur 11.1 Svar på spørsmålet om i hvilken grad man opplever at den nasjonale finansieringen av hjorteviltforvaltningen som tilstrekkelig for å ivareta en fremtidsrettet hjorteviltforvaltning, i prosent*

*Ved en feiltakelse ble svaralternativet 'I liten grad' ikke tatt med som et svaralternativ. Hovedfunnet om at den største delen av respondentene mener at finansieringen burde vært høyere står seg uansett. Kilde: Spørreundersøkelsen

Mer interessant er resultatene av spørsmålet om man er fornøyd med finansieringen innenfor det geografiske området man har forvaltningsansvar for, se Figur 11.2. Mange mener at finansieringen er for dårlig. Fylkeskommunene kan se ut til å være minst fornøyd med finansieringen (over 60 prosent svarte i middels grad), mens blant fjellstyrene og kommunene var tilsvarende andel 58,3 og 52 prosent. 25 prosent av fylkeskommunene og 16,7 prosent av kommunene mener finansieringen ikke strekker til i det hele tatt.

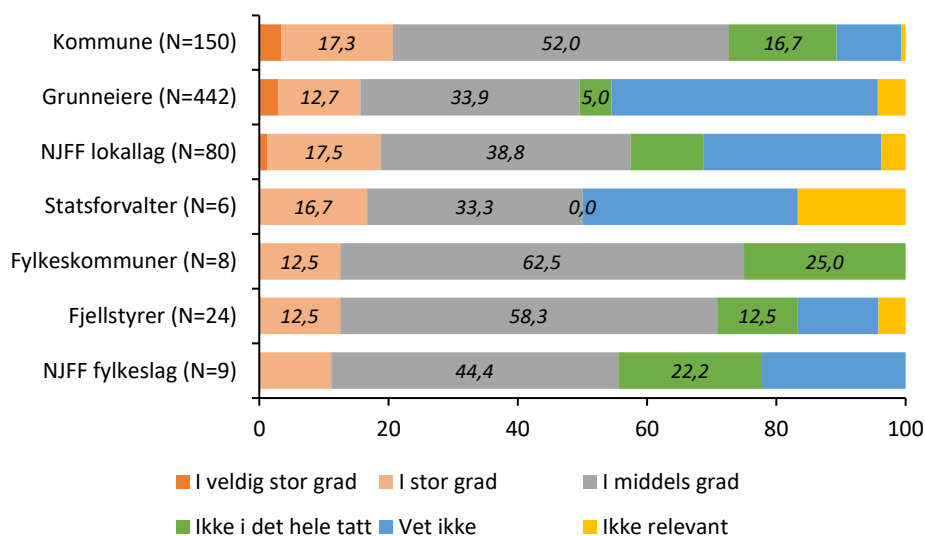
Bilde 11.1 Villreinsimlér med kalv

Foto: Dag Kjelsaas

Figur 11.2

Svar på spørsmålet om i hvilken grad oppleves finansieringen av hjorteviltforvaltningen som tilstrekkelig for å ivareta en fremtidsrettet hjorteviltforvaltning innenfor det geografiske området du har forvaltningsansvar for, i prosent*

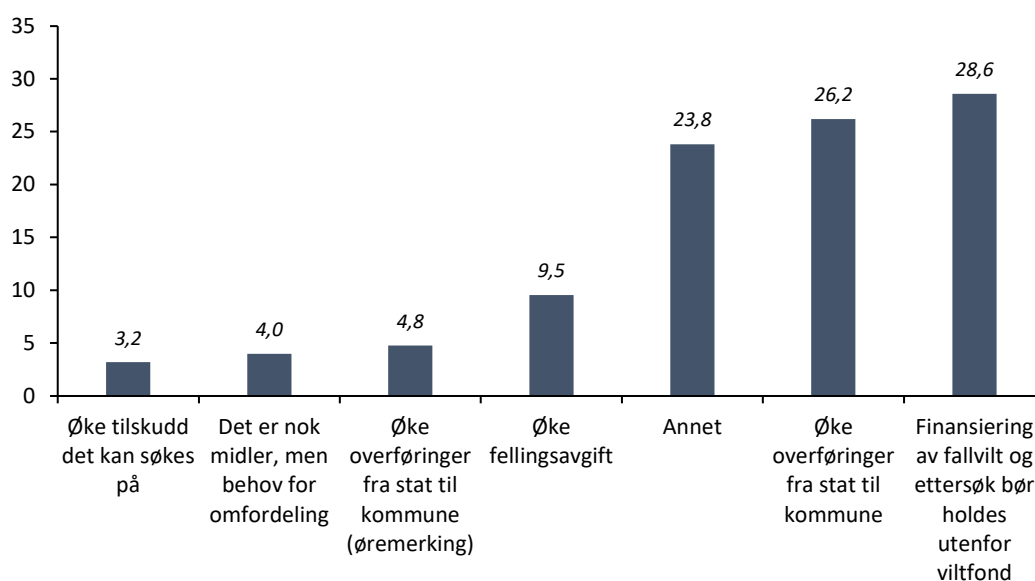

*Ved en feiltakelse ble svaralternativet 'I liten grad' ikke tatt med som et svaralternativ. Hovedfunnet om at den største delen av respondentene mener at finansieringen burde vært høyere står seg uansett. Kilde: Spørreundersøkelsen

Blant dem som mente at finansieringen innenfor det geografiske området de har finansieringsansvar for er for dårlig, stilte vi oppfølgingsspørsmålet – hva mener du bør gjøres? Figur 11.3 oppsummerer vår gjennomgang av åpne svaralternativ. Rundt en tredjedel av de som svarer mener at fallvilt og ettersøk bør holdes utenfor viltfond. Dette er et ekstra argument for vår anbefaling under Fyrtårn 3 om at eier av samferdselsåre belastes for kostnaden med viltpåkjørsler.

Figur 11.3

Blant dem som oppgir at finansieringen ikke er tilstrekkelig innenfor det geografiske området man har ansvaret for – hva mener de bør gjøres?, i prosent av alle svar*

*De som har svart kan ha oppgitt flere svar. N=114. Kilde: Spørreundersøkelsen

Det er i liten grad tydelighet og forutsigbarhet rundt finansiering av tiltakene i strategien. Det er ikke gitt finansiering til bl.a. tiltak om å etablere et nasjonalt kompetansesenter.

Mål: En mer målrettet bruk av fellingsavgiftsmidlene i kommunale viltfond

Fra kapittel 7 (Fyrtårn 3) har vi at halvparten av kommunene som har svart på spørreundersøkelsen bruker 80 prosent eller mer av viltfondet til fallviltarbeid (Figur 7.5). Hele viltfondet i 29 kommuner (20 prosent av de som har svart) går med til fallviltarbeid, og ekspertgruppen ga eksempel på kommuner der utgiftene er flere ganger større enn inntektene til viltfondet. Tabell 11.1 viser deskriptiv statistikk over bruken av kommunale viltfond. I gjennomsnitt brukes i over 60 prosent til utgifter til ettersøk og håndtering av skadd vilt og fallvilt, og cirka 20 prosent av kommunale viltfond brukes til å fremme viltforvaltning, styrke kunnskapen om viltet og jaktorganisering. Kun 4,0 prosent av viltfondene brukes til tiltak for å forebygge skader på landbruksnæring voldt av hjortevilt. Det er mindre enn det som går til annet, som at midler disponeres til formål som ikke er regulert i forskrift. Slik sett kan vi si at det er potensial for å gjøre bruken av fondene mer målrettet.

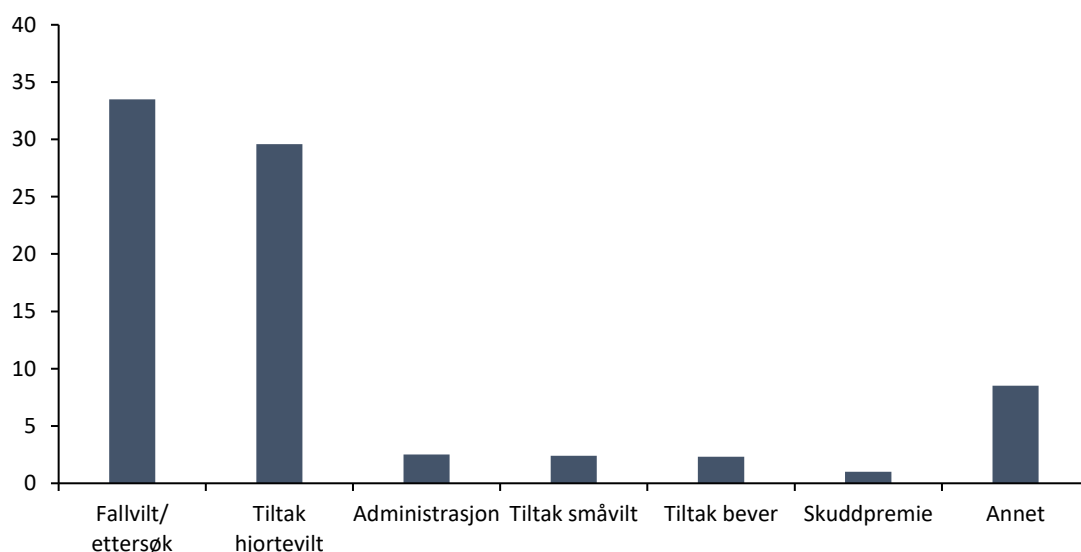
Tabell 11.1 Deskriptiv statistikk over bruken av kommunale viltfond

	Gjennomsnitt	Median	Minimum	Maksimum
Tilskudd til tiltak for å fremme viltforvaltning, styrke kunnskapen om viltet, jaktorganisering m.m. i kommunen og nabokommuner gjennom samarbeid i regi av organisasjoner, enkeltpersoner eller kommunen selv	20,5	10,0	0,0	100,0
Å dekke kommunens utgifter til ettersøk og håndtering av skadd vilt og fallvilt i kommunen	63,7	75,0	0,0	100,0
Tiltak for å forebygge skader på landbruksnæring voldt av hjortevilt	4,0	0,0	0,0	100,0
Annet	4,8	0,0	0,0	100,0
Vet ikke	7,0	0,0	0,0	100,0

N=147. Kilde: Spørreundersøkelsen

Figur 11.4 viser andelen (i prosent) av de kommunale viltfondsmidlene som ble brukt på ulike tiltak i 2007, basert på Fangel mfl. (2008). Den største andelen av midlene gikk til fallvilt og ettersøk (33 prosent) og til tiltak knyttet til hjortevilt (30 prosent). Nitten kommuner oppga å bruke midler fra viltfondet til administrasjon. Ut fra denne oversikten kan vi si at kommunene bruker en betydelig større andel av viltfondet til fallvilt og ettersøk nå enn i 2007. Sett i lys av at andelen av viltfondene som gikk til «annet», «administrasjon» og «skuddpremie» i gjennomsnitt utgjorde cirka 12,0 prosent i 2007 og «annet» i vår undersøkelse utgjør 10,1 prosent, kan det se ut som at bruken av fondsmidlene har blitt litt mer målrettet. Det er imidlertid ikke sikkert at differansen mellom de to tallene er statistisk signifikant. Uansett er det snakk om små endringer, og et potensial for å målrette viltfondsmidlene enda mer.

Figur 11.4 Gjennomsnittlig prosentvis fordeling av kommunenes bruk av det kommunale viltfondet i 2007

N=147. Kilde: Fangel mfl. (2008)

Ekspertgruppen mener det er stort grunnlag for å ta tak i kommunale viltfond og hvordan de benyttes. Som nevnt under Fyrtårn 3, går en stor andel av midlene til å håndtere fallvilt. Før ga fallvilt viltkjøtt som kunne selges og gi inntekter. Regelverk for kjøttkontroll, at man ikke kan bruke fondet til lønnskostnader, og pålegg om å følge opp påkjørsler begrenser mulighetsrommet for kommunene.

Vår vurdering er at man i liten grad har lyktes med å målrette bruk av fellingsavgiftsmidlene i kommunale viltfond mer enn det var før strategien ble lagt frem. Det er en utfordring at en stor andel av viltfondmidlene går til å håndtere fallvilt.

Mål: Bedre måloppnåelse og økt kvalitet i forvaltningen på alle nivåer

For å vurdere målet må vi i prinsippet evaluere hele «Strategi for forvaltning i hjortevilt», altså vårt evalueringsoppdrag. Vår samlede vurdering av måloppnåelsen gis i kapittel 14.

Mål: Et bedre tverrsektorielt eierskap til utfordringer, muligheter og tiltak knyttet til hjorteviltet

Innenfor viltulykkeproblematikken er dette utdypet nærmere under Fyrtårn 3 og 4. Det er utviklet gode møteplasser, men det er et potensial for å legge til rette for flere møteplasser. Det er samtidig ulike meninger om hvor godt samarbeidet mellom ulike aktører fungerer. Innenfor temaområdet viltulykker er det ikke oppnådd tverrsektoriell enighet og et forpliktende samarbeid om tiltak og økonomi.

Målet er delvis nådd.

11.4 Samlet vurdering

Fyrtårn 7 skal gjennom et bedre finansieringsgrunnlag og mer målrettet bruk av fellingsavgiftsmidlene i kommunale viltfond bidra til bedre måloppnåelse, økt kvalitet i forvaltningen og bedre tverrsektorielt eierskap til utfordringer, muligheter og tiltak knyttet til hjorteviltet. Vi mener det ikke er gitt at bedre finansiering er

løsningen, spesielt siden vi under Fyrtårn 4 finner at de som løser oppgavene i den offentlige delen av forvaltningen har kompetanse, men at det er stor variasjon i hvor mye ressurser som settes av til oppgaveløsningen. Det er ikke gitt at økt finansiering løser utfordringene fordi:

- Økt øremerket tilskudd til kommunesektoren (altså både kommuner og fylkeskommuner) sitt arbeid med hjorteviltforvaltning gir mulighet for at det øremerkede tilskuddet erstatter dagens prioritering av oppgavene. Effekten av eventuelle nye midler kan derfor blir liten.
- Økt rammetilskudd til kommunesektoren (altså både kommuner og fylkeskommuner) sitt arbeid med hjorteviltforvaltning benyttes isteden på andre kommunale oppgaver (eksempelvis skole, barnehager og andre kommunale oppgaver).

Man kunne også sett for seg å øke fellingsavgiftsmidlene, altså en større grad av jegerbetaling. Motargumenter for dette er blant annet at økte avgifter kan redusere rekruttering og muligheter for jakt i brede lag av befolkningen.

Oppsummert er det særdeles krevende å finne en treffsikker og effektiv finansieringsmodell for den offentlige delen av forvaltningen. Ved at fallvilt og skadd vilt som blir påkjørt blir belastet eier av samferdselsåre, vil den økonomiske situasjonen bli bedre for kommunene. Det er imidlertid ikke åpenbart at endringen isolert sett bidrar til å bedre oppgaveløsningen, og endringen vil også treffe kommunene ulikt. For enkelte kommuner vil endringen innebære at man får mer ressurser til å bygge kompetanse og iverksette tiltak for å bedre situasjonen, for andre innebærer endringen lite (i noen tilfeller ikke noe i det hele tatt).

Bilde 11.2 Elgku

Foto: Dag Kjelsaas

Den grunnleggende forutsetningen for å få til en god forvaltning er at kommuner og fylkeskommuner er bevisste på sitt oppgaveansvar og prioriterer oppgavene deretter. Det kan derfor argumenteres med at økt fokus på finansiering kun gir mening hvis man snakker om konkrete tiltak (som Hjorteviltportalen og kompetansesenter). Vi mener fokuset bør ligge på tydeliggjøring og bevisstgjøring av oppgaveansvaret. På grunnlag av dette foreslår

vi flere tiltak som kan øke bevisstheten og bidra til at kommunesektoren prioriterer oppgaven i tråd med oppgaveansvaret:

- Sette i gang prosjekter som viser betydningen av god hjorteviltforvaltning for lokalsamfunnet. Å øke forståelsen av hvorfor forvaltningsoppgaven er viktig og hva god forvaltning gir av fordeler for lokalsamfunnet (eksempelvis inntekter til grunneiere, biologiske verdier / naturmangfold og sosiale / samfunnsøkonomiske verdier), kan bidra til en mer positiv holdning til å prioritere hjorteviltoppgaver.
- Tydeliggjøre statlige forventninger ved en statlig planretningslinje som er forskriftsfestet, slik man har gjort for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning.
- På Miljødirektoratets nettsider er det gode oversikter over kommunenes og fylkeskommunenes oppgaver knyttet til hjorteviltforvaltningen.¹¹ Det er imidlertid uklart hva som ligger i flere av oppgavene og hva disse innebærer i praksis. Et konkret eksempel er den store variasjonen mellom kommuner på om bestandsmålene er fastsatt av kommunen eller grunneierne. Vi tror det kan være hensiktsmessig å utarbeide bedre veiledning i hvordan oppgavene kan løses i praksis, gjerne med konkrete og virkelighetsnære eksempler – slik at det er lett å ta veiledningen i bruk. En slik tilnærming vil også bidra til at det statlige forventningene til oppgaveløsingen tydeliggjøres og at flere kommuner gjør det de skal.
- Nøkkelen til mer ressurser for den offentlige delen av hjorteviltforvaltningen er at politikerne i kommuner og fylkeskommuner forstår viktigheten av god forvaltning, og prioriterer oppgavene tilstrekkelig. Det kan derfor være nyttig å se på mulighetene til å spisse og tydeliggjøre budskapet til de folkevalgte om hva kommunene har ansvaret for, hvordan det skal gjøres og viktigheten av arbeidet. Hvis man velger å gå i en slik retning, ved eksempelvis å utvikle kurs eller veiledningsmaterieell for opplæring av folkevalgte, må man ta inn over seg at de folkevalgte har mange oppgaver de skal sette seg inn i – slik at opplegget må gjøres overkommelig. Man kan eksempelvis se for seg at viltansvarlige i hver kommune gjør jobben med å informere om kommunens/fylkeskommunens oppgaver, men at Miljødirektoratet hjelper til med å utarbeide materiellet og spisse budskapet.

Generelt sett tror vi det er gjort mye nyttig arbeid i Miljødirektoratet som man kan ta i bruk for å øke bevisstheten rundt å ta hjorteviltforvaltningen på alvor i kommunal forvaltning. Eksempelvis vet vi at Miljødirektoratet over lengre tid har jobbet for å øke fokus på lokalt og regionalt klima- og klimatilpasningsarbeid blant kommuner og fylkeskommuner. Man har etablert nettverk for nasjonale og lokale myndigheter (I Front-nettverket) og jobber daglig med å få kommunal sektor til å forstå viktigheten av arbeidsoppgavene. Slik vi ser det, er det ingenting i veien for at man i større grad jobber på denne måten i den sentrale delen av hjorteviltforvaltningen.

Målene under fyrtårn 7 er ikke nådd. Det er ikke tvil om at det er behov for mer målrettet bruk av fellingsavgiftsmidlene i kommunale viltfond, bidrag til bedre måloppnåelse og økt kvalitet i forvaltningen, samt et bedre tverrsektorielt ansvar til utfordringer, muligheter og tiltak knyttet til hjortevilt. Vi er imidlertid kritiske til om økte overføringer fra stat til kommunal sektor er løsningen. Den grunnleggende utfordringen er at kommunene og fylkeskommune i dag har liten forståelse for hvorfor hjorteviltforvaltningen er en viktig forvaltningsoppgave og hvordan oppgavene best kan løses. Det ligger slik sett et stort potensial i å tydeliggjøre viktigheten av å ta oppgaven på alvor slik at kommunal sektor prioriterer oppgaven i høyere grad.

¹¹

<https://www.miljodirektoratet.no/myndigheter/arter-og-naturtyper/forvalte-vilt/forvalte-hjortevilt/forvalte-elq-hjort-og-radyr/>

12 Fyrtårn 8 – Nyskaping og produktmangfold

12.1 Formål og hovedtiltak

Dette fyrtårnet handler om «å tilpasse seg et endret etterspørsels- og forbruksmønster hos morgendagens jegere og fritidsbrukere ved å utvikle et større mangfold i produkter og tjenester, samt å oppmuntre og tilrettelegge for investeringer som kan øke verdiskapingen knyttet til hjorteviltet som ressurs».

I vår evaluering har vi spesielt tatt utgangspunkt i det som i strategien kan oppfattes som foreslåtte tiltak og forventede resultater av strategien, nedenfor angitt som resultatmål.

Tiltakene er

- Sikring av økt samarbeid mellom rettighetshavere, andre næringsaktører og det tilgjengelige virkemiddelapparatet.
- Brukerstyrte innovasjonsprogrammer under forskningsprogrammet «Natur og næring», på dette feltet.
- Opprette en premieringsordning for aktive miljøer innen innovasjon og produktutvikling.

Resultatmål

- Jakt, opplevelsesturisme og nisjeproduksjon er anerkjent som en viktig landbruksnæring innen 2015
- Økt lokal verdiskaping for rettighetshavere og andre næringsaktører
- Økt bevissthet om jegeren som del av en bærekraftig ressursbruk
- Forvaltningen av hjortevilt er et eksempel på god nasjonal naturressursforvaltning
- Økt rekruttering

12.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse

Svarene fra spørreundersøkelsen, og ikke minst intervjuundersøkelsen, har vært sentrale utgangspunkt for å vurdere måloppnåelsen under Fyrtårn 8, i tillegg til gjennomgang av FoU-rapporter og utredninger på temaet.

Det er etablert en *Handlingsplan for næringsutvikling basert på høstbare viltressurser* (LMD-2019) som tar til orde for det fyrtårnet peker på. Planen er laget med formål om å få til en helhetlig satsing på næringsutvikling basert på høstbare viltressurser. Planen er laget av en bredt sammensatt arbeidsgruppe som har hatt følgende mandat: «Arbeidsgruppens mandat er å utarbeide en handlingsplan for en helhetlig satsing på næringsutvikling basert på høstbare viltressurser. Det er ønskelig at tiltak som bidrar til flere vekstbedrifter og oppfølging av departementets reiselivsstrategi prioriteres. Satsingen skal bestå av tiltak og aktiviteter som omfatter bl.a. etablering og videreutvikling av jaktprodukter med ulik tilretteleggingsgrad, samt foredling og omsetning av viltkjøtt.» Denne utredningen er en god analyse av situasjonen og muligheter. Vi vil i liten grad gjenta vurderingen gjort i handlingsplanen, men fokusere mer spesifikt på tiltak og resultatmål i strategien fra 2009.

I analyser av utvikling av jakt som næring, kan det fort bli spørsmål om hvem som skal få tilgang til jakt og hvem man skal markedsføre seg mot av lokale jegere eller eksterne godt betalende jegere. Denne problemstillingen er verken adressert i strategien fra 2009 eller i Handlingsplanen fra 2019. Vi går da heller ikke dypere inn i denne i vår vurdering av strategioppfølgingen.

Kilde: Dag Kjelsaas

Det er ifølge ekspertgruppen gjort en del tiltak og levert en del rapporter relatert til næringsutvikling basert på hjortevilt, og påpekt mulig verdiskapingspotensial. Sentrale FoU-rapporter for dette temaet som har kommet ut de seneste år, og som vi har benyttet i vurderingen er:

- *Jakt som næringsvei (Andersen og Aas, NINA 2020)*, som beskriver hva jakttilbyderne mener skal til for å lykkes med satsing på jakt og jaktopplevelser i Norge.
- *Bruk av viltkjøtt i HoReCa (Opinion 2020)*. Utarbeidet på oppdrag fra Innovasjon Norge som oppfølging av *Handlingsplan for næringsutvikling basert på høstbare viltressurser (LMD, 2019)*.
- *Mer viltkjøtt (Norsk Hjortesenter 2021)*, som beskriver mulighetene for økt sysselsetting og verdiskaping i viltkjøttnæringen.

I disse rapportene, inklusive *Handlingsplan for næringsutvikling*, er det gjort analyser av mulighetene for videre næringsutvikling basert på blant annet hjortevilt, med konkrete forslag til tiltak.

12.3 Måloppnåelse

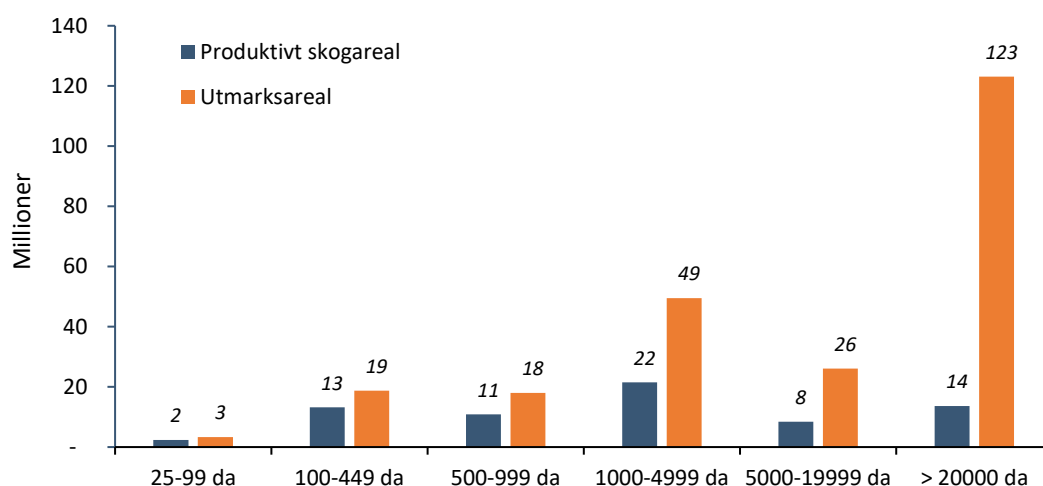
Tiltak: Sikring av økt samarbeid mellom rettighetshavere, andre næringsaktører og det tilgjengelige virkemiddelapparatet.

Behovet for samarbeid mellom ulike aktører i hjorteviltforvaltning og næringsutvikling er tydelig adressert i *Handlingsplan for næringsutvikling basert på høstbare viltressurser (LMD 2019)*. Her beskrives det at det er påkrevd å styrke samarbeidet, inkludert videreutvikling av organisering av grunneiersiden og bedre samhandling

mellom grunneiersiden og reiselivsaktørene. Vi oppfatter at tiltaket i strategien omfatter mye av det samme, men at det går noe lenger ved også å inkludere samarbeid mellom rettighetshavere og virkemiddelapparatet.

Næringsutvikling basert på høstbare viltressurser som hjortevilt krever et minimum av areal for at forvaltningen skal bli meningsfylt og jakt skal kunne gjennomføres. Arealkravet vil avhenge av viltart og produksjonsevne for beitegrunnlag, men vil for et elgvald være fra størrelsesorden 10 000 da og større. Hensiktsmessig forvaltning av elgstammen i et område vil kreve vesentlig større areal. Arealkravene er vesentlig større enn en vanlig norsk skog- eller utmarkseiendom.

Figur 12.1 Skog- og utmarksareal fordelt på eiendomsstørrelse, i millioner dekar

Kilde: NIBIO og SSB

Figur 12.1 viser at en stor andel av skog- og utmarksarealet er i arealkategorier som fordrer samarbeid mellom naboer. I Norge har vi cirka 125 000 skogeiendommer som er større enn 25 dekar, med et gjennomsnittlig areal produktiv skog på cirka 550 dekar (SSB). Det er 191 000 landeiendommer som er større enn 25 dekar (NIBIO rapport 14/2012). Gjennomsnittsstørrelsen på disse er 1 250 dekar. Dette betyr at en gjennomsnittlig utmarks-eiendom er for liten til å utvikle utmarksnæring basert på hjortevilt uten å ha et godt etablert samarbeid med naboer. Samarbeid mellom rettighetshaverne er også pekt på som en utfordring av flere parter i intervjuer og av NINA i rapporten Jakt som næringsvei (Andersen og Aas 2020).

Samarbeid mellom rettighetshavere og andre næringsaktører må forstås som andre næringsaktører det er naturlig å samarbeide med, som slaktebedrifter for mottak av viltkjøtt, reiselivsbedrifter, cateringbedrifter mv. Det finnes eksempler på slikt samarbeid, men først og fremst mellom større grunneiere som driver aktiv næringsvirksomhet på området og ulike tjenesteytere. Samarbeid mellom rettighetshavere og andre næringsaktører virker ikke å være særlig utbredt, men vi har ikke konkret statistikk for å bekrefte eller avkrefte dette inntrykket. Det er imidlertid etablert et velfungerende samarbeid på markedsføringssiden, hvor selskapet Inatur Norge AS¹² har fått en god posisjon, og brukes av mange tilbydere og kjøpere.

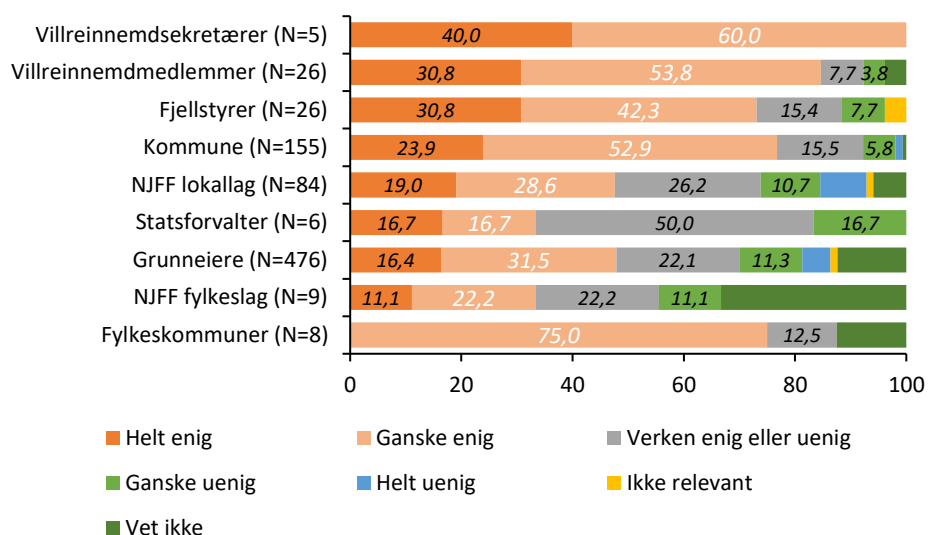
Samarbeid med tilgjengelig virkemiddelapparat omfatter både viltmyndighet for selve viltforvaltningen og Innovasjon Norge for næringsutvikling. Det er intuitivt at godt samarbeid mellom disse aktørene er viktig for god

¹² Selskapet eies blant annet av Statskog, Norges fjellstyresamband og NJFF.

næringsutvikling, ikke minst i en situasjon hvor vi stedvis har mange små rettighetshavere, med begrenset gjennomføringsevne på hver eiendom, og mange aktører i verdikjeden. En ytterligere utfordring ligger i at grunneiere som sogner til samme jaktvald ofte kan ha ulike, og til dels motstridende, målsettinger. Det har vært jobbet en del med samarbeid mellom grunneiere i elgvald, elgregioner og grunneierlag/utmarkslag. Dette er arbeid som har pågått i lang tid. Slik organisering er stort sett gjennomført for selve jaktgjennomføringen, spesielt i områder hvor jakt på hjortevilt har en tradisjon. Dette var også på plass i god tid før strategien ble etablert i 2009. Samarbeid om næringsutvikling krever mer forpliktende samarbeid enn det vi har for selve viltforvaltningen og jaktgjennomføring. Det er derfor Handlingsplanen omtaler en videreutvikling av denne organiseringen. Her kreves det både forpliktende langsiktig samarbeid og enighet om mål. Denne formen for utvidet og mer forpliktende samarbeid er i langt mindre grad etablert, og vi har ikke informasjon verken fra spørreundersøkelse, intervju eller litteratur som beskriver utvikling her. Dette er en oppgave som langt på vei må sies å ligge på rettighetshaverne selv, men de kan trenge hjelp i modellutvikling. Dette er tiltak som også fremgår av handlingsplanen.

Samarbeidsforholdene mellom rettighetshavere og offentlig hjorteviltforvaltning er fulgt opp i spørreundersøkelsen, se Figur 12.2. Hovedbildet fra svarene er at samarbeidet mellom aktørene oppleves å fungere relativt godt. Blant grunneierne svarer 48 prosent at de er helt eller delvis enig i påstanden om at samarbeidet mellom rettighetshavere og offentlig hjorteviltforvaltning fungerer godt innenfor det geografiske området som de er engasjert i forvaltningen av. Bare cirka 15 prosent er helt eller delvis uenig. Det er med andre ord en viss variasjon i oppfatning blant grunneiere, men det endrer ikke hovedinntrykket av at samarbeidet fungerer. Blant kommunene er det enda flere som oppgir å være enig i at samarbeidet fungerer godt.

Figur 12.2 Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Samarbeidet mellom rettighetshavere og offentlig hjorteviltforvaltning fungerer godt innenfor det geografiske området som jeg er engasjert i forvaltningen av, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

I intervjuene med Skogeierforbundet og Bondelaget uttrykkes det at samarbeidet mellom grunneier og offentlig viltforvaltning generelt fungerer bra. Godt samarbeid mellom grunneier og offentlig forvaltning vil normalt gi bedre løsninger og gi større forutsigbarhet, som er vesentlig for næringsutviklingen.

Vi har ikke grunnlag for å si om det har blitt bedre samarbeid mellom rettighetshavere, andre næringsaktører og det tilgjengelige virkemiddelapparatet etter 2009. Informasjonen vi har indikerer at samarbeidet stort sett fungerer godt, men at det er betydelige lokale variasjoner.

Tiltak: Brukerstyrte innovasjonsprogrammer under forskningsprogrammet «Natur og næring», på dette feltet.

Forskningsprogrammet Natur og næring ble avsluttet i 2011. Det er ikke identifisert noen brukerstyrte prosjekter på hjortevilt eller hjorteviltforvaltning i Programmet Natur og næring i perioden fra 2009 – 2011. Programmet Natur og næring ble avløst av programmet Bionær, som kom i 2012. Under Bionær-programmet har det vært to brukerstyrte innovasjonsprosjekter, hvorav bare det ene ble startet opp etter at strategien ble etablert i 2009:

- Improving moose forage with benefits for the hunting, forestry and farming sectors, med Løvenskiold Fossum som prosjektansvarlig (Prosjektperiode 2006 – 2012)
- Intensified harvesting of forests – implications for enterprises related to wild and domestic ungulates, med NIBIO Tingvoll som prosjektansvarlig (Prosjektperiode 2012 – 2015)

Det er gjennomført en rekke FoU- og utredningsprosjekter på området de siste ti år, men det er noe usikkert om det har vært brukerstyrte innovasjonsprogrammer. Brukerstyrte innovasjonsprosjekter har fordelen at en kobler næringsaktør med forskningsinstitusjon, hvor de i fellesskap skal løse en forskningsoppgave som skal bidra til næringsutvikling hos brukeren. Prosjektene er normalt 50 prosent finansiert av Forskningsrådet. Det kan være supplerende finansiering fra andre kilder, men det er uansett vanlig å ha vesentlig egenfinansiering fra den involverte næringsaktøren. Det forplikter næringsaktøren til aktivt å involvere seg i prosjektet og vil normalt bidra til å sikre at prosjekresultatene blir tatt i bruk.

Det har totalt sett vært et omfattende FoU-arbeid om hjorteviltforvaltning, som omtalt i kapittel 9.3. Av prosjekter som ikke formelt er brukerstyrte innovasjonsprosjekter, men som har hatt sterkt fokus på næringsutvikling og tett kommunikasjon mot brukere, kan det i tillegg til de nevnt under delkapittel 12.2 nevnes:

- Frå villmark til spisebord, Høgskulen for Landbruk og bygdeutvikling (2017)
- Jegernes og fiskernes forbruk av varer og tjenester i Norge, NINA (2018)
- Verdifull jakt 2011 – 2014, Eventus AS (2014)
- Norsk viltkjøtt – helt eller stykkevis og delt?, NORSKOG (2016)

Dette er rapporter som peker på aktuelle skranker for videre næringsutvikling og tiltak. Tilnærmingen i rapportene har vært ulik, fra konkret oppfølging av et utvalg eiendommer/virksomheter, til intervjuundersøkelser, markedsanalyser, litteraturgjennomganger og bredt sammensatte gruppevurderinger.

Tiltaket om initiering av brukerstyrte innovasjonsprosjekter er i begrenset grad fulgt opp, men det er gjennomført en del andre typer FoU-prosjekter i perioden som har bidratt til å belyse muligheter og utfordringer på området. Samtidig er det nok et potensial for å spre kunnskapen mer, slik at den blir bedre kjent.

Tiltak: Opprette en premieringsordning for aktive miljøer innen innovasjon og produktutvikling.

Hensikten med dette tiltaket var å bruke gode eksempler for å skape blest og større interesse for næringsutvikling på området. Hva premieringen konkret skulle gå ut på, er ikke angitt i strategien. Premieringen i seg selv har neppe så stor påvirkning på investeringslysten, annet enn at anerkjennelse alltid blir satt pris på. Framvisning

av eksempler på aktører som lykkes i markedet, og ikke minst synliggjøring av hvorfor de har lyktes, vil imidlertid kunne styrke interessen og forståelsen av mulighetene for andre aktører. Slik framvisning vil også bidra til å øke forståelse for at det er muligheter i markedet for hjorteviltbasert jakt og opplevelsesturisme, og tilsvarende styrke interessen for å satse.

Bilde 12.2

Speiding etter villrein på fjellet

Foto: Dag Kjelsaas

Det er ikke funnet bekreftelse på at en premieringsordning for aktive miljøer innen innovasjon og produktutvikling er etablert. Tanken bak tiltaket er god, og kan fortsatt følges opp.

Mål: Jakt, opplevelsesturisme og nisjeproduksjon er anerkjent som en viktig landbruksnæring innen 2015

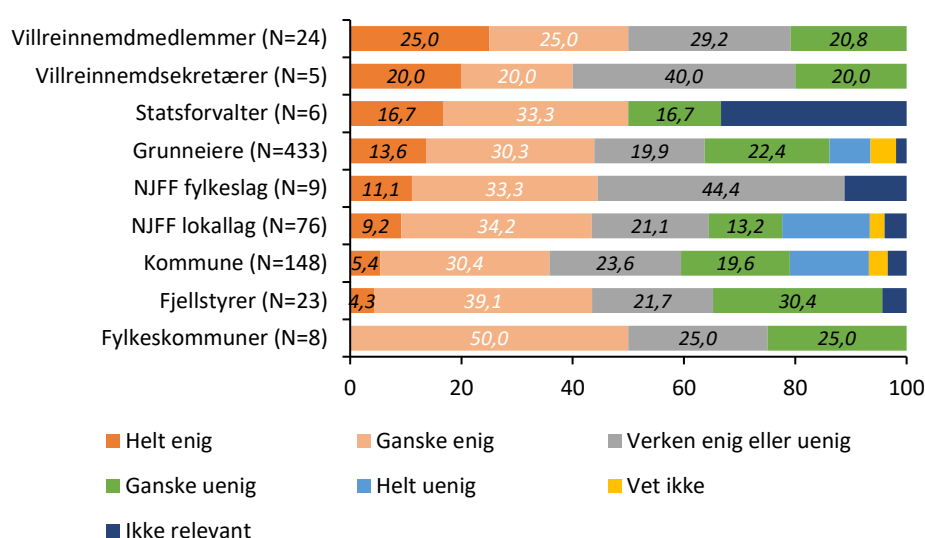
Hensikten med å få jakt, opplevelsesturisme og nisjeproduksjon anerkjent som en viktig landbruksnæring, er å få aksept for at det er betydningsfullt nok til at det blir tatt hensyn til i politikk og regelutforming og gis utviklingsmuligheter.

Informanter opplever at det varierer om jakt, opplevelse og nisjeproduksjon knyttet til hjortevilt kan sies å være en del av landbruksnæringen, og i så fall om det er anerkjent som en viktig landbruksnæring. Enkelte kommenterer at jakt gjerne trekkes frem som et viktig område i diskusjoner om tapte jaktinntekter i områder med ulv. En annen informant nevner at jakt og jaktoplevelser har vært en del av inntektsgrunnlaget i landbruket både før og etter 2009. Tilbakemeldingene fra ekspertgruppen er at det ikke har skjedd noen vesentlig bedring på området siden strategien ble lagt fram.

Grunneierorganisasjonene (inklusive Skogkurs) er heller ikke entydige på hvorvidt jakt, opplevelsesturisme og nisjeproduksjon er anerkjent som en viktig landbruksnæring, hvor utsagnene spriker fra *“Det er absolutt anerkjent, men det kunne jo ha vært mere anerkjent”* til *“Nei. Ressursen er spredt på enkeltgrunneiernivå. Jakt blir ikke behandla som næring, men som hobby og fritid – blant annet i forhold til skatt, mva. og avgifter, motorferdsel, tilrettelegging, husvære etc.”*

Når vi ser på svar fra spørreundersøkelsen om en er enig eller uenig i påstanden: *“Jakt, opplevelsesturisme og nisjeproduksjon er anerkjent som en viktig landbruksnæring”*, ser en også et sammensatt bilde, jf. Figur 12.3. Det er ingen av aktørgruppene hvor mer enn 50 prosent av respondenter er helt eller delvis enig i påstanden.

Figur 12.3 Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Jakt, opplevelsesturisme og nisjeproduksjon er anerkjent som en viktig landbruksnæring, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Basert på funn fra intervjuer og spørreundersøkelser, vurderes målet bare som delvis oppnådd. Innvendingene er at området i for stor grad blir betraktet som hobby og fritid. Det henvises blant annet til praktisering av regelverk for motorferdsel i utmark og muligheter for oppføring av nødvendige husvære og næringsbygg relatert til plan- og bygningsloven. Det vises her til *“Garden som ressurs”*, Bygge- og anleggstiltak i og i tilknytning til landbruk – forholdet til plan etter plan- og bygningsloven (KMD og LMD 2017), en veileder til plan- og bygningsloven, LOV 2008-06-27 nr. 71 (pbl.). Veilederen dreier seg om bygge- og anleggstiltak og bruksendringer som ønskes gjennomført i områder som er avsatt til landbruks-, natur- og friluftsmål samt reindrift (LNFR) i kommuneplanens arealdel. Den angir at bygninger bygget primært for utleie ikke anses å inngå som næringsbygg i et utvidet landbruksbegrep.

Anerkjennelse som næring vil også innebære at aktørene erfarer forutsigbarhet fra storsamfunnet for å kunne drive eller utvikle næringen. Som vi kommer tilbake til i kapittel 13, har vi spurt rettighetshaverne om hvordan de oppfatter at forutsigbarheten knyttet til inntekter fra hjortevilt har utviklet seg de siste ti år (se Figur 13.9). Svarene indikerer ikke at det har skjedd noen bedring på området.

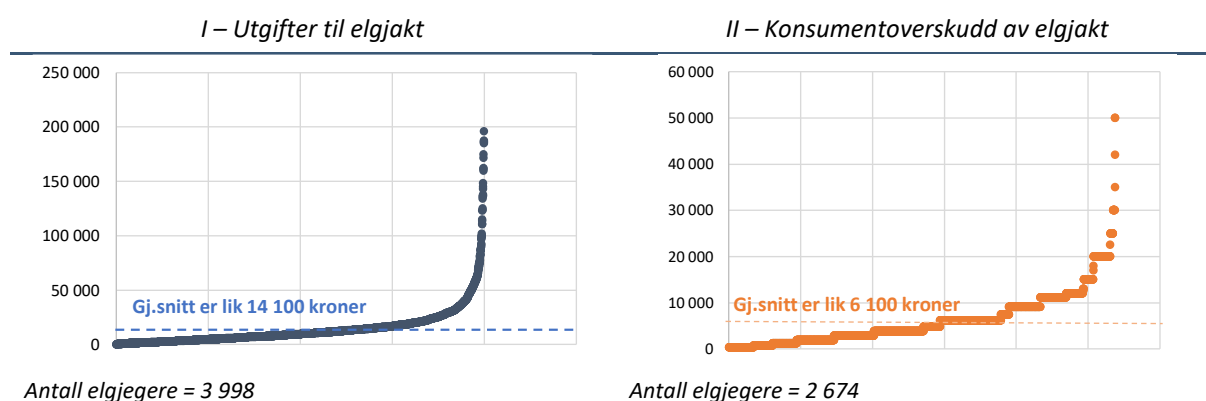
Målet vurderes bare som delvis oppnådd.

SSB sitt totalregnskap for skogbruket viser en årlig verdi av jakten for perioden 2009 – 2012 på mellom 208 og 223 mill. kroner per år.¹³ Jakt representerer om lag 3,7 prosent av samlet verdiproduksjon for skogbruk i perioden. I det store bildet utgjør jakt dermed en liten del av verdiproduksjonen, men for enkelteiendommer kan det være av vesentlig betydning. Som analysen nedenfor viser, er det også et vekstpotensial. Det produseres i Norge anslagsvis 8 000 tonn viltkjøtt årlig (inklusive vilt i innhegning), hvorav 3 000 tonn omsettes gjennom et profesjonelt marked (Norsk Hjortesenter, 2021). NINA har kalkulert den lokaløkonomiske verdiskapingen av storviltjakt til å være 732 mill. kroner i 2017-18, og 988 mill. kroner om en inkluderer ringvirkninger. I denne type beregninger vil det være vesentlig usikkerhet fordi en stor del av jaktbruk og kjøttsalg skjer privat.

Handlingsplan for næringsutvikling basert på høstbare viltressurser (2019) har sett nærmere på potensialet for vekst i forbruket knyttet til jakt som opplevelse og høstingsressurs, der de har identifisert tiltak innenfor tre ulike kategorier: Tiltak som omhandler samarbeid og jaktopplevelse, tiltak som omhandler viltkjøtt, og tiltak som offentlige myndigheter kan bidra med.

NINA ([NINA Rapport 1605](#)) har nylig sett på jegeres økonomiske forbruk under utøvelse av jakt, og anslått at det samlede forbruket av varer og tjenester i forbindelse med storviltjakt i jaktåret 2017-2018 var på i underkant av 1,5 mrd. kroner. De beskriver også et potensial for ytterligere vekst i forbruket i et tiårsperspektiv. Til sammenligning finner Menon Economics (Pedersen mfl., 2020) at en elgjeger i gjennomsnitt har årlige utgifter til elgjakta på cirka 14 000 kroner for jaktåret 2019-2020, se Figur 12.4. Det tilsvarer 900 millioner for alle norske elgjegere. Det kan se ut til å være noenlunde konsistent med NINA sitt anslag. Samtidig finner Pedersen mfl. (2020) at elgjegere i gjennomsnitt hadde et opplevd (konsument-)overskudd fra elgjakta på 6 000 kroner, som tilsvarer cirka 350 millioner kroner.

Figur 12.4 Fordeling av utgifter i kroner (I) og konsumentoverskudd/rekreasjonsverdi i kroner (II) for elgjegere i sesongen 2019-2020, rangert fra lavest til høyest verdi per elgjeger (fra venstre mot høyre)*

*I figurene har vi fjernet jegere med urealistisk høye utgifter og konsumentoverskudd, slik at gjennomsnittet gir mening.

Kilde: Pedersen mfl. (2020)

For å vurdere i hvilken grad målet er nådd, har vi spesielt fokusert på i hvilken grad potensialet for næringsutvikling er utnyttet og rammebetingelsene for videre utnyttelse vurderes å være til stede, og da spesielt rammebetingelser som en kan gjøre noe med.

¹³ Kilde: <https://www.ssb.no/statbank/table/08918/>

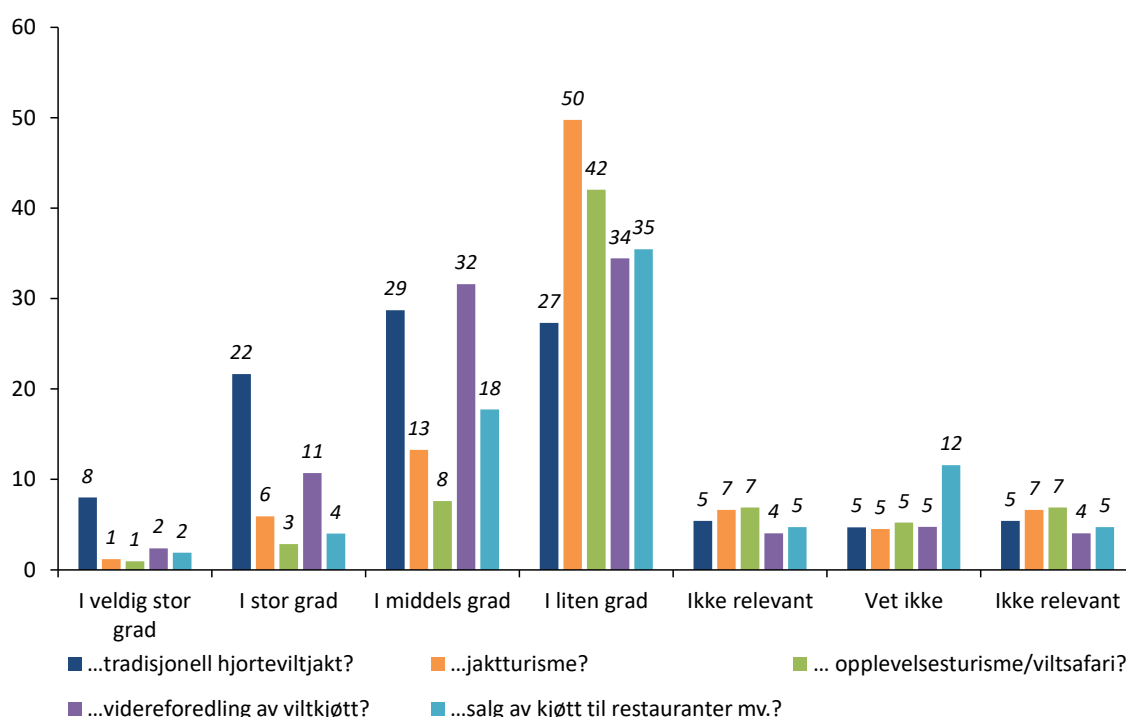
Ekspertgruppen trekker fram handlingsplanen som et konkret tiltak, men at det tok lang tid fra strategien ble lagt fram til det ble etablert en handlingsplan. De trekker fram at det er en del utfordringer som har gjort nyskaping og produktmangfold mer krevende. Blant annet har elgstammen gått ned, og reetablering av ulv går ut over næringsutvikling. Utfordringene for næringsutvikling på sentrale deler av Østlandet som følge av rovvilt er også spesielt påpekt av Skogeierforbundet. Samtidig gjør lengre jakttid det lettere å drive næringsutvikling.

Ekspertene påpeker også at kjøtt delen kan være undervurdert i strategien. Mulighetene for å avhende kjøttet er også viktig i lys av utfordringene i forvaltningen. Her ligger det muligheter, men også mulige hinder dersom det ikke håndteres. Flere andre informanter viser også til at ivaretagelse av viltkjøtt og videre foredling og omsetting/salg på en enkel måte er viktig. Verdiskaping på produktene oppfattes å kunne være vanskelig innenfor regelverket som Mattilsynet forvalter. Handlingsplanen fra LMD peker også på regelverk for kjøtt-håndtering som mulig skranke.

Utfordringer med eiendomsstruktur, og som følge av dette behov for god organisering, trekkes også fram i intervjuer med informanter samt av Andersen og Aas (NINA 2020). Også dette er trukket fram i handlingsplanen fra LMD.

For å vurdere mulighetene for ytterligere verdiskaping på området, ble rettighetshavere og kommuner som besvarte spørreundersøkelsen bedt om å angi i hvor stor grad potensialet for næringsutvikling er utnyttet innenfor området de forvalter, spesifisert på ulike typer næringsutvikling basert på hjortevilt. Svarene framgår av Figur 12.5. For tradisjonell hjorteviltjakt vurderes potensialet som relativt godt utnyttet, mens for jaktturisme, opplevelsesturisme og utnyttelse av kjøressursene oppfattes potensialet i liten grad å være tatt ut.

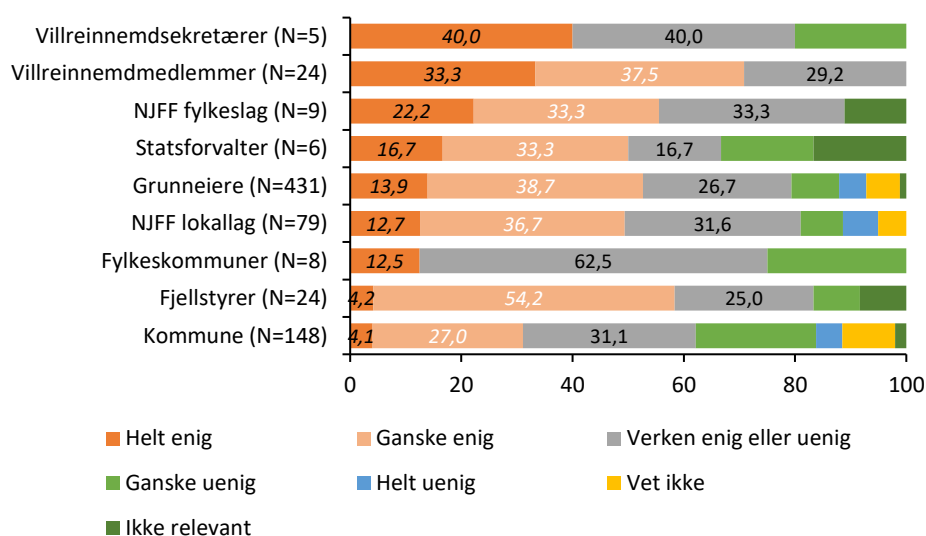
Figur 12.5 Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: I hvor stor grad vil du si at potensialet for næringsutvikling er utnyttet innenfor..., i prosent (Sammenstilling av svar fra kommuner og grunneiere)

Kilde: Spørreundersøkelsen

Det synes å være et uutnyttet potensial innenfor flere typer av næringsutvikling knyttet til hjortevilt. Samtidig uttrykker talspersoner for virkemiddelapparatet at de har mulighet for å støtte utvikling av gode reiselivsprosjekter på området. Et relevant spørsmål er videre om rettighetshaverne er interessert i en videre næringsutvikling. Dette er fulgt opp i spørreundersøkelsen, hvor de ulike aktører er spurt om hvordan de oppfatter at rettighetshaverne er bevisst på mulighetene for næringsutvikling basert på hjortevilt. Svarene er gjengitt i Figur 12.6, og viser at det er ulike oppfatninger blant aktørgruppene. Villreinnemnder synes å være noe mer positive til påstanden om at rettighetshaverne er bevisst på mulighetene for næringsutvikling enn øvrige. Kommuner og fylkeskommuner er mest uenig eller usikre på påstanden. Vi ser også at NJFF lokallag, grunneiere og statsforvaltere ligger på omtrent samme nivå, hvor om lag halvparten av respondentene er helt eller ganske enig. Årsaken til at ikke en større andel svarer at de er enig eller uenig kan være at rettighetshaverne er en sammensatt gruppe med tilsvarende blandede interesser. Norsk Hjortesenter (2021) har i rapporten «Mer viltkjøtt» vurdert vekstpotensialet for nærmeste tiårsperiode for mengde av viltkjøtt foret i det profesjonelle markedet og anslått at dette kan dobles i sum for det ville viltet og det tamme viltet. Om en bare ser på det ville viltet, anslår de et potensial for en volumvekst på 60 prosent. Dette samsvarer med resultatene fra spørreundersøkelsen.

Figur 12.6 Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Rettighetshaverne er bevisst på mulighetene for næringsutvikling basert på hjortevilt, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Det er interessant å vurdere om det er skranker for utvikling av næringsaktivitet som en kan gjøre noe med. I intervjuene er dette behandlet, og følgende skranker er spilt inn:

Ulikheter i avgiftsnivå for private aktører og Statskog. Statskog er en stor aktør i markedet for salg av jaktprodukter. Deres prispolitikk eller prisnivå blir da vesentlig for prisdannelsen i markedet. Når Statskog kan selge sine produkter uten moms, mens andre aktører må ha momspåslag på sine priser, mener noen informanter at dette påvirker hvor mye andre aktører kan ta betalt. For jegeren vil det være prisen inklusive moms som er interessant, ettersom jeger ikke har fradragsrett for mva. Det blir da mindre attraktivt for private rettighetshavere å satse på jaktbasert reiseliv. Statskog konkurrerer imidlertid i liten grad med de som selger tilrettelagt jakt.

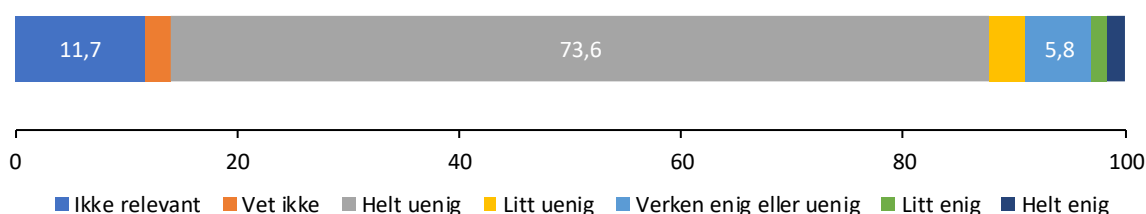
Regler for kjøttåndtering og omsetning av viltkjøtt. Regelverk for kjøttåndtering påvirker hvordan jakt kan organiseres og legges opp. Ordningen vi har med feltkontrollører fungerer godt når kjøttet skal fordeles blant jegerne og jegerne selv tar seg av finoppdeling. Reglene for kjøttåndtering oppleves i dag som en skranke først og fremst når jegerne ønsker å selge kjøttet, eller ønsker å få skroten skåret ned på slakteri. Dette er ikke minst viktig når en ønsker å få inn nye jegere.

Fortsatt for korte jakttider. Jakttidens lengde er av betydning for muligheten for å utvikle næring. Med kort jakttid mener noen det krevende å utvikle næring. Det blir vanskelig å få lønnsomhet på investeringer for en næring som skal drives 1–3 måneder i året. Utvidet jakttid vil også øke muligheten for å ha med betalende gjester. Jakttiden for hjortevilt har blitt utvidet etter at strategien ble vedtatt, men det kan være muligheter for ytterligere utvidelser, uten å komme i konflikt med jaktetiske regler.

Regelverk for næringsbygg. På mange eiendommer er det skogshusvær, seterbuer og jakthytter i tilstrekkelig omfang for næringsutvikling, men det er også eiendommer som mangler slik infrastruktur. Regelverket for oppføring av selv små jakthytter er krevende og behandler det som oppføring av fritidshytte, med tilsvarende liten mulighet for tillatelse. Dette er en problemstilling som Skogeierforbundet omtalte i sin rapport «Nødvendige rammebetingelser i lovverk og lovanvendelse for økt verdiskaping i det bygdebaserte reiselivet» allerede i 2006, men problemet har ikke blitt mindre siden da.

Rovviltpolitikken. Rovviltpolitikken, spesielt i ulvesonen, har vesentlig svekket kvaliteten på jaktproduktet på berørte eiendommer. Det blir mer risikabelt å jakte med løshund, elgen blir ifølge flere mer lettskremt og vanskelig å jakte på og mulighetene for å observere elg under jakt og mulighetene for å felle elg går vesentlig ned. Kvaliteten og betalingsvilligheten for produktet som tilbys går dermed også ned.

Figur 12.7 I hvilken grad elgjegerne er enige i påstanden «Ulv i jaktområdet er positivt for jaktopplevelsen», i prosent

Antall elgjegere = 3 744. Kilde: Spørreundersøkelse til elgjegere høsten 2019, bearbeidet av Menon Economics

Eiendomsstruktur - organisering av mindre grunneiere for bedre næringsutvikling. Satsing på næringsutvikling er krevende når dette krever forpliktende og langsiktig samarbeid mellom naboer. Dette krever god organisering, og vi har ikke gode modeller for dette. Andersen og Aas (NINA 2020) peker på at det er «færre eksempler å vise til blant mindre eiendommer, og at det er sannsynligvis her at den største utfordringen ligger i dag», som understøtter innspillet fra Bondelaget om behov for ressurser til organisering.

Infrastruktur for kjøttmottak. Muligheten for å levere viltkjøtt til godkjent kjøttmottak varierer over landet. Bedre utbygging av kjøttmottak vil forenkle kjøttåndteringen, spesielt i situasjoner hvor en får mer kjøtt enn jegerne selv ønsker å håndtere. Enkel avsetning av kjøtt vil også gjøre det enklere å tilpasse jaktprodukt mot nye jegergrupper og mer uerfarne jegere. En del av dette må også være å få på plass fungerende ordning for ivaretagelse av fallvilt.

Samtidig som en må være bevisst på hva som er skranker for mulig næringsutvikling, er det også et poeng å ikke bli for problemfokuset. Innovasjon Norge er tydelig på at det er uutnyttede muligheter for næringsutvikling, og at det er viktig å utforske mulighetene innenfor de rammer som eksisterer i dag.

Det gjøres en del på næringsutvikling basert på hjortevilt. Ikke minst er handlingsplanen fra LMD et vesentlig bidrag. Jakttidene har blitt utvidet etter 2009. Vi har likevel ikke grunnlag for å si at det har vært noen reell økning i aktivitet på området etter 2009. Ut ifra innspill på skranker, er det flere mulige grep som kan gjøres for å nå målet om økt aktivitet.

Mål: Økt bevissthet om jegeren som del av en bærekraftig ressursbruk

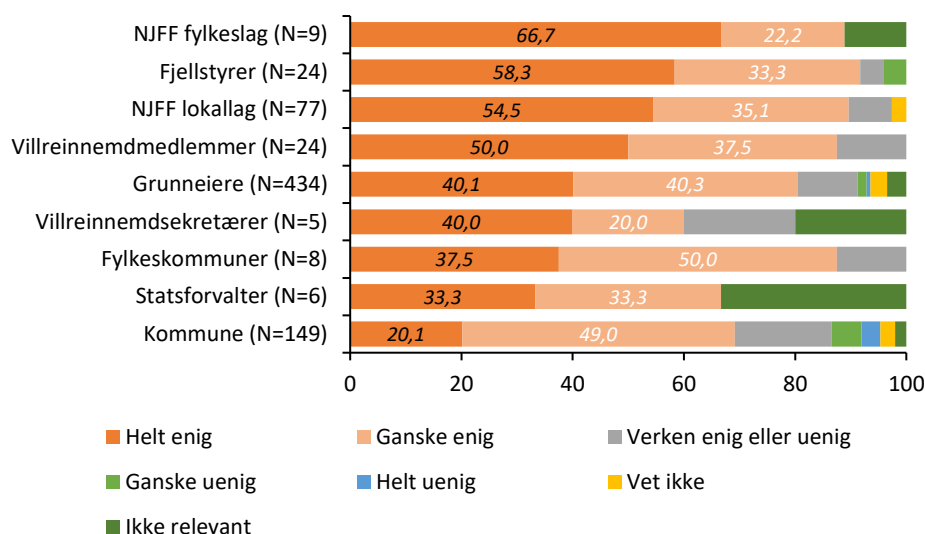
Tillit til viltforvaltningen og jakt som et vesentlig element i en bærekraftig hjorteviltforvaltning er vesentlig for jaktens anseelse, og i denne sammenheng jakt som produkt. Det er derfor interessant å vurdere nærmere hvordan jegerne oppfattes.

Det er noe ulik oppfatning blant våre informanter om det er tilstrekkelig og økt bevissthet om jegeren som del av en bærekraftig ressursbruk. Enkelte opplever at rettighetshavere, andre næringsaktører og det offentlige i ganske stor grad er bevisst på jegeren som del av en bærekraftig ressursbruk og at jakt oppleves som en viktig ressurs, mens andre påpeker at bevisstheten varierer. Det er områder hvor jaktentreprenører klarer å skape en bevissthet rundt verdier, og andre steder hvor man i større grad opplever at tradisjonell landbruksnæring som husdyrhold har en konkurrent direkte i hjortevilt. En aktør oppfatter at jegerne i enda større grad sitter på kunnskap og informasjon som kunne kommet forvaltningen til nytte. Det vises i den sammenheng også til viktigheten av å ha gode møteplasser og nær dialog for å formidle kunnskap og informasjon.

For å få klarhet i de ulike gruppenes vurdering av jegeren, er det i spørreundersøkelsen stilt spørsmål om respondentenes oppfatning av følgende påstand: *Min virksomhet er bevisst på jegeren som del av en bærekraftig ressursbruk*, se Figur 12.8. En dominerende andel av respondentene er helt eller delvis enige i påstanden. Størst er enigheten blant respondentene fra NJFF lokalt og på fylkesnivå, villreinnemdsmedlemmer, fjellstyrer, grunneiere og fylkeskommuner. Kommuner, statsforvaltere og villreinnemdssekretærene er ikke riktig så klare, men også her er mer enn 60 prosent av respondentene helt eller delvis enige.

Figur 12.8

Svarfordeling (i prosent) på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Min virksomhet er bevisst på jegeren som del av en bærekraftig ressursbruk.

Kilde: Spørreundersøkelsen

Svarene fra spørreundersøkelsen gir et såpass klart bilde om at jegeren anses som en del av en bærekraftig ressursbruk at resultatmålet vurderes oppnådd, med forbehold om at undersøkelsen gir oss svar på situasjonen nå og ikke sier noe om utviklingen.

Mål: Forvaltningen av hjortevilt er et eksempel på god nasjonal naturressursforvaltning

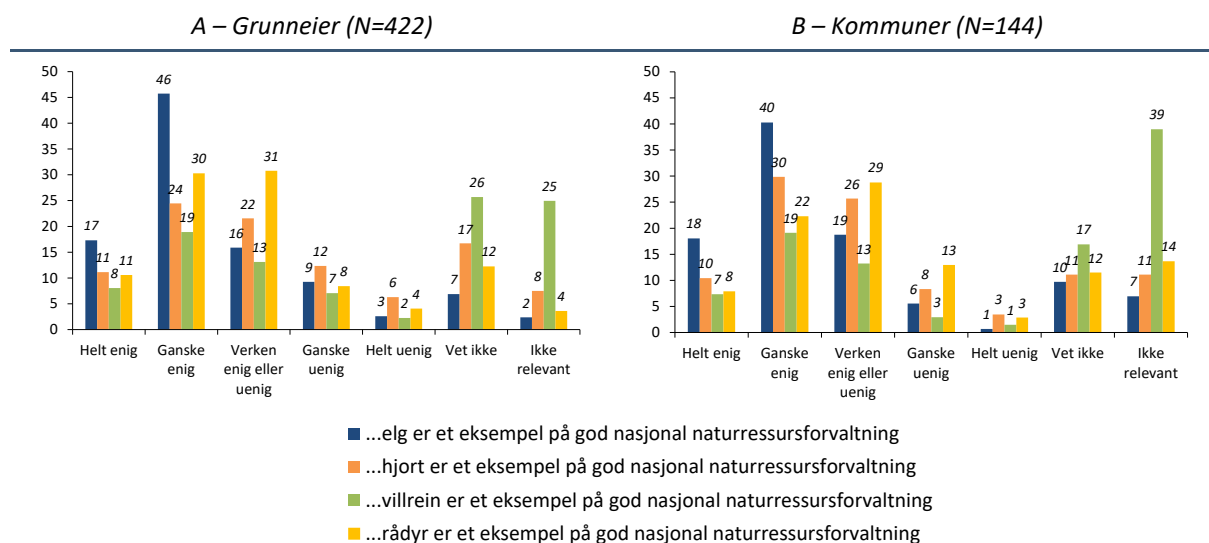
God nasjonal ressursforvaltning av hjorteviltstammene er viktig ut ifra et overordnet krav til bærekraftig naturforvaltning, men i denne sammenheng også for å få en stabil og forutsigbar situasjon for de som ønsker å satse på næringsutvikling basert på hjortevilt.

Det synes å være forholdsvis bred enighet blant informantene om at hjorteviltforvaltningen i Norge i all hovedsak er et eksempel på god nasjonal naturressursforvaltning. Samtidig påpeker enkelte at forvaltningen kan bli bedre med tanke på at det noen steder er for mye hjortevilt, skogskader og påkjørsler. En aktør vi har intervjuet vurderer derimot at målet i mindre grad er oppnådd og at potensialet i liten grad er realisert. Om en i denne sammenheng trekker inn beiteskader, oppfattes forvaltningen ikke som bærekraftig for områder med store beiteskader. Problemstillingen med beiteskader er nærmere vurdert under Fyrtårn 9.

Spørsmålet om hjorteviltforvaltningen er et eksempel på god nasjonal naturressursforvaltning er også dekket gjennom spørreundersøkelsen, hvor det er stilt spørsmål om vurderingen spesifikt for forvaltningen av hver hjorteviltart. Resultatene fremgår av Figur 12.9 og er vist for henholdsvis grunneiere og kommuner. Funnene indikerer at forvaltningen av elg i større grad enn hjort og rådyr oppfattes som et eksempel på god nasjonal naturressursforvaltning.

Figur 12.9

Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Forvaltningen av elg/hjort/villrein/rådyr er et eksempel på god nasjonal ressursforvaltning, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

For elgforvaltningen ser vi at 63 prosent av grunneiere og 58 prosent av kommunene som har besvart undersøkelsen er helt eller delvis enige i at forvaltning av elg er et eksempel på god nasjonal naturressursforvaltning, samtidig som bare 12 og 7 prosent er helt eller delvis uenig.

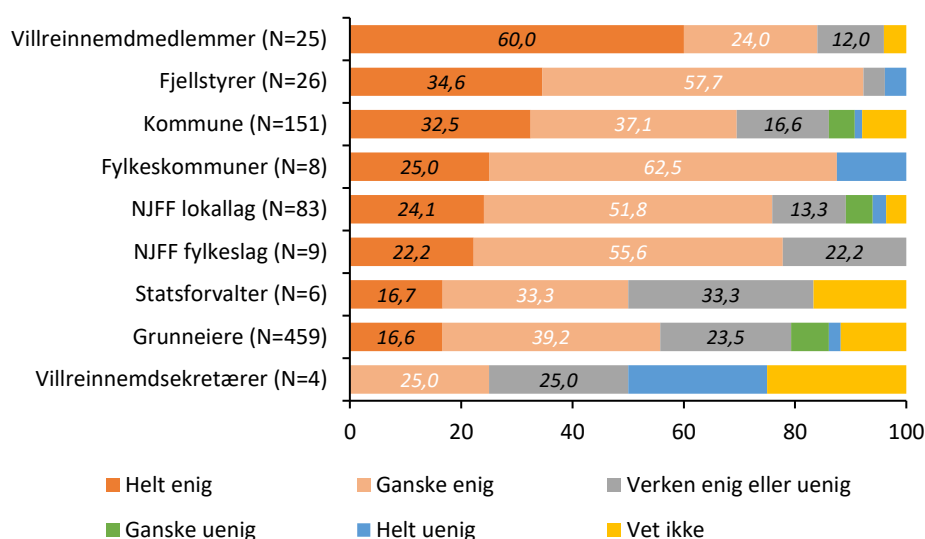
Forvaltningen av hjort vurderes mindre positivt enn forvaltningen av elg. Her er det 35-40 prosent som er helt eller ganske enig i at forvaltningen av hjort er et eksempel på god nasjonal naturressursforvaltning, samtidig som hhv. 18 og 11 prosent er helt eller ganske uenig. Kommunene vurderer hjorteforvaltningen mer positivt enn grunneierne. Når grunneierne vurderer forvaltningen av hjort noe mer kritisk enn kommunene er det rimelig å anta at dette delvis skyldes beiteskader fra hjort, som grunneiere sannsynligvis er mest opptatt av.

For villrein er det tilsvarende 27 og 26 prosent som er helt eller ganske enig i at villrein er et eksempel på god nasjonal naturressursforvaltning, men andelen som er helt eller ganske uenig er lav, på 4-9 prosent. Vurderingen av villreinforvaltningen skiller seg ut med en stor andel av respondentene som ikke vet eller har svart at dette ikke er relevant for dem.

For rådyr er 41 prosent av grunneiere og 30 prosent av kommuner som har besvart undersøkelsen helt eller ganske enig i at forvaltningen av rådyr er et eksempel på god nasjonal naturressursforvaltning, samtidig som 12 og 16 prosent er helt eller ganske uenig. Her er det grunneierne som vurderer forvaltningen mest positivt.

En forutsetning for god naturressursforvaltning er at den skal være kunnskapsbasert. Dette er fulgt opp i spørreundersøkelsen hvor respondentene er bedt om å vurdere påstanden: "Hjorteviltforvaltningen er mer kunnskapsbasert enn den var for 10 år siden", se Figur 12.10.

Figur 12.10 Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Hjorteviltforvaltningen er mer kunnskapsbasert enn den var for 10 år siden, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Det er gjennomgående stor tilslutning til påstanden, som indikerer en klar forbedring på området. Statsforvaltere, grunneiere og spesielt villreinnemdssekretærer skiller seg noe ut med litt lavere tilslutning til påstanden. Blant statsforvalterne er 50 prosent helt eller ganske enig, samtidig som det ikke er noen som er uenig. Blant grunneierne er det 56 prosent som er helt eller ganske enig og 9 prosent som er helt eller delvis uenig. Også blant grunneiere og statsforvaltere blir det dekning for å si at den dominerende holdningen er enighet til påstanden. For villreinnemdssekretærene er bildet mer sammensatt. Her er det riktignok bare fire svar av totalt 8, og disse fordeler seg likt i spennet fra ganske enig til helt uenig. Når vi ser villreinnemdssekretærenes svar sammen med svar fra villreinnemdsmedlemmene, skiller ikke respondentene for villreinforvaltningen seg totalt sett mye fra de øvrige respondenter.

Totalt sett indikerer svar vi har fått at forvaltningen av hjortevilt er kunnskapsbasert og et eksempel på god nasjonal ressursforvaltning. Tilslutningen til en slik oppfatning varierer imidlertid ut fra hvilket hjortedyr det er snakk om. Størst tilslutning er det for forvaltningen av elg. Noe usikkerhet kan det være knyttet til oppfatningen av villreinforvaltningen, men også for villrein blir det samlede bildet tilslutning til at forvaltningen har blitt mer kunnskapsbasert.

Mål: Økt rekruttering

Rekruttering er spesielt utredet under Fyrtårn 2, og vi gjentar ikke vurderingene her. Vi vil likevel påpeke at rekruttering er sentralt for næringsutviklingen. Arbeid for økt rekruttering blir her et arbeid for styrking av etterfølgelsen etter eget produkt. I denne sammenheng vil det også kunne bidra til produktutvikling, ved at en som tilbyder må vurdere hvordan produktet må formes for å være attraktivt for nye brukergrupper. Derfor blir det viktig at rettighetshaver også er bevisst denne oppgaven. I tillegg til de tiltak som er nevnt i oppsummeringen under Fyrtårn 2 om rekruttering, blir det for rettighetshavere og næringsutviklere å ha fokus på en produktutvikling som retter seg mot nye og ikke minst yngre jegere og småbarnsforeldre. Vi må forvente at behov og muligheter i denne potensielle kundegruppen er annerledes enn de eldre jegere som i dag dominerer.

12.4 Samlet vurdering

Fyrtårn 8 har tre tiltak og fem resultatomål. To av tre tiltak kan langt på vei sies å være fulgt opp. Det tiltaket vi ikke kan se er gjort er "Opprette en premieringsordning for aktive miljøer innen innovasjon og produktutvikling." Manglende oppfølging av dette tiltaket vurderer vi ikke å være vesentlig for oppnåelsen av resultatomålene under fyrtårnet. Det er ikke i noen av intervjuene påpekt at mangelen på en slik premieringsordning har vært vesentlig for deres vurdering. Vi tror likevel en slik premieringsordning kan bidra til økt interesse for å satse på området, og bør vurderes fulgt opp.

Bilde 12.3 Tallerken med hjortekjøtt

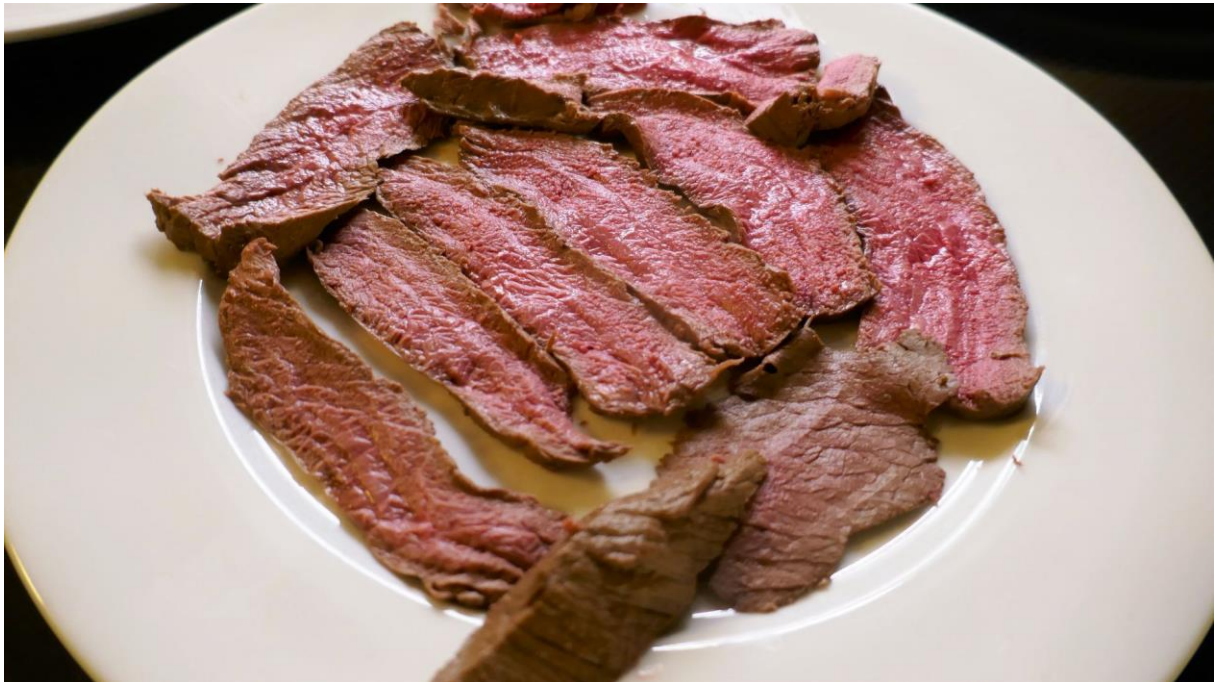

Foto: Johan Trygve Solheim, Norsk Hjortesenter

På overordnet nivå kan det diskuteres i hvilken grad det offentlige skal ta ansvar for å sikre eller tilrettelegge for næringsutvikling knyttet til hjortevilt, se også diskusjon i kapittel 5.3. Ekspertgruppens vurdering er at det offentlige har et ansvar på området, ved å tilrettelegge for verdiskaping, uten at det betyr subsidiering. Spesielt blir det naturlig å se om det er spesielle hindringer i offentlig regelverk eller andre rammevilkår som påvirkes av offentlig politikk eller tiltak, som bør følges opp.

Resultatomålene er delvis oppnådd. Resultatmålet om økt rekruttering er ikke analysert her, ettersom dette er grundig vurdert under Fyrtårn 2. Resultatomålene hvor vi ser det er størst forbedringspotensial er:

- Jakt, opplevelsesturisme og nisjeproduksjon er anerkjent som en viktig landbruksnæring innen 2015
- Økt lokal verdiskaping for rettighetshavere og andre næringsaktører

Det er en del tiltak som kan gjennomføres for å øke måloppnåelse. Vi har i vurderingen av hvert enkelt mål angitt forslag til mulige tiltak som har fremkommet gjennom arbeidet. De viktigste forslagene som bør følges opp for å få til en utvikling er:

Tiltak for bedre organisering av mindre grunneiere tilrettelagt for næringsutvikling.

Satsing på næringsutvikling vil for den vanlige norske utmarkseiendom kreve forpliktende og langsiktig samarbeid mellom naboer. Dette er krevende og krever gode modeller, faglig bistand og stimulering til samarbeid.

Utvikling av infrastruktur og regelverk for kjøttsalg

Regelverk og muligheter for kjøtthåndtering og kjøttsalg påvirker hvordan jakt kan organiseres og legges opp. Ordningen med feltkontrollører fungerer godt når kjøttet skal fordeles blant jegerne og jegerne selv tar seg av finoppdeling. Det er likevel mye viltkjøtt som ikke finner veien til de som har betalingsvillighet for det. Utbygging av lokale kjøttmottak vil forenkle kjøtthåndteringen, spesielt i situasjoner hvor en får mer kjøtt enn jegerne selv ønsker å håndtere. I samarbeid med Mattilsynet bør det avklares muligheter for forenkling av regelverk for kjøtthåndtering når dette skal skjæres ned for detaljsalg.

LMD har i sin handlingsplan også angitt en rekke tiltak både rettet mot grunneiere og offentlige myndigheter.

Samlet sett kan ikke målene angitt for fyrtårn «Nyskaping og produktmangfold» sies å være nådd, selv om det har vært aktiviteter i samsvar med strategien på deler av området. Det mest sentrale tiltaket framover for å nå målsettingene knyttet til fyrtårnet er aktiv oppfølging av handlingsplanen fra LMD 2019.

13 Fyrtårn 9 – Skogen og hjorteviltet

13.1 Formål og hovedtiltak

Fyrtårn 9 handler om et helhetlig syn på virkesproduksjon og hjortevilt for å få best mulig økologisk og økonomisk utnyttelse av produkter fra skogen.

Strategien nevner at det er behov for utvikling av "samfunnsregnskap" for skogbruket og samspillet mellom hjorteviltet og skogen, utvikling av gode "brukerveiledninger" for kommunenes myndighet innenfor skog- og viltforvaltningen, gjennomføring av forsøk med ulike skjøtsels- og hogstregimer, avskytingsregimer mv. samt beregning av ulike skogtypers tålegrense for beitetrykk.

Videre bør framtidens skogproduksjon vurderes opp mot kjente klimascenarier. LMD og MD (nå KLD) må ifølge strategien ta initiativ til å utvikle retningslinjer for bruk av kommunens myndighet etter viltloven opp mot skoglovens bestemmelser. Slike retningslinjer må utvikles i samråd med rettighetshaver- og brukerorganisasjoner. DN (nå Miljødirektoratet) må utvikle verktøy slik at kommunene settes i stand til å utvikle etterprøvbare og operasjonelle mål for hjorteviltforvaltningen.

Resultatmål:

- Optimal produksjon av tømmer og vilt ut fra de til enhver tid rådende naturgitte og politiske forutsetninger.
- Større økonomisk forutsigbarhet hos rettighetshavere.
- Kommunenes rolle og myndighet er tydeliggjort.

13.2 Vår tilnærming til å vurdere måloppnåelse

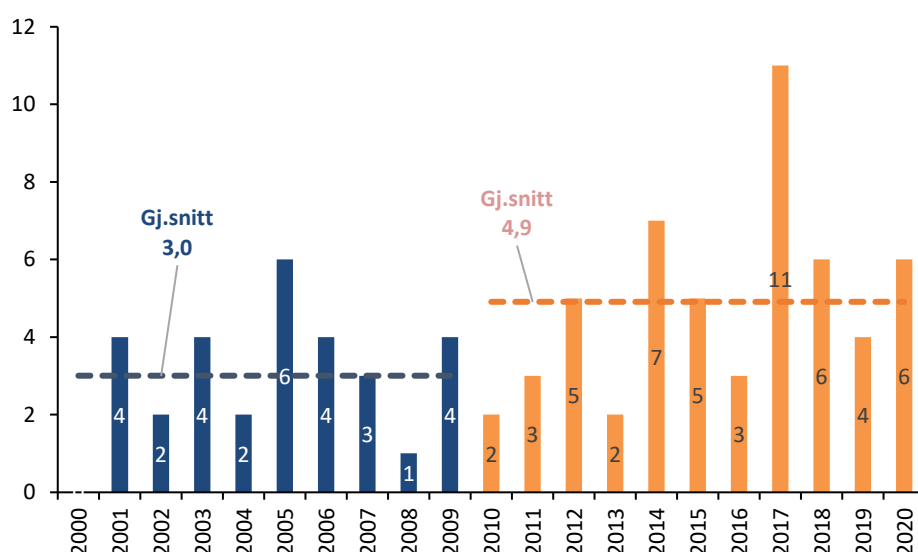
Vi har i intervjuer og spørreundersøkelser spurt ulike aktører om de mener vi i dag har en optimal produksjon av tømmer ut fra de gitte forutsetningene, hvordan situasjonen tilknyttet den økonomiske forutsigbarheten er, samt om kommunenes rolle og myndighet er tydeliggjort. Videre har vi sett på vitenskapelige publikasjoner for å undersøke om det har blitt gjort forsøk på ulike skogskjøtsels- og avskytingsregimer. I de tilfellene svarene til enkeltgrunneiere overlappet med svarene til tillitsvalgte i grunneierorganisasjoner, ble disse håndtert som én gruppe. Vi har også studert offentlige dokumenter og nettsider for å bekrefte om tiltak er fulgt opp eller ikke.

13.3 Måloppnåelse

Tiltak: Gjennomføre forsøk med ulike skjøtsels- og hogstregimer, avskytingsregimer mv. samt beregning av ulike skogtypers tålegrense for beitetrykk.

Det har i løpet av det siste tiåret blitt publisert flere artikler om beiteskader og forebyggende tiltak enn tidligere år. I perioden fra 2000 til 2009 ble det i snitt publisert tre artikler i året som tar for seg skogskader og hjortevilt, mot nærmere fem i året i perioden 2010 til 2020 (Figur 13.1).

Figur 13.1 Omfanget av forskningsprosjekter som omhandler skogskader og hjortevilt*

* For å komme frem til tallene har vi søkt etter ordene: browsing damage og forest i kombinasjon med enten moose, deer eller ungulate. Vi har søkt blant artikler der minst én av forfatterne er affiliert til en institusjon i Norge, Sverige eller Finland. Kilde: Web of Science og Scopus

Blant annet kan studien til Herfindal m.fl. (2015) nevnes, som viste at elgbeiteskader på furu var mindre i områder med høy furutetthet og god tilgang til vintermat, og at denne sammenhengen var den samme på ulike romlige skalaer. Høy tilgang til fôr kan oppnås ved intensivt markberedning (Saurasunet m.fl. 2018) samt tilgjengelig-gjøring av hogstavfall (Loosen m.fl. 2021). Et ofte brukt tiltak for å redusere beiteskader er vinterforing av hjortevilt, og dette tiltaket har blitt evaluert i flere studier, med både positive og negative effekter på elgenes beitemønster avhengig av avstand til foringen og tilgang til annen mat (van Beest m.fl. 2010, Mathisen m.fl. 2014, Felton m.fl. 2017). I 2016 ble det forbudt med foring av hjortevilt i hele landet for å begrense spredningen av CWD (*Forskrift om tiltak for å begrense spredning av CWD*, 2016). Det har likevel i enkelte områder vært mulig å søke om dispensasjon fra forbudet for å holde vilt borte fra trafikken og for å hindre at hjortevilt sulter i hjel. Den økende ulvebestanden har så langt ikke gitt noe synlig reduksjon av elgbeiteskader i ulverevir, trolig fordi jakt fortsatt er den viktigste regulerende faktoren for elgbestanden (Sand m.fl. 2019, Gicquel m.fl. 2020, Ausilio m.fl. 2021). Hjorteviltet vil ofte trekke til vinterbeiteområdene utover senhøsten, og følgelig vil de kunne forårsake skader på skogen. Trekkatferden til elg og hjort gir også en skjev fordeling av kostnader og goder for rettighets-havere, og ofte går administrative grenser gjennom individers hjemmeområder, som vist for hjort (Meisingset m.fl. 2018). Flere metoder har blitt utprøvd for å utligne skjevheten i nytte og kostnad av hjortevilt som beveger seg over store arealer. Et eksempel er vinterjakt på elg i utvalgte kommuner i tidligere Hedmark (*Forskrift om utvidelse av jakttid på elg i Hedmark*, 2014). Der ble det jaktet på trekkende elg fra andre kommuner og distrikter, men strategien har vist blandet effekt. Til tross for en kraftig bestandsreduksjon vil beiteskadene kunne være store.

Det er tidligere gjort en del arbeid om hva som lønner seg av skogproduksjon og hjortevilt (Solbraa 2005, Wam m.fl. 2005, Wam og Hofstad 2007, Solbraa 2008, Aanesland 2009, Nilsen m.fl. 2009, Thorvaldsen m.fl. 2010, Loosen m.fl. 2021). Det er påfallende at mange av disse publikasjonene ble publisert allerede før strategien ble laget i 2009. Det teoretiske grunnlaget har vært tilgjengelig, men vi kan ikke se at disse har blitt utprøvd i praksis.

Videre anmerket også ekspertgruppen at det er gjort en god del rundt modellering av samproduksjon av skogressurser, men spørsmålet er om man får brukt dette i forvaltningen. Det finnes relativt mange studier som har

kommet fram til gode modeller for naturgitte forhold (f.eks. skogproduksjon, bestandsstørrelse, beiteuttak m.m.). Det foreligger imidlertid få til ingen modeller som klarer å modellere hjorteviltpolitikken, og følgelig finnes det mindre eller ingen empirisk belegg for dette. Det er derfor behov for langsiktige og stabile gode prosjekter hvor man prøver ut og følger opp. Ekspertgruppen understreker at Forskningsrådet vanligvis finansierer opp til femårige prosjekter med grensesprengende ambisjoner. Langsiktige, praktiske, eksperimentelle og nyttige elg-skogprosjekter trenger annen langsiktig finansiering.

Det er publisert artikler om vilt og skog. Vi kjenner i liten grad til langvarig utprøving av viltvennlig hogstføring i større skala eller av avskytningsregimer. Skog-vilt-forsøk er praktisk anlagt og trenger langsiktig finansiering.

Tiltak: Utvikling av «samfunnsregnskap» for samspillet mellom hjorteviltet og skogen

Et samfunnsregnskap er en oversikt over ringvirkningene en næring har i samfunnet, herunder hvordan en næring bidrar til å finansiere offentlig velferd og opprettholde aktivitet gjennom verdikjeden. Det finnes eksempler på slike samfunnsregnskap fra blant annet olje- og energisektoren og samferdselssektoren (Kjærland m.fl., 2012). Verken LMD eller KLD er kjent med at det er utviklet samfunnsregnskap for skogbruket og samspillet mellom hjorteviltet og skogen av nyere dato.

Tiltaket er ikke iverksatt.

Tiltak: LMD og KLD må ta initiativ til å utvikle retningslinjer for bruk av kommunens myndighet etter viltloven i forhold til skogloven, samt at det må utvikles gode «brukerveiledninger» for kommunenes myndighet innenfor skog- og viltforvaltning.

Dette er egentlig to tiltak, både å utvikle retningslinjer og å utvikle brukerveiledere for kommunens myndighet innenfor skog- og viltforvaltningen. De overlapper i stor grad og blir derfor diskutert under ett.

Det kommunale selvstyre gir kommunene et bredt handlingsrom også innenfor skog- og viltforvaltningen. Det har i senere tid blitt tatt initiativ til å klarlegge kommunenes myndighet etter viltloven i forhold til skogloven. Kommunene har eksempelvis hjemmel gjennom skogloven § 6 som beskriver bl.a. foryngelsesplikten, og § 9 som beskriver kommunens mulighet å iverksette tiltak dersom skader som følge av for mye hjortevilt er for store. Dette oppfattes å bli gjort i liten grad.

Miljødirektoratet har utarbeidet konkrete veiledere for bl.a. hjorteviltforskriften og forskrift om jakt, felling og fangst. På deres hjemmeside finnes også helt konkrete veiledere som tydeliggjør hva som er kommunenes ansvar for de enkelte bestemmelsene.¹⁴ Det har videre blitt utviklet konkrete veiledere for kommunenes målsettinger og plikter for praktisk hjorteforvaltning (Hegland og Frøyen, 2015). Vi savner slike veiledere for de andre hjorteviltartene.

Tiltakene har blitt iverksatt, men mangler oppfølging.

¹⁴ <https://www.miljodirektoratet.no/myndigheter/arter-og-naturtyper/jakt-felling-fangst/kommunens-ansvar/> , <https://www.miljodirektoratet.no/myndigheter/arter-og-naturtyper/forvalte-vilt/forvalte-hjortevilt/forvalte-elg-hjort-og-radyr/kommunens-ansvar-og-oppgaver/>

Tiltak: Miljødirektoratet må utvikle verktøy slik at kommunene settes i stand til i å utvikle etterprøvbare og operasjonelle mål for hjorteviltforvaltningen.

Miljødirektoratet har blant annet nylig videreutviklet og oppdatert Hjorteviltregisteret, samt forenklet rapporteringen gjennom «Sett og skutt»-appen. Dette er verktøy som bidrar til at kommunene får et bedre kunnskapsgrunnlag og kan etablere etterprøvbare og operasjonelle mål (omtalt nærmere under Fyrtårn 5 og 6).

Tiltaket har blitt iverksatt.

Mål: Optimal produksjon av tømmer og vilt ut fra de til enhver tid rådende naturgitte og politiske forutsetninger.

Skogressursen gir et inntektsgrunnlag til rettighetshaver ved at man kan produsere og selge tømmer, og ved at man får inntekter fra jakt på hjorteviltet (eksempelvis gjennom jaktsalg og tilhørende tjenester, som omtalt under Fyrtårn 8). Hjorteviltet (spesielt elg og hjort) bidrar samtidig til skader på skog og innmark, ved at de beiter på unge furutrær og innmarksbeite samt skader voksne trær ved barknag (gjelder spesielt hjort). Jo høyere tettheten av hjorteviltstammen er, desto høyere vil man forvente at skog- og innmarkskadene blir. Rettighetshavere står med andre ord overfor en avveining mellom høy hjortevilttetthet (med høye jaktinntekter og store skog-/innmarkskader) og lav hjortevilttetthet (med lave jaktinntekter og små skog-/innmarkskader). Det er også mulig å skaffe hjorteviltet mer fôr gjennom viltvennlig skogbruk (Sæther mfl. 1992). Det er imidlertid lite utprøvd, og vi behandler ikke det videre.

Bilde 13.1 **Hjort på innmark**

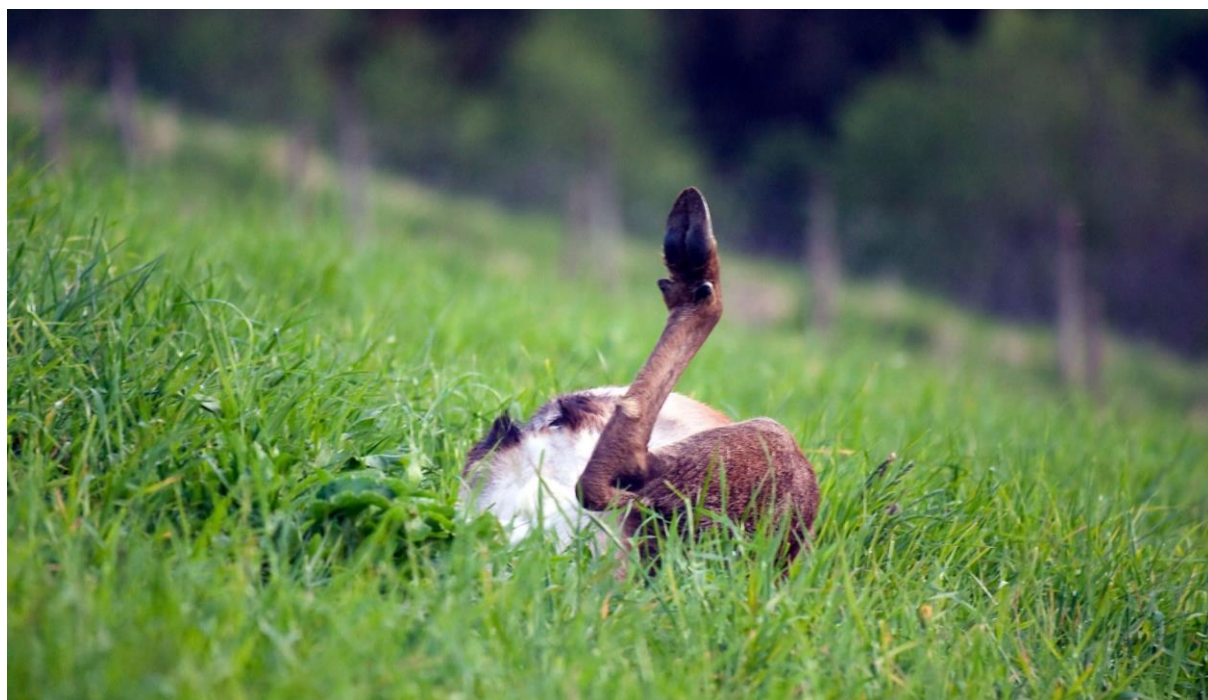
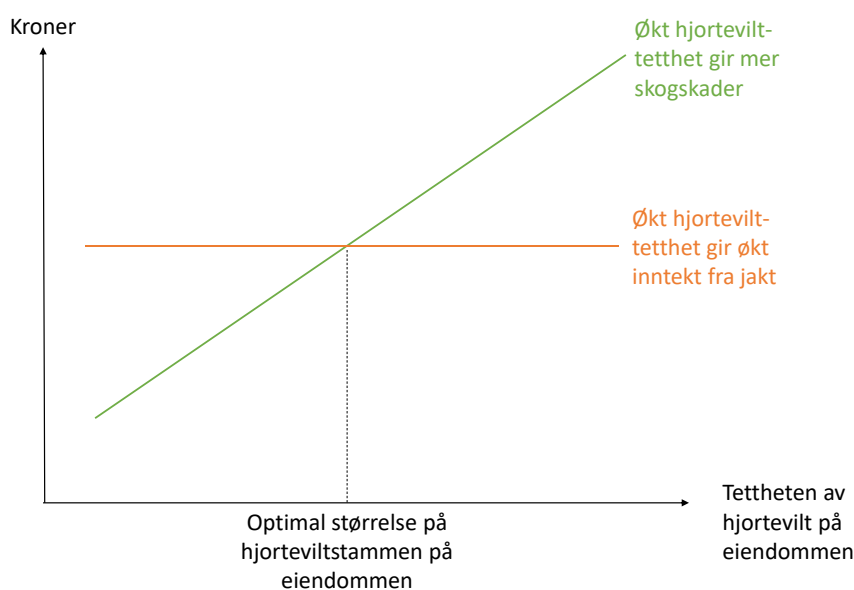

Foto: Johan Trygve Solheim, Norsk Hjortesenter

Den optimale tettheten av hjortevilt, ut fra et grunneierperspektiv, er der grenseinntekten av en marginal økning i tettheten av hjortevilt (i form av økte inntekter knyttet til jaktsalg) er lik grensekostnaden av en marginal økning i tettheten av hjortevilt (i form av økte kostnader ved skogskader). Dette er dog en sterk forenkling av virkeligheten da det er en rekke andre forhold som spiller inn, herunder rekreasjonsverdien av jakta m.m. I denne situasjonen er grunneiernes overskudd maksimert, se Figur 13.2. For å illustrere poenget er det nyttig å se for seg at man har en tilpasning til venstre for det optimale punktet. I dette tilfellet vil rettighetshavers totale overskudd økes av at hjortevilttettheten økes (fordi inntektsøkningen er høyere enn kostnadsøkningen). I motsatt fall (til høyre for den optimale produksjonen) vil en reduksjon i hjortevilttettheten øke rettighetshaverens overskudd (fordi kostnadsreduksjonen er større enn inntektsreduksjonen).

Figur 13.2 Illustrasjon av optimal størrelse av hjorteviltbestanden ut fra et grunneierperspektiv*

*Figuren representerer marginalinntekter og -kostnader, altså verdier og kostnader i kroner av marginale endringer i hjortevilttettheten. Øker tettheten (flere hjortevilt) marginalt antas inntektene fra jakt på de ekstra dyrene å være konstant, mens kostnadene i form av beiteskader øker med flere dyr. Kilde: Menon Economics

Pedersen mfl. (2020) fant at elgjegernes viktigste motivasjon for å jakte elg er spenningen, det sosiale felleskapet, naturopplevelsen, fysisk aktivitet og tilgang til elgkjøtt. Den samlede nettoverdien (nytte fratrasket kostnader) for elgjegerne ble anslått til 1,1 milliarder kroner per år, og 840 millioner kroner fratrasket elgkjøttet. Dette er verdier av jakta som tilfaller jegerne, og de grunneierne som selv jakter. Jakta utløser såkalte positive eksterne virkninger¹⁵, og det er grunn til å tro at disse verdiene ikke tas høyde for i tilstrekkelig grad i rettighetshavernes beslutninger om tettheten på hjorteviltbestandene. Det vil naturligvis ikke være en regel som alltid er gjeldende. Rekreasjonsverdien knyttet til vilt og jakt kan for mange rettighetshavere være større enn den økonomiske/ næringsmessige motivasjonen og -verdien.

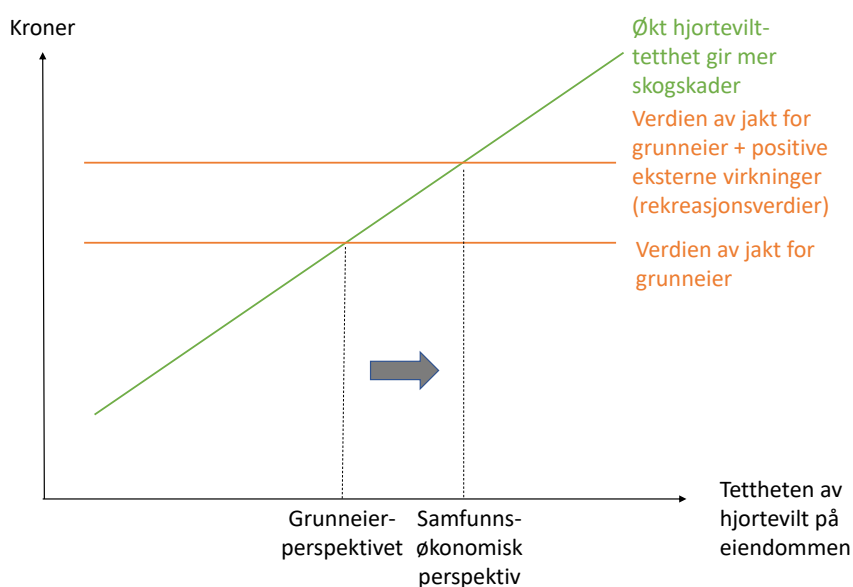
¹⁵ Store norske leksikon definerer eksterne virkninger, eller eksternaliteter, som positive eller negative virkninger én eller flere aktørers virksomhet har på andre aktører som ikke tas hensyn til i prisen. Med andre ord tar ikke beslutningstakerne hensyn til disse gevinstene eller kostnadene i sine beregninger.

Våre beregninger viser at verdien av elgjakt på eiendom som Statskog forvalter utgjør 64 millioner kroner per år. Ser vi bort fra verdien av elgkjøttet, som Statskog tar betalt for av jegerne og som dermed inngår i det bedriftsøkonomiske overskuddet, er det samfunnsøkonomiske overskuddet fra elgjakta på 56 millioner kroner. I et samfunnsøkonomisk perspektiv vil overskuddet av Statskog sin virksomhet når man legger denne verdien av elgjakt til Statskog sitt bedriftsøkonomiske overskudd på 107 millioner kroner i 2019, utgjøre 163 millioner kroner. Det er 50 prosent høyere enn dagens bedriftsøkonomiske overskudd.

Kilde: Pedersen mfl. (2020)

Figur 13.3 illustrerer hva som isolert sett skjer hvis verdiene av jakt for jegerne ikke tas med i vurderingen av hjorteviltbestandenes størrelse. Hvis det er tilfelle, vil hjorteviltbestanden settes for liten i forhold til hva som er optimalt i et samfunnsøkonomisk perspektiv.

Figur 13.3 Illustrasjon av optimal størrelse av hjorteviltbestanden ut fra et samfunnsøkonomisk perspektiv*

*Figuren representerer marginalinntekter og -kostnader, altså verdier og kostnader i kroner av marginale endringer i hjortevilttettheten. Øker tettheten (flere hjortevilt) marginalt antas inntektene fra jakt på de ekstra dyrene å være konstant, mens kostnadene i form av beiteskader øker med flere dyr. Kilde: Menon Economics

En annen ekstern virkning av størrelsen på hjorteviltbestandene er klimagassutslipp. Anslag tilsier at metanutslipp fra én elg utgjør 2,1 tonn CO₂ i året.¹⁶ Større hjorteviltbestander vil dermed påvirke klimautslippene negativt. Samtidig gir større hjorteviltbestander mulighet for å høste mer og å i større grad erstatte storfekjøtt. Både hjortevilt og storfe slipper ut metan, som er en potent drivhusgass. Dersom hjorteviltkjøttet erstatter deler av etterspørselen etter storfekjøtt, vil også metanutslipp fra jordbruket reduseres. Det er ikke åpenbart hvordan man optimalt sett bør ta innover seg virkningene på klimautslipp i hjorteviltforvaltningen. Hvis hjorteviltkjøttet erstatter storfekjøtt, bør man ut fra et klimaperspektiv ha store bestandsstørrelser som maksimerer høsting av kjøtt fra hjortevilt, og hvis alternativet til hjorteviltkjøtt er mat med lavere utslipp, bør hjorteviltbestanden isolert sett minimeres. I et samfunnsøkonomisk perspektiv vil det si at det er usikkert om man produserer for lite eller

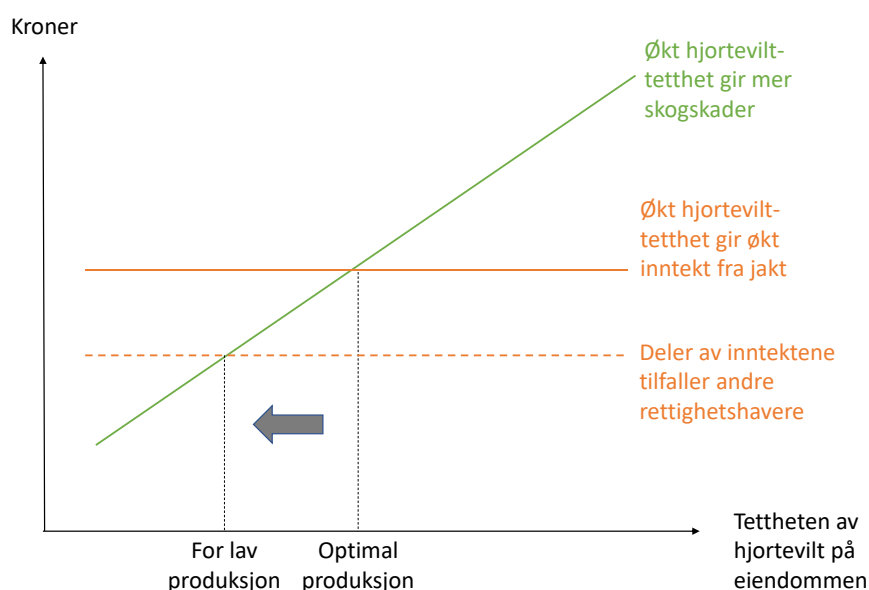
¹⁶ <https://forskning.no/ressursokonomi-ntnu-klima/skyt-en-elg-skaff-en-klimakvote/997406>

for mye hjorteviltkjøtt når rettighetshavere tilpasser produksjonen slik at den er bedriftsøkonomisk lønnsomt. På denne bakgrunn kan vi si at det er behov for mer kunnskap om netto klimavirkning av hjorteviltet, herav hva som er alternativet til å spise hjorteviltkjøtt.

Vi er kjent med at tømmerproduksjonen har ringvirkninger, men vi har valgt å ikke gå inn i diskusjonen om det produseres for lite tømmer. I denne sammenheng er det imidlertid verdt å nevne at man i samfunnsøkonomiske vurderinger legger til grunn antakelsen om full sysselsetting, og derigjennom at det som et utgangspunkt ikke er en verdi av å sysselsette, men en kostnad (alternativkostnaden). Slik sett vil positive ringvirkninger av tømmerproduksjon være uvesentlig i diskusjonen om samfunnsøkonomisk optimal fastsettelse av hjorteviltbestandene.

En spesielt viktig utfordring i beslutningene rundt den optimale produksjonen er at hjorteviltet i flere sammenhenger lever og ferdes over større geografiske områder. Sett i sammenheng med at rettighetshavernes eiendommer varierer mye i areal, kan det oppstå situasjoner der rettighetshaverne får store beiteskader, men samtidig har liten mulighet til å redusere hjorteviltstammen (viltet er ikke der i jakttida). Situasjonen er illustrert i Figur 13.4. I en slik situasjon er det insentiver til å senke hjorteviltbestanden mer enn det som er optimalt, men de har ikke virkemidlene til å gjøre det. For grunneiere med lite beiteskader og bra med elg om høsten vil det derimot være lønnsomt med høyere hjorteviltbestand.

Figur 13.4 Illustrasjon av optimal produksjon av tømmer og vilt i en situasjon der rettighetshaveren ikke får så store inntekter fra jakta (fordi elgen ikke er på eiendommen)*

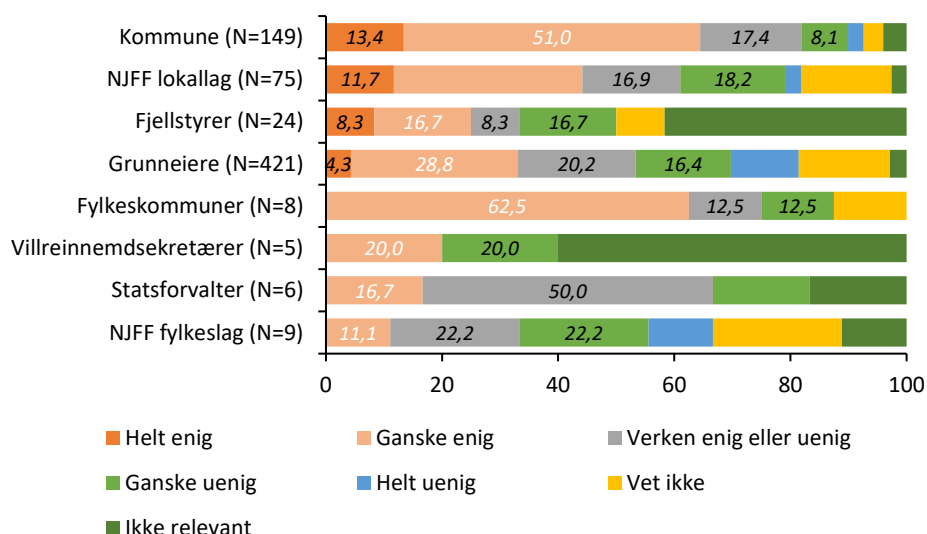

*Figuren representerer marginalinntekter og -kostnader, altså verdier og kostnader i kroner av marginale endringer i hjortevilttettheten. Øker tettheten (flere hjortevilt) marginalt antas inntektene fra jakt på de ekstra dyrene å være konstant, mens kostnadene i form av beiteskader øker med flere dyr. Kilde: Menon Economics

Spørreundersøkelsen viste at nesten 65 prosent av kommunene tar hensyn til beitetrykk og skogskader ved regulering av hjorteviltbestanden, et syn som også deles av fylkeskommunene (Figur 13.5). Andre aktører mener derimot at dette hensyntas i mindre grad. Blant grunneiere er det stor variasjon. Om lag en tredjedel er enig i at kommunene hensyntar beitetrykket og skader på skog i regulering av bestanden, mens to tredjedeler fordeler seg på de øvrige kategoriene. Dette kan reflektere at fylkeskommuner og kommuner har et mer overordnet blikk som vurderer den generelle situasjonen i forvaltningsenheten, mens den enkelte grunneier har hovedfokus på sin egen eiendom. På liten skala vil beitetrykket kunne variere mye.

Figur 13.5

Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Kommunen(-e) tar hensyn til hjorteviltets beitetrykk og skader på skog i reguleringen av bestanden, i prosent

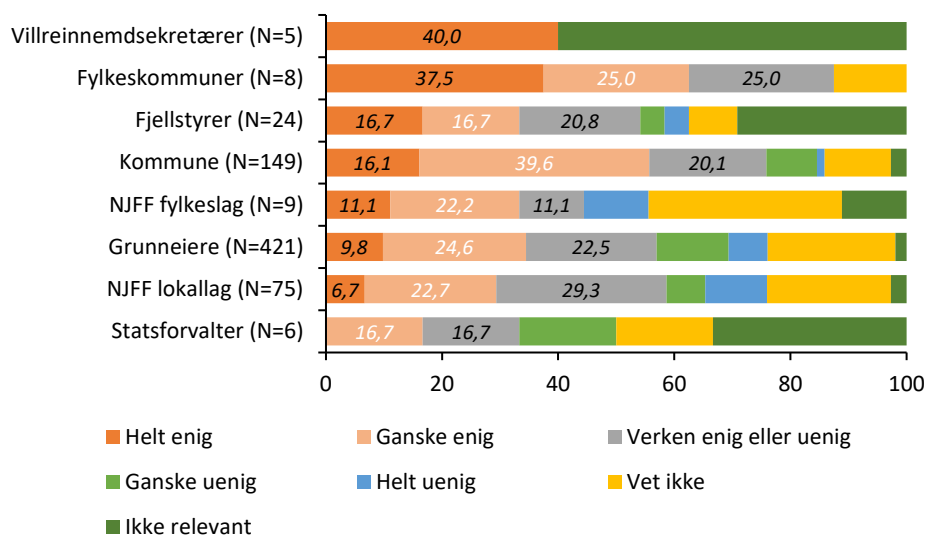

Kilde: Spørreundersøkelsen

Både fylkeskommunene og kommunene er i relativt stor grad enige i påstanden om at beiteressursen for hjortevilt utnyttes fullt ut i kommunen(e) (hhv. 62,5 og 55,7 prosent), jf. Figur 13.6. Dette synet deles i mindre grad av de andre aktørene. Blant annet har grunneierne et mer spredt syn på om beiteressursene i kommunene utnyttes fullt ut. Også her er det rimelig å anta at fylkeskommunene og kommunene har et overordnet syn på situasjonen, mens situasjonen for den enkelte grunneier kan variere i mye større grad.

Figur 13.6

Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Beiteressursen for hjortevilt utnyttes fullt ut i kommunen(-e), i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Blant grunneiere og grunneierorganisasjoner samt Skogkurs er det enighet om at vi i dag ikke har en optimalisert samproduksjon av tømmer og vilt. Dog finnes det store lokale variasjoner på ulik skala. En kommune kan oppleve

at samproduksjonen er nokså optimal, mens den enkelte grunneier kan oppleve for mye vilt og store skader eller for lite vilt å jakte på. Grunneierne vil dermed i mindre grad oppleve samproduksjonen som optimalisert. Et eksempel der man har gjort tiltak på regional skala for å tilnærme seg en mer optimalisert samproduksjon er elgbestanden på Sørlandet (Søndre del av Agder og Telemark). Der har man tidligere hatt svært høye elgbestander som belastet beitegrunnet for hardt, noe som førte til en kraftig forringelse av bestandskvaliteten i form av bl.a. lavere slaktevekter. For å bøte på dette ble bestanden skutt nokså kraftig ned. Det er i dag færre elg, men det observeres fortsatt ingen økning av elgbestandens kvalitet. Grunnen til dette er enda uklart. Både Skogeierforbundet og Skogkurs har påpekt behovet for å få en mer enhetlig forvaltning tilpasset viltpopulasjonens helårs leveområde, enten i form av mer samarbeid mellom kommuner eller sterkere regionledd.

45,7 prosent av grunneierne i Glommen Mjøsen Skog og 37,5 prosent av øvrige grunneiere mener at omfanget av beiteskader har avtatt noe eller vesentlig de siste ti årene (Figur 13.7). Hele 17,5 prosent av grunneierne i Glommen Mjøsen-regionen mener at beiteskadene har avtatt vesentlig de siste ti årene. Dette kan ha en sammenheng med at beitetrykket i disse områdene var svært høyt før. Som grep mot dette ble hjorteviltbestandene (hovedsakelig elg) redusert, noe som har ført til et lettet beitetrykk. Selv om store deler av Glommen Mjøsen sin region har hatt en økning i rovdyrpopulasjonen, har dette ikke hatt noen målbar effekt på omfanget av beiteskader (Sand m.fl., 2019).

Bilde 13.2

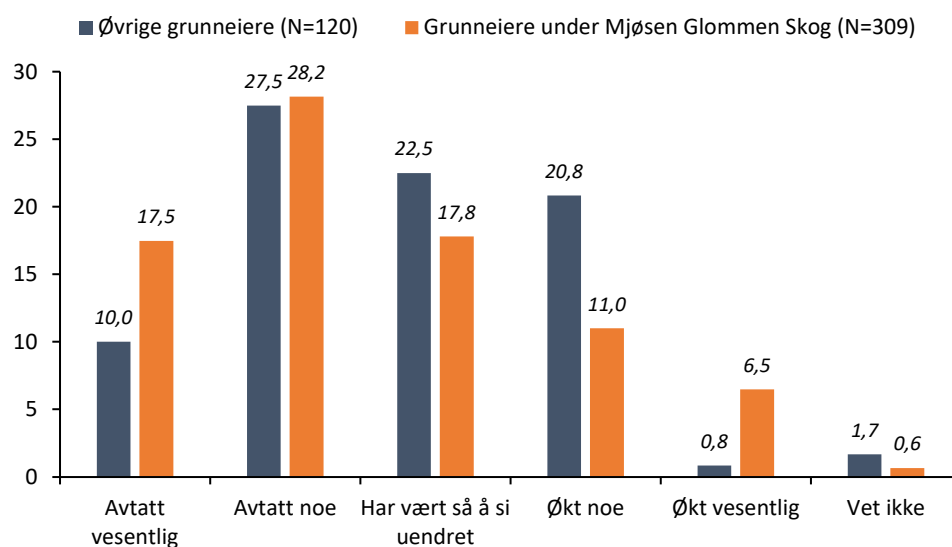
Beiteskader på furu

Foto: Dag Kjelsaas

Det er også tydelig at andelen grunneiere som mener at beiteskadene har økt noe de siste ti årene er høyere på landsbasis enn i Glommen Mjøsen-regionen. Dette kan ha sammenheng med en sterkt økende hjortepopulasjon, både på Vestlandet, men også stadig flere områder i Sør-, Øst- og Midt-Norge. Denne økende hjortepopulasjonen har ikke kun negativ påvirkning på tømmerproduksjonen i form av beiteskader på foryngelsesflater eller barkgnag på eldre skog, men også økende negativ påvirkning på innmarka. Bønder og grunneiere som driver med grasproduksjon opplever i økende omfang at hjort beiter på innmarka, noe som kan medføre avlingstap og mindre fôr til husdyr (Thorvaldsen & Rivedal, 2014). Det pekes på at flere bønder driver bl.a. melkeproduksjon og annet husdyrhold som større enheter og at det har blitt vanligere å leie innmark for fôrproduksjon. Dette kan by på interessekonflikter mellom grunneier, som ofte har interesse av å selge jakt eller jakte selv, og leietager som ønsker å minimere hjorteviltet på innmarka for å begrense avlingstap. Dette kommer også fram i intervjuet med Bondelaget.

Figur 13.7 Svar på spørsmålet om hvordan omfanget av beiteskader har utviklet seg i ditt område de siste 10 årene, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Intervjuene med sentrale forvaltningsorgan viste at det også her er uklarheter om vi i dag har en optimal produksjon av tømmer og vilt eller hvordan dette skal oppnås. I intervjuene vi gjennomførte kom det blant annet fram at forvaltningen oppfattes å ha hatt utfordringer med balansen mellom hjorteviltbestand og beiteskadeproblematikk over tid, og at beiteskadeproblematikk i stor grad fortsatt er en høyaktuell problemstilling. Én aktør mener at man er langt fra å kunne si at denne samproduksjonen er optimalisert. En annen mener at rettighets-haverne, som har god påvirkningskraft på begge sidene av produksjonen, sitter i en særstilling for å følge opp om en optimal utnyttelse av skogressursene. For å kunne oppnå dette, må rettighetshaverne ha tilstrekkelig kompetanse, noe Miljødirektoratet peker på at er tydeliggjort gjennom forskning og veiledere på nasjonalt nivå.

For å kunne tilpasse beitetrykket til beitegrunnlag, blir det sentralt å ha godt og oppdatert kunnskapsgrunnlag om fôrproduksjon, omfang av beiteskader samt status og utvikling for viktige beitearter innenfor forvaltningsområdet. God og omforent virkelighetsoppfatning vil gjøre det lettere å treffe riktige forvaltningstiltak i tide for å balansere viltstammen i samsvar med områdets tålegrenser. Dette finnes det verktøy for, men bruken av disse bør økes. Metodikken for å gjøre beiteregistreringer er i stor grad bygget på feltregistreringer, jf. Solbraa 2008,

og i mindre grad tilpasset de teknologiske muligheter for fjernanalyse tilsvarende skogregistrering. Her er det sannsynlige rasjonaliseringsmuligheter, jf. Kastdalen, 2019, som beskriver mulige opplegg for dette.

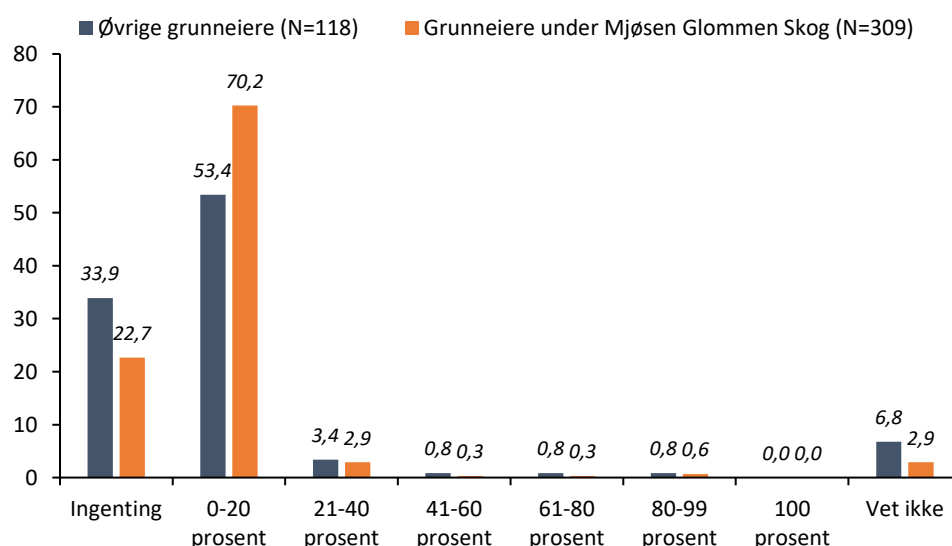
Et interessant supplement til beiterregistreringer er også den svenske modellen for beregning av beitegrunnlag («foderprognos»). Slike prognoser beregnes ut ifra hogstklassefordeling og forventet hogstkvantum for de neste periodene og tar utgangspunkt i eksisterende skogbruksplandata. Bestandsstørrelsen kan så tilpasses forventet beitetilgang kommende periode. Å ha en proaktiv i stedet for en reaktiv hjorteviltforvaltning, vil være et steg mot en optimal forvaltning av skog- og viltressursene. Dette er en modell det kan være interessant å prøve ut også i Norge.

Målet om optimal produksjon av tømmer og vilt vurderes til å ikke være nådd, men dette må sees i et større perspektiv. Sett fra et bedriftsøkonomisk perspektiv utgjør hjorteviltet kun en liten inntektskilde sammenlignet med den økonomiske verdien som kan realiseres gjennom tømmerdrift. Basert på økonomien ligger den optimale produksjonen av tømmer og vilt sterkt i favør til tømmeret. Likevel gir hjorteviltet andre verdier som verdsettes høyt, det være seg naturopplevelser, sosiale møteplasser, mat m.m. Dersom man ser den samfunnsøkonomiske verdien av tømmeret opp mot hjorteviltet, vil skillet mellom disse være betydelig mer utlignet.

Mål: Større økonomisk forutsigbarhet hos rettighetshavere

Figur 13.8 viser at hjorteviltet utgjør mer enn 20 prosent av de totale driftsinntektene for kun en svært liten andel av grunneiere (ca. 5 prosent), mens for de fleste utgjør hjorteviltet kun en mindre eller ingen andel. Dette har trolig en sammenheng med skrankene for næringsutvikling basert på hjortevilt beskrevet under Fyrtårn 8.

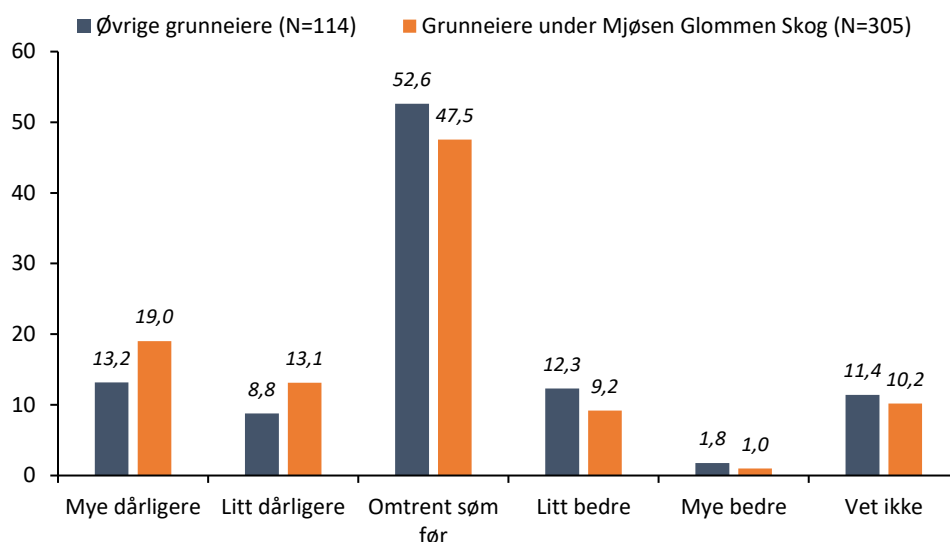
Figur 13.8 Svar på spørsmålet om hvor stor andel driftsinntektene fra hjortevilt utgjør i forhold til eiendommens samlede driftsinntekter, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Til tross for at hjorteviltet utgjør en liten del av driftsinntektene til rettighetshavere, er økonomisk forutsigbarhet en viktig premiss, spesielt når grunneier vurderer konkrete investeringer eksempelvis i infrastruktur for ytterligere satsing på hjortevilt. Spørreundersøkelsen viste et veldig likt bilde for grunneierne på landsbasis sammenlignet med de i Glommen Mjøsen-regionen, se Figur 13.9. Om lag halvparten av grunneierne mener at den økonomiske forutsigbarheten er uendret de siste ti årene. Av de resterende er det en overvekt (ca. 20-30 prosentpoeng) som mener at forutsigbarheten har blitt dårligere.

Figur 13.9 Svar på spørsmålet om i hvilken grad den økonomiske forutsigbarheten knyttet til inntekter fra hjorteviltet har utviklet seg de siste 10 årene, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Målet om en større økonomisk forutsigbarhet for grunneiere kan ikke sies å være nådd.

Mål: Kommunenes rolle og myndighet er tydeliggjort

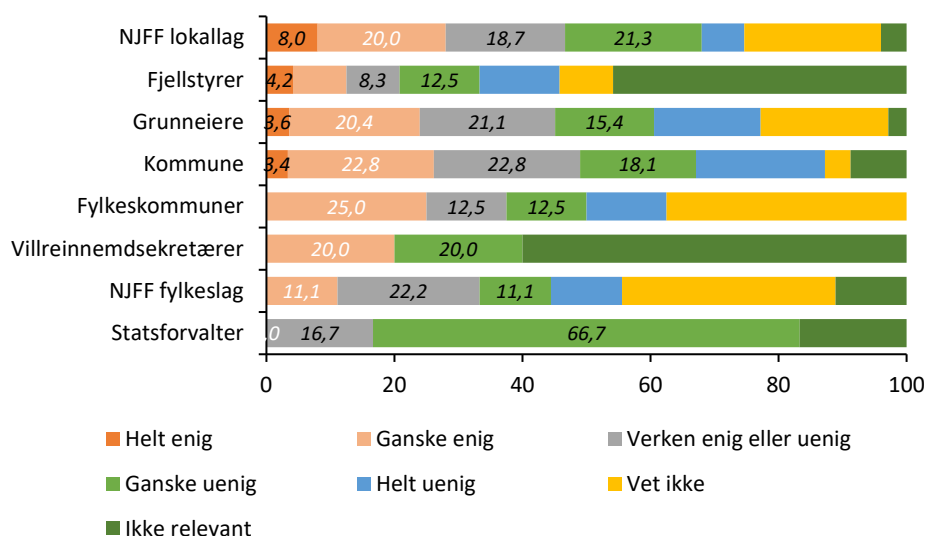
Kommunens rolle og myndighet tilknyttet hjorteviltforvaltningen er viktig å tydeliggjøre for å unngå misforståelser og feil i f.eks. saksbehandlingen eller når det skal fattes et vedtak. Utydelig rolle og myndighetsfordeling kan medføre en konfliktfylt ressursforvaltning, og dermed virke mot sin hensikt. Vi opplever at kommunenes rolle og myndighet er tydeliggjort gjennom bl.a. viltloven kapittel 2 og skogloven §§ 6 og 9, samt hjorteviltforskriften fra 2016, men at det kunne vært bedre fulgt opp.

Skogloven § 9 annet ledd lyder «Der beiting av hjortevilt fører til vesentlege skadar på skog som er under forynging, eller der beitinga er ei vesentleg hindring for å overhalde plikta til å forynge skog etter § 6 i denne lova, skal kommunen som viltorgan vurdere om det er behov for å regulere bestanden av hjortevilt slik at beitetrykket blir redusert.» Gjennomgående for alle aktører er at de i stor grad er enige i at kommunene tar i bruk skogloven § 9 annet ledd for lite. Spørreundersøkelsen viser også at kommunene selv mener at de i liten grad tar i bruk denne bestemmelsen som et verktøy i forvaltningen av skog- og viltressursene. Kun om lag en fjerdedel av kommunene mener de er ganske eller helt enig i at de bruker skogloven § 9 annet ledd i stor grad.

Grunneierne viser veldig delte meninger i svar på spørsmålet. Dette kan trolig blant annet forklares med at det er store variasjoner mellom ulike kommuner. Noen kommuner er proaktive og interesserte, mens andre kommuner i større grad nedprioriterer denne problemstillingen. Det kan også komme av at grunneier gjerne ser på skogskader på egen eiendom, mens kommunen ser på skogskader i hele kommunen.

Ekspertgruppen påpeker også at en del hadde tro på at skogloven § 9 skulle bli et aktivt virkemiddel, men at dette ikke har skjedd i praksis.

Figur 13.10 Svar på spørsmålet om man er enig eller uenig i påstanden: Kommunen(-ene) tar i stor grad i bruk skogloven § 9 annet ledd (se tekst over) om hensyn til skogforynging, i prosent [Mangler N]

Kilde: Spørreundersøkelsen

Målet kan sies å være delvis nådd, det finnes nokså tydelige bestemmelser som klarlegger kommunenes rolle og myndighet, men oppfølgingen av disse er manglende.

13.4 Samlet vurdering

Optimal produksjon av tømmer og vilt kan måles i ulike skalaer og ved å dra inn ulike former for samfunnsnytte. På grunneiernivå trenger ikke det som er lønnsomt for fellesskapet i hjorteviltbestandens område å være det mest lønnsomme for hver enkelt. På eiendomsnivå kan eier styre skogbruket, men hjorteviltet bruker mange eiendommer og god forvaltning er avhengig av samarbeid. Hjorteviltforskriften legger til rette for samarbeid om bestandsplaner i bestandsplanområder som helst burde omfatte storparten av området som bestanden bruker. Grunneierne i noen områder samarbeider godt om god hjorteviltforvaltning. Andre klarer det ikke. Vi tror at styrking av viltforvaltningsenheten i fylkeskommunen kan gi rom for å skape møteplasser og økt deltaking på eksisterende møteplasser. Gjennom møter, diskusjoner og rettleiding fra kunnskapsrike fylkeskommunale og kommunale forvaltere, kan man komme fram til ordninger hvor alle har fordeler av å samarbeide samt at man får et omforent grunnlag i den regionale hjorteviltforvaltningen.

Ekspertgruppen mener at det generelt er gjort lite for å ivareta dette fyrtårnet. Det har over lang tid vært utfordringer med skogskader og hjorteviltforvaltning. Ifølge ekspertgruppen er problemet like stort som for ti år

siden. Dersom problemet er mindre, er det ikke som følge av tiltak nevnt i strategien, men fordi f.eks. elgstammen har gått ned i noen områder som følge av andre årsaker.

Våre forslag til tiltak er:

1. At det utvikles konkrete eksempel med ulike forvaltningsmål til kommunene. Disse skal brukes som inspirasjon av kommunene til å lage egne konkrete og etterprøvbare målformuleringer. Målene bør evalueres og eventuelt revideres hvert tredje til femte år.
2. Obligatorisk «sjekkliste» for hjorteviltsaker som kommunene kan bruke for å sikre rett saksgang og unngå misforståelser.
3. Tydeliggjøre viktigheten av samarbeid på tvers av kommunegrenser for å skape en mer enhetlig forvaltning av hjorteviltets leveområder.
4. Økt koordinering av jaktvald for å skape omforente forvaltningsplaner, ved eksempelvis å etablere møteplasser, se på muligheten for jakt utenom ordinære jakttider og utforske nye finansieringsmodeller der det er mer balanse mellom inntekter og utgifter knyttet til hjorteviltet.
5. Hyppige omløp med beitetakster for å ha godt kunnskapsgrunnlag til videre forvaltning.
6. Det bør vurderes å utvikles langsiktige og operative beiteressursprognoser etter svensk «foderprognos»-modell også i Norge.
7. Data fra beitetakseringer og beiteressursprognoser bør inngå i Hjordteviltregisteret for kontinuerlig overvåkning og synliggjøring av resultatene for hvert forvaltningsområde.

14 Samlet vurdering

14.1 Hvilke deler av strategien kan sies å være vellykket?

For at strategien skal kunne sies å være vellykket, bør den ha bidratt positivt for hjorteviltforvaltningen sammenliknet med hvordan utviklingen ville vært uten strategien. Har den ikke i noen grad bidratt positivt, enten ved å ikke ha hatt noen betydning eller å ha bidratt negativt, kan den ikke sies å være vellykket. Hvor mye strategien må ha bidratt i positiv retning for å kunne kalles vellykket, eller hvor store deler av målene som må være oppnådd, er imidlertid et definisjonsspørsmål. Vi oppfatter ikke at alle tiltak nødvendigvis må eller bør være realisert, da ny informasjon og utvikling kan tilsi at tiltakene ikke lenger er de som er mest egnet. Dersom tiltak ikke er realisert, bør det imidlertid være basert på et begrunnet valg og ikke at det eksempelvis manglet en ansvarlig aktør.

For å konkret kunne si at strategien har bidratt til resultater eller effekter, bør det helst være klart årsaks-virkningsforhold mellom strategi, tiltak, resultater og effekter. Dette er imidlertid utfordrende av flere årsaker. Selv om enkelte tiltak er konkrete og lette å vurdere om de er gjennomført, gjelder det langt fra alle. Når tiltak er gjennomført, eller resultater oppnås, er det dessuten vanskelig å vite i hvilken grad strategien var utløsende. Dette følger av at flere resultatmål er overordnede og tenkt oppnådd over tid, ofte er det mange andre faktorer som spiller inn på om de ønskede resultatmålene nås, det er vanskelig å vite i hvilken grad et resultatmål er oppnådd eller ikke og at det har gått mange år siden strategien ble lagt frem. Dette gjør vurderingene krevende – har strategien bidratt til at tiltak realiseres som gjør at resultater oppnås, eller ville den utviklingen vi observerer uansett ha skjedd?

Vi oppfatter at det på overordnet nivå er tilslutning til de hovedområder, tiltak og resultater som strategien dekker, og har ikke fått innspill som tyder på at retningen som strategien satte var feil. Blant våre ekspertressurser oppfattes blant annet strategien å ha vært nyttig for å rydde i tanker og ideer, og at det lå et grundig arbeid bak strategien.

Av de ni fyrtårnene i strategien er det spesielt Fyrtårn 6 om Hjorteviltportalen som er fulgt opp og realisert i tråd med det strategien spesifiserer. Spesielt i forbindelse med utbruddet av CWD i Nordfjella opplever mange at det var viktig å koordinere informasjon gjennom portalen. Det må imidlertid legges til at Fyrtårn 6 i hovedsak er et tiltak, selv om formålet er å spre kunnskap. Når fyrtårnet knytter seg konkret til et tiltak vil det være desto viktigere at man er sikker på at tiltaket er det beste for å oppnå formålet. For det nasjonale kompetansesenteret kan det diskuteres om det var riktig å spesifisere tiltaket såpass tydelig før man var sikker på om tiltaket var mest egnet, og når målene også kunne nås på andre måter.

Selv om det ikke er åpenbart at strategien har bidratt til måloppnåelse innenfor de andre fyrtårnene, må det likevel sies å være høy måloppnåelse innen flere områder. Blant annet har samfunnsaksepten for jakt vært, og er, høy i Norge. Rekrutteringen til hjorteviltjakt har også økt siden strategien ble lagt fram. Det kan derfor sies å være relativt høy måloppnåelse for Fyrtårn 2 om å styrke samfunnsaksepten og øke rekrutteringen, uten at vi kan knytte måloppnåelsen direkte til strategien.

14.2 Hva har vært suksessfaktorene i de tilfeller strategien kan sies å være vellykket?

Til forskjell fra flere av de andre fyrtårnene, ble Fyrtårn 6 om Hjorteviltportalen fulgt opp med konkrete planer og finansiering, og det er også dette fyrtårnet som er mest konkret på hva som skal oppnås og hvordan tiltak og resultater henger sammen. Det vil generelt være lettere å sikre at tiltak og resultater realiseres dersom:

- Det går klart frem hva man ønsker å oppnå og hvilke tiltak eller handlinger som skal til for å oppnå målene
- Tiltakene er konkrete og tydelige (i den grad det er hensiktsmessig å spesifisere tiltak)
- Det er tydelig hvem som er ansvarlig for å realisere tiltak og oppnå resultater
- Det sikres tilstrekkelig finansiering for å realisere tiltak og resultater
- Noen følger og tar ansvar for å sikre måloppnåelse
- Måloppnåelse i liten grad er avhengig av forhold man ikke direkte kan påvirke

14.3 Hvilke deler av strategien kan sies å være mislykket eller fraværende?

Det er enkelte av fyrtårnene som i liten grad er fulgt opp og hvor vi også har få indikasjoner på måloppnåelse. Det gjelder blant annet Fyrtårn 3 om færre viltpåkjørsler. Her ble målet om færre hjorteviltpåkjørsler ikke nådd, og det ble ikke etablert et overordnet organ mot viltpåkjørsler eller tilsvarende. Det virker også å være gjort lite for å ivareta Fyrtårn 9 om skogen og hjorteviltet. Det har over lang tid vært utfordringer med skogskader og hjorteviltforvaltning, og problemene synes fortsatt å være fremtredende.

Totalt sett virker mange av de store utfordringene i forvaltning av hjortevilt å være de samme i dag som i 2009. Det er fortsatt lav produktivitet i mange stammer, det er ikke åpenbart at det er mer samarbeid over kommune-, fylkes- eller landegrenser, det virker å være behov for økt samarbeid mellom grunneiere, det er ikke funnet en løsning på trekkende bestander, viltpåkjørsler er omtrent på samme nivå og det er fortsatt ikke klart hva bestandsnivåene bør ligge på. Vi har fortsatt store utfordringer med hjortevilt, skog og landbruk. Det er behov for økt prioritering av forvaltningsoppgavene i kommunalt og regionalt ledd, og ut til grunneier og jeger, det må ryddes opp i ansvarsforholdet ved viltpåkjørsler og det er behov for å gjøre noe når det kommer til å ivareta ressurser ved påkjørt vilt.

Gjennom evalueringsperioden, og i dialog med ekspertressursene, er det også identifisert noen temaer som ikke er tilstrekkelig fremtredende i strategien og/eller som det ikke er gjort nok på, og som det bør vurderes å rette mer fokus mot i videre arbeid. Blant annet oppleves det i mindre grad å være rettet oppmerksomhet rundt forvaltningen av rådyr, sammenliknet med forvaltning av elg, hjort og villrein. Ekspertgruppen ser stort potensial for bedre forvaltning av denne arten. Blant annet kan det tenkes at rådyrjakt i større grad kan utnyttes som et tiltak for å rekruttere hjorteviltjegere. Det har også vært stor økning i påkjørsler av rådyr på vei.

Samspillet mellom de ulike hjorteviltartene og mellom hjortevilt og øvrig økosystem er heller ikke tydelig nok, selv om artene påvirker hverandre, økosystem og biologisk mangfold. For eksempel kan tette rådyrbestander som spiser blåbærlyng føre til at elg går over til å beite mer furu eller annen diett, og tette bestander av hjortevilt kan ha negative konsekvenser for det biologiske mangfoldet. Det er også utfordringer og motsetninger mellom forvaltning av hjortevilt og rovdyrbestander. Vi observerer også at temaer som dyrevelferd, klima og miljø og arealpolitikk i mindre grad synes å være dekket gjennom tiltak og resultater, sett opp mot at dette er samfunns-aktuelle temaer og potensielt viktig for videre forvaltning av hjortevilt. Dessuten virker det å være et stort behov for bedre samarbeid og koordinering, som det bør ses nærmere på i videre strategiarbeid.

14.4 Hva er årsakene til at delene av strategien ikke er fulgt opp?

Strategien spesifiserer en rekke tiltak og ønskede resultater. For de fleste tiltak er det imidlertid ikke konkretisert hvem som er ansvarlig for å sikre at tiltak følges opp og resultater oppnås, når dette skal skje eller hvordan det skal finansieres. Uten klarhet rundt dette risikerer man at ingen tar eller føler ansvar for å sikre at strategien oppnås. Det gjør det naturligvis også vanskeligere å følge opp strategien, og kan være en viktig forklaring på hvorfor deler av strategien ikke synes å være fulgt opp i tilstrekkelig grad. Strategien kunne eksempelvis vært fulgt opp gjennom en tilhørende handlingsplan for å sikre at tiltakene utredes/realiseres og at resultatene oppnås. Videre kunne det vært konkretisert indikatorer på måloppnåelse for hvert av målene/fyrtårnene for å lettere kunne følge opp strategien.

Bilde 14.1

Reinsbukk

Foto: Dag Kjelsaas

For å nå fram med strategien er det en forutsetning at strategien er kjent og bidrar til retning og handling. Vi opplever imidlertid at det ikke er tydelig hvem målgruppen for strategien er og hvem som er ansvarlig for at tiltak og mål i strategien realiseres. Funn fra spørreundersøkelsene har blant annet vist at mange kjenner til strategien, men at det kun er et fåtall som har satt seg godt inn i innholdet. Strategien virker å være et ganske fjernt minne for de fleste av andre spurte aktører, og bare 11 prosent av kommunene kjenner godt til strategien.

Som nevnt vil det være lettere å sikre at strategien realiseres dersom det går klart fram hva man ønsker å oppnå og at det er klare årsaks-virkningsforhold mellom tiltak og mål. Videre vil det være lettere å følge opp strategien dersom områdene og målene i liten grad er overlappende. Vi finner imidlertid at det er flere mål som overlapper og at det ikke alltid er tydelig at et mål tilhører fyrtårnet det er spesifisert under. Det gjelder for eksempel målet om økt rekruttering som er spesifisert under Fyrtårn 8 om nyskaping og produktmangfold, når det er et eget fyrtårn som handler om samfunnsaksept og rekruttering. Flere fyrtårn handler også om kunnskap og kompetanse, spesielt Fyrtårn 4, 5 og 6.

15 Anbefalinger

I hvert av de foregående kapitlene som omhandler et fyrtårn (kapittel 5 til 13) har vi kommet med forslag til mulige tiltak og anbefalinger. I dette kapittelet oppsummerer vi de viktigste tiltakene og kommer med innspill til arbeidet med en fremtidig strategi for forvaltning av hjortevilt. For konkrete vurderinger knyttet til fyrtårn/tematikk, vises det til de respektive kapitlene.

Som oppsummert i kapittel 14, har vi identifisert momenter som sannsynligvis har bidratt til at deler av strategien har vært vellykket, og momenter som trolig har bidratt til at deler av strategien ikke er fulgt opp eller resultater er oppnådd. Det handler blant annet om tydelighet rundt hva man ønsker å oppnå, hva som konkret skal til for å oppnå målene og hvem som er ansvarlige. Enkelte av fyrtårnene, og resultater under de enkelte fyrtårnene, overlapper eller henger tett sammen. Basert på eksisterende strategi har vi satt opp et utgangspunkt for mulige fyrtårn eller temaer i en ny strategi, se Tabell 15.1 og Tabell 15.2. Dette er ikke ment som en anbefaling om hvordan en ny strategi bør se ut, men som innspill til aspekter vi mener er viktig å ivareta i det videre arbeidet.

Vi vil imidlertid påpeke at vi mener det er behov for en ny strategiprosess, som kan hente inspirasjon fra strategien fra 2009, men som tydelig definerer retning for fremtidens hjorteviltforvaltning og de utfordringene forvaltningen vil stå overfor i fremtiden. Her viser vi til momentene nevnt i kapittel 14.3. Blant annet virker det å være et stort behov for bedre samarbeid og koordinering, som det bør ses nærmere på i videre strategiarbeid.

Tabell 15.1 Oversikt over mulige fyrtårn i ny strategi og viktigste tiltak – del 1

	Hva innebærer fyrtårnet?	Momenter som kan inngå i en målformulering	Viktigste tiltak
Fyrtårn 1 – Samfunnsaksept og rekruttering	Høy interesse og aksept for (hjortevilt)jakt i brede lag av befolkningen.	Styrket / fortsatt høy samfunnsaksept for (hjortevilt)jakt, sikre tilstrekkelig rekruttering og ivaretagelse av ansvarsbevisste og dyktige (hjortevilt)jegere.	Utarbeide offentlig kommunikasjonsstrategi og rekrutteringsstrategi, jobbe for videreføring av sunne verdier og holdninger blant jegerne.
Fyrtårn 2 – Viltpåkjørsler	Redusere antall viltulykker på veg og bane.	Redusert antall viltulykker, sikrere samferdsel, mer effektiv håndtering av viltpåkjørsler/ fallvilt, økt dyrevelferd.	Eier av samferdselsårer betaler for viltpåkjørsler, utgifter til skadd vilt og fallvilt som følge av trafikkpåkørsler trekkes ut av kommunale viltfond.
Fyrtårn 3 – Kompetanse og kunnskap	Kompetanse, kunnskapsproduksjon og deling av kunnskap.	Hjorteviltforvaltning basert på høy/økt kompetanse og kunnskap, fortsette å produsere kunnskap og i større grad formidle/dele.	Tydeliggjøre ansvaret for oppgaver fylkeskommunene og kommunene har i dag, veiledning av kommuner, videreutvikling av Hjorteviltportalen, bl.a. bedre søkemotor for alle relevante publiserte rapporter og artikler. Utvikle oversikt over risikofaktorer og tiltak mot disse på overordnet og lokalt nivå.

Tabell 15.2 Oversikt over mulige fyrtårn i ny strategi og viktigste tiltak – del 2

	Hva innebærer fyrtårnet?	Momenter som kan inngå i en målformulering	Viktigste tiltak
Fyrtårn 4 – Riktige prioriteringer	Riktig prioritering av ressurser/kompetanse til forvaltning av hjortevilt.	Solid og forutsigbart finansieringsgrunnlag for framtidens hjorteviltforvaltning, riktig prioritering av ressurser, økt forståelse for viktigheten av hjorteviltforvaltningen og hvordan oppgavene best kan løses.	Tydeliggjøre nasjonale forventninger gjennom bedre veiledning mm., tydeliggjøre viktigheten av å ta oppgaven på alvor.
Fyrtårn 5 – Næringsutvikling	Tilrettelegge for verdiskaping knyttet til hjorteviltet som ressurs.	Økt verdiskaping knyttet til hjorteviltet som ressurs, gode rammebetingelser for næringsutvikling.	Aktiv oppfølging av Handlingsplan for næringsutvikling basert på høstbare viltressurser (LMD, 2019)
Fyrtårn 6 – Optimal bestandsstørrelse	Optimal størrelse og sammensetning av hjorteviltbestander	Optimal størrelse og sammensetning av hjorteviltbestander (hvor det bl.a. tas hensyn til økologisk og økonomisk utnyttelse av produkter fra skogen, sunne og friske bestander, flerartsforvaltning, påkjørsler m.m.)	Tilrettelegge for samarbeid på tvers av eiendomsgrenser, eks. å etablere møteplasser, jakt utenom ordinære jakttider. Samt økt kunnskap om sammenhenger og samfunnsverdier.

Referanseliste

Aanesland, N. (2009): Elg eller tømmer. Skogeieren, Nr. 10: 40-41

Andersen, O., Dervo, B.K. (2019): Jegernes og fiskernes forbruk av varer og tjenester i Norge i 2018. NINA Rapport 1605. <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2580264>

Andersen, O., Aas, Ø. (2020): Jakt som næringsvei. Muligheter og utfordringer. NINA Rapport 1842. <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2658106>

Ausilio, G., Sand, H., Månsson, J., Mathisen, K. M., & Wikenros, C. (2021). Ecological effects of wolves in anthropogenic landscapes: the potential for trophic cascades is context-dependent. *Frontiers in Ecology and Evolution*, 8, 481.

Bane NOR (2018): Handlingsplan for å redusere antall dyr påkjørt med tog 2018 – 2021. <https://www.banenor.no/contentassets/6f9fdb3b5914394ad0e07ff8c1ce6e7/handlingsplan-for-a-redusere-antall-dyr-pakjort-med-tog-2018--2021.pdf>

[Dressel, S. 2020, Social-ecological performance of collaborative wildlife governance: The case of Swedish moose management. Doctoral thesis NO. 2020:30, SLU Faculty of forest sciences.](#)

Fangel K., E. J. Solberg, O. Andersen og B. K Devro (2008): Kommunal viltforvaltning – Status, endringer og måloppnåelse – med hjortevilt i kikkerten, NINA-rapport 383.

Felton, A. M., Felton, A., Cromsigt, J. P., Edenius, L., Malmsten, J., & Wam, H. K. (2017). Interactions between ungulates, forests, and supplementary feeding: the role of nutritional balancing in determining outcomes. *Mammal Research*, 62(1), 1-7.

Forskrift om tiltak for å begrense spredning av Chronic Wasting Disease (CWD). (2016). I 2016 hefte 10: Landbruks- og matdepartementet.

Forskrift om utvidelse av jakttid på elg fra 1. november 2014 til og med 31. januar 2017, Hedmark. (2014). FOR-2014-09-01-1132. § 1. Opphevet 31. januar 2017.

Gicquel, M., Sand, H., Månsson, J., Wallgren, M., & Wikenros, C. (2020). Does recolonization of wolves affect moose browsing damage on young Scots pine?. *Forest Ecology and Management*, 473, 118298.

Gjerstad, K., Solbraa, K. og S. Knudsen. 2003. Måltrettet elgforvaltning. Landbruksforlaget.

Gomo, G. 2020. The vertebrate scavenger community along a boreal forest-alpine gradient: The importance of ungulate management, small rodent cycles and winter climate. PhD dissertation in applied ecology and biotechnology. Høgskolen i Innlandet.

Gundersen, H. and Andreassen, H.P. 1998. The risk of moose *Alces alces* collision: A predictive logistic model for moose-train accidents. *Wildlife Biology*, vol:4, p. 103-110.

Jernbaneverket. 2011. Handlingsplan for å redusere antall dyr påkjørt med tog 2014 – 2017. <https://banenor.brage.unit.no/banenor-xmlui/bitstream/handle/11250/192866/Handlingsplan%20for%20%C3%A5%20redusere%20antall%20dyr%20p%C3%A5kj%C3%B8rt%20med%20tog%202014-2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Heberlein, T. A. (2012) *Navigating Environmental Attitudes*. Oxford University Press.

Hegland, S.J. & Frøyen, M. 2015. Kommunale målsetjingar i hjorteforvaltninga (Kap. i Handbok i praktisk hjorteforvaltning, red. S.J. Hegland), publisert på hjortesenteret.no.

Hegland, S.J. & Frøyen, M. 2016. Bestandsplanar i hjorteforvaltninga (Kap. I Handbok i praktisk hjorteforvaltning. Red. S.J. Hegland), publisert på hjortesenteret. no.

Herfindal, I., Tremblay, J. P., Hester, A. J., Lande, U. S., & Wam, H. K. (2015). Associational relationships at multiple spatial scales affect forest damage by moose. *Forest Ecology and Management*, 348, 97-107.

Kastdalen, L. 2019. Fjernmålt elgbeite. Utvikling av metodikk for kartlegging av elgens vinterbeiteressurser fra fjernmålte data. - Høgskolen i Innlandet, skriftserie 31/2019.

Kjærland, F., Mathisen, T., & Solvoll, G. (2012). Verdsetting av ringvirkninger: et eksempel fra kraftbransjen. *MAGMA*, 2/2012, 51-60.

Kolstad, A.L., Austrheim, G., Graae, B.J., Solberg, E.J., Strimbeck, G.R., Speed, J.D.M. 2019. Moose effects on soil temperatures, tree canopies, and understory vegetation: a path analysis. *Ecosphere*, 10(12), <https://doi.org/10.1002/ecs2.2966>.

Landbruks- og matdepartementet. 2019. Rapport fra arbeidsgruppe. Handlingsplan for næringsutvikling basert på høstbare viltressurser. <https://www.regjeringen.no/contentassets/48f7af60526343398dfe7769523cae0e/handlingsplan-om-hostbare-viltressurser.pdf>

Lilleeng, M.S., Hegland, S.J., Rydgren, K. 2016. Red deer mediate spatial and temporal plant heterogeneity in boreal forests. *Ecological Research*, 31, 777-784.

Lilleeng, M.S., Rydgren, K., Halvorsen, R., Moe, S.R., Hegland, S.J. 2018. Red deer structure the ground-dwelling beetle community in boreal forest. *Biodiversity and Conservation*, 27, 2507-2525.

Linnell J. D. C. (2005): *På hvilken måte skal vi forvalte naturen? Integrering av det lokale og det globale*, NINA-rapport 63.

Loosen, A.E., Devineau, O., Skarpe, C., Zimmermann, B., Cromsigt, J., Mathisen, K.M. 2020. Ungulate-adapted forestry shows promise for alleviating pine browsing damage. *Forest ecology and management*, 2021-02-15, Vol.482, p.118808

Mathisen, K. M., Milner, J. M., van Beest, F. M., & Skarpe, C. (2014). Long-term effects of supplementary feeding of moose on browsing impact at a landscape scale. *Forest ecology and management*, 314, 104-111.

Meisingset, E. L., Loe, L. E., Brekkum, Ø., Bischof, R., Rivrud, I. M., Lande, U. S., ... & Mysterud, A. (2018). Spatial mismatch between management units and movement ecology of a partially migratory ungulate. *Journal of Applied Ecology*, 55(2), 745-753.

Milner, J.M., van Beest, F.M., Schmidt, K.T., Brook, R.K. 2014. To Feed or not to Feed? Evidence of the Intended and Unintended Effects of Feeding Wild Ungulates. *Journal of Wildlife Management*, vol 78, 8, 1322-1334.

Natur- og miljøbarometeret 2017: <https://norskfriluftsliv.no/natur-miljobarometer-2017/>

Norsk Hjortesenter 2021: Rapport fra forprosjektet «Mer viltkjøtt» . <https://www.hjortesenteret.no/2021/02/10/store-muligheter-for-viltkjottnaeringen/>

Nilsen, E. B., Skonhoft, A., Mysterud, A., Milner, J. M., Solberg, E. J., Andreassen, H. P., & Stenseth, N. C. (2009). The role of ecological and economic factors in the management of a spatially structured moose *Alces* population. *Wildlife Biology*, 15(1), 10-23.

Opinion (2020). Bruk av viltkjøtt i HoReCa. En kartlegging gjennomført på vegne av Innovasjon Norge.

Pedersen S., Ø. Handberg og F. Løset (2019): Kvalitet på konsekvensutredninger av klima- og miljøtemaer i kommuneplanens arealdel, Menon-publikasjon nr. 16/2019.

Pedersen S., I. Kjelsaas, M.K. Guldvik, Ø. N. Handberg og S. Navrud (2020): Samfunnsøkonomisk verdi av elgjakt i Norge, Menon-publikasjon nr. 28/2020, Menon Economics.

Punsvik, T. og Jaren, V. 2006. Målrettet villreinforvaltning. Tun Forlag.

Rivrud, I.M., Rolandsen, C.M., Rauset, G.R., Rauset, G.R., Kvasnes, M., Mysterud, A. og Solberg, E. 2020. Hjortevilt påkjørsler i Norge. NINA Rapport 1806. 97 s.

Rolandsen, C.M., Solberg, E.J., Van Moorter, B. og Strand, O. 2014. Dyrepåkjørsler på jernbanen i Norge 1991–2014. NINA Rapport 1145.

Rolandsen, C.M., Våge, J., Hopp, P., Benestad, S.L., Mysterud, A., Viljugrein, H., Solberg, E.J., Strand, O., Ytrehus, B., Vikrøen, T., Madslien, K., Tarpai, A., Næss, C., Haavardstun, T., Veiberg, V., Heim, M., Rudningen, K. 2018. Kartlegging av skrantesjuke (Chronic Wasting Disease – CWD) i 2016 og 2017. NINA Rapport 1837.

Rød-Eriksen, L., Moa, P.F., Eide, N.E. 2020. Jakt i Lierne – Om smårovvilt, rev og hønefugl. Rapport fra smårovvilt-prosjektet «Jakt-i-Lierne» 2014/15–2018/19. NINA Temahefte 79. Norsk institutt for naturforskning.

Samdal, B., Veiberg, V. og Knudsen, S. 2003. Målrettet Hjorteforvaltning. Landbruksforlaget.

Sand, H., Mathisen, K. M., Ausilio, G., Gicquel, M., Wikenros, C., Månsson, J., ... & Zimmermann, B. 2019. Kan forekomst av ulv redusere elgbeiteskader og øke tettheten av løvtrær? Utredning om ulv og elg del 4. Skriftserien Vol. 4-2019: Høgskolen i Innlandet.

Sand, H., Wikenros, C., Zimmermann, B., Eriksen, A., Holen, F. G., & Wabakken, P. 2019. Predasjonsmønster hos enslige stasjonære ulver og ulver på vandring. Utredning om ulv og elg del 3. Skriftserien Vol. 3-2019: Høgskolen i Innlandet.

Saurasunet, M., Mathisen, K. M., & Skarpe, C. (2018). Effects of increased soil scarification intensity on natural regeneration of scots pine *Pinus sylvestris* L. and birch *Betula* spp. L. *Forests*, 9(5), 262.

Selboe, Ø.W. og Kuskemoen, E. 2019. Redusert hastighet som tiltak for å redusere elgpåkjørsler. Statens vegvesens rapporter 402.

Sivertsen, T.R., Gundersen, H., Rolandsen, C.M., Andreassen, H.P., Hanssen, F., Hanssen, M.G., Lykkja, Odd. 2010. Evaluering av tiltak for å redusere elgpåkjørsler på veg. Oppdragsrapport; 01/2010, Høgskolen i Hedmark.

Solberg, E. J., Strand, O., Veiberg, V., Andersen, R., Heim, M., Rolandsen, C.M., Solem, M.I., Holmstrøm, F., Jordhøy, P., Nilsen, E.B., Granhus, A., Eriksen, R. 2017. Hjortevilt 1991-2016. Oppsummeringsrapport fra Overvåkingsprogrammet for hjortevilt. NINA Rapport 1837.

Solbraa, K. (2005). Tømmer eller elg? Skogeieren Nr. 5.

Solbraa, K. (2008). Elgbeitetaksering. En veiledning og forslag til standard. Skogbrukets kursinstitutt: 41 s.

Solbraa, K. (2008). Elgforvaltning på ville veier? Skogeieren: I bilaget: Fisk & vilt, nr. 1 s.10- 11.

Spitzer, R., Coissac, E., Felton, A., Fohringer, C., Juvany, L., Landmann, M., Singh, Taberlet, P., N.J. Widemo, F. og Cromsigt, J.P.G.M. 2021. Small shrubs with large importance? Smaller deer may increase the moose-forestry conflict through feeding competition over Vaccinium shrubs in the field layer. Forest Ecology and Management, Vol: 480, Art. No: 118768, DOI: 10.1016/j.foreco.2020.118768.

Stokke, S., Brainerd, S., Arnemo, J.M. 2017. Metal deposition of copper and lead bullets in moose harvested in Fennoscandia. Wildlife Society Bulletin, 41 (1), 98-106.

Storaas, T., Nicolaysen, K.B. Gundersen H. og Zimmermann B. 2005. Prosjekt Elg – trafikk i Stor-Elvdal 2000-2004. – Høgskolen i Hedmark, Oppdragsrapport nr. 1 – 2005.

Svenska Jägareförbundet. 2020. Handlingsplan älg.

<https://jagareforbundet.se/contentassets/53e86687821348eb99bea6910746217f/ny-handlingsplan-alg-for-hemisdan.pdf>

Thorvaldsen, P., Øpstad, S., Aarhus, A., Meisingset, E. L., Austarheim, Å., Lauvstad, H., & Mo, M. (2010). Kostar hjorten meir enn han smakar? Del 1: Berekning av kostnad og nytteverdi av hjort i Eikås storvald i Jølster. Bioforsk Rapport.

Thorvaldsen, P., & Rivedal, S. (2014). Kostar hjorten meir enn han smakar? Del 2. Skader og skadeomfang av hjortebeiting i fulldyrka eng.

Tytlandsvik, S. G, & S. Navrud (2009): Bilister vil betale for å slippe hjortevilt påkjørsler. Hjorteviltet, 2009: s.62-67. <http://www.umb.no/statisk/ior/hjorteviltpakjrsler.pdf>

van Beest, F. M., Gundersen, H., Mathisen, K. M., Milner, J. M. & Skarpe, C. (2010). Longterm browsing impact around diversionary feeding stations for moose in Southern Norway. Forest Ecology and Management, 259 (10): 1900-1911.

Wam, H. K., Hofstad, O., Nævdal, E., & Sankhayan, P. (2005). A bio-economic model for optimal harvest of timber and moose. Forest ecology and management, 206(1-3), 207-219.

Wam, H. K., & Hofstad, O. (2007). Taking timber browsing damage into account: a density dependant matrix model for the optimal harvest of moose in Scandinavia. Ecological economics, 62(1), 45-55.

Wikenros, C., Zimmermann, B., Sand, H., Månsson, J., Maartmann, E., Eriksen, A., & Wabakken, P. (2019). Tildelt, sett og felt elg i forhold til ulveforekomst i Norge og Sverige. Utredning om ulv og elg del 1. Skriftserien Vol. 1 - 2019: Høgskolen i Innlandet.

Zimmermann, B., Wikenros, C., Sand, H., Eriksen, A., & Wabakken, P. (2019). Elg i ulvevir: Predasjon og elgjakt. Utredning om ulv og elg del 2. Skriftserien Vol. 2-2019: Høgskolen i Innlandet.

Vedlegg 1 – Aktører vi har intervjuet

Utover flere møter med Miljødirektoratet og ekspertgruppa har vi intervjuet følgende virksomheter/organisasjoner:

Virksomhet/organisasjon	Representanter	Dato
Klima- og miljødepartementet	Espen Fjeldstad	10. desember 2020
NJFF	Webjørn Svendsen, Roar Lundby	6. januar 2021
Landbruks- og matdepartementet	Arne Sandnes, Espen Stokke	7. januar 2021
NINA / Hjorteviltportalen	Camilla Næss	9. februar 2021
Mattilsynet	Harald Øverby	10. februar 2021
Statens vegvesen	Karianne Thøger Haaverstad	12. februar 2021
Villreinrådet	Christian Hillmann	18. februar 2021
Norges Bondelag	Finn Erlend Ødegård	19. februar 2021
Skogkurs	Dagh Bakka, Øyvind Juliussen, Arve Aarhus	23. februar 2021
Skogeierforbundet	Ingeborg Anker-Rasch	22. februar 2021
Villreinsenter Sør	Peter Köller	24. februar 2021
Villreinrådet	Endre Læg Reid	1. mars 2021
Villreinsenter Nord	Raymond Sørensen	4. mars 2021
Norsk Elgsenter	Sverre Oskar Øverby	4. mars 2021
Innovasjon Norge	Haaken Michael Christensen	5. mars 2021
Bane NOR	Marina Stanimirov	10. mars 2021

Vedlegg 2 – Intervjuguide

Under er en oversikt over spørsmål vi har benyttet i intervjuene. Vi har imidlertid laget egne intervjuguider til hver informant. Informantene har derfor bare fått et utvalg av spørsmålene, eventuelt også tilleggsspørsmål om aktuelle temaer.

Menon Economics AS, Norskog og Høgskolen i Innlandet gjennomfører en evaluering av strategi for forvaltning av hjortevilt på vegne av Miljødirektoratet. Evalueringen skal svare ut om og i hvilken grad det er gjennomført innsats for å realisere strategiske hovedgrep og fyrtårn i strategien, om og i hvilken grad ønskede resultater er oppnådd og årsaker til at noen satsinger for å oppnå ønskede resultater eventuelt ikke er fulgt opp.

Mål og samordning

Det er oss bekjent ikke utviklet nasjonale mål for hjortevilt(forvaltningen) utover de tre overordnede målene for naturmangfold og formålsparagrafen i hjorteviltforskriften.

Spørsmål 1a - Dersom dere har kjennskap til bakgrunnen for at det ikke ble utarbeidet en egen stortingsmelding eller liknende om forvaltning av hjortevilt, kan dere forklare hvorfor?

Spørsmål 1b - I hvilken grad mener dere formålsparagrafen og overordnede mål for naturmangfold er tilstrekkelig for en god og effektiv hjorteviltforvaltning?

Spørsmål 1c - I hvilken grad mener dere disse målene legger til rette for en effektiv mål- og rammestyring for forvaltningen?

Spørsmål 2 - Oppfatter dere at det er utviklet (gode nok) omforente *regionale* mål for hjorteviltforvaltningen?

Spørsmål 3a - I hvilken grad er det utviklet verktøy slik at kommunene er i stand til å utvikle etterprøvbare og operasjonelle mål for den lokale hjorteviltforvaltningen?

Spørsmål 3b - Har virksomheten du/dere representerer satt mål for hjorteviltforvaltningen?

Spørsmål 3c - Hvis ja, når ble målene fastsatt og i hvilke dokumenter er målene nedfelt?

Spørsmål 3d - I hvilken grad oppnås de fastsatte målene?

Spørsmål 4 - I hvilken grad oppfatter dere ulike aktørers roller innenfor hjorteviltforvaltningen som tydelige nok?

Spørsmål 5 - Hvordan opplever dere at det tverrsektorielle samarbeidet i hjorteviltforvaltningen fungerer? (Herunder i hvilken grad er det aktiv dialog og felles prosjekter i samarbeidet?)

Spørsmål 6a - Hvordan oppfatter dere at dagens forvaltning av hjortevilt fungerer?

Spørsmål 6b - I hvilken grad mener dere forvaltningen er robust med tanke på de utfordringene forvaltningen står ovenfor i fremtiden?

Spørsmål 6c - I hvilken grad opplever dere at forvaltningen er godt politisk forankret?

Samfunnsaksept, forståelse og rekruttering

Spørsmål 7 - Har det vært gjennomført tiltak siden 2009 dere vil trekke fram som viktige for å øke samfunnsaksepten for jakt i samfunnet?

Spørsmål 8 - Sammenliknet med da strategien ble lagt fram (2009), i hvilken grad oppfatter dere at det er en bedre samfunnsmessig forståelse for...

a.) ...hjorteviltet som økologisk faktor?

b.) ...de samfunnsmessige nytteverdier og kostnader hjorteviltet representerer?

Spørsmål 9 - Er det utarbeidet kommunikasjonsstrategi for hvordan man skal spre informasjon og veiledning til befolkningen?

Spørsmål 10 - Har det siden 2009 vært gjennomført tiltak dere vil trekke fram som viktige for å satse på utvikling av hjorteviltet som ressurs for framtidig verdiskaping?

Spørsmål 11 - I hvilken grad mener dere grunnlaget er lagt for en offensiv satsing på utvikling av hjorteviltet som ressurs for framtidig verdiskaping?

Spørsmål 12 - Er det utarbeidet kommunikasjonsstrategi for hvordan man skal spre informasjon og veiledning til skoleverket, barn og unge?

Spørsmål 13 - I hvilken grad er det iverksatt informasjonstiltak rettet mot skoleverket, barn og unge?

Spørsmål 14 - I hvilken grad benyttes hjorteviltportalen som verktøy i undervisningssammenheng?

Spørsmål 15 - Har dere noen oppfatning av i hvilken grad kan barn og unge sies å ha fått et høyere kunnskapsnivå om hjorteviltet og dets plass i økosystemet siden 2009?

Spørsmål 16 – Har det vært gjennomført tiltak siden 2009 som dere vil trekke fram som viktige for å øke rekrutteringen i samfunnet?

Spørsmål 17 – Er det utarbeidet rekrutteringsstrategi med konkrete tiltak og tilpasset de arenaer hvor nye jegere kan treffes?

Viltpåkjørsler

Spørsmål 18 - I strategien ble det skissert et tiltak for å etablere et organ/råd for å samordne forebyggende arbeid mot viltpåkjørsler og arbeid med ettersøk m.m. Kjenner dere til om og hvordan det ble satt i gang arbeid for å iverksette dette?

Spørsmål 19 - Er det etablert et tverrsektorielt forpliktende samarbeid om tiltak og økonomi for å redusere viltpåkjørsler? Hvilke barrierer forhindrer eventuelt samarbeid?

Spørsmål 20 – I hvilken grad opplever dere at viltulykker inngår i tilstrekkelig grad som tema...

a.) ...i berørte sektorer?

b.) ...i kommunal og regional planlegging?

Spørsmål 21 - I hvilken grad mener dere man har oppnådd en sikrere og mer effektiv samferdsel i form av reduksjon i antall viltpåkjørsler på vei og bane siden 2009? Hva er årsaken?

Kunnskap i forvaltningen

Spørsmål 21b - I strategien foreslås det å etablere en modell med et nasjonalt kompetansesenter for hjortevilt. Kjenner dere til årsaken(e) til at dette ikke ble etablert?

Spørsmål 22 - Hvordan oppfatter dere tilgangen på data og forvaltningsverktøy i hjorteviltforvaltningen?

Spørsmål 23 - I hvilken grad opplever dere at hjorteviltportalen og hjorteviltregisteret...

a.) ...gir god informasjonsflyt i alle ledd i forvaltningen?

b.) ...bidrar til enklere administrasjon, spesielt rapportering?

c.) bidrar til å øke kompetansenivået blant ulike aktørgrupper?

Spørsmål 24 - I hvilken grad opplever dere at det er god nok kunnskap og kompetanse om hjortevilt og forvaltning hos aktørene i regional og lokal forvaltning? Er det eventuelt noen områder dere vil trekke fram i positiv eller negativ forstand?

Spørsmål 25 - Hvordan opplever dere kvaliteten i forvaltningen av hjortevilt på ulike nivåer?

Spørsmål 26x - Hvordan koordineres aktiviteter knyttet til forskning og overvåkning? I hvilken grad kan koordineringen sies å være god?

Spørsmål 26a - Hvilke resultater knyttet til forskning og overvåkning formidles til brukere?

Spørsmål 26b - Hvordan formidles resultater til brukere?

Spørsmål 26c - I hvilken grad kan resultatene sies å formidles på en god og effektiv måte?

Spørsmål 26d - Hvordan oppfanger brukerne formidlingen gjennom de forskjellige kanalene?

Spørsmål 27 - Hvor gode oppfatter dere bestands- eller driftsplaner for hjorteviltforvaltningen (herunder planer for hensiktsmessige enheter)?

Finansiering

Spørsmål 28a - Har dere oversikt over hvor mye midler har blitt gitt til å realisere tiltak og forventede resultater angitt i hjorteviltstrategien? (til hva, av hvem og hvor mye)

Spørsmål 28b - I hvilken grad opplever dere at finansieringsgrunnlaget er tilstrekkelig for å ivareta en framtidsrettet hjorteviltforvaltning?

Nyskaping og produktmangfold

Spørsmål 29 - Opplever dere at jakt, opplevelse og nisjeproduksjon knyttet til hjortevilt kan sies å være anerkjent som en viktig landbruksnæring? Fra når kan i så fall det sies å være tilfelle?

Spørsmål 30 - Hvilke utfordringer mener dere rettighetshavere som satser på hjortevilt som næring møter?

Spørsmål 31 - I hvilken grad opplever dere at rettighetshavere, andre næringsaktører og det offentlige er bevisst på jegeren som del av en bærekraftig ressursbruk? I hvilken grad har bevisstheten økt i perioden?

Spørsmål 32 - I hvilken grad opplever dere forvaltningen av hjortevilt som et eksempel på god nasjonal naturressursforvaltning?

Skogen og hjorteviltet

Spørsmål 33 - I hvilken grad oppleves samproduksjon av tømmer og vilt som optimalisert?

Spørsmål 34 - Er det utviklet samfunnsregnskap for skogbruket og samspillet mellom hjorteviltet og skogen? Kan vi i så fall få tilgang til disse regnskapene?

Spørsmål 35 - Er det utarbeidet retningslinjer for kommuners myndighet etter viltloven i forhold til skogloven?

Vedlegg 3 – Spørreundersøkelse

Vi har som nevnt i kapittel 4 gjennomført spørreundersøkelse til Statsforvalter, fylkeskommuner, kommuner, grunneiere, sekretærer i villreinnemnder, medlemmer av villreinnemnder, fjellstyrer og lokal- og regionallag i NJFF. Siden ikke alle spørsmålene er relevante for alle disse aktørene har vi utarbeidet spesialtilpassede versjoner av spørreskjemaet. I dette vedlegget dokumenterer vi spørreundersøkelsen til kommuner, siden det var det mest omfattende skjemaet.

E-posten som ble sendt til kommunene så slik ut:

Tittel - Spørreundersøkelse - Evaluering av 'strategi for forvaltning av hjortevilt'

Hei,

På oppdrag fra Miljødirektoratet gjennomfører Menon Economics i samarbeid med Høgskolen i Innlandet og Norskog en evaluering av «Strategi for forvaltning av hjortevilt» (Hjorteviltstrategien) som ble fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning (nå: Miljødirektoratet) i 2009 (DN-rapport 8-2009). Formålet med evalueringen er å etablere et kunnskapsgrunnlag for videreutvikling av en framtidsrettet forvaltning av elg, hjort, rådyr og villrein. Evalueringen skal vurdere hvordan strategien er fulgt opp, og hvilke resultater som er oppnådd.

Evalueringen er avhengig av synspunktene til ulike deler av hjorteviltforvaltningen. Ved å svare på spørreundersøkelsen kan dere påvirke det videre arbeidet med hjorteviltforvaltning i Norge. Vi ber derfor om at denne e-posten videresendes til den i virksomheten som jobber mest med hjorteviltforvaltning.

Trykk her for å starte spørreundersøkelsen: [\[SURVEY_LINK\]](#)

Vi ber deg svare så fort du har anledning, men ikke senere enn fredag 19. februar 2021.

Spørreundersøkelsen er sendt ut til ulike virksomhetstyper i hjorteviltforvaltningen. Enkelte spørsmål og svaralternativer passer kanskje ikke helt med virksomheten du representerer. Vi ber deg da likevel svare så godt du kan ved å velge svaralternativer som ligger nærmest din egen oppfatning. Det vil cirka 30 minutter å fylle ut spørreundersøkelsen.

Har du spørsmål vedrørende undersøkelsen kan du kontakte Simen Pedersen i Menon Economics på e-post: simen@menon.no eller på telefon 959 93 888.

Takk for at du tar deg tid til å svare på undersøkelsen.

Med vennlig hilsen,

Simen Pedersen

Prosjektleder, Menon Economics

Spørreundersøkelsen til kommuner så slik ut:

1. Informasjon om databehandling

I henhold til EUs personvernforordning (GDPR) vil all informasjon som knytter svarene til deg, slettes innen seks måneder.

Menon Economics sin GDPR-kontakt:

Navn: Hebe Brunvand

E-post: hebe@menon.no

Hvis du trykker på neste, godtar du at vi behandler dine personopplysninger i henhold til informasjonen gitt ovenfor.

2. Viktig informasjon før du starter å svare på undersøkelsen

For å dekke alle deler av hjorteviltforvaltningen har vi valgt å sende ut spørreundersøkelsen til kommuner, fylkeskommuner, statsforvaltning/fylkesmenn, villreinnemder, villreinutvalg, fjellstyrer, lokale og regionale jakt- og fiskeforeninger grunneiere, grunneierlag mv. Vi forstår at dere som svarer på undersøkelsen kan være engasjert i hjorteviltforvaltningen på flere måter. Eksempelvis kan man både være ansatt i kommunen og være grunneier, eller både være grunneier og ha et verv i den lokale jakt- og fiskeforeningen. I undersøkelsen ber vi om at du svarer på vegne av virksomheten som eier e-postadressen undersøkelsen er sendt til. Dvs. hvis e-posten er sendt til deg som grunneier ønsker vi at du svarer på vegne av deg selv som grunneier, eller hvis e-posten er sendt til deg som ansatt i kommunen svarer du i lys av å være ansatt i kommunen osv.

Vi er klar over at koronasituasjonen kan ha påvirket din arbeidshverdag. Når du svarer på undersøkelsen ber vi om at du tar utgangspunkt i normalsituasjonen, altså en situasjon uten Covid-19.

3. Hvilke hjorteviltarter er du engasjert i forvaltning av? Flere svar mulig.

(Oppgi gjerne flere svar)

- ☐ Elg
- ☐ Hjort
- ☐ Rådyr
- ☐ Villrein

4. Hvilken av disse virksomhetene svarer du ut fra i denne undersøkelsen? Kun ett svar mulig.

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ Kommune
- ☐ Fylkeskommune
- ☐ Statsforvalter/Fylkesmann
- ☐ Villreinnemnd
- ☐ Villreinutvalg
- ☐ Fjellstyre
- ☐ Grunneier/rettighetshaver for utmark med hjorteviltjakt
- ☐ Grunneierlag/utmarkslag
- ☐ Bygdeallmenning
- ☐ Lokalt bondelag
- ☐ Lokalt skogeierlag
- ☐ Regionallag NJFF
- ☐ Lokallag NJFF

Annet, spesifiser her:

5. Hva er din stilling eller verv knyttet til hjortevilt i virksomheten du representerer? Flere svar mulig.

(Oppgi gjerne flere svar)

- ☐ Leder i virksomheten
- ☐ Hjorteviltansvarlig
- ☐ Leder for avdeling som forvalter hjortevilt
- ☐ Saksbehandler
- ☐ Tillitsvalgt
- ☐ Styreleder/styremedlem
- ☐ Funksjonær

Annet, spesifiser her:

6. Hvor stor del av den totale tiden i virksomheten du er engasjert i vil du anslå at du bruker på hjortevilt og hjorteviltforvaltning?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ Ikke noe tid
- ☐ 0-19 prosent
- ☐ 20-40 prosent
- ☐ 41-60 prosent
- ☐ 61-80 prosent
- ☐ 81-99 prosent
- ☐ All tid
- ☐ Vet ikke

7. Omtrent hvor mange dagsverk (1 dagsverk =7,5 timer) vil du anslå at du brukte på hjortevilt og hjorteviltforvaltning i 2020? Til orientering har et normalt årsverk cirka 230 arbeidsdager.

8. Er du kjent med 'Strategi for forvaltning av hjortevilt' (Hjorteviltstrategien) som er utgitt av Direktoratet for naturforvaltning i 2009?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ Ja, har satt meg godt inn i innholdet i strategien
- ☐ Ja, har satt meg inn i strategien tidligere - men har glemt mye av innholdet i den
- ☐ Ja, er kjent med strategien - men har ikke satt meg inn i innholdet
- ☐ Nei

9. Mener du at rekrutteringen av jegere til jakt på hjortevilt er for dårlig?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ Ja
- ☐ Nei - Gå til 11
- ☐ Vet ikke - Gå til 11

10. Du har oppgitt at rekrutteringen av jegere til jakt på hjortevilt er for dårlig. Hva mener du er de største barrierene for å sikre rekruttering av jegere?

11. Har virksomheten du representerer iverksatt tiltak for å øke rekrutteringen til hjorteviltjakt?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ Ja
- ☐ Nei - Gå til 14
- ☐ Vet ikke - Gå til 14

12. Du har oppgitt at virksomheten du representerer har iverksatt tiltak for å øke rekrutteringen til hjorteviltjakt. Hvilke tiltak har virksomheten iverksatt for å øke rekrutteringen? Oppgi både tidligere og nåværende tiltak du kjenner til.

(Oppgi gjerne flere svar)

- ☐ Jaktfadderordning (tilrettelegging for at nye jegere blir med erfarne jegere på hjorteviltjakt)
- ☐ Opplæringsjakt på elg
- ☐ Opplæringsjakt på hjort
- ☐ Opplæringsjakt på rådyr
- ☐ Opplæringsjakt på villrein
- ☐ Lavere pris på jaktkort for yngre hjorteviltjegere (der det blir solgt jaktkort)
- ☐ Lavere pris på jaktkort for nye hjorteviltjegere (der det blir solgt jaktkort)
- ☐ Tiltak for å øke rekruttering av kvinner til hjorteviltjakt
- ☐ Tiltak på skytebanen (tilrettelegging for og veiledning av nye jegere mv.)
- ☐ Lavere pris på skytebanen for nye jegere mv.
- ☐ Dagskort for elg
- ☐ Dagskort for hjort
- ☐ Dagskort for rådyr
- ☐ Informasjonstiltak til nye jegere (temakvelder mv.)
- ☐ Brede informasjonskampanjer (informasjonsbrosjyrer mv.)

Andre tiltak, spesifiser her:

13. Du har oppgitt at virksomheten du representerer har iverksatt tiltak for å øke rekrutteringen til hjorteviltjakt. Fantes ett eller flere av disse tiltakene også før Hjorteviltstrategien kom 2009?

(Oppgi gjerne flere svar)

Jaktfa- ddero- rdning (tilrett- elegging for at nye jegere blir med- erfarne jegere	Opplæring sjakt på elg	Opplæring sjakt på hjo- rt	Opplæring sjakt på rådyr	Opplæring sjakt på villrein	La- ver- e pri- s på jakt- kor- t for- yn- gre- hjo- rte- viltj- eg- ere (de- r det blir solgt jakt	La- ver- e pri- s på jakt- kor- t for- ny- e hjo- rte- viltj- eg- ere (de- r det blir solgt jakt	Tiltak for å øk- e rek- rut- te- ring av kvi- nn- er til hjo- rte- viltj- akt	Tiltak på sky- te- ban- en (tilrett- elegging for og veil- ed- ning av nye jegere	La- ver- e pri- s på sky- te- ban- en for nye jegere mv.	Da- gsk- ort for elg	Da- gsk- ort for hjo- rt	Da- gsk- ort for rådyr	Inf- or- ma- sjon- stiltak til nye jegere (te- ma- kve- lde- r mv.)	Bre- der in- for- ma- sjon- skam- panje- r (in- for- ma- sjons- bro- sjyer mv.)	Nei	Vet ikke
--	---------------------------------	--	-----------------------------------	--------------------------------------	---	--	--	--	---	----------------------------------	---	------------------------------------	--	--	-----	-------------

på
hjo
rte
viltj
akt
)

kor kor mv
t) t) .)

☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐

Andre tiltak, spesifiser her: ...

14. Hvilte tiltak har virksomheten du representerer vært engasjert i for å redusere viltpåkjørslar? Flere svar mulig.

(Oppgi gjerne flere svar)

- ☐ Har ikke gjennomført tiltak for å redusere viltpåkjørslar
- ☐ Tiltak for å redusere viltpåkjørslar er ikke virksomheten jeg representerer sin oppgave
- ☐ Ingen tiltak, men har jobbet for å realisere tiltak for å redusere viltpåkjørslar
- ☐ Informasjonstiltak for å påvirke adferd til bilistar og andre trafikantar
- ☐ Viltgjerder langs utsatte vegstreknningar
- ☐ Rydding av skog langs utsatte vegstreknningar
- ☐ Foring for å holde hjorteviltet borte fra vei og/eller bane

- ☐ Skilting eller redusert fartsgrense langs utsatte vegstrekninger
- ☐ Samarbeid med Statens vegvesen for å finne gode løsninger
- ☐ Samarbeid med Bane Nor for å finne gode løsninger
- ☐ Deltar i samarbeidsforum mot viltulykker
- ☐ Vet ikke

Andre tiltak, spesifiser her:

15. Innenfor det geografiske området du har forvaltningsansvar for, i hvilken grad vil du si at hjorteviltbestanden blir redusert for å redusere viltpåkjørslar?

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

	Ikke i det hele tatt	I liten grad	I middels grad	I stor grad	I veldig stor grad	Vet ikke	Ikke relevant
Elg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hjort	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rådyr	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

16. Innenfor det geografiske området du har forvaltningsansvar for, i hvilken grad vil du si at jaktkvotene blir redusert for å kompensere for viltpåkjørsler?

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

	Ikke i det hele tatt	I liten grad	I middels grad	I stor grad	I veldig stor grad	Vet ikke	Ikke relevant
Elg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hjort	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rådyr	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

17. Hvordan vil du si at innsatsen for å redusere viltpåkjørsler har utviklet seg de siste 10 år på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå? Har innsatsen blitt...

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

	...mye lavere	...litt lavere	...uendret	...litt høyere	...mye høyere	Vet ikke	Ikke relevant
Nasjonalt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionalt (i fylket)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokalt (for kommunen evt. flere kommuner ved interkommunale samarbeid)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

18. I hvilken grad er du enig eller uenig i følgende påstander?

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

	Helt enig	Ganske enig	Verken enig eller uenig	Ganske uenig	Helt uenig	Vet ikke	Ikke relevant
Jeg har god nok tilgang på relevante data om elg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har god nok tilgang på relevante data om hjort	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har god nok tilgang på relevante data om villrein	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har god nok tilgang på relevante data om rådyr	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. I hvilken grad er du enig eller uenig i følgende påstander?

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

	Helt enig	Ganske enig	Verken enig eller uenig	Ganske uenig	Helt uenig	Vet ikke	Ikke relevant
Jeg opplever at det er dyktige aktører i regional forvaltning av hjortevilt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg opplever at det er dyktige aktører i lokal forvaltning av hjortevilt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det tverrsektorielle samarbeidet på mitt nivå i hjortevilt forvaltningen fungerer godt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hjorteviltforvaltningen i mitt ansvarso	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

mråde er
basert
på gode
bestands
- eller
driftspla
ner

20. I hvilken grad er du enig eller uenig i følgende påstander?

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

	Helt enig	Ganske enig	Verken enig eller uenig	Ganske uenig	Helt uenig	Vet ikke	Ikke relevant
Rettighe tshavern e i mitt område er aktivt engasjer t i å utarbeid e, gjennom føre og følge opp planene i samarbe id med lokale myndigh eter og aktører	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er utviklet gode møtepla sser og struktur er for	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

samhand
lingen
mellom
aktørene
i
hjortevilt
forvaltni
ngen i
mitt
område

Det er
god
kvalitet
på
rådgivin
g/veiled
ning
knyttet
til
hjortevilt
innenfor
det
geografi
ske
området
som jeg
er
engasjer
t i
forvaltni
ngen av

Samarbe
idet
mellom
rettighet
shavere
og
offentlig
hjortevilt
forvaltni
ng
fungerer
godt

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

innenfor
det
geografi
ske
området
som jeg
er
engasjer
t i
forvaltni
ngen av

21. Innenfor det geografiske området du har forvaltningsansvar innenfor, hvem utarbeider driftsplanen for forvaltning av hjortevilt?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ Kommunen
- ☐ Rettighetshaver
- ☐ Både kommuner og rettighetshaver
- ☐ Ingen
- ☐ Vet ikke

22. Ifølge hjorteviltforskriften §3 skal kommunen vedta konkrete og etterprøvbare bestandsmål. Innenfor det geografiske området du er engasjert i forvaltningen av hjortevilt, vil du si at kommunen(e)s vedtatte mål er i tråd med forskriften?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ Ja
- ☐ Nei
- ☐ Vet ikke

23. Informasjon om de tre neste spørsmålene om målformulering

Vi forstår at det kan være utfordrende å finne frem målformuleringer og svare på de tre neste spørsmålene. Hvis det er vanskelig ber vi deg gå videre uten å svare på spørsmålene.

24. Hvis virksomheten du representerer har utviklet lokale mål for elg - kan du skrive inn målformuleringen i tekstboksen under:

25. Hvis virksomheten du representerer har utviklet lokale mål for hjort - kan du skrive inn målformuleringen i tekstboksen under:

26. Hvis virksomheten du representerer har utviklet lokale mål for rådyr - kan du skrive inn målformuleringen i tekstboksen under:

27. I hvilken grad er du enig eller uenig i følgende påstander? Vil du si at hjorteviltforvaltningen er...

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

	Helt enig	Ganske enig	Verken enig eller uenig	Ganske uenig	Helt uenig	Vet ikke	Ikke relevant
...mer kunnskap basert enn den var for 10 år siden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
...basert på kunnskap av høy internasjonal kvalitet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
...i forkant av fremtidige utfordringer og har god handlingsberedskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

28. Hvor mye kunnskap vil du si at voksne (18 år eller eldre) og barn og unge (under 18 år) har om hjorteviltet og dets plass i økosystemet?

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

	Ingen kunnskap	Lite kunnskap	Noe kunnskap	Mye kunnskap	Vet ikke
Voksne (18 år eller eldre) innenfor det	☐	☐	☐	☐	☐

geografiske
området du
er engasjert
i
forvaltninge
n av

Barn og
unge (under
18 år)
innenfor det
geografiske
området du
er engasjert
i
forvaltninge
n av

☐☐☐☐☐

29. I hvilken grad benytter du “Hjorteviltportalen” i ditt arbeid i virksomheten du er engasjert i?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ I stor grad (ukentlig)
- ☐ I middels grad (månedlig)
- ☐ I liten grad (årlig)
- ☐ Ikke i det hele tatt - Gå til 33
- ☐ Vet ikke - Gå til 33
- ☐ Ikke relevant - Gå til 33

30. I hvilken grad vil du si at Hjorteviltportalen bidrar til god informasjonsflyt i den delen av hjorteviltforvaltningen du er engasjert i?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ I veldig stor grad
- ☐ I stor grad
- ☐ I middels grad
- ☐ I liten grad
- ☐ Ikke i det hele tatt
- ☐ Vet ikke
- ☐ Ikke relevant

31. I hvilken grad vil du si at Hjorteviltportalen bidrar til enklere administrasjon i den delen av hjorteviltforvaltningen du er engasjert i?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ I veldig stor grad
- ☐ I stor grad
- ☐ I middels grad
- ☐ I liten grad
- ☐ Ikke i det hele tatt
- ☐ Vet ikke
- ☐ Ikke relevant

32. I hvilken grad vil du si at Hjorteviltportalen bidrar til å øke kompetansenivået blant de aktørgrupper du samarbeider med i forvaltningen av hjortevilt?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ I veldig stor grad

- ☐ I stor grad
- ☐ I middels grad
- ☐ I liten grad
- ☐ Ikke i det hele tatt
- ☐ Vet ikke
- ☐ Ikke relevant

33. I hvilken grad benytter du “Hjorteviltregisteret” i ditt arbeid i virksomheten du er engasjert i?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ I stor grad (ukentlig)
- ☐ I middels grad (månedlig)
- ☐ I liten grad (årlig)
- ☐ Ikke i det hele tatt - Gå til 37
- ☐ Vet ikke - Gå til 37
- ☐ Ikke relevant - Gå til 37

34. I hvilken grad vil du si at Hjorteviltregisteret bidrar til god informasjonsflyt i den delen av hjorteviltforvaltningen du er engasjert i?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ I veldig stor grad
- ☐ I stor grad
- ☐ I middels grad

- ☐ I liten grad
- ☐ Ikke i det hele tatt
- ☐ Vet ikke
- ☐ Ikke relevant

35. I hvilken grad vil du si at Hjorteviltregisteret bidrar til enklere administrasjon (spesielt rapportering) i den delen av hjorteviltforvaltningen du er engasjert i?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ I veldig stor grad
- ☐ I stor grad
- ☐ I middels grad
- ☐ I liten grad
- ☐ Ikke i det hele tatt
- ☐ Vet ikke
- ☐ Ikke relevant

36. I hvilken grad vil du si at Hjorteviltregisteret bidrar til å øke kompetansenivået blant de aktørgrupper du samarbeider med i forvaltningen av hjortevilt?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ I veldig stor grad
- ☐ I stor grad
- ☐ I middels grad
- ☐ I liten grad

- ☐ Ikke i det hele tatt
- ☐ Vet ikke
- ☐ Ikke relevant

37. I hvilken grad benytter du applikasjonen (Appen) 'Sett og skutt' i ditt arbeid i virksomheten du er engasjert i?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ I veldig stor grad
- ☐ I stor grad
- ☐ I middels grad
- ☐ I liten grad
- ☐ Ikke i det hele tatt - Gå til 41
- ☐ Vet ikke - Gå til 41
- ☐ Ikke relevant - Gå til 41

38. Er du fornøyd med Appen 'Sett og skutt'?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ Ja, veldig fornøyd
- ☐ Ja, ganske fornøyd
- ☐ Verken fornøyd eller misfornøyd
- ☐ Nei, ganske misfornøyd
- ☐ Nei, veldig misfornøyd
- ☐ Vet ikke

39. Hvordan kan Appen 'Sett og skutt' bli enda bedre?

40. I hvilken grad benytter du Appen 'Fallvilt' i ditt arbeid i virksomheten du er engasjert i?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ I veldig stor grad
- ☐ I stor grad
- ☐ I middels grad
- ☐ I liten grad
- ☐ Ikke i det hele tatt - Gå til 43
- ☐ Vet ikke - Gå til 43
- ☐ Ikke relevant - Gå til 43

41. Er du fornøyd med Appen 'Fallvilt'?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ Ja, veldig fornøyd
- ☐ Ja, ganske fornøyd
- ☐ Verken fornøyd eller misfornøyd
- ☐ Nei, ganske misfornøyd
- ☐ Nei, veldig misfornøyd

☐ Vet ikke

42. Hvordan kan applikasjonen 'Fallvilt' bli enda bedre?

43. I hvilken grad opplever du finansieringen av hjorteviltforvaltningen som tilstrekkelig for å ivareta en framtidsrettet hjorteviltforvaltning? Oppgi for nasjonalt nivå og innen det geografiske området du er engasjert i forvaltningen av hjorteviltet i.

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

	Ikke i det hele tatt	I middels grad	I stor grad	I veldig stor grad	Vet ikke	Ikke relevant
Nasjonalt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Innenfor det geografiske området du har forvaltningsansvar for	☐	☐	☐	☐	☐	☐

44. Hvis du har svart at finansieringen av hjorteviltforvaltningen innenfor det geografiske området du har ansvaret ikke er tilstrekkelig - kan du fortelle oss hvordan du ønsker at man skal få til tilstrekkelig finansiering i tekstboksen under?

****45. Hvor stor andel av det kommunale viltfondet som virksomheten du representerer forvalter vil du anslå at anvendes til følgende formål? Vennligst fordel 100 prosent på de ulike formålene**

(Fordel 100 %)

Tilskudd til tiltak for å fremme viltforvaltning, styrke kunnskapen om viltet, jaktorganisering m.m. i kommunen og nabokommuner gjennom samarbeid i regi av organisasjoner, enkeltpersoner eller kommunen selv _____ %

Å dekke kommunens utgifter til ettersøk og håndtering av skadd vilt og fallvilt i kommunen _____ %

Tiltak for å forebygge skader på landbruksnæring voldt av hjortevilt _____ %

Andre formål _____ %

Vet ikke _____ %

46. Hvis du har oppgitt at kommunale viltfond benyttes til "andre formål" - kan du oppgi hva "andre formål" er? Hvis det ikke er relevant gå videre uten å svare

47. I hvilken grad har det kommunale viltfondet, etter din mening, tilstrekkelige inntekter til å dekke kommunens utgifter til hjorteviltforvaltning etter at utgiftene til ettersøk og håndtering av skadd vilt og fallvilt er trukket fra?

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ Ikke i det hele tatt
- ☐ I liten grad
- ☐ I middels grad
- ☐ I stor grad
- ☐ I veldig stor grad
- ☐ Vet ikke

48. Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander? I vurderingen av påstandene ta utgangspunkt i det geografiske området du forvalter hjortevilt for.

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

	Helt enig	Ganske enig	Verken enig eller uenig	Ganske uenig	Helt uenig	Vet ikke	Ikke relevant
Jakt, opplevelsesturis og nisjeproduksjoner anerkjent som en viktig landbruksnæring	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Min virksomhet er bevisst på jegeren som del av en bærekraft	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

tig
ressursb
ruk

Nærings
aktører
er
bevisst
på
jegeren
som del
av en
bærekraf
tig
ressursb
ruk

☐☐☐☐☐☐☐

Rettighe
tshavern
e er
bevisst
på
mulighet
ene for
nærings
utvikling
basert
på
hjortevilt

☐☐☐☐☐☐☐

49. Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander?

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

Helt enig

Ganske
enig

Verken
enig eller
uenig

Ganske
uenig

Helt uenig

Vet ikke

Ikke
relevant

Forvaltni
ngen av
elg er et
eksempe
l på god

☐☐☐☐☐☐☐

nasjonal
naturres
sursforv
altning

Forvaltni
ngen av
hjort er
et

eksempe
l på god
nasjonal
naturres
sursforv
altning

☐☐☐☐☐☐☐

Forvaltni
ngen av
villrein
er et

eksempe
l på god
nasjonal
naturres
sursforv
altning

☐☐☐☐☐☐☐

Forvaltni
ngen av
rådyr er
et

eksempe
l på god
nasjonal
naturres
sursforv
altning

☐☐☐☐☐☐☐

50. Når du svarer på dette spørsmålet ønsker vi at du tar utgangspunkt i det geografiske området virksomheten du representerer er engasjert i forvaltningen av. I hvor stor grad vil du si at potensialet for næringsutvikling er utnyttet innenfor...

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

	Ikke i det hele tatt	I liten grad	I middels grad	I stor grad	I veldig stor grad	Vet ikke	Ikke relevant
...tradisjonell hjortevilt jakt (jakt uten noen form for tilrettelegging)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
...jaktturisme?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
...opplevelsesturisme/viltsafari?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
...videreforedling av viltkjøtt?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
...salg av kjøtt til restauranter mv.?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

51. Utdrag fra skogbrukslova § 9. annet ledd

Der beiting av hjortevilt fører til vesentlige skader på skog som er under forynging, eller der beitinga er en vesentleg hindring for å overhalde plikta til å forynge skog etter § 6 i denne lova, skal kommunen som viltorgan vurdere om det er behov for å regulere bestanden av hjortevilt slik at beitetrykket blir redusert.

52. Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander? I vurderingen av påstandene så ta utgangspunkt i det geografiske området du er engasjert i forvaltningen av hjortevilt innenfor.

(Oppgi kun ett svar pr. spørsmål)

	Helt enig	Ganske enig	Verken enig eller uenig	Ganske uenig	Helt uenig	Vet ikke	Ikke relevant
Kommunen(-ene) tar i stor grad i bruk skogloven § 9 annet ledd (se tekst over) om hensyn til skogforrynging	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunen(-ene) tar hensyn til hjortevilts beitetrykk og skader på skog i reguleringen av bestanden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Beiteres
sursen
for
hjortevilt
utnyttet
fullt ut i
kommun
en(-ene)

☐☐☐☐☐☐☐

53. Viktig informasjon før du svarer på de to neste spørsmålene

Hvis virksomheten du representerer har inngått en form for driftssamarbeid med andre virksomheter er vi ute etter antall personer og årsverk som kan tilskrives din virksomhet.

54. Hvor mange personer (uavhengig av deres stillingsprosent) arbeider med forvaltning av hjortevilt i virksomheten du representerer? Oppgi svar per 1. januar 2021.

(Oppgi verdi)

☐

55. Hvor mange årsverk arbeider med forvaltning av hjortevilt i virksomheten du representerer? Oppgi svar per 1. januar 2021.

(Oppgi verdi)

☐

56. Er du enig eller uenig i følgende påstand: I virksomheten jeg representerer har vi tilstrekkelig bemanning (i antall årsverk) til å ivareta forvaltningsansvaret av hjortevilt på en god måte.

(Oppgi kun ett svar)

- ☐ Helt uenig
- ☐ Delvis uenig
- ☐ Verken enig eller uenig
- ☐ Delvis enig
- ☐ Helt enig
- ☐ Vet ikke
- ☐ Ikke relevant

57. Du har tidligere oppgitt antall enkeltpersoner og anslått antall årsverk som kun arbeider med hjorteviltforvaltning i virksomheten du representerer. Hvor mange av disse har følgende som høyeste utdanningsnivå? Oppgi svar per 1. januar 2021.

	Antall enkeltpersoner (i heltall)	Anslått antall årsverk (i heltall med én desimal)
Doktorgradskompetanse	_____	_____
Mastergradskompetanse eller tilsvarende	_____	_____
Bachelorkompetanse eller tilsvarende	_____	_____
Årsstudier eller enkeltemner fra høyskole/universitet	_____	_____
Videregående skole eller tilsvarende	_____	_____
Ikke kjennskap til utdanningsnivå	_____	_____

Sum _____

58. Hvor mange som arbeider med hjorteviltforvaltning i virksomheten du representerer har følgende fagbakgrunn? Med høyere utdanning menes bachelornivå eller høyere. Oppgi svar per 1. januar 2021.

	Antall enkeltpersoner (i heltall)	Anslått antall årsverk (i heltall med én desimal)
Høyere utdanning skogbruk	_____	_____
Høyere utdanning utmarksforvaltning	_____	_____
Høyere utdanning naturforvaltning	_____	_____
Høyere utdanning biologi	_____	_____
Høyere utdanning økologi	_____	_____
Høyere utdanning i samfunnsfag og/eller økonomi	_____	_____
Høyere utdanning innen andre fag (arealfag, geografi, psykologi mv.)	_____	_____
Sum	_____	_____

59. Hvilke andre av disse virksomhetene enn den du svarte ut fra er du involvert i? Flere svar mulig.

(Oppgi gjerne flere svar)

- ☐ Ikke engasjert i andre virksomheter enn jeg svarte ut fra
- ☐ Kommune
- ☐ Fylkeskommune
- ☐ Statsforvalter/Fylkesmann
- ☐ Villreinnemnd
- ☐ Villreinutvalg
- ☐ Fjellstyre
- ☐ Grunneier/rettighetshaver for utmark med hjorteviltjakt
- ☐ Grunneierlag/utmarkslag
- ☐ Bygdeallmenning
- ☐ Lokalt bondelag
- ☐ Lokalt skogeierlag
- ☐ Regionallag NJFF
- ☐ Lokallag NJFF

Annet, spesifiser her:

60. Dette er det siste spørsmålet i undersøkelsen. Har du annen informasjon du ønsker å legge til?

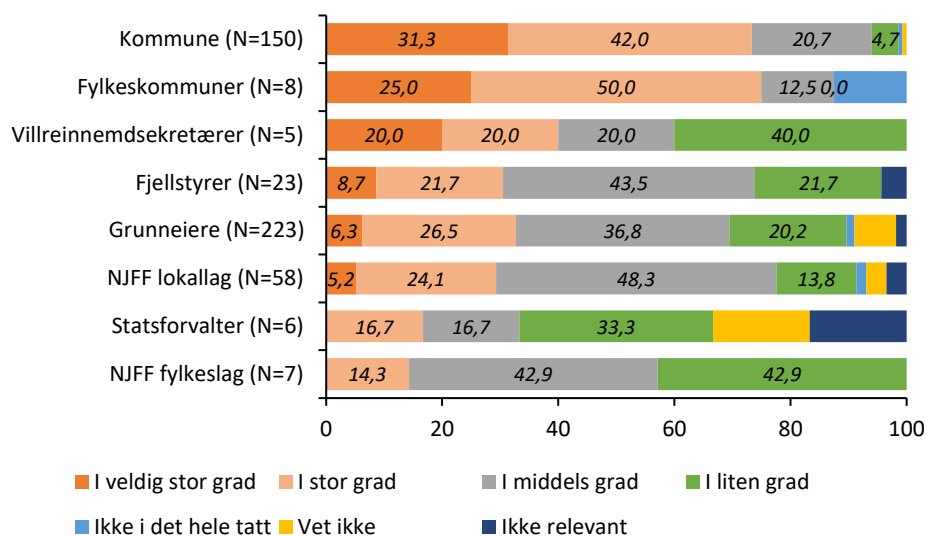
61. Trykk på «Neste – pilen» for å avslutte spørreundersøkelsen

Tusen takk for at du tok deg tid til å svare på spørsmålene!

Vedlegg 4 – Resultater fra spørreundersøkelsen som ikke brukes direkte i rapporten

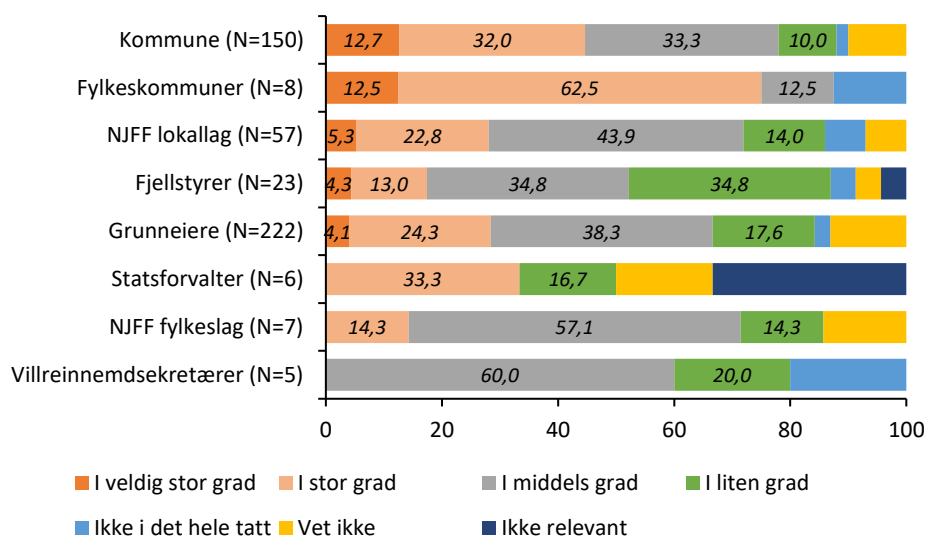
I spørreundersøkelsen har vi også fått en del resultater som ikke er direkte relevant for å vurdere måloppnåelse, men som kan være nyttige å se nærmere på. I dette vedlegget listes disse opp, uten noen form for forklaring.

Figur V4.1 Svar på spørsmålet om i hvilken grad man vil si at Hjorteviltregisteret bidrar til god informasjonsflyt i den delen av hjorteviltforvaltningen man er engasjert i, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

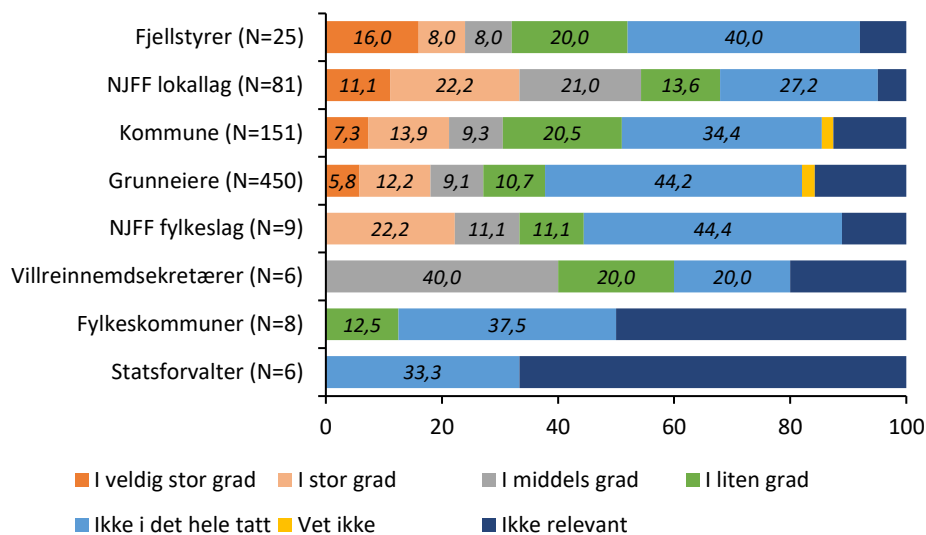
Figur V4.2 Svar på spørsmålet om i hvilken grad man vil si at Hjorteviltregisteret bidrar til å øke kompetansenivået blant de aktørgrupper du samarbeider med i forvaltningen av hjortevilt, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Figur V4.3

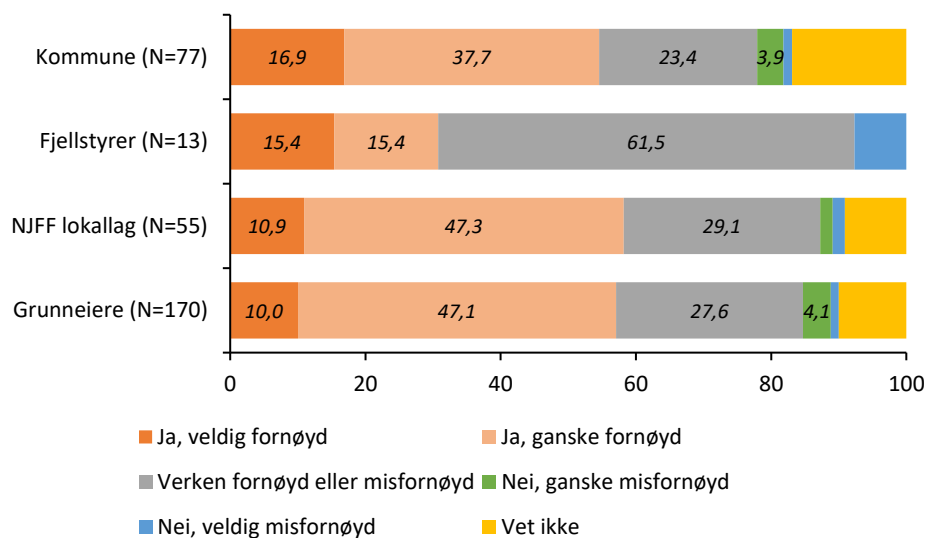
Svar på spørsmålet om i hvilken grad man benytter applikasjonen (appen) «Sett og skutt» i ditt arbeid*, i prosent

*I virksomheten du er engasjert i. Kilde: Spørreundersøkelsen

Figur V4.4

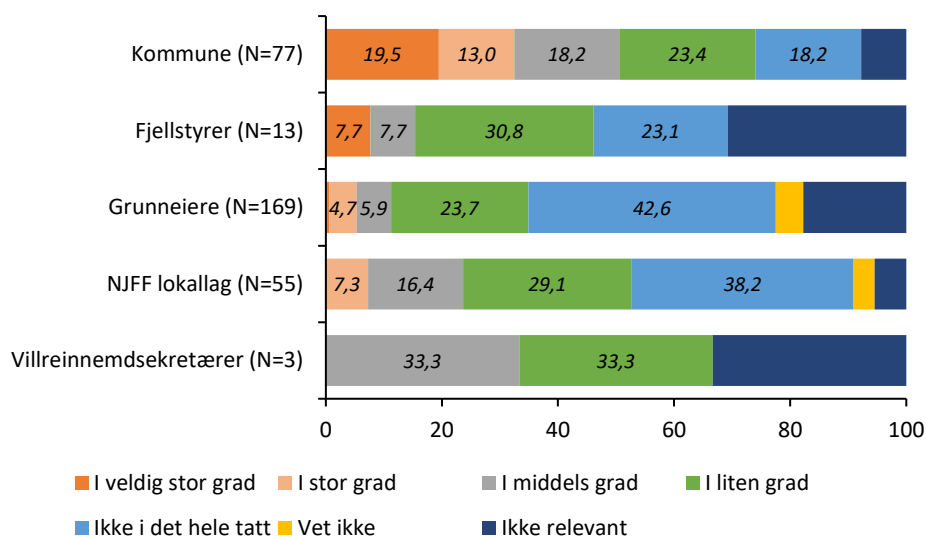
Svar på spørsmålet blant de som bruker applikasjonen «Sett og skutt» - i hvilken grad er man fornøyd med appen, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Figur V4.5

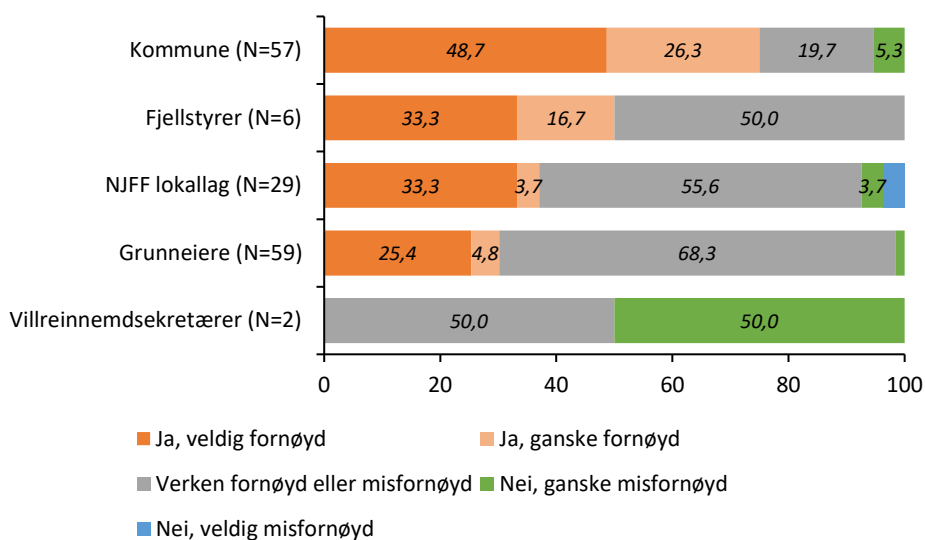
Svar på spørsmålet om i hvilken grad man benytter applikasjonen (appen) «Fallvilt» i ditt arbeid*, i prosent

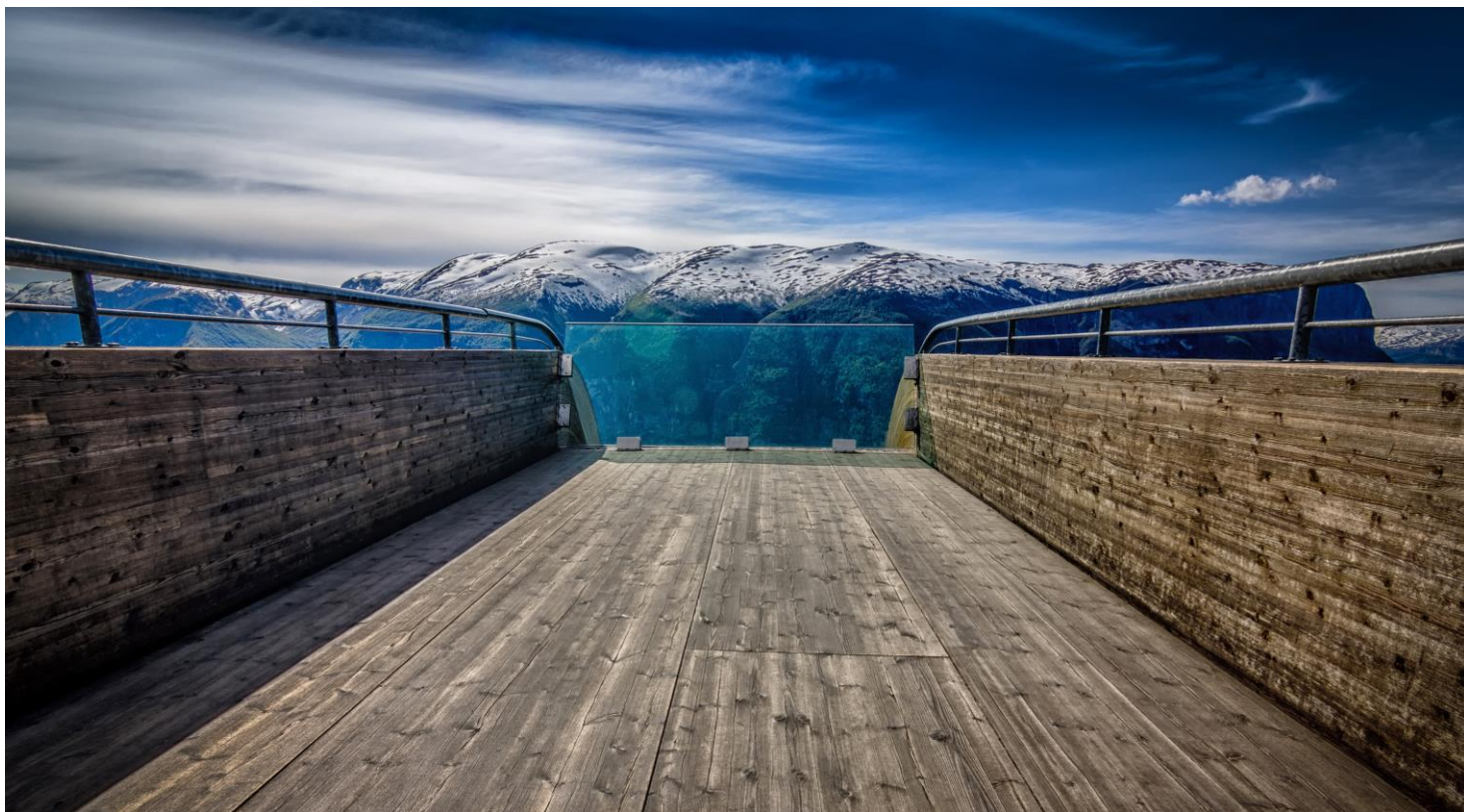
*I virksomheten du er engasjert i. Kilde: Spørreundersøkelsen

Figur V4.6

Svar på spørsmålet blant de som bruker applikasjonen «Fallvilt» - i hvilken grad er man fornøyd med appen, i prosent

Kilde: Spørreundersøkelsen

Menon Economics analyserer økonomiske problemstillinger og gir råd til bedrifter, organisasjoner og myndigheter.

Vi er et medarbeidereiet konsultentselskap som opererer i grenseflatene mellom økonomi, politikk og marked.

Menon kombinerer samfunns- og bedriftsøkonomisk kompetanse innenfor fagfelt som samfunnsøkonomisk lønnsomhet, verdsetting, nærings- og konkurranseøkonomi, strategi, finans og organisasjonsdesign. Vi benytter forskningsbaserte metoder i våre analyser og jobber tett med ledende akademiske miljøer innenfor de fleste fagfelt. Alle offentlige rapporter fra Menon er tilgjengelige på vår hjemmeside www.menon.no.

+47 909 90 102 | post@menon.no | Sørkedalsveien 10 B, 0369 Oslo | menon.no